ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍ଗୀତା

(ଶ୍ରୀବଳରାମ ଦାସଙ୍କ କୃତ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ)

ସମ୍ପାଦକ

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା

(ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ କୃତ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ)

ସମ୍ପାଦକ

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା

(ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ କୃତ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ)

ସମ୍ପାଦକ

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ପ୍ରକାଶକ

ଭାଗ୍ୟଧର ସାହୁ

ପଥିକ ପ୍ରକାଶନୀ

ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୫୧୦୨୫, ଓଡ଼ିଶା

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ

ପଥିକ

ବାପୁଜୀ ନଗର, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୯, ଓଡ଼ିଶା

ଅକ୍ଷରସଜ୍ଜା

ଗୁଡ୍‌ଡୁ ଡି.ଟି.ପି. ଆର୍ଟ,

ଏଫ୍/୭୨୬, ସେ ର-୭, ସିଡିଏ, କଟକ

ମୁଦ୍ରଣ

ଭଗବତୀ ପ୍ରେସ୍

ଶହୀଦ ନଗର, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ନୂତନ ପ୍ରକାଶନ : ୨୦୧୩

ମୂଲ୍ୟ : ୭୦ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ପ୍ରାପ୍ତି - ସ୍ୱୀକାର

ଯେଉଁ ପାଣ୍ଡୁଲିପିରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସମ୍ପାଦିତ ଗୀତାନୁବାଦ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଚି, ତାହା କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଜଗତ୍‌ସିଂହପୁର ଥାନାର ଅଢ଼ଙ୍ଗ ଶାସନର ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରୁ ନକଲ କରାଯାଇଛି । ଅଢ଼ଙ୍ଗର କବିରାଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୃନ୍ଦାବନ ମିଶ୍ରଙ୍କର ସାନୁଗ୍ରହ ଆନୁକୁଲ୍ୟରୁ ପୋଥିର ନକଲ ପାଇବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଚି । ଓଡ଼ିଶାରେ ପୋଥି ଖୋଜିବାର ଇତିହାସ ବଡ଼ ଅବସାଦର ଇତିହାସ । ଅନେକ ପୋଥି ହୁଏ ତ କଲିକତା ସହରକୁ ଚାଲିଯାଇଛି, ଆହୁରି ଅନେକ ଗୁରୁଜନ ମାନଙ୍କର ଖୋଜିବାର କାର୍ପଣ୍ୟରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ରହିଛି । ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଦ୍ୟା ଗୋପନ କରିବାର ଦେବୀ-ଆଦେଶ ଅଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ଜାତି ଓ ଭାଷାର ଇତିହାସ ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ରୋକିଦେଇ କାର୍ପଣ୍ୟ କରିବାର ଆଦେଶ କୌଣସି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାହିଁ । ଏହି ଅବସ୍ଥାଦୃଷ୍ଟିରୁ କବିରାଜ ମହାଶୟ ଯେପରି ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ପୋଥିର ନକଲ କରି ଦେଇ ପାରିଚନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଶେଷ କୃତଜ୍ଞତାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ରହିଥିବେ ।

ସମ୍ପାଦକ

ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କର ମହାଭାରତର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ପାର୍ଥସାରଥି କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନର ବିଷାଦ ଦୂର କରିବାକୁ ଯେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଯୋଗକଥା ଶୁଣାଇଛନ୍ତି ସେହି ହେଉଚି ଦୀର୍ଘ ଅଠର ଅଧ୍ୟାୟର ଭଗବତ୍‌ଗୀତା । ଭାରତୀୟ ଓ ବିଦେଶୀ ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ପଣ୍ଡିତ ଏହି ଗୀତାକୁ ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ମହାଭାରତ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାର ମତ ଦେଇଛନ୍ତି । ମହାଭାରତର କଥାବସ୍ତୁ ଯେ କେତେଦୂର ଐତିହାସିକ, ସେ କଥା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥିର କରି କେହି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିନାହାଁନ୍ତି । ବହୁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଏହା ବିଷୟରେ ବିଚିତ୍ର ମତମାନ ଅଛି । ଇତିହାସ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯାହାହେଉ ପଛକେ, ଏହାର ଧର୍ମ ଓ ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଶୁଲ୍ୟ ଧର୍ମସାହିତ୍ୟର ଜଗତରେ ଚିରଦିନ ବଳବତ୍ତର ରହିଥିବ ଏବଂ ଏଇ ଦିଗଟିହିଁ ଗ୍ରନ୍ଥର ଇତିହାସ ଦିଗରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଗୀତା ବୋଇଲେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାକୁହିଁ ଧରିନେଉ । ଗୀତା ଭଗବତ ! ଇତି-ଗୀତା । କିନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତ ମହାଭାରତରେ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ବ୍ୟତୀତ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ବମାନଙ୍କରେ ସର୍ବମୋଟ ଷୋଳଟି ଗୀତା ରହିଚି* । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେବାର ଅନେକ ଦିନ ପରେ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଅର୍ଜୁନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ଭୀଷ୍ମପର୍ବରେ ସେ ଯେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଯୋଗ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ତାଙ୍କର ଆଉ ମନେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପୁଣି ଥରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ସମସ୍ତ ଗୀତାଟି କହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା; ଏହାହିଁ ହେଉଚି ଅନୁଗୀତା ମାକସ୍‌ମୁଲର ସମ୍ପାଦିତ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା ସଂସ୍କୃତରେ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସହିତ ଏହି ଅନୁଗୀତା ମଧ୍ୟ ଅନୁଦିତ ହୋଇଅଛି ।**

---

* ୧ । ଭୀଷ୍ମପର୍ବରେ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା, ୨ । ଶାନ୍ତିପର୍ବରେ ଉତଥ୍ୟଗୀତା, ୩ । ବାମଦେବ ଗୀତା, ୪ । ଋଷଭଗୀତା, ୫ । ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ଗାଥା, ୬ । ଷଡ୍‌ଜ ଗୀତା, ୭ । ଶମ୍ପାକଗୀତା, ୮ । ମଙ୍କି ଗୀତା, ୯ । ବୋଧ ଗୀତା, ୧୦ । ବିଚଖ୍ନୁ ଗୀତା, ୧୧ । ହାରୀତ ଗୀତା, ୧୨ । ବୃତ୍ରଗୀତା, ୧୩ । ପରାଶର ଗୀତା, ୧୪ । ହଂସ ଗୀତା, ଅଶ୍ୱମେଧ ପର୍ବରେ, ୧୫ । ଅନୁଗୀତା ଓ ୧୬ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୀତା (ମହାଭାରତରେ ସମାଜ: ଶ୍ରୀ ସୁଖମୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀ-ପୃ ୫୦୦)

** Sacred Books of the East, Vol. VIII

ଗୀତାର ସମୟ ଶୁଦ୍ଧଭାବେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଅତି କଠିନ। ଅନେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ମନେ କରନ୍ତି (ଡସଭଷ୍ପରକ୍ସଭସଷ୍ପଛ) ଯେ ନାନା ସମୟରେ ନାନା ମୁନି ଏହାର ବିଭିନ୍ନ ଅଧ୍ୟାୟ ରଚନା କରିଥିଲେ। ଗୀତାର ଭକ୍ତିଯୋଗ ପଢ଼ି ଅନେକ ଏହାକୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟର ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି। (ଡରଭରକ୍ସ, ଖକ୍ସକ୍ସସଭଷ୍ପରକ୍ସ ଏବଂ ଗ.ଡ. ଐକ୍ସକ୍ସଲସଭଷ୍ପ) କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ ସେ ଭ୍ରମ ମତର ଅପସାରଣ ହେଉଛି ଏବଂ ଗୀତା ଯେ ଏକ ମୌଳିକ ଭାରତୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାହିଁ ଦୃଢ଼ସଂସିଦ୍ଧ ହେଉଛି। ଯାହାହେଉ ସାର୍ ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କର ମତରେ ଗୀତାର ବୟସ ଅଢ଼େଇ ହଜାର ବର୍ଷରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କମ୍ ନୁହେଁ। ତାଙ୍କର ଅନୁମାନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀକୁ ଗୀତାର ଜନ୍ମକାଳ ଭାବେ ଧରି ନିଆଯାଇପାରେ।

ଗୀତା ଯେ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉପନିଷଦ୍‌ର ସମାନବର୍ଗୀ ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ୍ୟାୟର ଅନ୍ତପୁଷ୍ପିକାରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ। ଉପନିଷଦ୍, ଗୀତା ଓ ବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ର ବେଦାନ୍ତର ତିନୋଟି ପ୍ରସ୍ଥାନ। ପ୍ରଥମଟି ଶ୍ରୁତି ପ୍ରସ୍ଥାନ, ଗୀତା ସ୍ମୃତି ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ ଶେଷଟି ନ୍ୟାୟ ପ୍ରସ୍ଥାନ। ସେହି ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଏହା ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରହି ଆସିଚି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଶାଖା ଏହାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେଇ ପବିତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଛନ୍ତି।

ଗୀତା କେବଳ କଠିନ ଦର୍ଶନର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନୁହେଁ। ଏକାଧାରରେ ଏହା ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଅଭ୍ୟାସର ଏକ ସମନ୍ୱୟୀ ଗ୍ରନ୍ଥ। ଏହା ଏକାଧାରରେ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଓ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର। କେବଳ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସଞ୍ଚାର ଅନୁଶୀଳନ କରି ଏହାର ସମାପ୍ତି ହୋଇନାହିଁ। ଧୂଳିରୁ ଏହାର ଧର୍ମ ଆରମ୍ଭ। ଧୂଳିସ୍ତରରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରହ୍ମବୋଧର ନଭସ୍ତରକୁ ବ୍ୟାପିଛି। କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ବା କର୍ମଭୂମିରେ ଏହାର ଜନ୍ମ। କର୍ମରୁ ଜ୍ଞାନଧର୍ମରେ ନେଇ ଜୀବନକୁ ଉଦ୍ଭାସିତ କରି ଶେଷରେ ଭକ୍ତିଯୋଗର ବିରାଟ ଆତ୍ମ ନିବେଦନରେ ଏହାର ସମାପ୍ତି ହୋଇଚି। ଏକାଧାରରେ ଏହାକୁ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ସାଧନାଶାସ୍ତ୍ର କୁହାଯାଇପାରେ। ସାର ରାଧାକୃଷ୍ଣନଙ୍କର ମତରେ ଏହା କୌଣସି ମତବାଦ ବା ଶାଖାଧର୍ମର ଶାସ୍ତ୍ରମାଧମ ନୁହେଁ। ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଯେତେ ଦିଗରେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ସତ୍ୟ ଓ ଶୁଦ୍ଧମାର୍ଗର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଛି, ସବୁ ଏକାଠି କରି ଗୀତା ନିଜର ଉଦାର ପାତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିଚି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଲିପ୍‌ସୁମାନଙ୍କ ଲାଗି। ନିର୍ମଳ ଚିତ୍ତରେ ଯେ ଗୀତାର ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରିବ, ସେ ତା'ର ରୁଚିମତ ସାଧନାକ୍ରମ ଏଥିରୁ ଖୋଜି ବାହାର କରି ନେଇ ପାରିବ। କେବଳ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଶୁଦ୍ଧ ଧର୍ମର ଏହା ଏକ ପ୍ରତୀକ ଶାସ୍ତ୍ର। ସନାତନ ଧର୍ମାଚରଣ ଶାସ୍ତ୍ରର ଏହା ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସାର, ସବୁଠୁଁ ନିର୍ଯ୍ୟାସ ଆଣି ସବୁ ମନର ପିପାସା ମେଣ୍ଟାଇଲା

ପରି ଗୀତା ନିଜକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିପାରିଚି । ସେଥିଲାଗି କେବଳ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ନ କହି ଏହାକୁ ଏକ ଲୋକପ୍ରିୟ କାବ୍ୟ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ସଂସ୍କୃତ-ସାହିତ୍ୟରେ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାକୁ 'ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାନ୍ତର୍ଗତ କର୍ମଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର' ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ତତ୍ତ୍ୱ-ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ଲାଗି ତଦନୁରୂପ ଯେଗାଚାରୀ ଜୀବନଯାପନ ଯେ ଆବଶ୍ୟକ, ଏହାହିଁ ଗୀତାର ପ୍ରଧାନ ଆହ୍ୱାନ । ଜ୍ଞାନଧ୍ୱଜୀ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଗୀତାକୁ ନିବୃତିମାର୍ଗର ସହାୟକ ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଅଛନ୍ତି* ।

ଗୀତା ଏକ ସମନ୍ୱୟ ଶାସ୍ତ୍ର - ଏହାର କୌଣସି ପାଷାଣବନ୍ଧ ଅଧିକାରୀ ଭେଦ ନାହିଁ । ନିଷ୍ଠାସହିତ ଯିଏ ଯେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଗୀତାର ସହାୟତା ଲୋଡ଼ିବ, ସେ ସେଥିରୁ ନିଜଲାଗି ନିର୍ଦ୍ଦେଶିକା ବାଛି ନେଇ ପାରିବ । ମଣିଷମନର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତର, ମଣିଷ ଶକ୍ତିର ବିଭିନ୍ନ ସୀମାକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ବୁଝି କେହି ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ଋଷି ଯେପରି ସମସ୍ତଙ୍କଲାଗି ବୋଧର ବାଟ ଦେଖାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଗୀତାର ଆଖିରେ ପାଷାଣ୍ଡ ଓ ପୁଣ୍ୟ ପିଣ୍ଡର ପ୍ରକାର ଭେଦ ନାହିଁ । ଉଦାର ପୃଥିବୀପରି ଧୂଳିର ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ସେ ନିଜର ଦ୍ୱାର ଖୋଲି ଦେଇଛି ।

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟର ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ଳୋକଟିରୁହିଁ ଏହାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ** । ଉପଲବ୍ଧିର ମାର୍ଗ ଗୀତାରେ ତିନୋଟି । କର୍ମମାର୍ଗ, ଜ୍ଞାନମାର୍ଗ, ଭକ୍ତିମାର୍ଗ । ମୁଲ୍ୟଦଣ୍ଡରେ କୌଣସିଟି ଅପର ଦୁଇଟିଠାରୁ ଊଣା ନୁହେଁ, କେବଳ ସ୍ୱଭାବ ଭେଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ଅପାଣାର ମାର୍ଗ ବାଛି ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତଦ୍ ବିଦ୍ଧି ପ୍ରଣିପାତେନ ପରିପ୍ରଶ୍ନେନ ସେବୟା***; ପ୍ରଣିପାତ (ଭକ୍ତି) ପରିପ୍ରଶ୍ନ (ଜ୍ଞାନ) ଓ ସେବାଦ୍ୱାରା ସେହି ଆଖିକପିଣ୍ଡ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଲାଭ କରାଯାଇପାରିବ ।

ଗୀତା ଆମ ଦେଶର ପ୍ରଧାନ ପାରାୟଣ ପୋଥି । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଏଇ ଗ୍ରନ୍ଥର ନୂଆ ନୂଆ ସଂସ୍କରଣ ବାହାରୁଅଛି । ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଯେ କେତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ତାହା ତାର ଇତିହାସରୁହିଁ ଜଣାଯାଏ । ହିନ୍ଦୁରାଜତ୍ୱର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଯେତେବେଳେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଜ୍ୟୋତି ଲିଭି ଆସୁଥାଏ, ସେତେବେଳେ ହିନ୍ଦୁଦର୍ଶନର ନାନା ଶାଖା ବାହାରି ନାନା ମତବାଦ ପ୍ରଚାର

---

* ଶୋକମୋହାଦିସଂସାରକର୍ମନିବୃତ୍ତ୍ୟର୍ଥଂ ଗୀତାଶାସ୍ତ୍ରଂ, ନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକଂ ।

** ଯେ ଯଥା ମାଂ ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେ ତାଂସ୍ତଥୈବ ଭଜ ମ୍ୟହଂ ।
ମମ ବର୍ତ୍ମାନୁବର୍ତ୍ତନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟାଃ ପାର୍ଥ ସର୍ବଶଃ ।

*** ଗୀତା: ୪ । ୩୪

କରିଥିଲେ। ନାନା-ନାମକରଣର ମାର୍କା ଦିଆ ଧର୍ମମାର୍ଗର ସେ ସମୟର ଇତିହାସଟି ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର। ସୂକ୍ଷ୍ମଭେଦମାନଙ୍କୁ ନିକୁଟି କରି ଧରି ଯେତେବେଳେ ବିଭିନ୍ନ ଶାଖାର ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ପଣ୍ଡିତ ବୀରମାନେ କେବଳ ଯୁଦ୍ଧଂ ଦେହି ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ବୁଲୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏହି ଭଗବତଗୀତା ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗ୍ରହଣୀୟ ଶାସ୍ତ୍ର ହୋଇ ପାରିଥିଲା, ଏହାହିଁ ସବୁଠୁଁ ବିଚିତ୍ର। ସେଇ ଶାସ୍ତ୍ର-ପ୍ରଚାରର ପୁନରୁତ୍ଥାନଯୁଗରେ ସବୁ ବର୍ଗର ପଣ୍ଡିତ ଗୀତା ଭିତରେ ଆପଣା ଆପଣା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମର ପ୍ରତିରୂପ ଦେଖି ପାରିଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୀତାର ଭାଷ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ।

ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଗୀତାର ଭାଷ୍ୟ ଲେଖି ନିଜର ଅଦ୍ୱୈତବାଦ ସିଦ୍ଧ କରିଥିଲେ। ସେ ପ୍ରାୟ ହଜାରକରୁ ବେଶୀ ବରଷର କଥା। ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ଆନନ୍ଦଗିରି (୧୪ଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ଓ ମଧୁସୂଦନ (୧୬ଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ସେହି ଏକ ମତକୁ ଅଧିକ ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ। ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପଣ୍ଡିତ ରାମାନୁଜ ଗୀତାଭାଷ୍ୟ ଲେଖି ନିଜର ବିଶିଷ୍ଟାଦ୍ୱୈତବାଦ ପ୍ରଚାର କଲେ। ତାଙ୍କର ଅନେକ ଆଗରୁ ତାଙ୍କର ଗୁରୁ ଯମୁନାଚାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଗୀତା ସଂଗ୍ରହ ନାମରେ ଏକ ଭାଷ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖି ଯାଇଥିଲେ। ତାପରେ ଆସିଲେ ଆନନ୍ଦତୀର୍ଥ ବା ମାଧ୍ୱ (୧୧୯୯ରୁ ୧୨୭୬), ସେ ଗୀତା ଭାଷ୍ୟ ଓ ଗୀତାତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଦୁଇଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖି ଗୀତା ମଧ୍ୟରୁ ନିଜର ଦ୍ୱୈତବାଦର ପ୍ରମାଣ କରିଦେଲେ। ଜୀବାତ୍ମା ଯେ ପରମାତ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ, ଅଭିନ୍ନ ଏକମେବ ବ୍ରହ୍ମରେ ଯେ ସାଧନା କଳ୍ପନା ଅସମ୍ଭବ, ଏହାହିଁ ତାଙ୍କ ଭାଷ୍ୟର ମୂଳବସ୍ତୁ ଥିଲା। ମହାପଣ୍ଡିତ ନିମ୍ବାର୍କଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ କେଶବତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକାଶିକା ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଲେଖି ଗୀତା ଭିତରେ ଗୁରୁଙ୍କର ଦ୍ୱୈତାଦ୍ୱୈତ ତତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରଚାର କଲେ। ବଲ୍ଲଭାଚାର୍ଯ୍ୟ (୧୪୭୯)ଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ ମାର୍ଗର ନାମ ହେଉଛି ଶୁଦ୍ଧାଦ୍ୱୈତ ମାର୍ଗ। ସେ ମଧ୍ୟ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ଭାଷ୍ୟ ଲେଖିବାକୁ ଛାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି।

ଏ ତ ଗଲା ସେ ଯୁଗର କଥା। ସେହିଦିନରୁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଗୀତାର ପ୍ରିୟ ପ୍ରଚାର ସେହିପରି ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରସାରୀ ହୋଇ ରହିଚି। କହ୍ଲଣଙ୍କର ରାଜତରଙ୍ଗିଣୀ ଇତିହାସ-କାବ୍ୟରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଯେ ୮୮୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କାଶ୍ମୀରରାଜ ଅବନ୍ତୀ ବର୍ମା ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମୂଳାନ୍ତ ଗୀତା ଶୁଣିଥିଲେ ଓ ନିର୍ବିକାର ମନରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିଥିଲେ। ଆରବ ଦେଶର ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆଲବରୁନୀ ତାଙ୍କର 'ଭାରତଦର୍ଶନ' ପୁସ୍ତକରେ ଗୀତାର ବହୁଳ ଆଦର ଥିଲା ବୋଲି ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି। ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତବର୍ଷର ମହାପୁରୁଷମାନେ ଏହାର ଅନୁଶୀଳନ କରିଅଛନ୍ତି। ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ତିଳକ, ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଓ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଭାଷ୍ୟ ପ୍ରଧାନ। ଗତବର୍ଷ ସାର୍ ରାଧାକୃଷ୍ଣନ୍ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଗୋଟିଏ ତୁଳନାତ୍ମକ ଇଂରାଜୀ

ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚିକା ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାରେ ଏହାର ବହୁ ଅନୁବାଦ ହୋଇଚି ଓ ହେଉଚି ।

ବିଦେଶରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୀତାର ଯେତେ ସଂସ୍କରଣ ବାହାରିଚି, ଉଇଲ୍‌କିନ୍ସ ସାହେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲଣ୍ଡନରେ ଛାପା ହୋଇଥିବା ସଂସ୍କରଣଟି ସବୁଠାରୁ ପ୍ରାଚୀନ । ଏହା ୧୭୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର କଥା । ତା'ପରେ ଜର୍ମାନୀ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ପ୍ରଭୃତି ଦେଶୀୟ ଭାଷା ଓ ଲାଟିନ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ଗୀତାର ଅନୁବାଦ ହୋଇଚି । ଜର୍ମାନୀର ପଣ୍ଡିତ ହମ୍ବୋଲ୍‌ଟ ସାହେବ (Humboldt) ତାଙ୍କର ଗୀତାବିଷୟକ ନିବନ୍ଧରେ ଏହାର ଅତି ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ କଥାରେ "ମହାଭାରତର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୀତା ଗ୍ରନ୍ଥ ପରି ଚମତ୍କାର ଓ ସୁନ୍ଦର ଗ୍ରନ୍ଥ ଆଉ ନାହିଁ; ସବୁ ଦେଶର ସବୁ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ଗୀତା ପରି ଆଉ କେଉଁଠି ତତ୍ତ୍ୱ-ସଂଗୀତ ଲେଖା ହୋଇ ନାହିଁ ।" ପଣ୍ଡିତ ମାକ୍ସମୁଲରଙ୍କର ସମ୍ପାଦନାରେ ମଧ୍ୟ ଗୀତାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇଚି ।

ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ବିରାଟ ଧର୍ମ-ସମନ୍ୱୟର ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ସମୟର ବୈଦିକ, ତାନ୍ତ୍ରିକ, ବୌଦ୍ଧ ଓ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମାଚାରର ସଂଶ୍ଳେଷଣରେ ସେଇ ସମୟରେ ଯେଉଁ ଲୋକମୁଖୀ ଜୀବନଧର୍ମ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା, ସାହିତ୍ୟପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଞ୍ଚସଖା (ଶାଖା) ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳ ଚାଳକରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ବଳରାମ, ଜଗନ୍ନାଥ, ଯଶୋବନ୍ତ, ଶିଶୁ ଅନନ୍ତ ଓ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ହେଉଚନ୍ତି ଏଇ ପାଞ୍ଚୋଟି ରତ୍ନ । ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମଜୀବନରୁ ସାର ନେଇ ଏମାନଙ୍କର ବିକାଶ ।

ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଳରାମ ହେଉଚନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ, ବୟସରେ ବଡ଼ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ନିଜର ଧର୍ମାନୁଶୀଳନ କରିବାକୁ ପୁରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସିଲେ, ସେତେବେଳେ ବଳରାମ ପ୍ରୌଢ଼ ଥିଲେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ସେ ନିଜେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଆହୁରି ଦକ୍ଷିଣକୁ ତୀର୍ଥଭ୍ରମଣରେ ଯାଇଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଗ୍ରନ୍ଥ 'ଗୋବିନ୍ଦ କରଚା'ରେ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।

ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ଜନ୍ମ ତାରିଖ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ଜାଣି ହୁଏ ନାହିଁ । ସେତେବେଳର ବିଧିବଦ୍ଧ ଇତିହାସ ମିଳିବା ଅସମ୍ଭବ । କେବଳ ପୋଥିର ଭଣିତା ଓ ଅବକାଶ ଭିତରୁ ଯେଉଁ କେତୋଟି ତଥ୍ୟ ମିଳିବ, ସେଇଥିରେ ଆମର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏକଥା ଠିକ୍ ଯେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ବଳରାମ ପୁରୀରେ ନିଜର ସାଧନା-ପ୍ରତିଭା ପ୍ରକାଶିତ କରିଥିଲେ । ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କର ସତର ଅଙ୍କ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୫୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପରେ ନିଜର ଗୁପ୍ତଗୀତା ଶୁଣାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ନିଶ୍ଚୟ

ସେ ଅତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ସାରିଥିବେ । ଦାଣ୍ଡି ରାମାୟଣରୁ ଜଣାଯାଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଶେଷ କଲାବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ଛତିଶ (ମତାନ୍ତରେ ତିରିଶ) ହୋଇଥିଲା ।

ଚୈତନ୍ୟଦେବ ୧୫୦୯ ରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି । ସେତେବେଳକୁ ବଳରାମଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରତିଭା ଓ ସାଧନାର ବିକାଶ ହୋଇ-ଥିବ । ଚୈତନ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେ ତାଙ୍କର ସମବୟସୀ ଥିଲେ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ବଙ୍ଗଳା ବୈଷ୍ଣବଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ଭିତରୁ କେବଳ ବଳରାମଙ୍କର ନାମ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏଥିରୁ କେବଳ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ବଳରାମ ଦାସ ୧୪୬୦-୭୦ ଭିତରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେତେ ଯିଏ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ମତପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ବଳରାମ ଦାସ କରଣ ଥିଲେ । ଅଥଚ ପ୍ରାୟ ସବୁ ପୋଥିରେ ସେ ନିଜକୁ ଶୂଦ୍ର ବୋଲି କହିଯାଇଛନ୍ତି* । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁ ଦାସଙ୍କୁ ବାଉରୀ ବୋଲି କହିଅଛନ୍ତି । ବଳରାମ ତାଙ୍କର 'ଗଣେଶ ବିଭୂତି' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବାଉରୀ ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ସାମାଜିକ ସ୍ଥାନ ବିଷୟରେ ନାନା କଥା ଲେଖିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ଅବକାଶ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବାଉରୀ ଥିବାର କିଞ୍ଚିତ୍ ଆଭାସ ମିଳୁଛି** ।

ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ଯେ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ପିତାଙ୍କର ନାମ ସୋମନାଥ ମହାପାତ୍ର ଓ ମାତାଙ୍କର ନାମ ମହାମାୟା ବା ମନୋମାୟା । ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି+ । ଏହି ସୋମନାଥ ମହାପାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ ।

ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ଘର ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ, ପୁରୀକ୍ଷେତ୍ରର ଅତି ନିକଟରେ++ ତାଙ୍କର ଗାଁଆର ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ।

---

* 'ମୁହିଁ ପାପୀ ହୀନ ବିଶେଷ ଶୂଦ୍ରଯୋନି' ଦାଣ୍ଡି ରାମାୟଣ ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡ ।

** 'ଏ ଯେବେ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା କହୁଛନ୍ତି ଗୋପ୍ୟ କରି
କାଲି ଦେବାର୍ଚ୍ଚନା ବେଳେ କହିବ ବାଉରୀ ।' -ଅବକାଶ

\+ ମହାପାତ୍ର ସୋମନାଥ ତନୟେ ବଳରାମ ଦାସ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଲାଏ ।

++ ଦାର୍ଢ୍ୟତାଭକ୍ତିରେ ଅଛି:-
ନାମ ତା ବଳରାମ ଦାସ, ମହନ୍ତ ସୋମନାଥ ଶିଷ୍ୟ
ପୁରୁଷୋତ୍ତମେ ତାର ଘର, କୁଟୁମ୍ବ ଘେନି ନିରନ୍ତର ।

ପିଲାଦିନରୁ ନିଶ୍ଚୟ ସେ ପୁରୀକୁ ଆସିଥିବେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ପଣ୍ଡିତ ମେଳାଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିବେ । ଚୈତନ୍ୟ-ପୂର୍ବ ସମୟର କୌଣସି ବିବରଣୀ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମିଳିନାହିଁ । କେବଳ ଚୈତନ୍ୟ ଆସିବାପରେ ଯେ ବଳରାମ ଦାସ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗଦେଲେ, ସେଇ କଥା ନାନା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ରହିଚି । ନିଜେ ଚୈତନ୍ୟଦେବ ତାଙ୍କୁ ନାମଦୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କର ଲୀଳା ବିଷୟରେ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରମାଣ ପୁସ୍ତକ ହେଉଛି- ଈଶ୍ୱର ଦାସଙ୍କର ଚୈତନ୍ୟ ଭାଗବତ । ସେଇଥିରେ ଲେଖାଅଛି:-

ରାମତାରକ ପରଂବ୍ରହ୍ମ କହିଲେ କର୍ଣ୍ଣେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ
ଶୁଣିଣ ବଳରାମ ଦାସ ମନରେ ହୋଇଲେ ହରଷ ।

ଧର୍ମଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଆମେ ପରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର କବି ଓ ଲେଖକ ଦିଗଟିକୁ ଭଲ କରି ଦେଖିବାକୁ ହେବ ।

ଅନେକ ଦିନରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ସଂସ୍କୃତ-ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ଓ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଆସିଛି । ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନ ଆଗରୁ କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ଥିଲା । ଏପରିକି ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ଶୁଣିବା ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଅବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ବାରଣ କରି ରଖାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପରଠାରୁ ଲୌକିକ ଭାଷା ଲାଗି ଖୁବ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଗଲା । ସେହି ମଧ୍ୟ ଯୁଗର ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ଭିତରେହିଁ ଧର୍ମଶିକ୍ଷକ ମାନେ ଏହି ଲୌକିକ ଭାଷାକୁ ମାଧ୍ୟମିକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସାରଳା ଦାସଙ୍କର ମହାଭାରତ ବୋଧହୁଏ ଏ ଦିଗରେ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନ ପଥର ପକାଇଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ତା'ଆଗରୁ ନାନା କୋଇଲି ଓ ଚଉତିଶା ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । କିନ୍ତୁ ତାହାକୁ ସଂବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ଲୋକଗୀତ ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଇ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅନ୍ୟତମ ପୁରୋଧା ହେଉଚନ୍ତି ବଳରାମ ଦାସ । ସାଧକ ହିସାବରେ, ମତ୍ତ ଉପାସକ ହିସାବରେ ଇତିହାସରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକ ପରିଚୟ ଥିଲେ ହେଁ, ତାଙ୍କର କବି-ପରିଚୟଟି କୌଣସି ଗୁଣରେ ନ୍ୟୁନ ନୁହେଁ । ଭାଷା ଅତି ସରଳ-ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ତର ଗଭୀରର ଭାଷା । ସଂସ୍କୃତ ବା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିଜର ନୈପୁଣ୍ୟ ଦେଖାଇବାଲାଗି ସେ କୌଣସି ଶବ୍ଦାଡ଼ମ୍ବର କରି ନାହାନ୍ତି । ଜନପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ଯେ ନିବିଡ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଦେବ, ବଳରାମ ଦାସ ସେଇକାଳରେ ତାହାର ଏକ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଇ ଦେଇ ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ।

ବଳରାମ ଦାସ ସମୁଦାୟ କେତୋଟି ପୋଥି ଲେଖିଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା'ର ସଠିକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ହୋଇନାହିଁ । ଯେତୋଟି ପୋଥି ଯା ଭିତରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଚି, ତାହାର

ବହୁଗୁଣ ନିଶ୍ଚୟ ଭକ୍ତ ଓ ପୂଜକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁପ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଚି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହଙ୍କର "ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳରେ" ହଣ୍ଟାର ସାହେବ ତିଆରି କରିଥିବା ଓଡିଆ କବି ମାନଙ୍କର ପୋଥି ତାଲିକାଟି ଦିଆଯାଇଛି । ସେଇଥିରୁ ବଳରାମ ଦାସ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ରଚୟିତା ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ବେଢା କରିକ୍ରମା, ଅର୍ଜୁନ ଗୀତା, ଭାବ ସମୁଦ୍ର, ଭଗବଦ୍ ଗୀତା, ଭକ୍ତି ରସାମୃତ, ଭୂତକେଳି, ବିରାଟ ଗୀତା, ଚଣ୍ଡୀ ପୁରାଣ ନାମ ରତ୍ନଗୀତା, ରାମାୟଣ, ରସକେଳି, ଶରୀର ଭୂଗୋଳ, ଛତିଶ ଗୀତା, ଗଜ ନିସ୍ତାରଣ ଗୀତା, ଗରୁଡ଼ ଗୀତା, ଭକ୍ତି ରସାମୃତ, ଭୂତକେଳି, ବିରାଟ ଗୀତା, ଚଣ୍ଡୀ ପୁରାଣ ନାମ ରତ୍ନଷୀତା ଗୀତାସାର, ଗୁପ୍ତଗୀତା, କୃଷ୍ଣଲୀଳା, ମହାଭାରତ, ମୃଗୁଣୀ ସ୍ତୁତି, ରସବିନୋଦ ଓ ତୁଳାଭିଣା ।

ତାଲିକାରେ କେତୋଟି ପୋଥିର ନାମ ଅଛି, ଯାହାର ଲେଖକ ପ୍ରକୃତରେ ବଳରାମ ନୁହନ୍ତି । 'ରସବିନୋଦ' ହେଉଚି ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କର । ପଣ୍ଡିତ ବିନାୟକ ମିଶ୍ରଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତୁତ ତାଲିକାରୁ ଆହୁରି କେତୋଟି ପୋଥିର ମଧ୍ୟ ପରିଚୟ ମିଳେ । *ବ୍ରହ୍ମ ପୁରାଣ, କାନ୍ତ କୋଇଲି, ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁରାଣ, ଦୁର୍ଗାସ୍ତୁତି, କମଳ ଲୋଚନ ଚଉତିଶା, ବାରମାସୀ, ସଭାବିନୋଦ, ଅମରକୋଷ ଗୀତା ଓ ବଉଳାଗାଈ ଗୀତ ପ୍ରଭୃତି କେତୋଟି ଅଧିକା ପୋଥିର ପରିଚୟ ପଣ୍ଡିତ ମିଶ୍ର ଦେଇଛନ୍ତି । 'ରାମବିଭା' ଗ୍ରନ୍ଥଟିର ଲେଖକ ଅର୍ଜୁନ ଦାସ । ଭ୍ରମ କ୍ରମେ ସେଇଟି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ତାଲିକା ଭିତରେ ପଶି ଯାଇଚି ।

ସବୁଠାରୁ ବଡ଼କଥା ହେଉଚି ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ଲେଖା ଭିତରେ ପ୍ରାଚୀନ ଗଦ୍ୟର ନମୁନା ମିଳେ । ସାଧାରଣତଃ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼ ଜେନାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖକ ବୋଲି ଧରିନିଆ ଯାଇଛି । ମାଦଳା ପାଞ୍ଜିରେ ଗଦ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସାହିତ୍ୟ ନୁହେଁ, ତାହାର ଭାଷା ଉପରେ ଯେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଲେଖକ ମାନଙ୍କର ଲେଖନୀ ନ ଚଳିଥିବ, ତାହା ଠିକ୍ କହି ହେବନାହିଁ । ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ସନନ୍ଦର ଗଦ୍ୟ ଲେଖା ମିଳିଛି ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ କରି ପାରିବା ନାହିଁ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଆର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ପାଦନାରେ ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ତରଫରୁ "ପ୍ରାଚୀନ ଗଦ୍ୟ -ପଦ୍ୟାଦର୍ଶ" ବୋଲି ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ନମୁନା ସଂଗ୍ରହ ପରି ବାହାରିଚି । ସେଥିରେ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର 'ବ୍ରହ୍ମଗୀତା' ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପୋଥିରୁ ଗଦ୍ୟାଂଶର ଉଦ୍ଧାର ହୋଇଅଛି (ପୃ୫୫); ତାହାଛଡ଼ା ନାରାୟଣ ଅବଧୂତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର 'ରୁଦ୍ର-ସୁଧାନିଧି' ବୋଲି ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ପୋଥିରେ ଗଦ୍ୟ ଥିବାର ପରିଚୟ ମିଳୁଛି ଉକ୍ତ ସଂଗ୍ରହ-ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ମାତ୍ର 'ରୁଦ୍ରସୁଧାନିଧି'ର ସମୟ ବିଷୟରେ

* ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ: ପୃ ୪୬ ।

ନିଜେ ସମ୍ପାଦକ ସନ୍ଦିହାନ ହୋଇ ଏହାକୁ ୧୩/୧୪ଶ ବା ୧୬ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବୋଲି ଅନୁମାନ କରୁଛନ୍ତି। ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ପୋଥିର ଆଲୋଚନା ହୋଇଗଲା, ସେ ଜାତି ଓ ଭାଷାର ନିଜସ୍ୱ ରତ୍ନ, ତେଣୁ ରୁଦ୍ର ସୁଧାନିଧି ବା ବ୍ରହ୍ମ ଗୀତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ପ୍ରକାଶ କରିଦେଇ ପାରିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟର ଉତ୍ସ-ସନ୍ଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସୁଗମ ହୋଇ ପାରନ୍ତା। ତେଣୁ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର 'ଗଣେଶ ବିଭୂତି' ପୋଥିଟିକୁ ପ୍ରାଚୀନତମ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରମାଣିକ ବୋଲି ଧରିବାକୁ ହେବ। ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବସୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଡ଼ମ୍ବର ବୋଲି ଗଣେଶ ବିଭୂତିର ଗୋଟିଏ ଟୀକା ମୟୁରଭଞ୍ଜର ବଡ଼ସାଇରୁ ପାଇଛନ୍ତି।* ବଳରାମ ଦାସ ନିଜେ ଏହି ଟୀକାଟି ଲେଖିଛନ୍ତି। ଏଥିରେ ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ ଉଭୟ ଅଛି। ପ୍ରଥମେ ଗଦ୍ୟରେ ସାରମର୍ମ ଟିକକ ଦିଆ ହୋଇ ତାପରେ ସରଳ ପଦ୍ୟରେ ତାହା ପ୍ରାଞ୍ଜଳ କରି ଦିଆଯାଇଛି। ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ ଉଭୟ ମାଧ୍ୟମ ଏକସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଗଦ୍ୟଯୁଗର ପ୍ରଥମ କାଳ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରେ। ଲୋକ ଭାଷାର ଗଦ୍ୟକୁ ଆଣି ପଦ୍ୟର ସମକକ୍ଷ କରି ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝାଇ ବଳରାମ ଦାସ କମ୍ ସାହାସ କରି ନଥିବେ। ମୁକ୍ତି ମଣ୍ଡପର ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଯେ ତାଙ୍କୁ କି ବିଦ୍ରୁପ କରିଥିବେ, ସେକଥା କେବଳ ସେଇ ଯୁଗର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଇତିହାସ ଲେଖାହେଲେ ଜଣା ପଡ଼ିବ। 'ଜ୍ଞାନ ଚୂଡ଼ାମଣି' ନାମରେ ଆଉଖଣ୍ଡିଏ ଗଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ବଳରାମ ଦାସ ଲେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି 'ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ' ରୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ।**

ସଂସ୍କୃତ ସ୍ଥାନରେ ଲୌକିକ ଭାଷାକୁ ସାହିତ୍ୟର ବାହନରୂପେ ପ୍ରଣୟନ କରିବାରେ ଯେତେକବି ଓ ଲେଖକଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି, ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ମାତ୍ର କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସମସ୍ତେ ଅବ୍ରାହ୍ମଣ। ଶାରଳା ଦାସଙ୍କର ବଂଶଗତ ପଦବୀ ହେଉଛି ପରିଡ଼ା। ବଳରାମ ଦାସ ନିଜକୁ ଶୂଦ୍ର ବୋଲି କହିଛନ୍ତି। ଯଶୋବନ୍ତ ଓ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଯଥାକ୍ରମେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ଗୋପାଳ ବଂଶରୁ ଆସିଛନ୍ତି। ଏହା ପଛରେ ଇତିହାସର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥ୍ୟ ରହିଛି। ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସଂସ୍କୃତ ଅଧ୍ୟୟନକୁ ନିଜର ଏକଚାଟିଆ କରି ରଖି ଜ୍ଞାନକୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ବର୍ଗର ଜଉଘରେ ମୁଦ ପକାଇ ରଖିଥିଲେ। ସେ କାଳର ରାଜା ମଧ୍ୟ ଅତି ବ୍ରାହ୍ମଣଭୀରୁ ଥିଲେ। ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଲାଗି କୌଣସି ଜ୍ଞାନଘରର ଦୁଆର ଖୋଲା ନଥିଲା। ଧର୍ମ ଓ ଧର୍ମାଚରଣ କେବଳ

---

* Archeological Survey of Mayurabhanja: p.CXVI ପ୍ରଣବ ଗୀତା ବା ପ୍ରଳୟଗୀତା ବୋଲି ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ଆଉଖଣ୍ଡେ ପୋଥିର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ମଧ୍ୟ ସେ ପାଇଛନ୍ତି - p.CLVII.

** ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ: ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ - ପୃ ୧୨୫।

ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପୋଥିବାଇଗଣ ଓ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପର ମଉରସ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସେତିକିବେଳେ ପୁଣି ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କର ବିଜୟ ଅଭିଯାନର ପାଲା ଲାଗିଲା । ଶିକ୍ଷାହୀନ, ସାଧନାହୀନ ସାଧାରଣ ଦେଶବାସୀ ପକ୍ଷରେ ସେଇ କାଳଟା ହେଉଛି ସବୁଠୁ ଅନ୍ଧାର । ଯୁଗର ସମସ୍ତ ଅଭିଯୋଗ ଓ ଅନୁନ୍ନତି ନେଇ ସେହି ଅନ୍ଧାର ଭିତରୁ ଏକାଧିକ ଜୀବନମୁଖୀ କବିଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା । ରାଜାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ହୋଇ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ଜ୍ଞାନଘର ଖୋଲି ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ସେମାନେ ଦେଶର ଭାବଧାରାରେ ଏକ ନୂଆ ପ୍ଲାବନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ବାଣୀ ଓ ବୃତ୍ତିକୁ ନେଇ ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖାଗଲା; ଲୋକମୁଖର ଚଳନ୍ତି ଶବ୍ଦକୁ ବାହନ କରି ଧର୍ମର ଗୁଢ଼ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଚାର କରାଗଲା; ଏପରିକି ଛନ୍ଦଭଙ୍ଗ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭାବର ହାନି କରି ଅକ୍ଷର ମିଳାଇ ପଦ ପକାଇବାର କସରତ ଆଉ କରାହେଲା ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ସବୁ ଭାଷାର ଇତିହାସରେ ଏପରି ଏକ ଯୁଗ ଆସିଛି । କ୍ଲାସିକ ଯୁଗର ଘୁମ ଫଟାଇ ଗହୀରା ମାଟିକୁ ଚେର ମଡ଼ାଇ ଲୌକିକ ଭାଷା ମୁକ୍ତ ବନ୍ଧହୀନ ଭାବରେ ନିଜର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଛି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶାରଳା ଦାସଙ୍କ ସମୟରୁ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅତି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଗଣେଶ ବିଭୂତି ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଡ଼ମ୍ବରରେ ଯେଉଁ ଗଦ୍ୟର ବ୍ୟବହାର ଅଛି, ତା'ର କେତୋଟି ନମୁନା ଏଠି ଦେଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ ।

"ଓଁ ନମଃ ଓମତି । ଏହାକୁ ଜପି ସ୍ଥିର କରିବ । ପବନ ତୋଳିବ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଘରେ ରହିବ । ଏ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କଲେ ଧୂନି ମଧ୍ୟେ ଶବଦ ଶୁଭିବ । କବି ପଣ୍ଡିତ ସର୍ବଜ୍ଞ ଏ ତିନିପଦ ପାଇବ ।"

"ଓଁ ରାମ ଓଁ ରାମ । ଏହାକୁ ପବନ ତୋଳିଲାବେଳେ ଜପ କଲେ ପବନ ସ୍ଥିର ହୁଅଇ । ଏ ଯେ ଉଲଟ ହୋଇଅଛି । ଚନ୍ଦ୍ରାୟଣରେ ରାମନାମ ଜପିବ । ସୂର୍ଯ୍ୟାୟଣ ହେଲେ ମରା ବୋଲି ଜପିବ ।"

"ପଦ୍ମାଳୟା ପୁତ୍ର ଦୋଳ ବାଉରୀ ଅଟନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଙ୍ଗେ ବେଦ ପଢୁଥାନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ବାଉରୀ କନିଷ୍ଠ । ଏ ବେଦ ପଢୁଥିଲେ । ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଗୁପ୍ତ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣେ ରଖିଅଛନ୍ତି । କଳିଯୁଗେ ନ ଛୁଇଁଲେ । ବାଉରୀକି ଛୁଇଁଲେ ସକଳ ପାତକ କ୍ଷୟ ହେବ । ଏଥିଯୋଗୁ ବିଷ୍ଣୁ ମାୟା କରି ରଖିଅଛନ୍ତି । ଶୁଣ ହୋ ଗଣେଶ ବଡ଼ ଗହନ ଏହା ଗୁପ୍ତ କରି ଥୋଇବୁ, ଏଥିଯୋଗୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାଉରି 'ଗାର ଲିଭାଇ ନ ପାରନ୍ତି, ମୁର୍ଦ୍ଧାପାତ ହେବ ବୋଲି ଶାପ୍ୟ ମାନିଅଛନ୍ତି । ପଦ୍ମାଳୟା ପୁତ୍ର ବାୟୋକାଣ୍ଡୀ ପରମାନନ୍ଦ ଭୋଇ ରାଧୂ ସାମଳ ।"

ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ରାମାୟଣ ଓ ଗୀତାସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଅତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେ ସବୁ ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି ଓ ହେବ, କିନ୍ତୁ କାନ୍ତ-କୋଇଲି, ବଉଳାଗାଇ ପ୍ରଭୃତି ଛୋଟ ଛୋଟ ପୋଥି ଓ ଲୋକମୁଖରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ ହୋଇ ରହିଥିବା ତାଙ୍କର ଶହ ଶହ ଭଜନଗୀତର ସାହିତ୍ୟକ ମୂଲ୍ୟ କୌଣସି ଗୁଣରେ କମ୍ ନୁହେଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷାରେ ସଂବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାହେବା ଆଗରୁ ଲୋକଗୀତ, ଢ଼ଗ, ନାଚଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାରାହିଁ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ସବୁ ଭାଷାରେ ଯେଉଁ ଲୋକଗୀତ ଓ ଢ଼ଗଢ଼ମାଳୀର ସମୁଦ୍ର ରହିଛି, ତାକୁ ରଚନା କରିବାଲାଗି ନିଶ୍ଚୟ କୌଣସି ବ୍ୟାକରଣ ବା ଛନ୍ଦଜ୍ଞାନ ଦରକାର ହୋଇ ନାହିଁ । ଜୀବନର ସ୍ପନ୍ଦନକୁ ଏକମାତ୍ର ତାଳ କରି ଏହା ମୁଖେ ମୁଖେ ଆଦର ପାଇ ଆସିଛି । ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି କୌଣସି ପ୍ରାଚୀନ ସନ୍ଦର୍ଭ ଭିତରେ ନୁହେଁ, ଏକାବେଳେକେ ଜାତିର ଅନ୍ତର ଭିତରେ । ଜାତୀୟ କବି ବଳରାମ ଏଇ ଲୋକଗୀତରୁହିଁ ନିଜର ଭାଷା, ଛନ୍ଦ ଓ ପ୍ରାଣ ଆହରଣ କରିଥିଲେ । ମର୍ମତଃ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ତାଙ୍କର ସ୍ତୁତି, ଚଉତିଶା ଓ କୋଇଲି ପ୍ରଭୃତି ଲେଖା ଲୋକସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ସେଥିଲାଗି ଆଜି ମଧ୍ୟ କେତେ କେତେଟା ସାହିତ୍ୟକ ଯୁଗର ଅଦଳବଦଳ ପରେ ସେଇ କୋଇଲି, ସେଇ ବାରମାସୀ ଓ ଚଉତିଶା ଓଡ଼ିଆର ପ୍ରାଣଘରେ ଅତିପ୍ରିୟ ସାଇତା ଧନ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଏଇ ଗୁଡ଼ିକର ସମାଲୋଚନା କଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଅସଲ ପ୍ରାଣପରିଚୟ ହୋଇପାରିବ ।

କାନ୍ତକୋଇଲି, ମୃଗୁଣୀସ୍ତୁତି, ଗଜନିସ୍ତାରଣ ଓ ଭାବସମୁଦ୍ର ସବୁ କରୁଣ ରସର ଗ୍ରନ୍ଥ । କରୁଣ ରସକୁ ବାହନ କରି ଇପ୍‌ସିତ ପାଖରେ ଆପଣାର ପ୍ରେମ ନିବେଦନ କରିବା ହେଉଛି ଓଡ଼ିଆ ଅନ୍ତରର ଆପଣାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । କରୁଣ ରସର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାରେହିଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗଭୀରତମ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରାଣଟି ପୂର୍ଣ୍ଣଦଳ ହୋଇ ଫୁଟିଉଠେ । ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ପୋଥିରେ ବିପନ୍ନ ଆର୍ତ୍ତର କରୁଣ ସ୍ୱରଟିହିଁ ସବୁଠୁ ବେଶି ନିନାଦିତ ହୋଇ ଉଠିଛି । କାରୁଣ୍ୟଭାବ ଭିତରେ ହିଁ ଅନ୍ତରର ଶୁଦ୍ଧ କୁସୁମଟି ଅତି ସହଜରେ ଫୁଟିଉଠେ, ଏଇ କରୁଣ ସଂବେଦନରେ ହିଁ ଅଭୀଷ୍ଟ ସହିତ ଯଥାର୍ଥ ଆତ୍ମମିଳନ ହୋଇଥାଏ । କାନ୍ତ କୋଇଲିରେ ସୀତାଙ୍କର ଆକୁଳ ବିଳାପ, ମୃଗୁଣୀ ସ୍ତୁତି ଓ ଗଜନିସ୍ତାରଣରେ ମୃଗ ଓ ଗଜର କରୁଣ ଆତ୍ମସମର୍ପଣର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅତି ଚମତ୍କାର, ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣର ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ତନ୍ତ୍ରୀରେ ଯାଇ ତାର ଆଘାତ ବାଜେ । ବଉଳାଗାଇ ଗୀତକୁ ଏକ ଉପାଖ୍ୟାନ କୁହା ଯାଇପାରେ, ଏହା ଏକ କାଳ୍ପନିକ ଗଳ୍ପ । ଦାନ ଧର୍ମର ମାହାତ୍ମ୍ୟଗାନରେ ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠା ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ଏଇ ଓଡ଼ିଶା ଭିତରେ ବଳରାମ ଦାସ ସମସ୍ତ ତୀର୍ଥଜଗତକୁ ଠାବ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ନିଜର ଜନ୍ମ ଭୁଇଁକୁ ସବୁ ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ଠୁଳ କରି ଦେଖାଇବାର ଅନୁରାଗ କେବଳ ଜାତୀୟ କବିପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ଶିବଙ୍କର ଆସ୍ଥାନ ଖୋଜିବାକୁ ବଳରାମ ହିମାଳୟ ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର କପିଳାସଙ୍କୁ 'ଦେବତାତ୍ମା' ହିମାଳୟର ପ୍ରତୀକରୂପେ ସହଜ ଆରୋପ ସେ କରି ପାରିଛନ୍ତି । ବେଦାନ୍ତର ପରବ୍ରହ୍ମ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ମହାଶୂନ୍ୟ ବା ଆଦିବୁଦ୍ଧ ସବୁ ତାଙ୍କର ହାତପା'ନ୍ତା ଜଗନ୍ନାଥ ବିଗ୍ରହଭିତରେ ଠୁଳ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଭକ୍ତ ସାଧକ ବଳରାମ ଏଇ ଜଗନ୍ନାଥ-ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭିତରେ ହିଁ ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ଓ ଧର୍ମ ତତ୍ତ୍ୱର ସମନ୍ୱୟ କରି ପାରିଛନ୍ତି ।

ବଳରାମ ଦାସ ମତ୍ତ ବଳରାମ ହିସାବରେ ସୁପରିଚିତ । ସେ ଯେ ଜଣେ ବୋଧିପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ରହ୍ମଯୁକ୍ତ ସାଧକ ଥିଲେ ଏହା ତାଙ୍କର ଲେଖାମାନଙ୍କରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଧରାପଡ଼ିଯାଏ । ଭକ୍ତିଯୋଗରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ସେ ଆପଣାକୁ ଯାବତ ମାର୍ଗୀୟ ଧର୍ମବାଦର ଉପରକୁ ଉନ୍ନୀତ କରି ପାରିଥିଲେ । ତତ୍ତ୍ୱଦ୍ରଷ୍ଟାର ଆଖିରେ ସବୁ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ବିବାଦ ମିଳେଇ ଯାଇଥିଲା । ସବୁ ମତର ସବୁ ଉପାସନା ଭିତରେ ସେ ନିଜର ନିର୍ଗୁଣ ରାମ ଓ ମହାପୁରୁଷ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିନେଇ ପାରିଥିଲେ । ଧର୍ମସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ଏହିପରି ସମାନ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମିଳେ । ପଞ୍ଚାନନ ତର୍କରତ୍ନ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ସାଧକ ବେଦ ଓ ଯୋଗର ତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେହିପରି ନିର୍ଗୁଣ-ତତ୍ତ୍ୱଦ୍ରଷ୍ଟା ଭକ୍ତିଯୋଗୀ ବଳରାମଙ୍କର ପ୍ରବୁଦ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରାମାୟଣ, ଭାଗବତାଦିର ଉପାଖ୍ୟାନ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଏକ ପରମବ୍ରହ୍ମର ବ୍ୟଞ୍ଜନା କରିପାରିଛି ।

ରାମାୟଣ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ବଳରାମଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଅନୁବାଦ-ଲେଖା । ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନିଜର ଇଷ୍ଟଦେବତା ପ୍ରାୟ ଜାଣିଥିଲେ । ଦିବାକର ଦାସ ତାଙ୍କ ଜଗନ୍ନାଥ ଚରିତାମୃତରେ (୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ) ସେହି କଥା ଲେଖିଛନ୍ତି ।* କିନ୍ତୁ ବଳରାମଙ୍କର ରାମ ଦଶରଥତନୟ ଐତିହାସିକ ରାମ ନୁହନ୍ତି । ଦାଣ୍ଡିରାମାୟଣରେ ସେ ରାମଙ୍କୁ ପରମବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ସପ୍ତମ ଅବତାର ବୋଲି କଳ୍ପନା କରିଅଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କଠାରେ ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମଗୁଣ ଆରୋପ କରିଅଛନ୍ତି । ମଧ୍ୟଯୁଗର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସନ୍ଥସାଧକ କବୀର ମଧ୍ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଭଜନ କରି ଅନେକ ଗାନ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଠି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଐତିହାସିକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣକରି କବୀରଙ୍କୁ କେବଳ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର

---

* ଯେହୁଟି ମତ୍ତ ବଳରାମ, ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କେ ଉତ୍ତମ ।
ରାତ୍ର ଦିବସ ନ ଜାଣନ୍ତି, ରାମରେ ମତ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି ।
ଆସ୍ୱାଦ କରି ନାମାମୃତ, ଆନନ୍ଦେ ଲୋମ ପୁଲକିତ ।

ଭକ୍ତ କହିଲେ ଯେପରି ଭୁଲ ହେବ ବଳରାମଙ୍କୁ ମଧ ରାମଭକ୍ତ ବୋଲି ରାୟ ଦେବାଟା ସେହିପରି ଭୁଲ ହେବ ।

ଠିକ୍ ସେହିପରି କୃଷ୍ଣଙ୍କର କଥା । ପଣ୍ଡିତମହଲରେ 'କୃଷ୍ଣ' ଚରିତ ନେଇ ଖୁବ୍ ଘଣ୍ଟାଚକଟା ଚାଲିଛି । କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନାନାରୂପରେ ଭାଗ କରାଯାଇ ବିଭିନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ରୂପକୁ କିମ୍ବଦନ୍ତି ସହିତ ସରିସମତୁଲ କରାଯାଇଚି । ବାଳକ କୃଷ୍ଣ ବୃନ୍ଦାବନର କୃଷ୍ଣ ମଥୁରାର କୃଷ୍ଣ ଏହିପରି ନାନା ଭେଦ-କଳ୍ପନାର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରେ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏବେ ମଧ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଉଛନ୍ତି । ବଳରାମ ଦାସ ଯେଉଁ ଗୀତାମାନ ଲେଖିଚନ୍ତି, ସେଥିରେ କୃଷ୍ଣ ବକ୍ତା ଓ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶ୍ରୋତା । ଏହା ଯେ ଭଗବତ ଗୀତାର କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦରୁ ନିଆଯାଇଛି । ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଗୀତାର କୃଷ୍ଣ ମଧ କୌଣସି ଐତିହାସିକ କୃଷ୍ଣ ନୁହଁନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱୟଂ ପରମବ୍ରହ୍ମ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅନାଦି ପରମେଶ୍ୱର । ବଳରାମ ସେଇ ଅନାଦି ଅବ୍ୟକ୍ତ କୃଷ୍ଣନାମୀ ପରମ ସତ୍ତାର ଉପାସକ । ଧର୍ମର ଗତି ଓ ଇତିହାସର ଗତି ସମାନ ନୁହେଁ । ଧର୍ମର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମନର ନିବେଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ । ଧର୍ମର ଇତିହାସ କେବଳ ଆରୋପର ଇତିହାସ । ତେଣୁ ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥର ବର୍ଣ୍ଣିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଗୁଣତ୍ୱ ଠିକ୍ କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ଭକ୍ତର କଳ୍ପନା କଳିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତା ହେଲେ ପୁରାତନ ଇତିହାସରୁ ଶିରା କାଢ଼ି ଧର୍ମର ସ୍ୱାଭାବିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ପଥଟିକୁ ଆଉ ବିକୃତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ପଞ୍ଚ ସଖାଙ୍କର ଜୀବନରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ ଅନୁଷ୍ଠାନ ରାମ ନୁହେଁ କି କୃଷ୍ଣ ନୁହେଁ, ତାହା ହେଉଛି ଜଗନ୍ନାଥ । ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ବଳରାମ ସବୁଠି ନିଜର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ବୋଲି ମାନିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୋଥିର ରଚନାର ଇତିହାସରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ପ୍ରଭାବ ଜଡ଼ିତ ରହିଛି । ଏପରିକି ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ନିଜେ ପଛକୁ ଛପିଯାଇ ସେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ହିଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଭାର ମୂଳ ଉତ୍ସ ବୋଲି ଦେଖାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । 'ବଟଅବକାଶ' ପୋଥିରୁ ଖୁବ୍ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଜଣାଯାଏ ସେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର କେଡେ ବଡ଼ ଭକ୍ତ ଥିଲେ ଓ ଆପଣାକୁ ତାଙ୍କରି ସେବା ଓ ଆରାଧନାରେ ଅର୍ପଣ କରିଦେଇଥିଲେ । ରଥରୁ ଅପମାନିତ ହୋଇ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ବାଲି ରଥରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଇବା, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କୃପାରୁ ମୂର୍ଖ ଜଡ଼ା ହରି ଦାସର ତୁଣ୍ଡରୁ ଦେବତତ୍ତ୍ୱ କୁହାଇବା, ଏହିପରି ନାନାପୋଥିର ନାନା ଉପାଖ୍ୟାନରେ ସେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଭକ୍ତିର ନୈବେଦ୍ୟ-ସ୍ଥଳ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ଇତିହାସ ପଛରେ ମଧ ସେହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କଥା । ବସ୍ତୁତଃ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପୋଥିର ଭଣିତାରେ ସେ ଗ୍ରନ୍ଥ 'ପ୍ରକାଶ ହୋଇଚି' ବୋଲି ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଏବଂ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧହୋଇ ଯେ ସେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିଚନ୍ତି, ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଗୀତାର ସବୁ ଅଧ୍ୟାୟର ଭଣିତାରେ ସେହି ଏକ କଥା-ଜଗନ୍ନାଥ ଯେପରି ତାଙ୍କ ଲେଖନ ମୁନରେ ବସି ଗୀତାର ଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ମାତୃଭାଷାର ତରଳ ଛନ୍ଦରେ ଲେଖି ଦେଇଛନ୍ତି !*

ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଚି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ ମାନଙ୍କର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବରୁ ସେ ଯୁଗରେ ଧର୍ମ ଏକଘରିଆ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଯିଏ ସଂସ୍କୃତ ଯାଣୁଥିଲା, ଯିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳରେ ଜାତ ହେବାର ଭାଗ୍ୟ ପାଉଥିଲା, ସେହି କେବଳ ଧର୍ମଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ଥିଲା । ବଳରାମ ଦାସ ଓ ପଞ୍ଚସଖା ଧର୍ମର ଏଇ ଅଚଳାୟତନ ଭାଙ୍ଗି ଜ୍ଞାନକୁ ସବୁରି ସୁଲଭ କରିଥିଲେ । ମାତୃ ଭାଷାର ମାଧ୍ୟମରେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନର ବ୍ୟାଖ୍ୟାଦେଇ ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ସେ ଚମତ୍‌କୃତ କରିଥିଲେ । ଏଇଥି ଲାଗି ଅନେକବାର ତାଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଭା ଓ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କ ଠାରୁ ଅନେକ କଟାଳ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ବାର ବାର ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତାର ପରିକ୍ଷାଦେଇ ସେ ଆପଣାର ନିଷ୍ଠାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ ।

ଏଇପରି ଗୋଟିଏ ଆଖ୍ୟାନ ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ଗୀତାନୁବାଦର ଉତ୍ପତି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ନୀତି ସରିବା ପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଦେଉଳ କିଳି ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତତ୍ତ୍ୱପିପାସୁ ଭକ୍ତ ବଳରାମ ନିଜର ପରିଚୟ ଗୋପନ ରଖି ସେଇ ତତ୍ତ୍ୱ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ଶୂଦ୍ର ଜଣେ ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଶୁଣି ଗଲା ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼ିବାରୁ ସଭାରେ ହୁଲସ୍ଥୁଲ ପଡ଼ିଗଲା । ବୋଧହୁଏ

---

* ନୀଳଗିରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରସନ୍ନେ ପରମରସ ବଖାଣି' - ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ପୁଣି, 'ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପାଦ ଶିରେ ଧରି, ବଳରାମ ଦାସ ଏ ଗୀତା କରି ।
ନୀଳଗିରି ଜଗନ୍ନାଥମୋ ସ୍ୱାମୀ, ତାହାଙ୍କ ସେବକ ସର୍ବଦା ଆମି ।
ସେ ହୃଦେ ଯାହା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ମୋତେ, ଲେଖନ ଧରି ମୁଲେଖିଲି ପତ୍ରେ ।
ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ ଦେବେ ନ ଜାଣି, ବଳରାମ ଦାସ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଭଣି ।'

ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ:-

ପୁଣି, ମନ୍ତ୍ରୀବର ମହାପାତ୍ର ସୋମନାଥ ନାମ,
ତାହାଙ୍କ ତନୟ ମୁହିଁ ଦାସ ବଳରାମ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଠାକୁରେ ସୁଦୟା ମୋତେ କଲେ,
ବିଷ୍ଣୁ ଭକ୍ତ ବୋଲି ମୋତେ ଲୋକେ ସେ ଜାଣିଲେ -

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅମୃତ ପରଷା ହେବାବେଳେ ରାହୁର ମୁଣ୍ଡଛେଦ କରିବାକୁ ଏତେ କନ୍ଦଳ ହୋଇ ନ ଥିବ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ରାଧିକାର ପ୍ରତି ବେଦାନ୍ତ ଯୋଗାନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୱେଷ ନାନା ପୁରାଣର ନାନା ଉପ କଥାରେ ଧରା ପଡ଼ି ଯାଏ । ନୃସଂହ ପୁରାଣରେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଶୁଣି ମଲା ଶୁଆର ଟୋପାଏ ରକ୍ତ ଜୀବନ୍ୟାସ ପାଇଗଲା ଓ ଶିବ ତାକୁ ମାରିବାକୁ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦଉଡ଼ିଲେ ।

ରାଜାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆପତ୍ତି ଗଲା । ବଳରାମ ଗୀତାବିକାଶ ଭିତରେ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଧର୍ମର ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେ କିପରି ଥିଲା, ସେଇ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ପରିଷ୍କାର ଜଣା ପଡ଼ି ଯାଉଛି ।

ଶୂଦ୍ର ହୋଇ ଯେବେ କରେ ବ୍ରହ୍ମ କର୍ମ ସଂଜ୍ଞା
ତାହାକୁ ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ଯେ ହୁଅଇ ଆଜ୍ଞା ।
ବଳରାମ ଦାସ ବୋଲି ଜାତିରେଣ ଶୂଦ୍ରା
ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶ ହୋଇ ଶୁଣିଲା ବ୍ରହ୍ମ ବିଦ୍ୟା । ଘଙ୍ଘ
ସେ ଗୀତ ଶୁଣିଲା ଦେବ ଶୂଦ୍ର ତନୁ ବହି
ସର୍ବପରେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଚାହିଁ ।

ରାଜାଙ୍କର ଶାସ୍ତି ଆଦେଶ ହେଲା ଶୂଦ୍ରର ଯଦି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ବୁଝାଇବାର ଯୋଗ୍ୟତା ଅଛି, ତେବେ ସେ ପଣ୍ଡିତ ସଭାରେ ତା'ର ପରୀକ୍ଷା ଦେଉ । ସେଇଦିନ ରାତିରେ ବଳରାମ ଦାସ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ମିନତି କହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ଓ ତାଙ୍କରି ପ୍ରସନ୍ନଆଲୋକ ପାଇ ତହିଁ ଆରଦିନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୀତା ଅର୍ଥ କହିଲେ । ଏହିପରି ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ସମ୍ଭବ ହେଲା ।

ଏଇଠି ଦେଖିବା କଥା ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ଆଖିରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବିସ୍ତାର କୋଉଯାଏ । ନାନା ପଣ୍ଡିତ ନାନା ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଚନ୍ତି । ଜଣେ କବିର ମନ ଓ ଅନୁରାଗ କଳନା କରିବାକୁ ଯାଇ ଆଗେ ଅନେକ ସମୟରେ ନିଜର ମକ୍ଷିଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଅସଲ ନିର୍ଣ୍ଣୟଟିକୁ ଆବୃତ କରି ପକାଉ । ଧର୍ମ, ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ମନୋବିକାଶର ଯେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅନ୍ତର୍ନିୟମ ଅଛି, ଆପଣାର ଏକଦର୍ଶିତା ଦୋଷରୁ ତାହା ଆମେ ପାସୋରି ପକାଉ । ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଘନୀଭୂତ ହୋଇ ସଂସ୍କାରକ ଓ ସ୍ରଷ୍ଟାର ଜୀବନ ଭିତରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ । ସଂସ୍କାରକ ଆପଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟତାକୁ ବିଶେଷ ରୂପରେଖ ଦେଇଥାଏ ମାତ୍ର । ତେଣୁ ବଳରାମ ଓ ତାଙ୍କର ଆରାଧ ଦେବତା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ

ଶ୍ରୀଗୋପୀନାଥ

କରିବା ଆଗରୁ ବଳରାମଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଭାବର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆଲୋଚନା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଆର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତି ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କୁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସଖା ବୋଲି କହିଚନ୍ତି । ଯେଉଁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଯୋଗୁଁ * 'ଉତ୍କଳ ଖଣ୍ଡରେ ମଧୁର ପ୍ରେମଲୀଳାର ଉଲ୍ଲୋଳ କଲ୍ଲୋଳ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଥିଲା,' ପଞ୍ଚସଖା ସେହି ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ପରିକର ବୋଲି ତାଙ୍କର ମତ । ପଞ୍ଚସଖା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିଲେ, ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଠାରୁ ଦୀକ୍ଷାଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, କେତେ ଦିନ କେତେ ରାତି ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏକାଠି କୀର୍ତ୍ତନରେ କଟାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ପୋଥିମାନଙ୍କରେ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ସମ୍ବାଦ ଅଛି, ସେଠି ଚୈତନ୍ୟଙ୍କୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କରାଯାଇ ପଞ୍ଚସଖା ଗୋପ ଗୋଗୋଷ୍ଠର ପାଞ୍ଚଗୋପାଳ ହୋଇଚନ୍ତି । ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତାରୁ ବଳରାମ ଦ୍ୱାପରରେ ସୁବଳ ରୂପେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି ଜଣା ଯାଏ । ଅବଶ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ବିନାୟକ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମତରେ ଅନିରୂଦ୍ଧ ଅବତାର ଛଳରେ କଳିଯୁଗରେ ବଳରାମ ଦେହ ଧରିଥିଲେ । ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏତେ ଚୈତନ୍ୟ-ପ୍ରସସ୍ତି ଦେଖି ସ୍ୱତଃ ଖିଆଲ ହୋଇଯାଏ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଉତ୍କଳର ପଞ୍ଚସଖା ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରେମ ଧାରାଟିକୁ ନାଳିକାଟି ଓଡ଼ିଶାକୁ ବୁହାଇ ଆଣିଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁଙ୍କର ମତ ଏକାବେଳେକେ ଓଲଟା । **"ବାହ୍ୟାଚାରରେ ଉତ୍କଳର ପଞ୍ଚସଖା ବୈଷ୍ଣବ ବୋଲି ଜଣା ପଡୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସେମାନେ ଯେ ମର୍ମତଃ ଲୁପ୍ତ ଅବହେଳିତ ମହାଯାନ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପୁନରୁଜ୍ଜୀବନ କରାଇବାରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଥିଲେ, ଏହାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ରହିଚି ।" ବସୁ ମହାଶୟ ବଳରାମଙ୍କର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ, ଗୁପ୍ତଗୀତା ପ୍ରଭୃତିକୁ ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣକରି ନିଜର ମତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଅଛନ୍ତି । ପଢ଼ିଲେ ମନେହୁଏ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଅକାଟ୍ୟ ।

ବଳରାମ ଦାସ ତଥା ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିଗ ହେଉଚି ମନ୍ତ୍ର ଓ ତନ୍ତ୍ର । ସେମାନଙ୍କର ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟରେ ନାନା ଯନ୍ତ୍ର, ତନ୍ତ୍ର ଓ ମନ୍ତ୍ରର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଚି । ନେପାଳି ମନ୍ତ୍ର ଯାନର ଆଦି ଶକ୍ତିପରି ବଳରାମ ଦାସ ମଧ୍ୟ ଆଦିମାତାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି ।

---

* ବ୍ରହ୍ମ ଶାଙ୍କୁଳି ଓ ଅଣାକାର ସଂହିତା: ପ୍ରାଚୀ - ମୁଖବନ୍ଧ

** Archeological survey of Mayurbhanj, P, CXXXVIII

*ପ୍ରକୃତିକୁ ଆଦିଶକ୍ତି ବା ଶୁନ୍ୟ ମାତା ବୋଲି କଳ୍ପନା କରି ନିରଞ୍ଜନ ବ୍ରହ୍ମ ସହିତ ସଙ୍ଗମ କରି ସେ ସୃଷ୍ଟିତତ୍ତ୍ୱ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଚନ୍ତି ! ତନ୍ତ୍ରର ଗୁରୁବାଦ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ପୋଥିରେ ଏକାଧିକ ଯାଗାରେ ଫୁଟି ଉଠିଛି । ତାଙ୍କର ଭଜନ ମାନଙ୍କରେ ତନ୍ତ୍ରର ସନ୍ଧ୍ୟା ଭାଷା (ସନ୍ଧ୍ୟା ଭାଷା) ବେଶ୍ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇ ଯାଏ । ତେଣୁ ବଳରାମ ଦାସ ଜଣେ ତନ୍ତ୍ରବାଦୀ ଥିଲେ ବୋଲି କଣ ଧରା ଯିବ ?

ଓଡ଼ିଶାରେ ସେତେବେଳେ ଏଇ ତିନି ଚିନ୍ତାର ଧାରା ବହି ସାମାଜିକ ମନ ଭୂମିରେ ଦାରୁଣ ସଂଘାତ ଘଟାଇ ଦେଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜ ନିଜର ବର୍ଗକୁ ଧରି ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ । ବାହ୍ୟ ଧାର୍ମିକତା ଉପରେ ଜୋକ ପରି ଲାଖି ରହିବାରୁ ଅସଲ ଧାର୍ମିକତାର ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ ଘଟିଥିଲା । ନିଜ ମନର ଗଭୀରରେ ସେ ଧର୍ମର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଚିରକାଳ ଶୂନ୍ୟ ରହିଚି, ଆପଣାର ନିଷ୍ଠା ଓ ଅନୁରାଗ ଯେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶାଖା ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଠାରୁ ବେଶି ମହତ୍ୱପୂର୍ଣ, ଏଇକଥା ଆଙ୍ଗୁଠି ଗୁଞ୍ଜି କହି ହେବାହିଁ ସେ ଯୁଗର ଏକମାତ୍ର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ନାନା ଭିନ୍ନମତ ଧର୍ମର ତରଙ୍ଗ ସଂଘର୍ଷ ଉପରେ ପଞ୍ଚସଖା ଆପଣାର ସମନ୍ୱୟ-ନାଆ ଫିଟାଇ ଦେଲେ । ରାଜା ଅନେକ କଟାଳ କଲେ ପଣ୍ଡିତେ ଅନେକ ଧମକ ଦେଲେ, ପରୀକ୍ଷା ମାଗିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ନିରୁତା ନିଷ୍ଠା ଓ ଆନ୍ତରିକତା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ମନରେ ସେମାନଙ୍କର ଆସ୍ଥାନ ତିଆରି କରି ଦେଲା । ଆଗରୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଥିଲା, ପୁରାଣ ଥିଲା, ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ଥିଲା, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପୂଜା ପାର୍ବଣର ଆଡ଼ମ୍ବର ମଧ୍ୟ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଅଭାବ ଥିଲା ମନର, ଅଭାବ ଥିଲା ନିଜକୁ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଭାବରେ ନିବେଦନ କରିଦେଇ ଧର୍ମର ଆତ୍ମାଟିକୁ ଅପଣାର ଜୀବନରେ ସଂସ୍ଥାପିତ କରିବାର । ତେଣୁ ଶୂଦ୍ର ଅଳ୍ପ ଶିକ୍ଷିତ, ଅଜ୍ଞାତକୁଳଶୀଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚସଖା ସାମାଜିକ ଧର୍ମ ଜୀବନର ସେଇ ଶୂନ୍ୟତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଇ ପାରିଥିଲେ । ସେଇଥି ଲାଗି

---

* ମହାନିତ୍ୟ ସ୍ଥାନରେଟି ଏ ବ୍ରତ ପ୍ରମାଣ
ଆଦିମାତା ଦେବୀ ସେ ଦେବତା ମହାଶୂନ୍ୟ
ସଖି ତହିଁ ଆଦିମାତା ସଖା ନିରଞ୍ଜନ
ତତ୍ତ୍ୱ କରି କହିଦେବା ହେତୁ କରି ଚିହ୍ନ

- ଗଣେଶବିଭୂତି ଟୀକା - (ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ)

ତାଙ୍କର ଅମରକୋଶ ଗୀତାରେ ଶିବ ଓ ଶକ୍ତିଙ୍କର କଥୋପକଥନରେ ଯେ କୌଣସି ଶାକ୍ତ ତନ୍ତ୍ରର ଗନ୍ଧ ବାରିହୁଏ । ବଟ ଅବକାଶରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଛଅସ୍ତରୀ ଶକ୍ତି - ପ୍ରତିମାଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣିତ ବୈଷ୍ଣବ ଦେବତାଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଏହା ତୁଳନାରେ ଅତି କମ୍ ।

ନାନା ଧର୍ମର ନାନା ପ୍ରବାହ ଓ ପ୍ରତିପ୍ରବାହ ଓଡ଼ିଶାରେ ବୀର ବାର ବାତ୍ୟା ଆଣି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଆଜିଯାଏ ପଞ୍ଚସଖା ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କର ଅତି ଆଦରର ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପାତ୍ରହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

କର୍ମରୁ ଜ୍ଞାନ,' ଜ୍ଞାନରୁ ଭକ୍ତି । ଏହା ହେଉଚି 'ଗୀତାର ଲୋକସଂଗ୍ରହ ଧର୍ମ । ଏହି ଭକ୍ତି ହେଉଚି ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ନିଜସ୍ୱ । ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର କଳ୍ପନାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅକ୍ଷରସତ୍ତା ମେଦିନୀ ଆବୋରି ରହିଚି, ଏଇଥିରେ ଯେ ଅନ୍ତରକୁ ଦୀକ୍ଷିତ କରିଦେଇଚି, ସବୁଠାରୁ 'ବଡ଼ ପରଂବ୍ରହ୍ମର ବ୍ୟାପ୍ତି ଭିତରେ ଯେ ନିଜର ସମସ୍ତ ବ୍ୟଷ୍ଟିଗତ ଭ୍ରମଭାବନାକୁ ମିଳାଇଦେଇ ପାରିଚି, ତା'ର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମ ଶାଖା ନେଇ ତକରାଳ କରିବାର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଯେ କୌଣସି ରାସ୍ତା ଧରି ଇପ୍‌ସିତରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବାର ଆସ୍ଥା ତା'ର ରହିଚି, କାରଣ ଆପଣା ମନଭିତରେ ହିଁ ସେ ଅସଲ ଚାବି ପାଇଚି । ମୂଳତଃ ଜଗତର ଧର୍ମ ଇତିହାସରେ ଯେତେ ଯେତେ ଶାଖା ଓ ସଂପ୍ରଦାୟ ରହିଚି, ସେସବୁ ଅସଲ ଧର୍ମ ନୁହେଁ, ସାଧନ ମାତ୍ର । ଯେ ଭେକ୍ ନେଇ ଝଗଡ଼ା କରିଚି, ସିଏ ଧର୍ମକୁ ପାଇନାହିଁ, ଦେଉଳର କବାଟ ପାଖରେ ତା'ର ଗୋଡ଼ ଅଟକିଛି । କିନ୍ତୁ ଦିଅଁ ଦେଖିବାର ଲୋକ ଯେ, ସେ ଦେଉଳର ମଣ୍ଡଣୀକୁ ଗଣ୍ଡିକରି ଧରି ଧର୍ମକୁ ବିକୃତ ଓ ଜଟିଳ କରିଦେଇ ନାହିଁ । ଏଇ ଭୂମି ଉପରେ ଆମେ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକାଶଟିକୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।

ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅନାଦି ବ୍ରହ୍ମ ପାଖରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କରି ପାରିଥିଲେ ବୋଲି ପଞ୍ଚସଖା ସବୁ ସାଧନ ଓ ମାର୍ଗକୁ ଅଖେଦ ଅକ୍ଳେଶ ମନରେ ଆପଣାର କରିପାରିଥିଲେ । ସେଇଥିଲାଗି ବେଦ ଓ ଯୋଗଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ତନ୍ତ୍ର, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଓ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଭାଗବତ ଧର୍ମରେ ଏକାବେଳକେ ମାତିବାକୁ ସେମାନେ କୌଣସି ବିରୋଧ ବୋଲି ଭାବି ନ ଥିଲେ । ନିଜର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଅନ୍ତରର ପୂଜାଭୂମି ଉପରେ ଯେ କୌଣସି ରୀତିର ନୈବେଦ୍ୟ ବାଢ଼ି ଏକ ସତ୍ତାକୁ ଉପଲବ୍‌ଧି କରିବାର ବିଶାଳତା କେବଳ ସେଇମାନଙ୍କର ଥିଲା । ନିଜର ଜୀବନ-ଅଭ୍ୟାସ ଦେଇ ସେମାନେ ଦେଶକୁ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ଯେ ସାଧନର ଶୁଦ୍ଧତା ନେଇ କଳି କରିବା କେବଳ ଶୁଷ୍କ ପଣ୍ଡିତକୁ ଶୋଭାପାଏ, ମନରେ ନିଷ୍ଠା ଥିଲେ ଯେକୌଣସି ବାଟରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇ ପାରିବ ।

ଏହି ସମନ୍ୱୟ ଧର୍ମର ଅଗ୍ରଣୀ ଥିଲେ ବଳରାମ ଦାସ, କାରଣ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ଭିତରେ ସେ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଥିଲେ । ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କର କୃଷ୍ଣଲୀଳା, ଯଶୋବନ୍ତଙ୍କର ରାମ ଓ ଗୀତାଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ରାମ, କୃଷ୍ଣ ଶୂନ୍ୟ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଭିତରେ ଏଇ ସମନ୍ୱୟ ଓ ଭକ୍ତିଯୋଗକୁହିଁ ଦେଖିବାକୁ ହେବ ।

ଉପାସକ ଆଗରେ ନିରାକାର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଆରାଧ୍ୟ ବସ୍ତୁ ସାକାର ଓ ବ୍ୟକ୍ତ ଦେବତା ହିସାବରେ ଦେଖାଦିଏ। ଭକ୍ତର ଶ୍ରଦ୍ଧାଲାଳସୀ ମନ ଆରାଧନା ବେଳେ ଆଖି ଆଗରେ ପ୍ରତୀକ କରି କିଛି ଧରିରଖିବାକୁ ଚାହେଁ, ଅମୂର୍ତ୍ତକୁ ମନଭିତରକୁ ଆଣି ସେ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ କରି ପୂଜାକରେ। ଅମୂର୍ତ୍ତର ସେଇ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଦେବତା ହେଉଛନ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥ। ଗୀତାର କୃଷ୍ଣପରି ସେ ଆବାକ୍-ମାନସ-ଗୋଚର। ସେଥିଲାଗି ଗୀତାବକାଶର ଆରମ୍ଭରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କରି ବଳରାମ ଦାସ ଗାଉଛନ୍ତି: -

ବନ୍ଦଇ ଯେ ଜଗନ୍ନାଥ କମଳାର ସାଇଁ   କରୁଣାସାଗର ଜୟ ଜଗତ ଗୋସାଇଁ।
ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅନାଦି ଯୋଗେଶ୍ୱର   ପୃଥ୍ୱୀ ଆପ ତେଜ ବାୟୁ ଆକାଶୁ ବାହାର।
ସଦାନନ୍ଦରୂପୀ ସର୍ବଜୀବଙ୍କୁ ଧାରଣ   ଉତପତ୍ତି ସ୍ଥିତି ଯେ ପ୍ରଳୟ ସଂହାରଣ।
ମନ ଯେ ବଚନ ଚିତ୍ତୁ ଚୈତନ୍ୟ ବାହାର   ଜୟ ଜୟ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜଗତ ଈଶ୍ୱର।
ପାଦପାଣି ଚକ୍ଷୁ ଯେ ମସ୍ତକ ଯାର ନାହିଁ   ଶ୍ରବଣ ନାସିକା ଇନ୍ଦ୍ରି ବିବର୍ଜିତ ସେହି।
ଚାହିଁଲେଣ ଠୁଳ ନ ଚାହିଁଲେ ଦିଶେ ଶୂନ୍ୟ   ଅନେକ ମୂରତି ସେ ଅନେକ ଯାର ବର୍ଣ୍ଣ।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଭୁବନକୁ ଜୀବରୂପ ହୋଇ   ନୀଳକନ୍ଦରେ ବିଜୟେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗୋସାଇଁ।

ଏଇ ପଦଗୁଡ଼ିକରେ ବୌଦ୍ଧ ନାହାନ୍ତି, ତନ୍ତ୍ର ନାହାନ୍ତି କି ଦ୍ୱୈତବାଦୀ ଚୈତନ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି। ଚୈତନ୍ୟଧର୍ମର ସମୂଳ ସାର ପରକୀୟା ପ୍ରେମର ନାମ ଗନ୍ଧ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟରେ ନାହିଁ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ତତ୍ତ୍ୱଗୌଣତା(ତତ୍ତ୍ୱ-Metaphysics) ମଧ୍ୟ ଏଠି ପଶିନାହିଁ - ତନ୍ତ୍ରର ମକାରତତ୍ତ୍ୱ ତ ଏ ଭକ୍ତିସରିତର ବହୁ ଦୂରରେ। କେବଳ ସମସ୍ତଙ୍କଠୁ ସାର ନେଇ ବିରାଟ ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନରେ ପଞ୍ଚସଖା ଧର୍ମ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇଉଠିଛି। ଯେଉଁମାନେ ଏହାକୁ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଧର୍ମାନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ଆଉଜେଇ ଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ସେମାନେ ବୋଧହୁଏ ସମଗ୍ରଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ। ଆଲୋଚନାର ମାପକୁ ସାଧନାମୂଳ ନ କରି ଭେକମୂଳ କରିବାର ମସ୍ତଭୁଲ ସେମାନେ କରିବସନ୍ତି।

ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତ ସହିତ ବଳରାମ ଦାସ ତଥା ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ଅନେକ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି। ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଭକ୍ତଥିଲେ ନା ଓଡ଼ିଆ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ଭକ୍ତ ଥିଲେ, ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ନାନା ମତାନ୍ତର ରହିଛି। ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ରାଜ ପ୍ରସାଦ ପାଇ ହିଁ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଗୋଡ଼ୀୟ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରର ଧୁମଧାମ୍ ଚାଲିଥିଲା। ଏଣେ ପଣ୍ଡିତ ସଭାର ତର୍କ ଓ ବର୍ଣ୍ଣାଗତ ଆକଟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କୁ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେ ରଖିଥିଲା। ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଖାଙ୍କୁ ନିଜର ସାଧନା ପରିକ୍ଷା ରାଜସାମିପ୍ୟରେ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ବୋଲି ସେଥିରେ ପ୍ରମାଣ ଅଛି। ଏପରିକି ନିଜେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତାପ ରୁଦ୍ରଙ୍କର

ଉପସ୍ଥିତିରେ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା ନେଇଥିଲେ ବୋଲି ଯଶୋବନ୍ତଙ୍କର ଚୌରାଅଶି ଆକାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି। ବଳରାମଦାସଙ୍କୁ ବୋଧହୁଏ ଏହିପରି ଦୁଇ ତିନୋଟି ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ପ୍ରଥମ ପରିକ୍ଷାରେ ସେ ହରିଦାସ ନାମକ ଜଣେ ମୁର୍ଖର ତୁଣ୍ଡରୁ ବେଦାନ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱ କୁହାଇଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି। ଆଉଥରେ ଯନ୍ତ୍ରସ୍ଥାପନ କରି ସମାଧି-ଭଜନର ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ହୋଇଥିଲା। ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ବଳରାମଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ-ଶକ୍ତିରେ ଅଭିଭୁତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ। ଆଗରୁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଦୀକ୍ଷା ନେଇସାରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆହୁରି ଥରେ ବଳରାମଙ୍କୁ ନିଜର ପରମଗୁରୁ ବୋଲି ମାନିଲେ।* ଏଇଠି ଓଡ଼ିଆ ଭକ୍ତିଧର୍ମର ଏକ ବଡ ବିଜୟ ହେଲା। ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର କେବେହେଲେ ବଳରାମଙ୍କୁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଦେଇନଥିବେ। ଏପରି ସନ୍ଦେହ ମଧ୍ୟ କେହିକେହି କରିଛନ୍ତି ତାର ଏତିକି ଉତ୍ତର ଦିଆଯାଇପାରେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମୁଗ୍ଧ ସାଧକ ହିସାବରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କୁ ନିଜର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଅନୁରକ୍ତି ଦେବା ଗୋଟାଏ କଥା ଏବଂ ତାଙ୍କର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଭୁକ୍ତ ହେବା ଆଉଗୋଟାଏ କଥା। ପରେ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ଓଡ଼ିଶା ନିଜର ମଉରସି ଧର୍ମ - ଐତିହ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଚୈତନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ-ଶିଷ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରି ନଥିଲା। ଜଣେ ପ୍ରେମଧର୍ମ ସାଧକ ହିସାବରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କୁ ଆପଣାର କରିନେଇ ତାଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥ ଭକ୍ତି ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେଖାଇଥିଲା ସତ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ମର୍ମେମର୍ମେ ଓଡ଼ିଶାର ସୁଦୃଢ଼ ସମନ୍ୱୟ ଧର୍ମ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତବଳବତ୍ତର ରହିଥିଲା। ଯାହାହିଁ ସେ ଯୁଗରେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ଧର୍ମ ଥିଲା।

ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଶକ୍ତି ନିଜ ଭିତରେ ଆହରଣ କରି ବଳରାମ ଦାସ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ଗ୍ରନ୍ଥର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି। ତାଙ୍କର ରାମାୟଣର ଅନୁବାଦକୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ନାମ ଅନୁସାରେ ସେ ଜଗମୋହନ ରାମାୟଣ ବୋଲି ନାମ ଦେଇଛନ୍ତି। ଗୀତାନୁବାଦର ଏକାଧିକ ଯାଗାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ରଚନା ଶକ୍ତି ଓ କବି ପ୍ରତିଭା ଉଯେଇଁ ଦେଇଛନ୍ତି।

ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଏଇ ଅନୁବାଦ ଗୁଡ଼ିକର ଏକ ବିରାଟ ସ୍ଥାନ ଅଛି। ବଳରାମ ଦାସ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ପ୍ରତି ହଠାତ୍ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ କାହିଁକି ? ଏହାରି ମୂଳ ଅନୁସରଣ କରି ପାରିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମ ବିପ୍ଳବର ଅନେକ ଆଭାସ ଆମେ ପାଇ ପାରିବା।

---

* ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ମହାରାଜା, ଶୁଣି ସେ କଲା ସର୍ବ ତେଜ୍ୟା।
ପରମ ଗୁରୁ କରି ଗୁଣ, ଧରି ପଦ୍ମରେ ସେ ଚରଣ।
ଭୋ ନାଥ ମୋ ପରମ ଗୁରୁ, ଦୀକ୍ଷା ପାଇଲିମହାମେରୁ।
ଚୈତନ୍ୟ ଗୁରୁ ଯେ ମୋହର, ପରମ ଗୁରୁ ତୁମ୍ଭେ ମୋର।

- ବେଦାନ୍ତ ସାର ଗୁପ୍ତଗୀତା,,

ସଂସ୍କୃତର କ୍ଲାସିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁଗରୁ ସାହିତ୍ୟର ନବ ଯୁଗର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା । ସେଇ ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଠାରୁ ପଞ୍ଚ ସଖାଙ୍କର ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁ ରତ୍ନମାନ ଅଛି, ତାଙ୍କୁ ଚଳନ୍ତି ମାତୃଭାଷାରେ ପ୍ରଚାର କରିବା ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ଲୋକମାନଙ୍କର ଜୀବନର ଅତି ନିକଟ ସମ୍ପର୍କରେ ସେମାନେ ଆସି ପାରିଥିଲେ । ନିଗୁଢ଼ ଧର୍ମ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାର ସରଳ ସାଜ ଦେଇ ସାଧାରଣ-ସୁଲଭ ନକରି ପାରିଲେ ଯେ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମର ବିନାଶ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଏହା ସେମାନଙ୍କୁ ଝଲ ଝଲ ଦିଶିଲା । କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣର ନୁହେଁ । ନିଷ୍ଠାବାନ୍ ନିର୍ମଳ ହୋଇ ଯିଏ ପାରିବ, ତାର ମଧ୍ୟ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ମନନ କରିବାର ଅଧିକାର ରହିବା ଉଚିତ । ଏଇ ନୂଆ କଥା ପଞ୍ଚସଖାହିଁ ଶୁଣାଇଥିଲେ । ଗୀତାବକାଶରେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କ ଆଗରେ ବଳରାମ ଦାସ ଦେଇଥିବା ଉତ୍ତରରୁ ଏହି ଭାବଟି ବେଶ୍ ଜଣା ପଡ଼ିଯାଏ ।

ମୁହିଁ ଜଣାଇଲି ଦେବ ମହା ଗୀତା ଯେହୁ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଅଛଇ କହି ସେହୁ ।
ବ୍ରହ୍ମକୁ ଚିହ୍ନିଲା ଲୋକ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ପାଇ ଭକ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀମୁଖେ ଛନ୍ତି କହି ।
ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବିଦ୍ୟା ଏହି ଏକା ଯେ ନୁହଇ ଭଗତକୁ ଅଗୋଚର ଅବା ଅଛି କାହିଁ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମ ଇତିହାସରେ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟଟି ଏକ ବିପ୍ଳବର ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ଧର୍ମର ଅଚଳାୟତନ ଓ ଅପ୍ରଶସ୍ତତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଜାତି-ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ର-ପାରାୟଣର ଅଧିକାର ଦେବାର ଏହି ଇତିହାସଟି ଅତି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ବ୍ରାହ୍ମଣଧର୍ମକୁ ଆଘାତ କରି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଦିନେ ଏହିପରି ଧୂମକେତୁ ପରି ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ସବୁଠାରୁ ଦେଖିବା କଥା ଏଇ ଧର୍ମର ଚାଳକ, ସ୍ରଷ୍ଟା ଓ ଦୀକ୍ଷିତ ବେଶୀ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦୂର କରି ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ପରିଚୟରେ ଆଣିଦେବାକୁ ପଞ୍ଚସଖା ଯେପରି ଶପଥ ନେଲା ପରି ଦୃଢ଼ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ୟୁରୋପର ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥରଙ୍କ ନୂତନ ଧର୍ମପ୍ରଚାର ବେଳେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ଏଇ ନୂତନ ପ୍ରଚାର ହୋଇଥିଲା । ସେଇଥିପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଯୁଗରେ ଆମେ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ଗୀତାର ଅନୁବାଦ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ପାରୁଚୁ । ଏହି ଯୁଗକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମର ନବଜାଗରଣ ଯୁଗ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ ।

ଏହି ଅନୁବାଦର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କାରଣ ମଧ୍ୟ ରହିଚି । ଗୀତାର ପ୍ରାଚୀନ ସମୟର ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ପ୍ରାଚ୍ୟବିଦ୍ୟାର ଖୋଜକାରମାନେ ନାନା ଅନୁମାନ କରିଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହି କଥା ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଯେ, ଯେଉଁ କାଳରେ ନାନା ସମାନ୍ତର ଧର୍ମବାଦର ପ୍ରଚାରରେ ସମାଜର ଆତ୍ମସାରର ବିକାଶରେ ଦାରୁଣ ଗ୍ଳାନି ଘଟିଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର କେବଳ ଅଧିକାରିମହଲର ତର୍କ ବିତର୍କ ଭିତରେ ମୁଦା ହୋଇ

ରହିଥିଲା, ସେତିକିବେଳେ ସମସ୍ତ ସୂତାକୁ ଏକାଠି ବଳି ଧର୍ମର ସତ୍ୟସାର ଟିକକ ଦୃଢ଼ଭାବେ ଘୋଷଣା କରି ଏବଂ ବାହ୍ୟାଚରଣ ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ତରନୁଶୀଳନର ବିରାଟ ସନ୍ଦେଶ ଦେଇ ଗୀତାର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ଗୀତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଶେଷରେ ଏହାକୁ ଉପନିଷଦର ଅନ୍ତର୍ଗତ କରାଯାଇଅଛି । ଏହି ଉପନିଷଦ ହେଉଚି ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ନବଜାଗରଣର ପ୍ରତୀକ-ଶାସ୍ତ୍ର । ବ୍ରହ୍ମ ବିଦ୍ୟା ଓ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରର ଏକ ଅପୂର୍ବ ସମନ୍ୱୟ ଏଇ ଉପନିଷଦ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଛି । ରୀତି ଓ ଆଚାରପ୍ରଧାନ ପ୍ରାଣହୀନ ଧର୍ମର ମୋହ ଛାଡ଼ି ଜୀବନଅଭ୍ୟାସର ମହାନ ସନ୍ଦେଶ ଦେଇ ଉପନିଷଦର ନବୀନ ଋଷିମାନେ ସେ ଯୁଗର ଧର୍ମପଣ୍ଡାମାନଙ୍କ ମନରେ କମ୍ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଆଣି ନ ଥିବେ । ପଣ୍ଡିତ ମାକ୍ସମୂଲର ଏଇ ଉପନିଶଦ ବିଷୟରେ କହିଛନ୍ତି, ଉପନିଷଦଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ ? ଯାଗଯଜ୍ଞାଦି ବାହ୍ୟୋପ୍ରଚରର ନିରର୍ଥକତା ଓ ହାନିକାରକତା ଘୋଷଣା କରିବା, ବରପ୍ରାପ୍ତିର ଲାଳସାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ଯେ କୌଣସି ହୋମାନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଦେବତାର ସ୍ତୁତିର ନିନ୍ଦା କରିବା ଏବଂ କେବଳ ବିଶ୍ୱାତ୍ମାର ମହଦାଶ୍ରୟକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରି ନ ପାରିଲେ ଜୀବର ଯେ ମୁକ୍ତିର ଅନ୍ୟ ବାଟ ନାହିଁ, ଏହାହିଁ ପ୍ରଚାର କରିବା ଲାଗି ଉପନିଷଦର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା ।*

ଗୀତା ସେଇ ଉପନିଷଦର ସମଧର୍ମୀ ଗ୍ରନ୍ଥ । ସେଥିଲାଗି ଗୀତାକୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ସ୍ପର୍ଶକରି ପାରି ନାହିଁ । ସବୁ ଶାଖାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥଟିରେ ନିଜର ମନୋମତ କଥା ପାଇ ପାରିଛନ୍ତି ; ଧର୍ମ ମହାଦ୍ୱୀପର ମିଳନସେତୁରୂପେ ଗୀତା ଅମର ହୋଇ ରହିଚି । ନାନା ପୁରାଣରେ ଗୀତାର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଉପନିଷଦକୁ ଗାଈ ସଙ୍ଗରେ ତୁଳନା କରାଯାଇ ଗୀତାକୁ ତାର ଦୁଗ୍ଧ ବୋଲି କୁହାଯାଇଚି ।**

---

* "Lastly come the Upanisads, and what is their object? To show the utter uselessness, may, the mischievousness of all ritual performances, to condemn every sacrificial act which has for its motive a desire or hope of reward, to deny the exceptional and exatted charalter of the Devas, and to teach that there is no hope of salvation and deliverance except by the individual self recognizing the true and universal self, and finding rest there, where alone rest can be found," – *Hibbert Lectures: P.340.*

** ସର୍ବୋପନିଷଦୋ ଗାବୋ ଦୋଗ୍ଧା ଗୋପାଳନନ୍ଦନଃ
ପାର୍ଥୋ ବତ୍ସଃ ସୁଧୀର୍ଭୋକ୍ତା ଦୁଗ୍ଧ ଗୀତାମୃତ ମହତ୍ ।। – *ଗୀତା ମାହାତ୍ମ୍ୟ*

ବରାହପୁରାଣରେ ଧରା ଓ ବିଷ୍ଣୁ ସମ୍ବାଦରେ ଗୀତାର କେତୋଟି ପ୍ରଶସ୍ତି ଶ୍ଳୋକ ଅଛି । ଏଇ ଧରାଙ୍କୁ ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦକାରମାନେ ପୃଥିବୀ ଅର୍ଥରେ ଭାଷାନ୍ତରିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଧରାର ସୂଚିତାର୍ଥ (Symbolical meaning) ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ପୁରାଣରେ ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ଉପାଖ୍ୟାନ ମିଳେ । ଧରା ନାମରେ ଜଣେ ନାରୀ ନିଜର ସ୍ତନ କାଟି ମହାଜନକୁ ଦେଇ ଅତିଥିଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଦ୍ୱାପର ଯୁଗରେ ସେ ଯେଶୋଦା ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ଓ ନିଜେ ଭଗବାନ କୃଷ୍ଣ ରୂପରେ ଜାତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ସ୍ତନ୍ୟ ପାନ କରିଥିଲେ । ଋକ୍‌ବେଦ ଯୁଗରୁ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀକୁ ମାତା ବୋଲି କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏଇ ପ୍ରକୃତି ବା ପୃଥିବୀକୁ ଆଦିଶକ୍ତି ବୋଲି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଦିଆ ଯାଇଛି । ତେଣୁ ଧରା ଶବ୍ଦ ସହିତ ପୃଥିବୀର ଯେ ଅର୍ଥ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଚି, ପୁରାଣର ସାଙ୍କେତିକ ଆଖ୍ୟାନରୁ ଏହା ଅନୁମାନ କରିବା କଷ୍ଟକର ହେବ ନାହିଁ । ବରାହ ପୁରାଣର ଉକ୍ତ ଉପାଖ୍ୟାନରେ ନିଜେ ପୃଥିବୀ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଛନ୍ତି ଯେ ପୂର୍ବ କର୍ମ ଗ୍ରସ୍ତ ପାର୍ଥିବ ଜୀବନ ମୁକ୍ତିପଥ କିଏ ? ସେଇଠି ବିଷ୍ଣୁ ଉତ୍ତର ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ଗୀତା ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରାହିଁ ପୂର୍ବ କର୍ମ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । *ଏଇ ଧର୍ମ ଉପଦେଶ ସଂସାରୀ ମଣିଷର, ସଂସାରର ସମସ୍ତ କର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ କିପରି ଧର୍ମର ଅଭ୍ୟାସ କରି ହେବ, ଗୀତା ତାହାର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦେବ ।

ପଞ୍ଚସଖା ଶୁଦ୍ଧ ଧର୍ମ-ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ଆଶାୟୀ ନ ଥିଲେ । ଯେଉଁ ଧର୍ମ ପ୍ରକୃତରେ ମଣିଷର ଏଇ ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ଶୋଭାମୟ କରିବ ସେଇପରି ଏକ ଧର୍ମର ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ସେମାନେ ଆବିର୍ଭୁତ ହୋଇଥିଲେ । ପାର୍ଥିବ ଜୀବନକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ସୁମାର୍ଜିତ କରି ବ୍ରହ୍ମଯୁକ୍ତ ହେବାର ଯେଉଁ ଘୋଷଣା ଗୀତାରେ ପ୍ରଧାନତଃ ପ୍ରକାଶ ପାଇଚି, ସେଇ ଘୋଷଣା ଦ୍ୱାରାହିଁ ବଳରାମ ଗୀତା ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ସେଇଥିଲାଗି ବଳରାମ ଦାସ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାକୁ ମହାଭାରତର ଦଧିରେ ଲବଣୀ ବୋଲି ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ଗୀତା ହେଉଛି ପଞ୍ଚମ ବେଦ, ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ-ଗଠନର ଏକମାତ୍ର ବେଦ । ସେଇଥିଲାଗି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅଥଚ ସହଜ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାକୁ ସେ ଅତିକାୟ ଚାରିବେଦର ସମକକ୍ଷ କରି ପାରିଛନ୍ତି ।**

---

* ଧରୋବାଚ

ଭଗବାନ୍ ପରମେଶାନ ଭକ୍ତିର ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ
ପ୍ରାରବ୍ଧଂ ଭୁଜ୍ୟମାନସ୍ୟ କଥଂ ଭବତି ହେ ପ୍ରଭୋ ।

ବିଷ୍ଣୁରୁବାଚ

ପ୍ରାରବ୍ଧଂ ଭୁଜ୍ୟମାନୋହି ଗୀତାଭ୍ୟାସରତଃ ସଦା ।
ସ ମୁକ୍ତଃ ସେ ସୁଖୀ ଲୋକେ କର୍ମଣା ନୋପଲିପ୍ୟତେ ।

** ଏ ଗୀତା ଚାରିବେଦ ସନମତ
ପଢ଼ିଲେ ଶୁଣିଲେ ତରେ ଜଗତ । - *ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ - ୯୦ପଦ।*

ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ଗୀତାନୁବାଦରୁ ସେ କାଳର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଷୟରେ ଅନେକ ଆଲୋକପାତ ହୁଏ । ସଂସ୍କୃତକୁ ପ୍ରାକୃତ ବା ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୂଦିତ କରି ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅର୍ଥସୌଷ୍ଠବ ପ୍ରମାଣ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ଗୂଢ଼ତତ୍ତ୍ୱମୂଳକ ଶବ୍ଦର କଥିତ ଭାଷାରେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ସହଜ ଭାଷାନ୍ତର ଯେ କିପରି ହୋଇ ପାରିଛି, ଭାବିଲେ ବିସ୍ମିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ତା'ଛଡ଼ା ସେ ଯୁଗର ଛନ୍ଦ, ଗାନ ଓ ରଚନା ପ୍ରଣାଳୀର ଆଭାସ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଅନୁବାଦରୁ ଜଣାଯାଏ ।

ପ୍ରଥମେ ଆଖି ପଡ଼େ ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ପୀଢ଼ ବନ୍ଧ ଓ ଗୀତବନ୍ଧ ଉପରେ । ପୀଢ଼ ବା ପିଢ଼ର ଅର୍ଥ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିର ଆସ୍ଥାନ । ଚଉତରା ବା ବେଦୀ ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କରା ଯାଇପାରେ । ବନ୍ଧର ମଧ୍ୟ ନାନା ଅର୍ଥ ରହିଛି । ବିଭିନ୍ନ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି ତହିଁର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କୌଶଳପୂର୍ବକ ଗୀତ ବା ବାକ୍ୟ ବିନ୍ୟାସ କରିବା ରୀତିକୁ ବନ୍ଧ କୁହାଯାଏ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ତାଙ୍କର ଚିତ୍ରକାବ୍ୟବନ୍ଧୋଦୟରେ ନାଗବନ୍ଧ, ରଥବନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ରଚନାକୌଶଳରେ ସାହିତ୍ୟ ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି । ଯେ କୌଣସି ଗଦ୍ୟ ବା ପଦ୍ୟ ନିବନ୍ଧ ରଚନାକୁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧ କୁହାଯାଇପାରେ ।*

ସେ ଯୁଗରେ ବୈଦିକ ଯୁଗ ପରି ସାହିତ୍ୟ ରଚନାକୁ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ କଲାଭଳି ଏକ ପବିତ୍ର ମଙ୍ଗଳକାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରା ହେଉଥିଲା । ଦେବତାଙ୍କୁ ଆବାହନ କରି ଆଣିବା ପୂର୍ବରୁ କର୍ମକାଣ୍ଡରେ ଯେପରି ଆସନଶୁଦ୍ଧି ବା ଆସ୍ଥାନ-ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଅଙ୍ଗ ରହିଛି, କୌଣସି ଅଧ୍ୟାୟର ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟିଏ ପଦରେ ତାର ଆସନ ବା ଆସ୍ଥାନପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ରୀତିକୁ ପୀଢ଼ବନ୍ଧ କୁହାଯାଇପାରେ । ଏହି ପୀଢ଼ବନ୍ଧ ସବୁ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବଙ୍ଗଳାଶ୍ରୀ ରାଗ ବା କୋଡ଼ିଏ ଅକ୍ଷରୀ ପାଦ ଦୁଇଟିର ସମାହାରରେ ଲିଖିତ ଗୀତବନ୍ଧର ଅର୍ଥ ସ୍ପଷ୍ଟ । ସଙ୍ଗୀତ ସେତେବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାହିତ୍ୟର ଆଭରଣ-ଅଙ୍ଗରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ ସେ ଯୁଗରେ ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ସ୍ତରରୁ ଅଧିକ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରକୁ ଆଗେଇ ନଥିଲା । ତେଣୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସାହିତ୍ୟକୁ ଲୋକେ ସେତେବେଳେ ସଙ୍ଗୀତର କଉଡ଼ିରେ ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ।**

ତାପରେ ବାଣୀ ବା ବୃତ୍ତର କଥା । ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୀତାନୁବାଦରେ ଭାରତ ବୋଲି, ରେଢ଼ାବାଣୀ, ବୋଲି, ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା ବାଣୀ, ତଣ୍ଡେକ ବାଣୀ, କଳସା ବାଣୀର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।

---

* ବନ୍ଧର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ କାମଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି । ରତିକ୍ରୀଡ଼ା ସମୟରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଅଙ୍ଗବିନ୍ୟାସପଦ୍ଧତିକୁ ବନ୍ଧ କୁହାଯାଏ । କୋକଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ରତିର ଷୋଳ ପ୍ରକାର ମୁଖ୍ୟ ଆସନ ବା ବନ୍ଧ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୋଇଅଛି ।

** ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ: ପୃ୯-୧୯ ।

ପଣ୍ଡିତ ବିନାୟକ ମିଶ୍ର ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ, ଉକ୍ତ ବାଣୀର ସାହିତ୍ୟ ଅନେକ ଆଗରୁ ଲେଖାହୋଇ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ କଳସା ବାଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏଇ ଅନୁମାନ ସତ, ବସ୍ତା ଦାସଙ୍କର କଳସା ଚଉତିଶାର ବାଣୀ ସର୍ବତ୍ର କଳସା ବାଣୀ ନାମରେ ପରିଚିତ । ହଣ୍ଟର ସାହେବ କଳସା ଚଉତିଶାର ବୟସ ଛଅଶହ ବର୍ଷ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରଚନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ନାମର ବାଣୀଗୁଡ଼ିକର ସୂଚନା ଦେଇ ତଥାପି ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଲୋକମୁଖରେ ଲୋକସଙ୍ଗୀତର ବାଦନରେ ଏହି ସବୁ ବାଣୀ ଅତି ପ୍ରିୟଭାବରେ ଅନେକ ଆଗରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ସେହି ତାଳପତ୍ର ଓ ଲେଖନ ଯୁଗରେ ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଢଗଢମାଳି ଓ ଲୋକସଂଗୀତହିଁ ସାହିତ୍ୟିକ ସଂଯୋଗର ଏକମାତ୍ର ସାଧନ ଥିଲା । ତେଣୁ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟ ଅନୁସୃତ ଛନ୍ଦର ଅନୁକରଣ ଅପେକ୍ଷା ଏଇ ବାଣୀଗୁଡ଼ିକ ଲୋକସଙ୍ଗୀତରେ ପ୍ରଚଳିତ ପରିଚିତ ଛନ୍ଦ ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ବୋଧ ହୁଏ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବ ।

ଗୀତାନୁବାଦ ଶେଷରେ ବଳରାମ ଦାସ ଗୋଟିଏ ଅବକାଶ ଖଞ୍ଜିଛନ୍ତି । ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଏହା ଉପକ୍ରମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ କରୁଛି । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷରେ ଅବକାଶର ତିନୋଟି ଅର୍ଥ ଅଛି । *ପ୍ରଥମ ଓ ତୃତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଗୀତାବକାଶର ଅର୍ଥ କରାଯାଇପାରେ । ଗୀତାଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରତି ନିବଦ୍ଧ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ଯେଉଁ ପ୍ରଶସ୍ତିଗାନ ବୋଲାଯାଏ ତାହାହିଁ ଗୀତାବକାଶ ବା ଶେଷ ଅର୍ଥରେ ଗୀତାର ପରିଚୟ ଲାଭ କରିବା ଆଗରୁ ତାହାର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ପ୍ରଖ୍ୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଥମ ଗାନ କରାଯାଏ, ତାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଗୀତାବକାଶ କୁହାଯାଇ ପାରେ । ଯେଉଁ ଘଟଣାର ପରିପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୀତାଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା, ସେଇଟି ହିଁ ଗୀତାବକାଶର ମୂଳ କଥାବସ୍ତୁ । ତାହା ଛଡ଼ା ପୁଣ୍ୟଦେବ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମହିମା ସହିତ ଏଇ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନାକୁ ସଂଯୁକ୍ତ କରିଦେଇ କବି ଗୀତାର ପବିତ୍ରତା ବଢ଼ାଇବାର ପୟାସ କରିଅଛନ୍ତି ।

ପ୍ରକରଣଟି ଶେଷ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଅନୁବାଦ ଓ ବନାନ୍ ବିଷୟରେ ପଦେ ଲେଖାଏଁ କହି ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ବଳରାମ ଦାସ ପଣ୍ଡିତ ନଥିଲେ, ତତ୍ତ୍ୱ ମଣ୍ଡପର ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଲୋକ ସମୀପକୁ ବହି ଆଣିବା ତାଙ୍କର ସାମାଜିକ ଧର୍ମ ଥିଲା । ତେଣୁ ଅନୁବାଦ କଲାବେଳେ ଅସଲ

---

* ୧- କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ କରାଯାଇ ବୋଲାଯିବା ଗାନ ଓ ସ୍ତବବିଶେଷ ।

୨- (ଅବ-କାଶ୍ ଧାତୁ = ଦେଖିବା+ଭାବ,ଅ) କୌଣସି ବସ୍ତୁପ୍ରତି ନିବଦ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି ।

୩- ଦେବତାଙ୍କର ଅବକାଶ ବା ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ନ ମିଳିବା ସମୟରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଦେଉଳର ଜଗମୋହନ ବା ମୁକୁଶିଆଳିରେ ଥାଇ ଯେଉଁ ଭଜନମାନ ଗାଆନ୍ତି । ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ଦୈନିକ ତିନିଟି ଧୂପ ଓ ପାଞ୍ଚୋଟି ଅବକାଶ ହୁଏ ।

ଭାବସାରଟିକୁ ପରିବେଷଣ କରି ଦେଇ ପାରିଲେ ସେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ବ୍ୟାକରଣ ବା ଧାଡ଼ି ଅକ୍ଷର ଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରୁନଥିଲେ। ସରଳ ଭାଷାକୁ ବାହନ ଯେଉଁଠି ଯେଉଁ ଦେଶରେ କରାଯାଇଛି ସେଠି ଏଇ ବ୍ୟାକରଣ ଓ ପାଦପୂରଣକୁ ଗୋଟାଏ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ମନେକରି ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି। ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସ୍କାଣ୍ଡିନେଭିଆର Ballad ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆମ ଗାଁ ଗହଳର ଲୋକସଂଗୀତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଠି ଆମେ ଏଇ ଭାବପ୍ରାଧାନ୍ୟହିଁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା। ଓଡ଼ିଆ ପୁରାଣର ଦାଣ୍ଡି ବୃତ୍ତ ଏହାର ଏକ ଜଳ ଜଳ ଉଦାହରଣ। ଗୀତାର ଅନୁବାଦ କଲାବେଳେ ବଳାରାମ ଦାସ ମଧ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଓ ପାଦପୂରଣର ବାଡ଼ ବନ୍ଧକୁ ଖୁବ୍ ବେଶି ମାନି ନାହାନ୍ତି। ଏପରି କି ଅନେକ ଯାଗାରେ ମୂଳ ସଂସ୍କୃତ ଅନୁବାଦର ଅନୁସରଣ ମଧ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି। ହୁଏତ ଗୀତା ଆମୂଳଚୂଳ ସେ ମୁଖସ୍ଥ କରି ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ମନରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୋକ ଉଦ୍ଧାର କରି ସେ ସମସ୍ତ ଅନୁବାଦଟି କରିଛନ୍ତି। ଆଖି ଆଗରେ ମୂଳ ପୋଥି ପକାଇ ଶ୍ଳୋକକୁ ଶ୍ଳୋକ ଅନୁସରଣ କରିଥିଲେ ଅନୁବାଦ କଦାପି ଏତେଦୂର ମୁକ୍ତ ଓ ନିଜସ୍ୱ ହୋଇ ପାରି ନଥାନ୍ତା।

ତାପରେ ବନାନ୍ କଥା। ପୋଥି ନକଲ କଲାବେଳେ ସେ ଯୁଗର ବନାନ୍‌କୁ ବଜାୟ ରଖିବା ଏକ ଦୁରୂହ ବ୍ୟପାର। ଯେ ଯେଉଁଠି ନକଲ କରିଛନ୍ତି, ସେ ଆପଣା ଖିଆଲ ଅନୁସାରେ ଓ ସୁବିଧା ମୁତାବକ ବନାନ୍ ବଦଳାଇ ଦେଇଛନ୍ତି। ଉପସ୍ଥିତ ଗୀତାନୁବାଦରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ, ଶବ୍ଦର ନାନା ବନାନ୍ ବାହାରୁଚି। ଭାଷାର ରୂପବଦଳା ଓ ଭାବବିବର୍ତ୍ତନ ଖୋଜିବା ଲାଗି ଭାଷାବିତ୍‌ମାନଙ୍କ ଲାଗି ଏଠି ବେଶ ଚାବିଟିଏ ଅଛି। ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କୌଣସି ଶୁଦ୍ଧ କଲମ ନ ଚଳାଇ ବନାନ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ମୂଳ ପାଣ୍ଡୁଲିପିରେ ଯେପରି ଥିଲା, ସେ ସବୁ ସେହିପରି ରଖାଯାଇଚି। ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର ନାନା ବନାନ୍ ବିଷୟରେ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଉଛି। କୀରଟୀ, କିରୀଟି; ବିହ୍ୱ; ଅଶ୍ୱସ୍ଥମା, ଅସ୍ୱତମା ଅସ୍ୱଥମା; ବକ୍ରସୂଚୀ, ବ୍ରକ୍ରଶୁଚି; ସ୍ରୃଜି, ଶ୍ରୀଜି; ଆକ୍ରସିବା, ଆକର୍ଷିବା,ଆକ୍ରେସିବା,ଆକ୍ରୋସିବା-(ଆକର୍ଷଣରୁ); ଧନଞ୍ଜୟ, ଧନଞ୍ଜୟେ, ଧନଜଏ; ଆସକ୍ତ, ଆସ୍କତ, ଆସକତ, ଆଶକତ; ଏବଂ ପିସୁନ, ପିଶୁନ, ପିସୂନ। ସବୁ ରକମର ବନାନ୍ ପୋଥି ଭିତରେ ମିଳିବ। ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠାରେ ଅନେକ ବନାନ୍ ଅଛି, ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଦ୍ଧ ବୋଲି ଚଳୁ ନାହିଁ। ତଥାପି ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱଆଲୋଚନାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ସବୁ ସବୁସ୍ଥାନରେ ଅଖୁଣ ରଖାଯାଇଛି। ଅବଶ୍ୟ କେତେକ ଜାଗାରେ ଶବ୍ଦର ଶୁଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରଚଳିତ ରୂପଟି ବନ୍ଧନୀ ଭିତରେ ସୂଚାଇ ଦିଆଯାଇଛି।

□

ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା

ଓଁ ତତ୍ ସତ୍

ଶ୍ରୀ ଗୁରୁ ପରଂବ୍ରହ୍ମ *

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଦେବେଭ୍ୟୋ ଜୟତି

ପ୍ରଥମ ପୀଡ଼ବନ୍ଧ :-

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହନ୍ତି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶୁଣ ତୁ ଗୀତାଗ୍ରନ୍ଥ ସାରସ୍ୱତ
ସେ ଯୋଗ ବଳରାମ ଦାସ ଭଣଇ ଆଜ୍ଞାଦେଲେ ଜଗନ୍ନାଥ ** ।୧।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପୀଡ଼ବନ୍ଧ :-

ଶ୍ରୀହରିଙ୍କି ଘେନି ପାଣ୍ଡବ ବଳ ଯେ ବିଜେ ରଣରଙ୍ଗ ସ୍ଥାନ
ଭୀଷ୍ମ ସହିତେଣ ସଂଗ୍ରାମ ଭୂମିରେ ମିଳିଲେ କୌରବମାନ ।୨।

---

* ଗ୍ରନ୍ଥ ଆରମ୍ଭରେ ଗୁରୁର ସୁମରଣା କରିବା ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ପର-ବୈଦିକ ଓ ପରବୌଦ୍ଧ ଯୁଗରେ ଏଇ ଗୁରୁବାଦ ଅତି ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ଧର୍ମ ଓ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଏଇ ଗୁରୁବାଦ ଲୋକସମାଜରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା ।

** ଆଜ୍ଞାଦେଲେ ଜଗନ୍ନାଥ : ପଞ୍ଚସଖା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭିତରେ ଆଦି ଅଣାକ୍ଷର ବ୍ରହ୍ମର ଠୁଳ କଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପୁରୀ ଆସିଥିଲେ ଓ ଏଇ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହିଁ ନିଜର ଲୀଳା କରିଥିଲେ। ଗ୍ରନ୍ଥରଚନାରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଜଗନ୍ନାଥ - କଳ୍ପନାରୁ ଏମାନେ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ପାଇଥିଲେ । ବିଶେଷ କରି ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମହିମା ପ୍ରକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକାଧିକ ଆଖ୍ୟାନ ରହିଚି । ତାଙ୍କର ବଟଅବକାଶ ଏଇପରି ଲେଖା । ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୀତାନୁବାଦ ମଧ୍ୟ ସେହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମହିମାରୁ ହୋଇଚି ବୋଲି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବାର ବାର ଉକ୍ତି; ପରିଶିଷ୍ଟର ଗୀତାବକାଶ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

ତୃତୀୟ ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :-

ଏସନ ସମୟେ ବ୍ୟାସ ମହାମୁନି ବିଜେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ପାଶ
କଲ୍ୟାଣ କରି ବୋଲନ୍ତି ମୁନିବର ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିବୁଟି ଆସ ।୩।

ଚତୁର୍ଥ ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :-

ଯହୁଁ ସେ ବ୍ୟାସ କୃଷ୍ଣ ଆଜ୍ଞା ପାଇଣ କଷ୍ଟ କରାଇବା ପାଇଁ *
ପୁତ୍ର-ମିତ୍ର-ଦୁଃଖ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ତେଣୁ ନୃପତିକି ରାଇ ।୪।

ଗୀତବନ୍ଧ:- ("ଭାରତବୋଲି" ବାଣୀରେ ଗାଇବ)

ନୟନ ନାହିଁ ଦେଖିବି କାହିଁ ଏମନ୍ତ ବିଚାରୁ ଅବା
ଶରଧା ଥିଲେ କହ ନୃପବର ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁ ତୋତେ ଦେବା ।୧।
ଯେମନ୍ତେ ରୋଳ ହୋଇବ ଗୋଳ କେହୁ କାହା ପାଇଁ ଯୁଝି
ନାହିଁ ପାଇ ସାହୀ କେହୁ କାହା ପାଇଁ ସକଳ କଥାନ୍ତ ** ବୁଝି ।୨।
ଓତଃପ୍ରୋତଃ ବଳ ନିସତ ନିର୍ବଳ ସତ ମଧ୍ୟସ୍ଥ କେ ରାଗୀ
ସ୍ଥିର ଚତୁର କେ ହିଂସା ଅହିଂସାକୁ କାହାକୁ ଦେଖି କେ ରାଗୀ ।୩।
ଏ ସର୍ବ କଥା ଯୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବସ୍ଥା କେ କାହା ହସ୍ତରେ ମରି
ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁରେ ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ୍ଷ ଦେଖିବୁ ତପ ମହିମା ମୋହରି ।୪।

---

* ଜାତି ଓ ମାଟିର କବି ଓ ତା'ର ଧର୍ମ ଭିତରେ ଜାତିର ଜୀବନ-ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସବୁମନ୍ତେ ଫୁଟିଉଠେ । ସାରଳା ଦାସଙ୍କର ମହାଭାରତରେ ଓଡିଶାର ପ୍ରାଣଚିତ୍ରଣ କାହାକୁ ଅଛପା ନାହିଁ । ସେହିପରି ବଳରାମ ଦାସ ଗୀତାର କେବଳ ଅନୁବାଦ କରିନାହାନ୍ତି । ନାନା ଅବକାଶରେ ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ଓ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଓଡ଼ିଶାର ଚେତନା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଦିନଚର୍ଯ୍ୟା ଅତି ସରଳ ସୁମଧୁର ଭାବରେ ଫୁଟି ପଡ଼ିଚି। ଏଠି ଉଲ୍ଲିଖିତ ପଦଟିରେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ଦେବା ଲାଗି ବ୍ୟାସଙ୍କୁ ଦେଇ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଯେଉଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ, ଏହା ଯେକୌଣସି ପଲ୍ଲୀର ଗୋଟିଏ ନିଖୁଣ ଚିତ୍ର । ସଂସ୍କୃତ ମହାଭାରତ ବା ଗୀତାରେ ଏହାର ସୂଚନା ନାହିଁ। ଜଣେ ଆନ ଉପରେ ଦାଉ ସାଧିବା, ଏଇ ସରଳ ଲୋକଚରିତ୍ରଟି ଜାତିର କବି ବଳରାମ ଭଗବାନଙ୍କ ଠାରେ ବି ଆରୋପ ନ କରି ଛାଡ଼ିନାହାନ୍ତି ।

** କଥାନ୍ତ - ଦ୍ୱିତୀୟାବିଭକ୍ତିର ଦେଶଜ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରୟୋଗ । ଏଇ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏକାଧିକ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ପ୍ରୟୋଗଟିର ପରିଚୟ ମିଳିବ । ଯେପରି ଆମ୍ଭନ୍ତ, ମୋହନ୍ତ, ଇତ୍ୟାଦି ।

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଉବାଚ

*ବ୍ୟାସ ବଚନ ଶୁଣି ରାଜନ ବୋଲଇ ଉଚିତ ନୋହି
ଦୁଇ ଦଳ ଲୋକେ ମୋହର କୁଟୁମ୍ବ ମରିବା କି ଦେଖି ହୋଇ ।୫।
ସୋଦର ବଧ ଏ ପାପଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିଲେ ଶୋକ ପାଇବି
ଗୁରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାପ ପୁଅ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସେବକ ମୃତ୍ୟୁ ଚାହିଁବି ।୬।
ଏ କଥା ଛାର ନୋହେ ବିଚାର ଅନ୍ୟବୁଦ୍ଧି ଏକ କହ
ସ୍ୱ କୁଟୁମ୍ବ ହଣାହଣି ଦେଖିଲେ କେମନ୍ତେ ଧରିବି ଦେହ ।୭।
ଶୁଣି ପାରିବି ଏହା କରିବି ଅନ୍ୟ ଜଣେ ମୋତେ କହୁ
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ବୋଲ ଶୁଣି ବ୍ୟାସମୁନି ବୋଇଲେ ଏକଥା ହେଉ ।୮।
ସଞ୍ଜୟ ହସ୍ତ ଧରି ତପୋବନ୍ତ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେ କହି
ଏହାକୁ ଆମ୍ଭେ ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ଦେଉଛୁ ସମସ୍ତ କହିବ ଏହି ।୯।
ସଂଗ୍ରାମ ବିଧି ବାରତା ସିଦ୍ଧି ଗୁପତ ପ୍ରଘଟମାନ
ହାନି ଲାଭ ମାୟା ଅମାୟା ଯାହାର ମନେଣ ଯିସ** ବିଧାନ ।୧୦।
ଯିସ ହୋଇବ ସବୁ କହିବ ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରସାଦେ
ସମସ୍ତ ଯେବେ ରଣମଧ ପଡ଼ିବେ କେ ତରିବ ଅପ୍ରମାଦେ ।୧୧।
ସଂଗ୍ରାମ ଘୋର ହେବ ଅପାର ଭଲ ଭଲ ଯିବେ ନାଶ
ନିର୍ମଳ ଧର୍ମ ଯେଉଁ କତି ଉଦୟେ ସେ ଏଥେ ପାଇବ ଯଶ ।୧୨।
ଏତେକ କହି ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ଦେଇ ବ୍ୟାସ ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହେଲେ
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ରାଏ ସଂଜୟକୁ ରାଇ ଯୁଦ୍ଧର କଥା ପୁଛିଲେ ।୧୩।
ଅଠର କ୍ଷଉଣୀ ବଳ ଯେ ମିଳିଲେ କେଉଁ ରାଜା କାହୁଁ ଆଏ
ବ୍ୟାସ ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ତୋତେ ପରାପତ ଧନ୍ୟ ତୁ ଧନ୍ୟ ଭବି(ଷ)ୟେ ।୧୪।
କହସି ବାବୁ ଚରିତ ସବୁ ଶୁଣଇ ତୋହ ପ୍ରସାଦେ
କେହୁ ବା ଜିଣିବ କେହୁ ବା ହାରିବ ଏଡ଼େ ଅପଯଶ ବାଦେ ।୧୫।

---

* ଗୀତା- ପ୍ରବେଶର ଏହି ଯେଉଁ ଉପାଖ୍ୟାନଟି, ଏହା ସଂସ୍କୃତ ମହାଭାରତରେ ଅଛି । ସଂସ୍କୃତ ମହାଭାରତ ଅବିକଳ ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ରାଜା କୃଷ୍ଣସିଂହଙ୍କର ମହାଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଗପ ଅଛି । (ଭୀଷ୍ମପର୍ବ-ପୃ- ୨-୩)

** ଯିସ - ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରୟୋଗ, ' ଯେଉଁ ' ଅର୍ଥରେ । ଯାଦୃଶ - ଯିସ

ସେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଅତି ପବିତ୍ର ପୃଥ୍ୱୀର ଉତ୍ତମ ସ୍ଥାନ
ମୋହର ପୋଏ ଯେ ପଣ୍ଡୁ ରତନ କଲେ କେବଣ ବିଧାନ ।୧୬।
ଯୁଦ୍ଧେ ଉତ୍ସୁକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଲେକ ଆରମ୍ଭି ଅଛନ୍ତି ଦ୍ୱନ୍ଦ
ତୋହର ମୁଖୁ ଶୁଣି ପୁତେ ପାଇବି କେହୁ ଭଲ କେହୁ ମନ୍ଦ* ।୧୭।
ସଂଜୟେ ଭଣି ଶୁଣ ନୃପମଣି ପ୍ରଥମେ ଭୀଷ୍ମ ପରବ
କୁରୁ ମଣ୍ଡଳେ ଯେ ମିଳି ଦୁଇବଳ ହୋଇଛନ୍ତି ମତ୍ତଗର୍ବେ ।୧୮।
ପାଣ୍ଡବ ଥାଟ ଅତି ମୁରାଟ** ସାତ କ୍ଷଉଣୀ ଗଣିତା
ତୋହ ପୁଅଙ୍କର ଏଗାର କ୍ଷଉଣୀ କେ କହିବ ଅପ୍ରମିତା ।୧୯।
ପ୍ରଳୟ ପାଣି ସମାନ ଜାଣି ଦିଶନ୍ତି ଦୁଇ ସଇନି
ଅଶ୍ୱ ଗଜ ରଥ ପଦାତି ରାଉତ ଶୁଭେ କୋଳାହଳ ଧ୍ୱନି ।୨୦।
ବୀର ଅନେକ କହିବି କେତେକ ନାନାଦେଶର ନୃପତି
ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ ମିଳିବା ଦେଖିଣ ଅରଷ୍ଟି*** ଉଦୟ ହୁନ୍ତି ।୨୧।
ମରିବେ ଭଲ ପୃଥ୍ୱୀର ସଲ ତେଣୁ ଉପଦପ**** ଦିଶି
ପର ଆପଣା ଦୁଇ ହତ ହୋଇବେ ସାଧୁଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସି ।୨୨।
ସମସ୍ତେ ହୋଇ ସସ୍ତ୍ରକୁ***** ଛୁଇଁ ନିୟମ କରି ବୋଇଲେ
ଆନ ବେଳରେ ଯେ ପ୍ରୀତି ହୋଇଥିବା ମାରିବା ରଣେ ପଶିଲେ ।୨୩।
ପ୍ରମାଣ କରି ବଳେ ନ ମାରିବା ଯେ ରଥୀ ହତ-ଆୟୁଧ
ଫିଟିବ ବାଳ ବସ୍ତ୍ର ଅସମ୍ଭାଳ ଏହା ନ ମାରିବ ଯୁଦ୍ଧ ।୨୪।
ଯୁଦ୍ଧ ସରିଲେ ଘରକୁ ଗଲେ ଯେ ଯାହା ବନ୍ଧୁ ତାହାରି
ହସିବା ବସିବା ରସିବା ଭାଷିବା ମାୟା ନ ଥିବ କାହାରି ।୨୫।
ଏମନ୍ତ କଣ୍ଟ କରିଣ ଆଣ୍ଟ ସମରେ ସଜ ହୋଇଲେ
ମାର୍ଗଶିର ମାସ ଶୁକ୍ଳ ତ୍ରୟୋଦଶୀ ଦ୍ୱିଜା ନକ୍ଷତ୍ର ପାଇଲେ ।୨୬।

* ୧୬-୧୭ ପଦ ଦୁଇଟି ଭଗବତ୍ ଗୀତାର ପ୍ରଥମ ଶ୍ଳୋକର ଅନୁବା ।ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରେ...

** ମୁରାଟ- ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ସଜ ହୋଇ ରହିଥିବା । ମୁରାଟି ରହିବା ଯୁଦ୍ଧ ସକାଶେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା (ପୂ: ଭାଷାକୋଷ)

*** ଅରଷ୍ଟି - ଅମଙ୍ଗଳ, ଦୁର୍ନିମିତ୍ତ (ସଂ-ଅରିଷ୍ଟ)

**** ଉପଦର୍ପ - ସଂ : ଉପଦ୍ରବର ଦେଶୀୟ ପରିଣତି

***** ସସ୍ତ୍ର- ସଂ : ଶସ୍ତ୍ରର ଲୌକିକ ପରିବଦଳ

ମଙ୍ଗଳବାର ସବୁ ବିଚାରେ ଯୋଗାଇଲା ସେହି ଦିନ
କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟେ ମିଳି ଦୁଇବଳ ଯେ ଯାହାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ।୨୭।
ପଶ୍ଚିମେ ଥାଇ ପୂର୍ବକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ପାଣ୍ଡବ ବଳ
ପଶ୍ଚିମ ମୁଖେ ରହିଲେ କୁରୁବଳ ତିଳ ନ ପଡ଼ଇ ତଳ ।୨୮।
ପ୍ରଭାତକାଳେ ଉଦୟ ବେଳେ ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ ସନ୍ଧ୍ୟା କଲେ*
ପଣ୍ଡୁର ପୋଏ ରଣେ ଜୟ ପାନ୍ତୁ ବୋଲିଣ ଆଶିଷ୍ୟ ଦେଲେ ।୨୯।
ସଞ୍ଜୟେ କହେ ଶୁଣ ଗୋ ରାଏ ଗୁପତ ଏ କଥା ହାଦେ**
ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁରେ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ଦେଖିଲି ବ୍ୟାସରଷିଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ ।୩୦।
ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ରଣ ଭୂମିରେ ଭୀଷ୍ମ ପରବେଶ ହୋଇ
ସୈନ୍ୟ ସମୁଦ୍ରେ କି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ରାତ୍ରିକି ଉଇଁ ।୩୧।
ବେଢ଼ିଅଛନ୍ତି ରଥି ମହାରଥି ରାଉତ ପଦାତି ବଳ
ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ରଥେ ମଣ୍ଡଣୀ ଅନୁପମ ବସ୍ତ୍ର ଚାମର ଗହଳ ।୩୨।
ବିବିଧ ଫୁଲମାଳମାନ ଅମୂଲ୍ୟ ଦର୍ପଣମାନେ ବିରାଜି
ଧ୍ୱଜ ପତାକା ଗଗନମାର୍ଗେ ଉଡ଼େ ଯୋଚିଲା ଅଛଇ ବାଜି ।୩୩।***
ବାହଇ ସାରଥି ଭୀଷ୍ମ ମହାରଥୀ କରେ ଧନୁଶର ଧରି
ସଂଗ୍ରାମ ଭୂମି ଦେଖିଣ ଉଲ୍ଲସଇ ଗୁଣ ଟଙ୍କାରେଣ କରି ।୩୪।
ଦ୍ରୋଣ ସହିତେ ଏ ଦିବ୍ୟରଥେ ଅଶ୍ୱଥମା ତ୍ରିପ**** ଘେନି
ତୋହର ପୋଏ ଯେ ସଜ ହୋଇଛନ୍ତି କମ୍ପୁଣ ଅଛି ମେଦିନୀ ।୩୫।

---

* ୨୩-୨୪ ପଦରେ ଯୁଦ୍ଧର ମୌଳିକ ନିୟମର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଓଡ଼ିଶାର ଯୁଦ୍ଧାଚାର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରି ଉଠୁଚି। ଏପରିକି ଯୁଦ୍ଧାରମ୍ଭ ଆଗରୁ ତିଥି ବାର ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଖାହେବା ବାଦ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣଙ୍କର ସନ୍ଧ୍ୟା କରି ବସିବା ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ମନୋରମ ସୂଚନାଟିଏ । ପଞ୍ଚସଖା ଭିତରେ ଏଇ ତ୍ରିକାଳସନ୍ଧ୍ୟାର, ମୋଟ ଉପରେ ଜପ, ଧ୍ୟାନ ଓ ଆରାଧନାର ଏକ ମହତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାସନାଙ୍ଗ ଥିଲା। ଗତ ଶତାବ୍ଦୀର ମହିମାଧର୍ମରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବଜାୟ ରହିଚି । ଗୀତାର ଅନୁବାଦ ଲେଖୁ ଲେଖୁ ବଳରାମ ଦାସ ନିଜ ମନକୁ ପ୍ରତିଫଳାଇ ଦେଇନାହାନ୍ତି କି ?

** ହାଦେ - ଅବଧାରଣ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ

*** ବାଜି - ଘୋଡ଼ା

**** 'ଅଶ୍ୱତ୍ଥମା' ଓ 'କୃପ'ର ବିକୃତି। ପୂର୍ବକାଳରେ ର ମଧ୍ୟ ରି ପରି ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିବା ସୂଚିତ ହୁଏ।

ଭୀଷ୍ମଙ୍କୁ ବେଢ଼ି ପଟୁଆର ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ସକଳ ସୈନ୍ୟ
ଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗବଳ ବଢ଼ିଣ ଆଡ଼କେ ଆବରି ଅଛଇ କର୍ଣ୍ଣ ।୩୬ ।
ଆପଣେ ଦ୍ରୋଣ ବ୍ୟୁହ ଭିଆଇଣ କରିଣ ପାଞ୍ଚିଲା ଥାଟ
ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ ଦୁଇ ରଣେ ଆଚିଆଣି କି ଜାଣି ବଜ୍ରକବାଟ ।୩୭ ।
ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାୟ ଦେଖି କଲେ ଭୟ ହକାରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନେ ପୁଚ୍ଛି
ଅସଂଖ୍ୟ ବଳ ପ୍ରଳୟ ସିନ୍ଧୁ ଜାଣି କୁରୁବଳ ରହିଅଛି ।୩୮ ।
ଆମ୍ଭର ପାଇ ନୁହଇ ଫାଇ ଯାବତ ସାତ କ୍ଷଉଣୀ
ଆଣ୍ଟ କରି ଥାଟ ପାଞ୍ଚ ଧନୁର୍ଜୟେ ଯେମନ୍ତେ କେହି ନ ଜିଣି ।୩୯ ।
ପାଷାଣ ଜାଣି ଏଗାର କ୍ଷଉଣୀ ବିହ୍ନ ନିରିଭାଇଛନ୍ତି (ବ୍ୟୁହ)
ବଜ୍ରସୂଚୀ ବ୍ୟୁହ ପାଞ୍ଚ ଆମ୍ଭ ଥାଟ ଯେମନ୍ତେ ଭେଦି ନୁହନ୍ତି ।୪୦ ।
ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଭାଳି ମନେ ମନେ ବଜ୍ରଶୁଚି ବ୍ୟୁହ ରଞ୍ଚି (ରଚି)
ହସ୍ତୀ ରଥ ଅଶ୍ୱ ଆବର ପଦାତି ଏକକୁ ଆରେକ ପାଞ୍ଚି ।୪୧ ।
ବଜ୍ରହୁଁ ଆଣ୍ଟ ହୋଇଣ ଥାଟ ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ରହିଲା
ପାଣ୍ଡବ ବଳ ଯେ ଏକୁଁ ଆର ଖଳ ବାହାର ବୋଲେ କହିଲା ।୪୨ ।
ଯେ ଯାହା ସୈନ୍ୟ ଘେନି ରାଜାମାନ ବିଚିତ୍ର ରଥନ୍ତ ଚଢ଼ି
ବସ୍ତ୍ର ଚାମର ମଣ୍ଡିଣ ଅନୁପମ ପାତାଙ୍ଗେ* ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉହାଡ଼ି ।୪୩।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଯାନ ଅତି ଦୀପ୍ତିମାନ ଅପୂର୍ବ ମଣ୍ଡଣି ଶୋଭା
ମକର ମାସେ ଉଦୟ ଦିଶେ ଯେହ୍ନେ ଆଦିତ୍ୟର ପ୍ରଭା ।୪୪ ।
ଧ୍ୱଜରେ ଅଛି ପବନ ବସି କପି-ଇନ୍ଦ୍ର ହନୁମାନ
ବାଏଣ ଉଡ଼େ ଆଗକୁ ପଡ଼େ କପିକେତନ ତା ନାମ ।୪୫ ।
ଶୁଭଇ ରଡ଼ି ମେଘ ଘଡ଼ଘଡ଼ି ଶୁଣି ରିପୁବଳ ତ୍ରାସି
ହରି ଆଜ୍ଞାରେ ତ୍ରେତୟା ମଲ୍ଲ କ୍ଷତ୍ରୀ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରଥରେ ବସି ।୪୬ ।
ପ୍ରଳୟ ପାଣି ନଉକା ଜାଣି ଦିଶଇ କିରଟୀ ରଥ
କୁରୁବଳ ଦେଖି ଯୁଧିଷ୍ଠି ନୃପତି ଭୟେ ପଚାରନ୍ତି ପାର୍ଥ ।୪୭ ।
ଭୀଷ୍ମକୁ ଚାହିଁ କୋଦଣ୍ଡ ବାହା ସୂର୍ଯ୍ୟର ତେଜ ପରାଏ
ଏହାର ମୁଖେ ରହି ଯେହୁ ଯୁଝିବ ଧନ୍ୟ ବୋଲିବାନା ତାଏ ।୪୮ ।
(ତାଏ - ତାକୁ)

** ପାତାଙ୍ଗ - ପତାକା

ଏହାନ୍ତ ଜିଣି ଯେବେ ଧରଣୀ ଭୋଗ୍ୟ କରି ଆମ୍ଭେ ପାରି
ତେର ବର୍ଷ ଦ୍ରୌପଦୀ କେଶ କଷ୍ଟ ତେବେ ସେ ପାସୋରି ।୪୯ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ କହେ ଶୁଣ ତୁ ରାଏ କିମ୍ପା ତୁ ବିଷାଦ ପାଉ
ତୁ ପୁଣ୍ୟ ଲୋକ ଅତି ବିବେକ ଅସତ ମାର୍ଗେ ନ ଯାଉ ।୫୦ ।
ତୋହର କର୍ମେ ଏ ସତ୍ୟ ଧର୍ମେ ରଣେ ନ ପାଇ ବାହାରି
ଶ୍ରୀହରି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ସାହା ହୋଇଚନ୍ତି କେ ପୁଣି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ସରି ।୫୧ ।
ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରସାଦେ ଏ ମହାବାଦେ ଆମ୍ଭେ ସେ କରିବା ଜୟ
ସହସ୍ରେ ଭୀଷ୍ମ ସଂଗ୍ରାମେ ପଶିଥିଲେ ମୁହିଁ ନ କରଇ ଭୟ ।୫୨ ।
ହରି ସଦୟ ମୋର ହୃଦୟ କାହାକୁହିଁ ଭୟ ନାହିଁ
କୋଟି କୋଟି ଭୀଷ୍ମ ରଣେ ପଶିଥିଲେ ଆମ୍ଭେ ଜିଣିବା ଗୋସାଇଁ ।୫୩।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବାଣୀ ଯୁଧିଷ୍ଠି ଶୁଣି ହୋଇଲେ ପରମ ଶାନ୍ତି
ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ପାଣ୍ଡବ ବଳ ଯେ କୁରୁ ନିକଟକୁ ଯାନ୍ତି ।୫୪ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରଥୀ ହରି ସାରଥୀ ଧ୍ୱଜରେ ଅଛଇ ହନୁ
ଦୂରେହୁଁ ଦେଖି କୌରବ ବଳ ଡ଼ରେଣ କମ୍ପଇ ତନୁ ।୫୫ ।
ଦୁର୍ଗା ସୁମରି ଗାଣ୍ଡିମ* ଧରି ଉଭାରି ଅଛଇ ପାର୍ଥ
ଭାଦ୍ରବ ମାସର ସୂର୍ଯ୍ୟତେଜ ପ୍ରାଏ** ଶୋଭା ପାଉଅଛି ରଥ ।୫୬ ।
ସମୁଦ୍ର ପାଣି ବେନି ସଇନି ଉଭୟ ଥାଟ ଯେ ଦିଶି
ଏସନ ସମୟେ ଅନ୍ଧ ନୃପମଣି ସଞ୍ଜୟ ଆଗେଣ ଭାଷି ।୫୭ ।

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଉବାଚ

ଏ ବେନି ଥାଟ ଅତି ମୁରାଟ ହୋଇଣ ଅଛନ୍ତି ରହି
ପ୍ରଥମେ ଏ କଳି କାହୁଁ ଉପୁଜିଲା ଆଗହୁଁ ସଂଗ୍ରାମ ନୋହି ।୫୮ ।
କେ କିସ ବୋଲି ମାଇଲା ପେଲି ଶୁଣିବାନା ଉଚ୍ଚବାଚ
ତୁଣ୍ଡ କଳିରୁ ସେ ହାତ ଲୁଆଁ ଲୁଇଁ କେ କିସ କହିଲା ଖଚ ।୫୯ ।
ଏହା ଶୁଣିବା କଥା ଜାଣିବା ବୁଝିବାନା ହାନି ଲାଭ
ସ୍ୱରୂପ କରିଣ କହ ତୁ ସଞ୍ଜୟ କେ ଆଗ ଛାଡ଼ିଲା ଭାବ ।୬୦ ।

---

* ଗାଣ୍ଡିମ - ସଂ.ଗାଣ୍ଡିବ ରୁ । 'ବ' ର ଉଚ୍ଚାରଣ ପରିବର୍ତ୍ତରେ 'ମ' ହୋଇଯିବା ।

** ଭାଦ୍ରବ ମାସ ସୂର୍ଯ୍ୟ - ଶରତ କାଳର ଆକାଶ ସବୁଠାରୁ ପରିଷ୍କାର, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତାର ଉପମା ଦେବାକୁ ବଳରାମ ଦାସ ଏଇ ଶରତ-ସୂର୍ଯ୍ୟର ତୁଳାଟି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

ସଞ୍ଜୟ ଭଣି ଶୁଣ ନୃପମଣି ପଚାରିଲୁ ମୋତେ ଯାହା
ପୁଅ ପୁତୁରାଙ୍କ କଳି ଯେ ପୁଛିଲୁ କହଇ ଶୁଣ ତୁ ତାହା ।୬୧ ।
ଯୁଧିଷ୍ଠିରାଏ ରଥୁ ଓହ୍ଲାଏ କରୁଁ ଧନୁ ଶସ୍ତ୍ର ଛାଡ଼ି
କୁରୁ ସୈନ୍ୟର ମଧରେଣ ପଶିଲା କରପତ୍ର ବେନି ଯୋଡ଼ି ।୬୨ ।
ସେ ଚାରିଭାଇ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇ ଶ୍ରୀବାସୁଦେବ ସହିତେ
ଦୁଇବଳ ଲୋକେ ଯୁଧିଷ୍ଠିଙ୍କି ଦେଖି ଧିକାର କଲେ ବହୁତେ ।୬୩ ।
ବୋଲନ୍ତି କୋନ୍ତି* ନୁହେଁ ପୁଣ୍ୟବନ୍ତୀ ନିସତ ପୁତ୍ର ପାଇଲା
ଏଡ଼େ ସଂଗ୍ରାମ ସମାଦିଣ ଶତ୍ରୁକୁ ଶରଣ ପଶି ତ ଗଲା ।୬୪ ।
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କହି ତବଦ** ହୋଇ ଏକଦୃଷ୍ଟି କରି ଚାହିଁ
ଏସନ ସମୟେ ଯୁଧିଷ୍ଠି ନୃପତି ଭୀଷ୍ମ ନିକଟକୁ ଯାଇ ।୬୫ ।
ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି ଶିରେ କର ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଣମ୍ୟ କରିଣ କହି
ଭୋ ପିତାମହ ଶ୍ରୀମୁଖେ ଆଜ୍ଞାଦିଅ ଯେମନ୍ତେ ସମର ହୋଇ ।୬୬ ।
ଭୀଷ୍ମ କଲ୍ୟାଣ କରି ବୋଲେ ଜିଣି ଭୁଞ୍ଜସି ରାଜ୍ୟ ବିଭୂତି
ଯୁଧିଷ୍ଠି ବୋଇଲେ କେ ତୋତେ ଜିଣିବ କହିଲୁ ତୁ ଅଯୁଗତି ।୬୭ ।***
ଗଙ୍ଗେବ (ଗାଙ୍ଗେୟ) ଭଣି ଶୁଣ ନୃପମଣି ଅର୍ଥରେ ବଶ ହୋଇଲି
ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର ଦେଇ ଯେ ଲୋକ ପୋଷିଲା ତାପାଇଁ ଶସ୍ତ୍ର ଧଇଲି ।୬୮ ।
ଶସ୍ତ୍ର ମୋ କରୁ ଛଡ଼ାଇ ଯେବେ ପାରୁ ତେବେ ତୁ ଜୟ ପାଇବୁ
ଶ୍ରୀହରି ତୋତେ ଯେ ସାହା ହୋଇଛନ୍ତି ଏ ବୁଦ୍ଧି ତୁ ଭିଆଇବୁ ।୬୯ ।
ଏ ବୋଲ ଶୁଣି ପାଣ୍ଡବମଣି ଦ୍ରୋଣ ନିକଟକୁ ଯାଇ
ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି ଶିରେ କରଯୋଡ଼ି ଉଠି ଗୁରୁମୁଖ ଚାହିଁ ।୭୦ ।
ମାଗଇ ଆଜ୍ଞା ଛାଡ଼ି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସମରେ ଦିଅ ଆଦେଶ
ଦଇବ ଯେବେ କଲା ହୀନ ସମୟେ ତୋର ମୋର ଅମରିଷ ।୭୧ । ****
ଶୁଣିଣ ଦ୍ରୋଣ ତୋଷ ହୋଇଣ ବୋଇଲେ ତୁ ଜୟ ପାଅ
କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବିଚାରି ଯେମନ୍ତେଣ ପାରୁ ମୋ କରୁ ଶସ୍ତ୍ର ଛଡ଼ାଅ ।୭୨ ।

---

* କୁନ୍ତୀରୁ ବ୍ୟବହାର ବିକୃତିରେ କୋନ୍ତି

** ତବଦ ସଂ.ସ୍ତବ୍ଧ

*** ଅଯୁଗତି ସଂ.ଯୁକ୍ତିର ନଞ ପ୍ରତ୍ୟୟ

**** ଅମରିଷ - ଈର୍ଷା, ବିବାଦ, କ୍ରୋଧ (ସଂସ୍କୃତ-ଅମର୍ଷ)

ଶୁଣି ଯୁଧିଷ୍ଠି ହୋଇଣ ତୃଷ୍ଟି କୃପ ନିକଟକୁ ଗଲା
ଅଶ୍ୱସ୍ଥମା ଆଦି ଗୁରୁ ଗଉରବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧିଲା ।୭୩।
ସାନନ୍ଦ ହୋଇ ବାହୁଡ଼ି ଯାଇ ନିଜ ସୈନ୍ୟରେଣ ପଶି
ନିନ୍ଦିବା ଲୋକେ ଧଇର୍ଯ୍ୟପଣ ଦେଖି ପୁଣ ପୁଣ ପରଶଂସି* ।୭୪।
ବୋଲନ୍ତି ଧନୀ ତୋର ଜନନୀ ଏହ୍ନେ ପୁତ୍ର ଉପୁଜାଇ
ଏତେବେଳେହେଁ ସଂଗ୍ରାମ ନୋହୁ ବୋଲି ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରବୋଧି ଯାଇ ।୭୫।
ସାଧୁବଚନ ବୋଲେ ସର୍ବଜନ ହରି ଘେନି ପାଞ୍ଚ ଭାଇ
ଯେ ଯାହା ରଥରେ ବସି ଶସ୍ତ୍ର ଧରି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଣ ରହି ।୭୬।
ପାଣ୍ଡବ ସୈନ୍ୟ ଦେଖି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦ୍ରୋଣଙ୍କୁ ଦେଖି ପଚାରି
ଭୋ ଗୁରୁ ଦେଖ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସୈନ୍ୟ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ନୁହଇ ସରି** ।୭୭।
ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମନ ଆବୋରିଛି ସୈନ୍ୟ ତୋହର ଶିଷ୍ୟର ଶିଷ୍ୟ
ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଗଣିହିଁ ତ ପାରି ଏ ଛାର କରିବେ କିସ ।୭୮।
ସେ ଥାଟେ ସୁର ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୀର ଭୀମହିଁ ନୁହଇ ସାନ
ଏ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କି ପଟାନ୍ତର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ନା ଯୋଦ୍ଧାମାନ ।୭୯।
ସାତୁକି କ୍ଷତ୍ରି ଅଟଇ ଧୃତୀ ବିରାଟ ଦୃପଦ ରାଏ
ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମନ କାଶୀ ରାଜନ ପୁରଜିତ ସାନ ନୁହେଁ ।୮୦।
କୋନ୍ତ ଭୋଜରାଜ ଶଲ୍ୟ ମହାରାଜ ଉତ୍ତମ ରାଜାହିଁ ଅଛି
ଯୋଦ୍ଧାକର(ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କର) ଆଗେ ଅଭିମନ୍ୟୁ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ରୌପଦୀର ପାଞ୍ଚବଛି ।୮୧।
ଏତେକ ସାର ସୈନ୍ୟ ତାଙ୍କର ମହାରଥିରେ ଗଣିତା
ଆମ୍ଭ ସୈନ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଯୋଦ୍ଧା ସମସ୍ତେ ସମରେ ଜିତା ।୮୨।
ତୁମ୍ଭେ ଆପଣ ଦିବ୍ୟଅସ୍ତ୍ର ଦ୍ରୋଣ ଭୀଷ୍ମଙ୍କୁ ତ ନାହିଁ ସରି
କର୍ଣ୍ଣ କୃପ ଅଶ୍ୱତ୍‌ଥାମା ବିକର୍ଣ୍ଣ ଭୁରିଶ୍ରବା ଦଣ୍ଡଧାରୀ ।୮୩।
ଆହୁରି ଭଲ ଅଛନ୍ତି ମହାମଲ୍ଲ ଆୟୁଧନ୍ତ ଧରି
ବିଚିତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ମୋହ ପାଇଁ କରିବେ ପ୍ରାଣକୁ ପ୍ରୀତି ନ କରି ।୮୪।

---

* ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଶେଷ ଥର ଲାଗି ଏଇ ସମାଧାନ - ଚେଷ୍ଟାର ଉପାଖ୍ୟାନଟି ସଂସ୍କୃତ ମହାଭାରତରୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । କୃଷ୍ଣ ସିଂହ ଓ ସାରଳା ଦାସ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଅନୁବାଦରେ ଏହା ରହିଛି ।

** ଏଇଠି ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାର ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ଳୋକ ଆରମ୍ଭ ।

ଆମ୍ଭର ଥାଟ ଭୀଷ୍ମରେ ଆଣ୍ଟ ଆଣ୍ଟୁ ନାହିଁ ଏତେକେହେ
ତାଙ୍କର ଥାଟ ରଖେ ଭୀମସେନ ଦେହ ନ ଲାଗଇ ଦେହେ ।୮୫।
ଭୋ ଗୁରୁ ଦ୍ରୋଣ ମୋ ବୋଲ ଶୁଣ ବ୍ୟୁହ ଦୁଆରେଣ ଥିବ
ଭୀଷ୍ମଙ୍କୁ ଆବୋରି ଧନୁଶର ଧରି ଦେଲେ ବଇରି ମାରିବ (ହେଲେ) ।୮୬।
ନୃପତି ବାଣୀ ଭୀଷ୍ମହିଁ ଶୁଣି ହୋଇଲେ ପରମ ତୋଷ
ରୋମ ଟାଙ୍କୁରାଇ ସିଂହ ରଡ଼ି ଦେଲେ ପୁରିଲା ଏ ଦଶଦିଶ ।୮୭।
ବଜାଇ ଶଙ୍ଖ ବୀର ରଣରଙ୍କ ଶୁଣି ସୈନ୍ୟ ଆନନ୍ଦ
ସେନାପତିର ଉସତେଣ ଉସତ* ହୋଇଲେ ଏ କୁରୁବୃନ୍ଦ ।୮୮।
ସକଳ ରାଜା ଯେ ଯାହାର ବାଜା ବଜାଇଣ ଗୋଳ କଲେ
ପାଣ୍ଡବ ଥାଟରେ ଥାଇ ଜଗନ୍ନାଥ** ପାର୍ଥ ମୁଖକୁ ଚାହିଁଲେ ।୮୯।
ଶ୍ୱେତ ଘୋଡ଼ାଏ ବେନି ଯୋଡ଼ାଏ ଯେଉଁ ରଥେ ଯୋଚିଛନ୍ତି
ସେ ରଥେ ବସି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ହୃଷିକେଶୀ ଦୁହେଁ ଦିବ୍ୟ ଶଙ୍ଖ ବାନ୍ତି ।୯୦।
କୃଷ୍ଣର ଶଙ୍ଖ ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ଡ଼ଙ୍କ ପଡ଼ିଲା ପ୍ରାୟେକ ବୁଝି
ନାମ ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ ବାଜେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶତ୍ରୁ ପଳାଏ ନ ଯୁଝି ।୯୧।
ଶଙ୍ଖ ଦେବଦତ୍ତ ବଜାଇଲେ ପାର୍ଥ ଶୁଣି କୁରୁବଳ ଡ଼ରି
ପଣ୍ଡୁର*** ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ଭୀମସେନ ଶବଦେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୂରି ।୯୨।
ଯୁଧିଷ୍ଠି ରାଏ ଅନନ୍ତ-ବିଜୟେ ଶଙ୍ଖ ଧରି ବଜାଇଲେ
ଏମନ୍ତ ସମୟେ ନକୁଳ କୁମର ସୁଘୋଷ ଶଙ୍ଖ ବାଇଲେ ।୯୩।
ମଣିପୁଷ୍ପକ ନାମେଣ ଶଙ୍ଖ ସହଦେବ ଧରି ବାଇ
ବିରାଟ ଦ୍ରୌପଦୀ ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ଏମାନେ ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ।୯୪।

---

* ଉସତ – ଆନନ୍ଦିତ (= ଉଲ୍ଲସିତ, ହୃଷ୍ଟ)

** କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଏଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ସରିସା କରାଯାଇଚି । ଗୀତାଗ୍ରନ୍ଥ ଇତିହାସ ନୁହେଁ, କୃଷ୍ଣ ହେଉଛନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମାରୋପିତ ପ୍ରତୀକ ମାତ୍ର । କୃଷ୍ଣ, ରାମ, ଏହିପରି ଯେଝାର ପ୍ରିୟ ପ୍ରତୀକ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରିଚନ୍ତି । ବଳରାମ ଦାସ ମଧ୍ୟ ଐତିହାସିକ ନୁହନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ପ୍ରତିନିଧି କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଆପଣାର ପ୍ରିୟ ଆରୋପ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଆଣି ଥୋଇବାକୁ ସେ ଦ୍ୱିଧା କରି ନାହାନ୍ତି ।

*** ପଣ୍ଡୁର – ପୌଣ୍ଡ୍ର

ଦ୍ରୌପଦୀ ପୋଏ ସୁଭଦ୍ରା ତନୟେ କାଶୀରାଜା ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡି
ସାତୁକୀ* ସହିତେ ଯେ ଯାହାର ଶଙ୍ଖ ବଜାଇଣ କଲେ ତୁରୀ ।୯୫।
ପାଣ୍ଡବ ବଳେ ଯେତେ ମହୀପାଳେ ଯେ ଯାହା ବାଦ୍ୟ ବଜାନ୍ତି
ପ୍ରଳୟ ସିନ୍ଧୁଘୋଷ ପ୍ରାୟେ ଗର୍ଜନ ଶୁଣି କୁରୁଦଳ ଶଙ୍କି ।୯୬।
ଗାଣ୍ଡିବ ଗୁଣ ଟଙ୍କାରେ ଟାଣ ଦିବ୍ୟ ଆୟୁଧନ୍ତ ସାଜି
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଭୋ ଜଗନ୍ନାଥ ବେଗ ତୁ ଚଳାଅ ବାଜି ।୯୭।
ଦୁଇ ଥାଟର ମଧ ଠାବର କର ହେ ମୋ ରଥ ନେଇ
କେଉଁ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଯୁଝି ଆସିଛନ୍ତି ଦେଖଇଁ କିନା ଗୋସାଇଁ ।୯୮।
ସଞ୍ଜୟ ବାଣୀ ଶୁଣି ନୃପମଣୀ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଏ ବୋଲ ଶୁଣି
ଦୁଇ ଥାଟର ମଧ୍ୟେ ରହୁବର** ଶ୍ରୀହରି କଲେକ ଆଣି ।୯୯।
ପାର୍ଥଙ୍କୁ ଚାହିଁ କମଳା ସାଇଁ ବୋଲନ୍ତି କ୍ଷତ୍ରିଙ୍କି ଦେଖ
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ଭଲ ଭଲ ଲୋକ ଯାକ ।୧୦୦।
ଶୁଣି କିରୀଟି ସ୍ଥିର କରି ଦୃଷ୍ଟି ସଂଗ୍ରାମଭୂମିକୁ ଚାହିଁ
ଦେଖିଲା ସମସ୍ତେ ବନ୍ଧୁ ସହୋଦର ପର ନୁହନ୍ତି ନା କେହି ।୧୦୧।
ସେ ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ରାଣ କୃପ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା କର୍ଣ୍ଣ
ଶକୁନି ଭଗବତ (ତ୍ତ) ଜୟଦ୍ରଥ ଶଲ୍ୟ ଭୁରିଶ୍ରବା ଦୁଃଶାସନ ।୧୦୨।
ଏମନ୍ତ ଦେଖି କୋପ ଉପେକ୍ଷି ସ୍ନେହଭାବ ପରବେଶ
ମନେ ବିଚାରିଲା ଏ ମୋର ବାନ୍ଧବ କେମନ୍ତେ କରିବି ନାଶ ।୧୦୩।
କେ ମୋର ଭାଇ ମଉଳା ହୋଇ କେ ଅଜା କେ ଗୁରୁ ଦାଦି
କେ ମିତ୍ର ସଙ୍ଗାତ ସୁହୃଦ ସମସ୍ତ କେହି ନୁହନ୍ତି ବା ବାଦି ।୧୦୪।
ଆପଣା ବଂଶ କରିବି ନାଶ କିସ ଅରଜିବା ଧର୍ମ
ପିତାମହ ଗୁରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାରିବି କରିବି ଏ ପାପକର୍ମ ।୧୦୫।
ଅଦୋଷି ଲୋକ ଛନ୍ତି ଅନେକ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପଣେ କେ ଆସି
କେତେ କାଳ କେତେ ଭୋଗ ମୁଁ କରିବି ଏହାନ୍ତ ରଣେ ବିନାଶି ।୧୦୬।
ବିସ୍ମୟ ହୋଇ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଚାହିଁ ବୋଲଇ ଭୋ ସ୍ୱାମୀ ଶୁଣ
ଯୁଝି ଅଇଲା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋ ବସିଲା ମମତା ଗୁଣ ।୧୦୭।

---

* ସାତୁକୀ – ସାତ୍ୟକୀ

* ରହୁବର – ରଥରୁ ଅପଭ୍ରଂଶ ରୂପରେ ରହୋ, ସେଥିରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଥରେ ବର ଶବ୍ଦ ଲାଗି ରହୋବର ପୁଣି ରହୁବର ।

ଦେହ କମ୍ପିଲା ମୁଖ ଶୁଖିଲା ହସ୍ତ ଗୋଡ଼ ନ ଚଳନ୍ତି
ଭୟେ ରୋମମାନେ ଟାଙ୍କୋରିଲେ ମୋର ହସ୍ତରୁ ଶସ୍ତ୍ର ଝଡ଼ନ୍ତି ।୧୦୮।
ଦେହ ଆକୁଳ ମନ ଅନ୍ତରାଳ ନ ପାରଇ ସ୍ଥିର ହୋଇ
ବିପରୀତ ସଂକୁନ୍ୟ*ମାନେ ଦିଶୁଛନ୍ତି ରାଜ୍ୟେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।୧୦୯।
ବନ୍ଧୁ ମାନନ୍ତ କରିଣ ହତ ସୁଖଭୋଗ ଜୀଇଥିବା
ପୋଡ଼ଇ କିନା ସେ କଥା ନ ରୁଚଇ ତହିଁ କି ଲାଭ ପାଇବା ।୧୧୦।
ଯାହାର ପାଇଁ ଅର୍ଜିବା ମହୀ ସେ ଯେବେ ରଣେ ପଡ଼ିବେ
ଧନ ସମ୍ପଦ ରାଜ୍ୟ ବଡ଼ପଣ କେ ଆନେ ଭୋଗ କରିବେ ।୧୧୧।
ଗୁରୁ ଦେବତା ମଉଳା ଖୁଡୁତା ଶ୍ୱଶୁର ଶଳା ସମ୍ବନ୍ଧି
ଅଜା ନାତି ମାରି ମରି ଆସୁଛନ୍ତି ମୁଁ କରିବି କି ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ।୧୧୨।
ମୋତେ ଯଦ୍ୟପି ମାରିବେ କୋପି** ମୁହିଁ ନ ମାରେ ଏହାନ୍ତ
ଏହାନ୍ତ ମାରି ସ୍ୱର୍ଗେ ମର୍ତ୍ତେ ପାତାଳେ ନୋହିବିନା ନରନାଥ ।୧୧୩।
ପୃଥ୍ୱିରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ଦେବରାଜ କିମ୍ବା ମୁଁ ପାପ ପାଇବି
ଯଦ୍ୟପି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ମୋତେ ମାରିବ ଭଲ ମନ୍ଦେ ମିଶାଇବି ।୧୧୪।
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ପୋଏ ପଣ୍ଡିତ ଯେ ନୋହେ ପାପୁଁ ଅନ୍ୟ ନ ଜାଣନ୍ତି
ମୁହିଁ ତାହାଙ୍କର ପରାଏ କେମନ୍ତେ ହୋଇବି ହେ ଶିରୀପତି ।୧୧୫।
କୁଳ ବିନାଶ କଲେ ଯେଉଁ ଦୋଷ ତାହା କି ତୁହି ନ ଜାଣୁ
କୁଳକ୍ଷୟ କଲେ କୁଳଧର୍ମମାନେ ନାଶ ଯାନ୍ତି ହାଦେ ତେଣୁ ।୧୧୬।
କୁଳ ବିନାଶି ଅଧର୍ମ ଦିଶି ଆକ୍ରଶୟୀ*** ପାପ ଗୋଟା
କୁଳକୁ ଅଧର୍ମ ଆକ୍ରୋସିବା ମାତ୍ରେ କୁଳସ୍ତିରୀ ହୁନ୍ତି ଦୁଷ୍ଟା ।୧୧୭।
ଯୁବତୀ ଦୁଷ୍ଟା ହୋଇଲେ ନଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କରକୁ ଯାନ୍ତି
ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କରେ ପିତୃ ନର୍କେ ପଡ଼ନ୍ତି ପିଣ୍ଡ ଉଦକ ନ ପାନ୍ତି ।୧୧୮।
କ୍ରିୟ ଯା ହୀନ ଧର୍ମରେ ଭିନ୍ନ କୁଳଧର୍ମ କ୍ଷୟ ହୋଏ
କୁଳଧର୍ମ ଜାତିଧର୍ମ ଯେ ଛାଡ଼ଇ ସେ ଲୋକ ନରକ ଯାଏ ।୧୧୯।

---

* ସଂକୁନ୍ୟ - ନିମିତ୍ତ ସୂଚନା, (ସଂ, ଶକୁନ ଶବ୍ଦରୁ)

** କୋପି - ସଂସ୍କୃତ କୋଽପି ବା କୋପୀରୁ

*** ଆକ୍ରଶଇ - ଆକର୍ଷିଇ, ପ୍ରୟୋଗାନ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ଆକ୍ରୁସଇ, ଆକ୍ରୋସଇ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଭୋ କୃଷ୍ଣ ଶୁଣ ଆମ୍ଭେ ଦୁଷ୍ଟ ପୁଣ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିବାକୁ
ବଡ଼ ପାପକୁ ଉଦ୍‌ଯୋଗ କରିଛୁ ନ କଲୁ ତ ତରିବାକୁ ।୧୨୦।
ଏ ଯୁଦ୍ଧେ ମୁହିଁ ଶସ୍ତ୍ର ନ ଧରଇ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ମୋତେ ମାରୁ
ଏହା ସେ ଭଲ ପରାଏ ମଣୁଛି ବନ୍ଧୁ ମୋ ହସ୍ତେ ନ ମରୁ ।୧୨୧।
ସଞ୍ଜୟ କହେ ଶୁଣ ତୁ ରାଏ ଏମନ୍ତ କହିଣ ପାର୍ଥ
ବିସ୍ମୟ ହୋଇ ରହୁବରେ ବସିଲା ଶସ୍ତ୍ର ନ ଧରଇ ହସ୍ତ ।୧୨୨।
ନୟନୁ ଲୁହ ପଡ଼େ କୁନ୍ତୀପୁଅ ମନେଣ ଧର୍ମ ସୁମରି
ହୃଦରେ ଖେଦ ପାଇ ବଡ଼ ବିଷାଦ ତଳକୁ ବଦନ କରି ।୧୨୩।
କେବେହେ ଯୁଦ୍ଧ ନ କରଇ ସାଧ ବାହୁଡ଼ି ଯିବାକୁ ଇଛା
ଶ୍ରୀହରି ଡ଼ରେ କହି ତ ନ ପାରେ ନୁହଇ ଆପଣା ଇଛା ।୧୨୪।
ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟା ଗୀତା ରସସୁଧା ବଳରାମ ଦାସ ଭଣି
ନୀଳଗିରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରସନ୍ନେ ପରମରସ ବଖାଣି ।୧୨୫।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭାଗବତଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ (?) ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ
ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ ସଂଜୟ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ସମ୍ବାଦେ ନାମାୟ (?)
ପ୍ରଥମୋଧ୍ୟାୟ ।

ଦ୍ୱିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟ

ସାଂଖ୍ୟଯୋଗ

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :-

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଧନୁଶର ରଥରେ ଥୋଇ ବିସ୍ମୟ ହୋଇ ଯହୁଁ ବସି
ପରମ ପୁରୁଷ ବିଜୟ ଶ୍ରୀହରି ଚାହିଁ ପଚାରନ୍ତି ହସି ।

ଗୀତ(ତା) ବନ୍ଧ :- **ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ**

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ବୋଲନ୍ତି କମଳାସାଇଁ
କିମ୍ପା ତୁ ବିସ୍ମୟ ହୋଇ ବସିଲୁ ପାର୍ଥ
ବିଷମ ସନ୍ଧିର କାଳ ଯୁଦ୍ଧକୁ ହେଉ ବିକଳ
କେହୁ ସାଧେ ଧନୁଶର ନ ଧରୁ ହସ୍ତ ।୧।

ଏ କଥା ସ୍ୱର୍ଗେ ବିରୋଧ ଅପକୀର୍ତ୍ତି ପୃଥ୍ୱୀ ମଧ୍ୟ
ଭଲଲୋକମାନଙ୍କର ନୁହଇ ଗତି
ତୋହର ପରାଏ ଲୋକ ନ ଜାଣି କରୁଛୁ ଶୋକ
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଛାଡ଼ିଣ କିମ୍ପା ହେଉ ଦୃମତି* ।୨।

କାପୁରୁଷଙ୍କ ବେଭାର ଦରଶା (ସା) ଇଲୁ ଏଠାର
ଛାଡ଼ ସେ ବିକଳ ମନ ଗାଣ୍ଡିମ ଧର
ତୁଚ୍ଛ ବୁଦ୍ଧି ସେ ବିଚାରୁ ହୃଦୟ ଦୃବଳ** କରୁ
ଉଠି ବେଗେ ସଜ ହୋଇ ସମର କର ।୩।

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ହରି ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ ପୂଜା କରି
ଏହାଙ୍କୁ କେମନ୍ତେ ବାଣ ମାରିବି ମୁହିଁ
ଗୁରୁ ପିତାମହ ନାଶି ଯେବଣ ଭୋଗ ବିଳାସି
ମୋତେ ପଛେ ପରାପତ ନୋହୁ ଏ ମହୀ ।୪।

---

* ଦୃମତି - ଦୁର୍ମତି

** ଦୃବଳ - ଦୁର୍ବଳ

ଏହାହୁଁ ହୋଇବା ସୁଖ ଜୀଇଣ ମାଗିବା ଭିକ
ଏମନ୍ତେ ପରମ ସୁଖ ନ କର ଏହା
ମନ୍ଦ କରି ଯେଉଁ ଭୋଗ ସେ ଲୋକ ନରକ ଯୋଗ
ଖାଇଲା ପ୍ରାୟେକ ବୁଝ କି ଚଉବାହା ।୫।
ବୋଲ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଆମ୍ଭେ ହେ କିବା ମାରିବା
କି ଅବା ସେହି ମାରିବେ ନିୟତି ଜାଣି
ଆମ୍ଭେ ହେଁ ମାରିଲେ ସାରି ଏ ମେଦିନୀ ଭୋଗ୍ୟ କରି
କାଳକହିଁ ନଥିବା ନା ସାଧ ଏ ବାଣୀ ।୬।
ଦଇନି ବିଚାର ହରି କଥାଏ କହ ବିଚାରି
ଯୁଝିବା ନ ଯୁଝିବାର ଭଲ କେ କହ
ଧର୍ମ ନିମିତ୍ତକୁ କୋହ ପାଉଅଛି ମୋର ଦେହ
ତୁମ୍ଭେ ଯେ ମୋହର ଗୁରୁ ଫେଡ଼ ସନ୍ଦେହ ।୭।
ଏ ମୋହର ଶୋକ ବ୍ୟାଧି ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନ ନିରୋଧି
ଇନ୍ଦ୍ରପଦ ପାଇଲେହେଁ ଶାନ୍ତି ନୁହଇ
ଏତେ ବୋଲି ତୁନି ହୋଇ ବସିଲା ଶିର ନୁଆଇଁ
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେ ଏହା ସଞ୍ଜୟ କହି ।୮।
ଦେଖି ବାସୁଦେବ ପୁଚ୍ଛି ଶୁଣ ହୋ ପଣ୍ଡୁର ବସ୍ଥି
ଯେବଣ ଲୋକକୁ ଦେଖି ପୁଚ୍ଛିଲୁ ଏହା
ପଣ୍ଡିତହିଁ ଅଟୁ ପୁଣି ବେଦଶାସ୍ତ୍ର ଅଛୁ ଶୁଣି
ମିଛକୁ ଶୋଚନା କରି ବିଚାରୁ କାହା ।୯।
ପଣ୍ଡିତେ ଥିଲାକୁ ସୋଗ ମଲାଲୋକେ ବଇରାଗ
ନ ଘେନନ୍ତି ଦୁଇଭାଗ ସବୁନ୍ତି* ସମ
ମୁହିଁ ଯେ ଅଛଇ ବର୍ତ୍ତି କାଳକ କି ଥିବି ପୃଥ୍ୱି
ଗଲେହେଁ କି ପୁଣି ଆସି ନୋହିବି ଜନ୍ମ ।୧୦।
ତୁହିକି କାଳକ ମହୀ ଥିବୁ ଏହି ଦେହ ବହି
ଏ ରାଜାମାନେହିଁ ଏଥି ଥିବାପରାଏ
ଗଲେହେଁ ଆସିବେ ପୁଣି ସ୍ୱରୂପ ଅଟଇ ଜାଣି
ଏହିମତି** ସଂସାର ଏ ଅସାଇ ଯାଏ ।୧୧।

---

* ସବୁନ୍ତି - ସବୁଁଠି

** ଏହିମତି, ଏହିପରି, ଏହିମନ୍ତ - ଏମନ୍ତ

ତେଣୁ ସେ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଶୋଚନା ନ କରେ ମନେ
ଏ ଦେହ ବାଳ କୁମାର ବୃଦ୍ଧା ଯେସନ
ବାଳ ଭାବ ଛାଡ଼ି ଯୁବା କାଳେ କି ନାହିଁ ବୋଲିବା
କିମ୍ବା ବାଳଭାବ ଛାଡ଼ି ହେଲା ଏସନ ।୧୨।
ଯୁବା ଦେହ ଛାଡ଼ି ବୃଦ୍ଧା ହୋଇଲେ କି ଅସରଧା (ଅଶ୍ରଦ୍ଧା)
ଆବର ଲୋଡ଼ିଲେ ତାହା ପାଇବା କାହିଁ
ତେହ୍ନେ ପରାଏ ଏ ଦେହୀ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଦେହ ପାଇ
ତେଣୁ ସେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଶୋଚନା ନାହିଁ ।୧୩।
ଏ ହାଦେ ଶୀତ ତପନ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଦୁଇ ମତ
ବିଷୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନ ଦିଅନ୍ତି ଏହା
ଏ ଯେଣୁ ଅନିତ୍ୟ ହୁଏ ତେଣୁ ସେ ଆସଇ ଯାଏ
ଏହା ତୁ ବିଚାର କର ଗାଣ୍ଡିମ-ବାହା ।୧୪।
ଏମାନେ ଯାହାକୁ ଦଣ୍ଡି ନ ପାରନ୍ତି ମୋତେ ଭଣ୍ଡି
ଦୁଃଖ-ସୁଖ-ଶାନ୍ତି ସମ ମହାପୁରୁଷ
ମୋକ୍ଷକୁ ଭାର୍ଜନ ହୋଇ (ଭାଜନ) ଇନ୍ଦ୍ରିଏ ଏ ବଶ ନୁହଇ
ଜାଣଇ ସେ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଅଲେଖ ରାସ ।୧୫।
ଆତ୍ମା -ଧର୍ମ ନୋହେ ଯହୁଁ ଅନିତ୍ୟ ଅଟଇ ତହୁଁ
ସର୍ବଦା କାଳେ ନିର୍ମଳ ଆତ୍ମା ଅକ୍ଷୟେ
ଏ ଦୁଇ କଥାନ୍ତ ମଣି ତତ୍ତ୍ୱବେତ୍ତାମାନେ ଜାଣି
ବିଷୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଲେଖି ଏ ।୧୬।
ତେଣୁ ତୁ ଏହା ସହିବୁ ଦେହଧର୍ମ ନ ବହିବୁ
ଆବର କଥାଏ ତୋତେ କହଇ ସାର
ଯେବଣେ ଆତ୍ମା ଜଗତ ବ୍ୟାପିଣ ଅଛଇ ସତ
ତାହାକୁ ନାଶ କରିତ ସଖ୍ୟ କାହାର ।୧୭।
ଶେଷେ ନିତ୍ୟ ଅବିନାଶି ଦେହକୁ ଅନିତ୍ୟ ଭାଷି
କାଳେ ସେ ନୋହେ ବିନାଶି ବିଚାର ଏହା
ଧନୁ ଧରି ଯୁଦ୍ଧ କର ଅରି ବଳ ସଂହାର
ଦୃଢ଼ କରି ହୃଦେ ଧର କହିଲି ଯାହା ।୧୮।

ମୁଁ ମାଇଲି ବୋଇଲା ଯେ ମୋତେହିଁ ମାଇଲା ସେ ଯେ
ଜାଣିବାର ନୁହନ୍ତିଟି ସେ ଲୋକମାନ
ଆତ୍ମାର ଜନମ ନାହିଁ ମରଣ ଲଭିବ କାହିଁ
ଶରୀରକୁ ହାଣିଲେକି ସେହି ନିଧନ ।୧୯।
ଆତ୍ମା ଅଟେ ଅବିନାଶୀ ନିତ୍ୟ ବୋଲି ଯାହା ଭାଷି
ସେ କାହାକୁ ମାରଇ କେ ତାହାକୁ ମାରି
ଲେଙ୍କଡ଼ା କନା ପକାଇ ନୂଆପିନ୍ଧି ସୁଖ ପାଇ
କନାଖଣ୍ଡି ଗଲାକୁ କି ଶୋଚନା କରି ।୨୦।
ସେହି ମତି ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ଛାଡ଼ିଲେ ନ କରେ ସ୍ନେହ
ଯେବଣ ଆତ୍ମାକୁ ଶସ୍ତ୍ର ନ ପାରେ ଛେଦି
ଅଗ୍ନିହିଁ ଦହି ନ ପାରି ପାଣି କି ବୁଡ଼ାଇ ପାରି
ପବନ ଉଡ଼ାଇ ତାକୁ ନ ପାରେ ଭେଦି ।୨୧।
ଛିଡ଼ିବା ପୋଡ଼ିବା ପୁଣ (?) ଶୁଖିବା ଯେହୁ ନୁହଇ
ଅବ୍ୟଗତ* ନିର୍ବିକାର ଅଚିନ୍ତ୍ୟମୟେ
ଦେହକୁ ଘେନିଣ ଜାତ ମରଣ ହୋଏ ନିୟତ
ଏହାହିଁ ତୁ ଦୃଢ଼ ବୋଲି ନ କର ଭୟେ ।୨୨।
ଜନମ ହୋଇଲେ ମରି ମଲେ ଜନମ ସବୁରି
ଏକଥା ଅଟଇ ଧୃବ(ଧ୍ରୁବ) କେ କରୁ ଆନ
ଦେଖିଶୁଣି ଜାଣିଲେହେଁ ପରତେ ନାହିଁ କେବେହେଁ
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟେକ ମଣି ହରାନ୍ତି ଜ୍ଞାନ ।୨୩।
ଆତ୍ମା ସେ ଅଟେ ଅବଧ କେ କରି ପାରିବ ବଧ
ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ମରିବାକୁ କିମ୍ପାଇ ଭାଳୁ
ବେଭାରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ୱଧର୍ମ ଅଟଇ ସାଧ
ଦେହ କମ୍ପାଇଣ କିମ୍ବା ଲୋତକ ଗାଳୁ ।୨୪।
ଯୁଦ୍ଧ ସେ କ୍ଷତ୍ରଙ୍କ ଧର୍ମ ଅନ୍ୟ ମାରଣ ଅକର୍ମ
ଏମନ୍ତ ସଂଗ୍ରାମ ଭାଗ୍ୟ ଥିଲେଣ ପାଇ
ମିଳିଛନ୍ତି ଦୁଇଥାଟ ଫିଟିଛି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ବାଟ
ଏଥି ରଣ ନ କଲେଣ ମହତ୍ତ୍ୱ ଯାଇ ।୨୫।

---

* ଅବ୍ୟଗତ – ଅନ୍ୟୟ

କି ଧର୍ମ ଆନେ ପାଇବୁ କିରତି ନ ରଖାଇବୁ
ଲୋକ ଅପଯଶ ବାଦେ ହୋଇବୁ ଦହି
ମରିବାହିଁ ବଡ଼ ସୁଖ ନିନ୍ଦା ବୋଲି ଅତି ଦୁଃଖ
ନୀଚଙ୍କର ଗାଳି ପୁଣି ପାରିବୁ ସହି ।୨୬।
ଯେଉଁ ମହାରଥୀମାନେ ତୋତେ ଡ଼ରୁଥିଲେ ମନେ
ଡ଼ରେ ପଳାଇଲା ବୋଲି ଲଘୁ କରିବେ
ଯେଉଁ ବୋଲ ନ ବୋଲିଟି ତାହା ପାଇବୁ କୀରଟି
ଶତ୍ରୁ ଲୋକେ ଉଶ୍ୱାସିବେ କିମ୍ୱା ଡ଼ରିବେ ।୨୭।
ନିନ୍ଦିବେ ସମର୍ଥପଣ ଏହାହୁଁ ଦୁଃଖ କେଉଣ*
ହାରିବା ଜିଣିବାକୁ ଯେ ବିଚାର କରୁ
ଯୁଦ୍ଧରେ ତ ଜୟଲାଭ ମରଣରେ ସ୍ୱର୍ଗଠାବ
ଜିଣିଲେ ମହୀରେ ଭୋଗ୍ୟ କାହିଁକି ଡ଼ରୁ ।୨୮।
ଉଠିଣ ଗାଣ୍ଡିମ ଧର ବେଗେଣ ସମର କର
ଦୁଃଖ ସୁଖ ଲାଭ ଅଲାଭେଣ ନମିଶି
ଜୟ-ପରାଜୟ-ସମ ହୋଇଣ କର ସଂଗ୍ରାମ
ସାଂଖ୍ୟଯୋଗ କହିଲଇଁ ପାପେ ନମିଶି ।୨୯।
ଏ ବିଧିରେ ଥିଲେ ହାଦେ କର୍ମ ବନ୍ଧ ସୁଖ ଛେଦେ
ଅନ୍ୟ ଉଦଯୋଗମାନ ଫଳେ ନ ଫଳେ
ଏ ହାଦେ ଫଳଇ ସତ ନୁହେଁ ଅନ୍ୟ କର୍ମମତ
ବୈଗୁଣ୍ୟ** ନ ଉପୁଯାଇ କୌଣସି କାଳେ ।୩୦।
ଅନ୍ୟ କର୍ମମାନ କଲେ ବୈଗୁଣ୍ୟ ଉପୁଜି ଭଲେ
ଜୟ ପରାୟଜ ତହିଁ ପଡ଼େ ଅବଶ୍ୟ
ଏ କର୍ମ ଯୋଗ ନୁହଁଇ ଉଦଯୋଗ କଲେ ଯାଇ
ସଂସାରର ମହାଭୟ ହୁଏ ବିନାଶ ।୩୧।
ହରି ଆଶ୍ରେ କଲା କର୍ମ ଏକା ବୁଦ୍ଧି ନୁହେଁ ଭ୍ରମ
କାମନା ଉପରେ କର୍ମବୁଦ୍ଧି ଅନେକ
ମୂରୁଖେ ଆଗତ ସୁଖ ନ ଘେନନ୍ତି ପଛ ଦୁଃଖ
ସ୍ୱର୍ଗ ଫଳ ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ହୁନ୍ତି ଉତ୍ସୁକ ।୩୨।

---

* କେଉଣ - କେବଣ; କୋଽନ୍ୟଃ ?

** ବୈଗୁଣ୍ୟ - ବିଗୁଣ

ବେଦବାକ୍ୟ ମାନେ ଛନ୍ତି କାମ୍ୟ କର୍ମହିଁ ଦିଅନ୍ତି
ଯେ ଅବା ଯହିଁକି ଧାୟି ସେ ଫଳ ପାଇ
କାମେ ତତପର ହୋଇ କର୍ମ କଲେ ମୋହ ପାଇ
ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରୀତି ଅର୍ଥେ ଚିତ୍ତ ଯାଇ ନ ଦେଇ ।୩୩।
ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବୁଦ୍ଧି ଆଗତ ସୁଖେ ପ୍ରବୋଧି
ସ୍ୱର୍ଗଫଳ ଭୁଞ୍ଜି ଜନ୍ମ ମରଣ ଘେନି
ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବରେ ପ୍ରୀତି ବୋଲି କର୍ମ ନ କରନ୍ତି
ଆବର କଥାଏ ଶୁଣ ତୁ ଫାଲଗୁନୀ ।୩୪।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ଏମନ୍ତ ବେଦହିଁ ତୋ ସନମତ
ଏ କଥା ଅଟଇ ସତ କେ କରୁ ଆନ
ତହିଁର ମଧ୍ୟରେ ସାର ଅଛଇ ତତ୍ତ୍ୱ ବିଚାର
ତ୍ରିଗୁଣେ ବନ୍ଧନ ହୋଇ ଯେବଣ ଜନ ।୩୫।
ସେମାନେ ଏହା କରନ୍ତି କ୍ଷୟକର୍ମ ଆଦରନ୍ତି
ସେହି ବେଦେ ସତ୍ତ୍ୱ ରଜ ତମ ହିଁ ଅଛି
ଯେ ଯାହାକୁ ପରାପତ ଆଦରନ୍ତି ବିଧିମତ
ଏହି ବେଦବାକ୍ୟ ବୋଲି ଘେନନ୍ତି ବାଛି ।୩୬।
ତୁ ଯେ ତ୍ରିଗୁଣୁ ବାହାର ବନ୍ଧ କି ହୋଇବୁ ଆର
ଦୁଃଖ ସୁଖ ଦୂର କରି ଧଇର୍ଯ୍ୟ ହୁଅ
କଳ୍ପନା ବସ୍ତୁକୁ ଲୋଛ ପ୍ରାପତ ବସ୍ତୁ ନ ଇଛ
ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ ପରମସୁଖେ ରମୁଣ ଥାଅ ।୩୭।
କଥାଏ କହିବି ତୋତେ ତଲଏ* କରସି ମୋତେ
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ସିଦ୍ଧାନ୍ତେକ ଅଛଇ ଶୁଣ
ପୋଖରୀରେ ତେତେ ପାଣି ଯେତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆଣି
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣେଣ ପୂରିଥିଲେ ଅଧିକ ଗୁଣ ।୩୮।
ଜାଣିଲା ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାଦେ ସବୁ କର୍ମ କରେ ବେଦେ
ଭ୍ରାନ୍ତି ନ କରିଣ ବେଦୁଁ ଘେନଇ ସାର
ତୁ ଅବା ବିଚାରୁ ଏହା ସବୁ ଯେବେ ଚଉବାହା
ଆଉ କିମ୍ପା କର୍ମ କରି ହେବା ଅସାର ।୩୯।

* ତଲଏ - ତଲ୍ଲୟ, ସେଇଥିରେ ଲୀନ
(ବେଦାନ୍ତର ତଜ୍ଜଲାନ୍ - ତଜ୍ଜ, ତଲ୍ଲ ଓ ତଦନ୍)

ଫଳ ତାକୁ ସମର୍ପିବା ତାଏ ଆଶ୍ରା କରିଥିବା
ଏକଥା ଅଟଇ ଭଲ ନୋହିବା ବଣା
ଏକଥା ଅଟଇ ସିଦ୍ଧି କର୍ମହିଁ ବେଭାରେ ବିଧି
ଫଳ ନ ଘେନିଲା ଲୋକ ଜଗତେ ଜିଣା ।୪୦।
ସିଦ୍ଧ ଅସିଦ୍ଧରେ ସମ ଫଳଛାଡ଼ି କରେ କର୍ମ
ବାସୁଦେବ ଭକ୍ତିହିଁ ସେ ସବୁହୁଁ ସାର
କାମନା ଉପରେ କର୍ମ କରିବା ବେଭାରେ ଭ୍ରମ
ଅଳପ ଜ୍ଞାନଟି ସେ ଯେ ନୁହଇ ସାର ।୪୧।
ବୁଦ୍ଧିଯୋଗ ଆଶ୍ରେ କରି ବାଞ୍ଛା ଫଳକୁ ନ ଧରି
କୃପଣ ଲୋକକୁ ସେବା ଅଟେ ଯେସନ
ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗେ କର୍ମ କର ସୁକୃତୁଁ ଦୁଷ୍କୃତୁଁ ତର
ଏ କଥାକୁ ଆଶ୍ରାକର ପଣ୍ଡୁ ନନ୍ଦନ ।୪୨।
ପଣ୍ଡିତେ ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗରେ ଥାନ୍ତି ଅତି ତତପରେ
କର୍ମଫଳ ଛାଡ଼ି ଜନ୍ମ ବନ୍ଧୁ ମୁକତ
ଅନାମୟ ବ୍ରହ୍ମ ପାନ୍ତି ମୋହ ଛାଡ଼ି ହୁଏ ଶାନ୍ତି
ସୁବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲେ ସୁମରିବୁ ଆତ୍ମନ୍ତ ।୪୩।
ଛାଡ଼ିବୁ ଚଞ୍ଚଳ ଭାବ ବୁଦ୍ଧି ହିଁ ସ୍ଥିର ହୋଇବ
ତେତେବେଳେ ଯୋଗ ଆସି ହୁଏ ପ୍ରାପତ
ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଶୁଣି ଭୋ ସ୍ୱାମୀ ସାରଙ୍ଗପାଣି
ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି ହେଲା ଲୋକ ଅଟେ କେମନ୍ତ ।୪୪।
କେମନ୍ତ ଆସନେ ବସି କେମନ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଭାଷି
କେମନ୍ତ ଚାଲିବା ତାର କହ ଗୋସାଇଁ
ଶ୍ରୀହରି ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି ଲୋକ ଗୁଣ
ବାଏଞ୍ଛା ନ କରି ଆତ୍ମା ରମୁଣ ଥାଇ ।୪୫।
ଦୁଃଖେ ନୋହେ ଉଦବେଗ ସୁଖ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପରିତ୍ୟାଗ
ଲୋଭ ମୋହ କ୍ରୋଧ ଛାଡ଼ି ହୁଅଇ ଶାନ୍ତି
ପାଇଲା ନ ପାଇଲାକୁ ଆନନ୍ଦ ମନ ଯାହାକୁ
ନ ଲାଗଇ ଯେ ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତି ।୪୬।

କୁରୁମ ଯେସନ ମତ ହରେ ଶିର ପାଦ ହସ୍ତ
ତେସନ ଇନ୍ଦ୍ରିମାନଙ୍କୁ ଦେହରୁ କାଢ଼ି
ଇନ୍ଦ୍ରିମାନଙ୍କ ଆହାର ନ ପାଇ ବିଷୟ ସାର
ଦୁଃଖେଣ ଆରତ ହୋଇ ଆସେ ବାହୁଡ଼ି ।୪୭।
ତାହାଙ୍କ ସରଧା ରସ ନ ପୁରିଥାଇ ଆତ୍ରସ
ଏମନ୍ତ ବେଳେଣ ଲେଉଟାଇ ଯେ ପାରି
ସେ ଭାବ ଆତ୍ମାରେ ଲାଇ ଇନ୍ଦ୍ରିକି ଯାଇ ନ ଦେଇ
ବେଭାରେଣ ବାହୁଡ଼ନ୍ତି ବିମନ ଧରି ।୪୮।
ଏହା ଯେ ପାରଇ ସାଧି ତାକୁ ବୋଲି ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି
ଭୋ ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ସାଧ କହିଲି ସାର
ଏ କଥାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାବନ୍ତ ଅଟଇ ଯେଉଁ ପଣ୍ଡିତ
ତାହାଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କରୁଥାନ୍ତି ବିକାର ।୪୯।
ବଳେ ମନକୁ ଓଟାରି କୁମାର୍ଗକୁ ଭେଟ କରି
ପଣ୍ଡିତହିଁ ବଳେ ଧରି ଆଣେ ଆକ୍ରୋସି
ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ଧ୍ୱଂସି ମୋହର ଶରଣ ପଶି
ଏକଚିତ୍ତ ହୋଇଲେଣ ସୁବାଟ ଦିଶି ।୫୦।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ଯାହାକୁ ବଶ ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧି ସେ ପୁରୁଷ
ଭିତରେ ବିଷୟ-ସଙ୍ଗ ନୋହିବ ଆଉ
ସଙ୍ଗରୁ ବାଏଞ୍ଛା ଜାତ ବାଞ୍ଛାରୁ କ୍ରୋଧ ସମ୍ଭୂତ
କ୍ରୋଧୁ ମୋହ ମୋହୁ ଭ୍ରମ କେ ତରିଯାଉ ।୫୧।
ଭ୍ରମ ଯେବେ ହୋଏ ମତି ବୁଦ୍ଧିମାନେ ନଷ୍ଟ ଯାନ୍ତି
ରାଗ ଉଦ୍ଦେଶ(ଶ୍ୟ) ଛାଡ଼ିଲା ଲୋକ ସେ ସାର
ବଶକରି ଇନ୍ଦ୍ରିମାନ ଭୁଞ୍ଜଇ ନାନା ବିଧାନ
ସର୍ବଦା ପ୍ରସନ୍ନମନ ହୁଏ ତାହାର ।୫୨।
ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନ ଯାର ଦୁଃଖ ସରଇ ତାହାର
ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧି ହୁଅଇ ସେ କହିଲି ସତ
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବଶ ଯାହାକୁ ସୁବୁଦ୍ଧି କାହିଁ ତାହାକୁ
ଆତ୍ମା ସଙ୍ଗେ କାହିଁ ଭାବ କରିବା ଜାତ ।୫୩।

ଆତ୍ମାଭାବ ନ ପାଇବ ଶାନ୍ତି କେମନ୍ତେ ହୋଇବ
    ଶାନ୍ତି ନୋହିଲା ଲୋକକୁ ସୁଖହିଁ ନାହିଁ ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ବଶ ନୁହନ୍ତି ଇଛାଏଣ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ୍ତି
    ମନହିଁ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିହରେ ଯାଇ ।୫୪।
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ହିଁ ତହିଁ ମିଶି ବାଏ ଯେହ୍ନେ ନାବ ଭାସି
    ସେ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ୱଭାବେ ନାଶି କହିଲୁ ସାଧି
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯାହାକୁ ବଶ ବିଷୟ ହୁଏ ଉଦାସ
    ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପରିନିଷ୍ଠିତ ବୋଲି ଭୂମଧି ।୫୫।
ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ବୋଲି ଯାହା ସାବଧାନେ ଶୁଣ ତାହା
    ମୂଢ଼ଲୋକ ମାନଙ୍କୁ ସେ ରାତ୍ର ପରାୟ
ଜ୍ଞାନୀକି ଦିବସ ଯେହ୍ନେ ଆତ୍ମା ପ୍ରକାଶଇ ତେହ୍ନେ
    ସୁଖେଣ ଗମନ୍ତି ତହିଁ ନ କରି ଭୟ ।୫୬।
ମୂଢ଼କୁ ସଂସାର ମାୟା ପ୍ରକାଶ ଆଦିତ୍ୟ ଛାୟା
    ଜ୍ଞାନୀକି ଅନ୍ଧାର ତେଣେ ଗମି ନ ପାରି
ସମୁଦ୍ର ଯେ ପୁରିଥାଇ ନଦୀମାନେ ପଶେ ଯାଇ
    ପୁରିଲେ ହେଁ ନଉଛୁଳେ ଅଚଳ ବାରି ।୫୭।
ନ ପୁରିଲେ ହେଁ ନ ଶୁଖି ଅଇଲେ ଯା ବୋଲଇ କି
    ନଇଲେ ନ ରାଏ କତି ତେହ୍ନେ ପରାଏ
ସବୁ କାମନାକୁ ଲେଛି ନିସ୍ପୃହା ଯେ ହୋଇଅଛି
    ଅହଙ୍କାର ଛାଡ଼ିଣ ସେ ଶାନ୍ତିକି ଯାଏ ।୫୮।
କାମ ମାନେ ଯାହା ତହିଁ ପ୍ରବେଶ ହୁଅନ୍ତି ଯାଇଁ
    ସେ ଲୋକ ଶାନ୍ତି ନ ପାଇ କର ବିଚାର
ଯାହାର କାମକୁ ଇଛା ଅନୁକ୍ଷଣେ କରେ ବାଞ୍ଛା
    ସେ ଲୋକ ଶାନ୍ତି ନପାଇ ବିଚାର କର ।୫୯।
ହରି ବୋଲନ୍ତି ଅର୍ଜୁନ କହିଲି ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ
    ଏ ନିଷ୍ଠା ଜାଣିଲେ ହାଦେ ମୋହ ନ ପାଇ
ମରଣ କାଳକୁ ଶାଖା (ସଖା) ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ନିଷ୍ଠା ଏକା
    ଜାଣିଲେ ସେ ଲୋକ ହାଦେ ମୁକତି ପାଇ ।୬୦।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଢ଼ିଲେ ଶୁଣିଲେ ପୁଣ୍ୟ
ଭାରତ ଦଧିରେ ଏହୁ ଲବଣୀ ଲୋଚି*
ଅର୍ଜ୍ଜୁନେ ଶ୍ରୀହରି କହେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରେଣ ସଞ୍ଜୟେ
ବଳରାମ ଦାସ ଗୀତା ଗୀତେଣ ରଚି ।୬୧ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ସାଂଖ୍ୟଯୋଗ କଥନେ ନାମୋ ଦ୍ୱିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଂ ।

ତୃତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅଧ୍ୟାତ୍ମଯୋଗ **

ପୀଡ଼ବନ୍ଧ : ଶ୍ରୀହରି ମୁଖୁଁ ସାଂଖ୍ୟ ଯୋଗ କର୍ମ ଶୁଣି
ପୁଣି ବୋଇଲେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ
କର୍ମ ବ୍ରହ୍ମ ଏକ ଶବଦେକ କହି
ମୋହ ଛେଦ ଭଗବାନ

ଗୀତବନ୍ଧ :- ବୋଲି ବାଣୀରେ ଗାଇବ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ

ସ୍ୱାମୀ ଯେ ବୋଲ କର୍ମ ଯୋଗ ଭଲ, ମୋତେ କିମ୍ପାଇ ହିଂସାକୁ ପେଷିଲ ।୧ ।
କହୁଅଛ ନା ବ୍ରହ୍ମକର୍ମ ବିଧି, ବିଚାରିଲେ ଦୁହେଁ ଅଟନ୍ତି ସିଦ୍ଧି ।୨ ।
ଏ ପୁଣି ମିଶାଇଲା କଥା ସିନା, ଭଲ କେବଣ ତାହା କହ ସିନା ।୩ ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ସ୍ୱାମୀ ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ଧନଞ୍ଜୟେ, ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ କହେ ।୪ ।
ସଂସାରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଯୋଗ କରମ, ଆହୁରି କଥାଏ ଅଛି ମରମ ।୫ ।
ଜ୍ଞାନରେ ତେତେ଼ ପରବେଶ ନୋହି, କର୍ମ ଛାଡ଼ି ମିଛେ ଟାଣି ହୁଅଇ ।୬ ।

---

* ପୁଣି ଗୋଟିଏ ଜାତୀୟ ଉପମା । ଗୀତା ଶାସ୍ତ୍ର ମହାଭାରତର ସାର ଅଙ୍ଗ - ଦହି ଭିତରେ ଲହୁଣୀ ପରି ।

** ସଂସ୍କୃତ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାରେ ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟର ନାମ କର୍ମଯୋଗ ।

ଏମନ୍ତ ଲୋକ ନ ପାଏ ସୁଗତି, ଯେଉଁ ଲୋକର ଜ୍ଞାନ ଉଦେ ହୁନ୍ତି ।୭।
ଜ୍ଞାନ ଉଦେ ହେଲେ କରମ ସରି, କରମ ସରିଲେ ବେଭାରେ ତରି ।୮।
ଜନ୍ମମାତ୍ରେକେ ପ୍ରକୃତିରେ ବଶ, ପ୍ରକୃତି ବଶେ କର୍ମରେ ପ୍ରବେଶ ।୯।
ମାୟାଚାରୀମାନେ ଲୋକଙ୍କଡ଼ରେ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହିଥାନ୍ତି ବାହାରେ ।୧୦।
ଭିତରେ ମନ ପ୍ରକୃତିରେ ଥାଇ, ଲୋକ ଭଣ୍ଡିବାକୁ ଆରମ୍ଭ ପାଇଁ ।୧୧।
ଉତ୍ତମ ଜ୍ଞାନୀର ଚରିତ୍ର ଶୁଣ, ଭିତରେ ଥାଇ ଇନ୍ଦ୍ରି ନିଗ୍ରହିଣ ।୧୨।
ବାହାରେ ସଂସାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଥାଇ, ଯେ ଯାହା ଜାତି ଧର୍ମ ନ ଛାଡ଼ଇ ।୧୩।
ଦେହ ବହିଣ ଯେ କର୍ମ ନ କରି, ତାହାର ଦିନ ସୁଖେଣ ନ ସରି ।୧୪।
ଏଣୁ ସେ କର୍ମ କରିବା ଉଚିତ, କର୍ମ ଛାଡ଼ିବା ନୁହଁଇ ଯୁଗତ* ।୧୫।
ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରୀତି ଅର୍ଥେ କର୍ମ କରିବ, ଶେଷେ ଅବଧ କିମ୍ପା ନ ତରିବ ।୧୬।
ମୁଁ କର୍ମ କଲେ ବୋଇଲେ ଲାଗଇ, ଉଦାସୀ ଲୋକେ କିଛି ଲାଗିନାହିଁ ।୧୭।
ଗୋରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଜ୍ଞେ ବଧ କରି, କର୍ମ ବୋଲି ତାହା ଅଛି ଆବୋରି ।୧୮।
ପୂର୍ବେଣ ବ୍ରହ୍ମ (ବ୍ରହ୍ମା) ଯେ ସୃଷ୍ଟି ସୃଜିଲା, ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ଯାହା ନିଯୋଜିଲା ।୧୯।
ବୋଇଲା ଇଷ୍ଟ କର୍ମ କରୁଥାଅ, ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ତୋଷ କରାଅ ।୨୦।
ସେହି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କରନ୍ତୁ ସଦଏ, ସେବାଚୋରୀ ତାଙ୍କୁ ନୁହଁ ହୃଦୟେ ।୨୧।
ଦେବତାଙ୍କୁ ଦେଇ ଭୁଞ୍ଜି ବିଶେଷ, (ଭୁଞ୍ଜିବ ଶେଷ) ସେ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଜୀବନ ବିଶେଷ ।୨୨।
ଦେବତା ଅତିଥି ନ ଦେଇ ଖାଇ, ସେ ମହାପାପୀ ନରକକୁ ଯାଇ ।୨୩।
ପ୍ରାଣୀମାନେ ସବୁ ଅନ୍ନରୁ ଜାତ, ଅନ୍ନ ପାଣିରୁ ହୋଇଛି ସମ୍ଭୂତ ।୨୪।
ସେ ପାଣି ପୁଣି ଯଜ୍ଞୁ ଜାତ ହୋଇ, ଯଜ୍ଞଟି ହାଦେ କର୍ମୁ ଉପୁଜଇ ।୨୫।
କର୍ମ ବେଦରୁ ହୋଇଲା ଜନମ, ବେଦକୁ ଜନମ କଲାକ ବ୍ରହ୍ମ ।୨୬।
ବ୍ରହ୍ମ ଅକ୍ଷର ଲାଗିଅଛି ଯାଇ, ଚକ୍ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଛି ଏମନ୍ତ ହୋଇ ।୨୭।
ଯେ ପୁଣ ଏହା ସମ୍ମତେ ନ କରେ, ସେହି ପରାଣୀ ଜୀଇ ଜୀଉଁ ମରେ ।୨୮।
କେବଳ ଜନ୍ମ ହୋଇଲା ସଂସାରେ, ଇନ୍ଦ୍ରିମାନଙ୍କୁ ତୋଷ କରିବାରେ ।୨୯।
ଯେବଣ ପ୍ରାଣୀ ଆତ୍ମାକୁ ରମନ୍ତି, ତୃପତି ମନେ ଶାନ୍ତି ହୋଇଥାନ୍ତି ।୩୦।
କୌଣସି କର୍ମ ନ ଲାଗଇ ତାରେ, ଭଲମନ୍ଦରୁ ସେ ଥାଇ ବାହାରେ ।୩୧।
କାହାର ତହିଁ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ, ଅକାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ କରିବ କାହିଁ ।୩୨।
କରଇ କର୍ମଫଳେ ନାହିଁ ଆଶ, ପରମଲୋକେ ତାକୁ ହୋଇ ବାସ ।୩୩।

---

* ଯୁଗତ - ଯୁକ୍ତ

ଜନକ ଆଦିକରି ମୁନିମାନେ, କର୍ମ କରି ଗଲେ ପରମ ସ୍ଥାନେ ।୩୪ ।
ତୁ ଯେବେ ଆପଣେ ପରମ ଜ୍ଞାନୀ, ଆମ୍ଭ ପରତେ ଅଟ ଫାଲଗୁନୀ ।୩୫ ।
ଲୋକାଚାର* ପାଇଁ କରମ କର, କର୍ମ ସରିଲେହେଁ ଧର୍ମକୁ ଡ଼ର ।୩୬ ।
ତୁ ଯେବେ କରମ ଛାଡ଼ିବୁ ହାଦେ, ସମସ୍ତେ ଛାଡ଼ିବେ ତୋହ ପ୍ରସାଦେ ।୩୭ ।
କର୍ମ ଛାଡ଼ିବେ ନ ଛାଡ଼ିବେ ବ୍ରହ୍ମ, କାଳେଣ ବିଫଳ ହୋଇବ ବ୍ରହ୍ମ ।୩୮ ।
ତୋହର କାର୍ଯ୍ୟ ନ ଥିଲେହେଁ କର୍ମେ, କର୍ମ କରୁଥିବୁ ସଂସାର ଧର୍ମେ ।୩୯ ।
ଯଦି ବଡ଼ ଲୋକ ଅମାର୍ଗେ ଯାଇ, ତାହାକୁ ଦେଖିଣ ସାନ ଗୋଡ଼ାଇ ।୪୦ ।
ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କୁ ସବୁ ପାର ଯାଇ, ସାନ ଲୋକ ଯାଇ ମରଣ ପାଇ ।୪୧ ।
ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ନ ଲାଗଇ ପାପ, ତାହାକୁ ଦେଖି ସାନ କଲା ଧାପ ।୪୨ ।
ତେଣୁ ସେ ବଡ଼ ଅମାର୍ଗେ ନ ଯିବ, ଯଦ୍ୟପି ତାହାକୁ କିଛି ନୋହିବ ।୪୩ ।
ବଡ଼ ଯିବା ଦେଖି ସାନେ ବୋଇଲେ, ଭଲ ନୋହିଲେ ଏ କେବନ୍ତେ କଲେ ।୪୪ ।
ଆମ୍ଭେ ହେଁ ଯିବୁ ଆଗ ଆଗ ସରି; କେଡ଼େ ସୁଖେ ଯାନ୍ତି ସାନ ନ ଡ଼ରି ।୪୫ ।
ଏଣୁ ସେମାନଙ୍କ ନ ଯିବା ପାଇଁ, ବଡ଼େ ଗମନ୍ତି ତରତର ହୋଇ ।୪୬ ।
ସାନେ ବିଚାରନ୍ତି ଆମ୍ଭେ ନ ଯିବା, ଯେ ଯାହା ଜାତି ଧର୍ମ ନ ଛାଡ଼ିବା ।୪୭ ।
ବଡ଼ମାନେହେଁ କରମ କରନ୍ତି, ଅକର୍ମକୁ ସେମାନେହେଁ ଡ଼ରନ୍ତି ।୪୮ ।
ଆମ୍ଭେ ତ ଭାର୍ଜନ ନୋହୁ ତହିଁକି, ବିଧାତା ଘଟାଇ ଅଛି ଯହିଁକି ।୪୯ ।
ବଡ଼ମାନେ ହେଁ ନ କରନ୍ତି କର୍ମ, ଜାଣିଲୁ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ସେହି ସେ ଧର୍ମ ।୫୦ ।
ଏହା ବିଚାରି ତୁହି କର୍ମ କର, ଭୋ ପାର୍ଥ ମନେଣ ଆନ ନ ଧର** ।୫୧ ।

---

* ଲୋକାଚାର - ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ଲୋକ ସଂଗ୍ରହ । ସାର୍ ସର୍ବପଲ୍ଲୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣନ୍ ଏହାକୁ ସୃଷ୍ଟି-ସଂରକ୍ଷଣ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । 'ଜଗତର ଏକସୂତ୍ରତା' ସମାଜର ପରସ୍ପର-ସଂଯୋଗ ହେଉଚି ଲୋକସଂଗ୍ରହ । ସମାଜକୁ ଧର୍ମନ୍ୟସ୍ତ କରାଇବା, ପୃଥିବୀରେ ଭାତୃତ୍ୱର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ହେଉଛି ଧର୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । (ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା : ରାଧାକୃଷ୍ଣନ୍ ପୃ-୧୩୯)

** ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାର ଏକୋଇଶି ନମ୍ବର ଶ୍ଳୋକଟିର ଅତି ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବଳରାମ ଦାସ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଇ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନୁବାଦର ୩୭ରୁ ୫୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପିଛି । ଏଇଥିରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଞ୍ଚସଖା ଯୁଗର ସାମାଜିକ ଭୂମି ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠୁଚି । ଜ୍ଞାନ ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ଗଣ୍ଠି କରି ଧରି ସମସ୍ତେ କର୍ମକୁ ଛାଡ଼ିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେତେବେଳେ ଏଇପରି ଏକ କର୍ମହୀନତାର ଯୁଗ ଚାଲିଥିଲା, ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଜୀବନ ଉପରକୁ ଧର୍ମର ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ ପଞ୍ଚସଖା । କର୍ମଯୋଗ ଛାଡ଼ି

ମୋତେ ଅପୂର୍ବ ତିନିପୁରେ ନାହିଁ, ମୁଁ କିସ ବାଞ୍ଛା କରିବଇଁ କାହିଁ ।୫୨।
ଲୋକାଚାରକୁ ମୁଁ କର୍ମ କରଇ, କର୍ମ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଆପେ ଡ଼ରଇ ।୫୩।
ମୁଁ କର୍ମ ଯେବେ ନ କରିବି ଏଥ, ଲୋକେ ଘେନିବେ ନା ମୋହର ପଥ ।୫୪।
ବୋଲିବେ ଏ ତ ପରମ ଈଶ୍ୱର, ଏ ତ କର୍ମ ନ କରଇ ଆଦର ।୫୫।
ଆମ୍ଭେ କିମ୍ପା ଆଉ କର୍ମ କରିବା, କର୍ମ ନ କଲେ ବେଭାରେ ତରିବା ।୫୬।
ଏମନ୍ତ ବୋଲି ନ କରିବେ କର୍ମ, କାଳେଣ ବିଫଳ ହୋଇବ ଜନ୍ମ ।୫୭।
ତ ଅବା ବୋଲୁ ସେ କର୍ମ ନକଲେ, ତୋର କିସ ଯାଇ ତାହାଙ୍କ ମଲେ ।୫୮।
କର୍ମ ନ କରି ଯିବେ ଯେବେ ନାଶ, ମନ୍ଦ କରାଇଲା ମୋହର ଦୋଷ ।୫୯।
ମୂଢ଼ମାନେ ଯେତେ ତତ୍ପର ହୋଇ, କର୍ମ କରେ ଫଳ ପାଇବା ପାଇଁ ।୬୦।
ଜ୍ଞାନୀହିଁ କର୍ମ କରେ ଏହି ବାଗେ, ପୁଣ୍ୟ ନଥାଇ ସେ ଫଳର ସଙ୍ଗେ ।୬୧।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ କର୍ମ ନ କରାଇ, ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶ କହ ଗୋସାଇଁ ।୬୨।
ମୂଢ଼େ ଯେ ଜ୍ଞାନ ଧରି ନ ପାରନ୍ତି, କର୍ମ ନ କରି ଅପନ୍ତରା ହୁଅନ୍ତି ।୬୩।
ଦୁଇ ଆଡ଼କୁ ନ ପାରନ୍ତି ଯାଇ, ତେଣୁ କରି ପାର୍ଥ ତୋତେ ବୁଝାଇ ।୬୪।
ଯେହୁ ତରିବେ ଯେବଣ ପ୍ରକାରେ, ତାହାକୁ ତାହା ବୁଝାଇ ବେଭାରେ ।୬୫।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ମୂଢ଼ ଲୋକ ଜ୍ଞାନୀ, କରମ କରିଣ ଅଛନ୍ତି ବେନି ।୬୬।
ଏଥିରେ ବିଶେଷ ଅଟଇ କେବେ, ଭୋ ଜଗନ୍ନାଥ ବିଚାରିବା ହାଦେ ।୬୭।
ତାହା କହଇ ଶୁଣ ପଣ୍ଡୁସୁତ, ମୂଢ଼ମାନେ ଅହଙ୍କାରେ ଯୁଗତ ।୬୮।
ପ୍ରକୃତି ଗୁଣେ ମୁଁ କଲି ବୋଲନ୍ତି, ଜ୍ଞାନୀ ବୋଲନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିମାନେ ଯାନ୍ତି ।୬୯।
ମୋହର ତହିଁ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ, ଯେ ଯାହା ବିଷୟେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତେ ଯାଇ ।୭୦।
ଏମନ୍ତ ବୋଲି ଆଶାଇ* ନୁହଁଇ, ଏ ଦୁଇ ବିଷୟ ଜ୍ଞାନୀ ଜାଣଇ ।୭୧।
ତୁ ଏବେ ମୋହ ବୋଲେ କର୍ମ କର, ଉଠିଣ ବେଗେ ଧନୁ ଶସ୍ତ୍ର ଧର ।୭୨।
ରଣେ ଜିଣି ମହୀ ଭୋଗ କରିବୁ, ସେ ଫଳ ତୋର ମନେ ନ ଧରିବୁ ।୭୩।

ଜ୍ଞାନ ଛଳ ଅଳସଯୋଗର ପ୍ରତିପ୍ରବୃତ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେମାନେ ତୁମୁଳ ପ୍ରତିବାଦ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଧର୍ମକୁ ପଣ୍ଡିତ ସଭାର ପୋଥିଗଣ୍ୟ କରି ସାମାଜିକ ସ୍ୱଚ୍ଛତାର ଦିନକୁ ଦିନ ଯେଉଁ ଅବସାନ ଘଟୁଥିଲା ସମାଜମୁଖୀ ପଞ୍ଚସଖା ତାହା ଜଳ ଜଳ ଦେଖି ପାରିଥିଲେ । ସେଇଥିଲାଗି ଗୀତାର ପଦ ଭିତରେ ବଳରାମ ନିଜର ସତର୍କବାଣୀ ଶୁଣାଇଦେଲେ । 'ଏହା ବିଚାରି ତୁହି କର୍ମ କର, ଭୋ ପାର୍ଥ ମନେଣ ଆନ ନ ଧର'

* ଆଶାଇ – ଆଶାୟୀ

ସେ ଫଳ ମନେ ନ ଧରିବୁ ଢୋର, ଭୋ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶୁଣ ସାଧ ନିକର ।୭୪।
ମୋହର ଆଜ୍ଞା ମନରେ ସୁମରି, ଶରଧାବନ୍ତ ହୋଇ ଧନୁ ଧରି ।୭୫।
ଆଶା ଛାଡ଼ିଣ କରସି କରମ, ମୁକତ ହୋଇବୁ ପାଇବୁ ବ୍ରହ୍ମ ।୭୬।
ଯେଉଁମାନେ ମୋର ଆଜ୍ଞା ମେଣ୍ଟାନ୍ତି*, ଜ୍ଞାନଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ କର୍ମ କରନ୍ତି ।୭୭।
ନଷ୍ଟ ବୋଲିଣ ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଣ, ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ସ୍ୱାମୀ ନାରାୟଣ ।୭୮।
ଅକାମ କର୍ମ ଯେଉଁ ଲୋକେ କରି, ସମସ୍ତେ କିମ୍ବା ସେ କର୍ମ ନ କରି ।୭୯।
ପ୍ରକୃତି ଜ୍ଞାନିହିଁ XX ବଳିଆଇ ପଞ୍ଚଭୂତଙ୍କୁ ସଂଗେ ଘେନିଥାଇ ।୮୦।
ସେଠାରେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହ କଲେ, କିସ ହୋଇବ ସେ ତରିବ ଭଲେ ।୮୧।
ରାଗ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ନ ଦେବ ଯାଇ, ବେଭାର କରିଣ ଥିବ ଚଳାଇ ।୮୨।
ହିଂସା ଅହିଂସା ବୋଲୁ ଅବା କର୍ମ, ବଳେ ନ କରି ପର ଜାତି ଧର୍ମ ।୮୩।
ବ୍ରାହ୍ମଣ କର୍ମ କି ଶୁଦ୍ର କରିବ, ଭଲ ନୋହିଲେ ଅକାର୍ଯ୍ୟେ ମରିବ ।୮୪।
ନିଜ ଜାତିରେ କର୍ମ କରୁ କରୁ, ମନ୍ଦ ହୋଇଲେଣ ଲୋକେ ନ ଡ଼ରୁ ।୮୫।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଶୁଣ ଶ୍ରୀହରି, ମନେ ନ ଥାଇ ଯେବେ ପାପ କରି ।୮୬।
କେ ଏହା କରଇ କହ ଗୋସାଇଁ, ସ୍ୱାମୀ ବୋଲନ୍ତି ପାର୍ଥ ମୁଖ ଚାହିଁ ।୮୭।
ରଜଗୁଣରେ କାମ କ୍ରୋଧ ଜାତ, ଏ ସେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ୍ତି ବଇରୀ ମତ ।୮୮।
ଅଗ୍ନି ଯେସନ ଧୂମରେ ନ ଦିଶି, ଦର୍ପଣେ ଯେସନେ କଳଙ୍କେ ନସି ।୮୯।
ବଢ଼ନ୍ତେଣ(ବେଢ଼ନ୍ତେଣ) ପେଟପୁଅ ଅଦୃଶ୍ୟ, କାମରେ ଜ୍ଞାନ ନୋହେ ପରକାଶ ।୯୦।
ମନ ବୁଦ୍ଧି ଇନ୍ଦ୍ରି କର୍ମର ସ୍ଥାନ ସମସ୍ତେ ହୋଇ ଓହାଡ଼ନ୍ତି ଜ୍ଞାନ ।୯୧।
ଆତ୍ମାକୁ ମୋହ କରାଉଣ ଥାନ୍ତି, ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କୁ ଚାହିଁ ସ୍ୱାମୀ ବୋଲନ୍ତି ।୯୨।
ତୁ ଏବେ ଆଗ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିରୋଧ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିରୋଧି କାମକୁ ସାଧ ।୯୩।
କାମ ନାଶ ଗଲେ ଆତ୍ମା ମୁକତ, ତତ୍ତ୍ୱ ବିଚାରି କହୁଅଛି ସତ ।୯୪।
ସବୁହୁଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଇନ୍ଦ୍ରିମାନେ ହୁନ୍ତି, ଇନ୍ଦ୍ରି ହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନକୁ ବୋଲନ୍ତି ।୯୫।
ମନହୁଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ ହାଦେ ବୁଦ୍ଧି, ବୁଦ୍ଧିହୁଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆତ୍ମାଗୋଟି ନିଧି ।୯୬।
ଏହା ତୁ ଜାଣି କାମ ଶତ୍ରୁ ମୋର, ଭୋ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଏହାକୁ ତୁ ବିଚାର ।୯୭।
ତୁ ଯେଣୁ ମୋର ପଞ୍ଚଭୂତ ସମ, ତୋତେ କହିଲୁ ଏ ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ତମ ।୯୮।

---

* ମେଣ୍ଟନ୍ତି - ଅମାନ୍ୟ କରନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳର ସମାନାର୍ଥକ ମେଢ଼ବା ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଏଇ ମେଣ୍ଟିବାରୁ ଆସିଛି । ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ମେଟାଇବା ବା ମେଣ୍ଟାଇବାର ଅର୍ଥ ହେଉଚି ଲିଭାଇଦେବା ।

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟା ହୋଇଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ପଢ଼ିଲା ଶୁଣିଲା ଲୋକର ପୁଣ୍ୟ ।୯୯ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଆଗର, ସଞ୍ଜୟେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରର ବିଚାର ।୧୦୦ ।
ମହାପାତ୍ର ସୋମନାଥ ତନୟେ, ବଳରାମ ଦାସ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଲାଏ ।୧୦୧ ।
ନୀଳଗିରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦାସେ, ତେଣୁ ଏ ଗୀତା କଲଇ ପ୍ରକାଶ ।୧୦୨ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷସ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗାଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମଯୋଗ କଥନେ ନାମଃ
ତୃତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ

ସନ୍ୟାସ ଯୋଗ*

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :- ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ବୋଲେ ଶୁଣ ତୁ ସଞ୍ଜୟେ ଏଥୁଉତାରେ କିସ ଅନ୍ୟ,
କହ ଏକ ଚିତ୍ତେ ମୁଁ ଶୁଣଇ କିସେ କହିଲେ ସେ ଭଗବାନ ।

ଗୀତବନ୍ଧ :- "ଦିଶ ବୋଲି - ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା ବାଣୀରେ ଗୀୟତେ"

ସଞ୍ଜୟ କହେ ଶୁଣ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର, ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଆଗେ ବୁଝାବନ୍ତି କୃଷ୍ଣ ।୧ ।
ଭୋ ପାର୍ଥ ଏ ଯୋଗ ପୂର୍ବେଣ ମୁହିଁ, ଆଦିତ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କୁ କହିଲଇଁ ।୨ ।
ସେ ତାହା ମନୁକୁ କହିଲା, ମନୁର ପୁଅ ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ହୋଇଲା ।୩ ।
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ଆଗରେ କହିଲେ ପିତା, ତେଣୁ ସେ ଜଗତେ ହୋଇଲେ ଜ୍ଞାତା ।୪ ।
ଏକରୁ ତହୁଁ ଆରକ ଶୁଣିଲେ, ତେଣୁ ରାଜରଷିମାନେ ଜାଣିଲେ ।୫ ।
ବିଧିମତେଣ ପାଳନ୍ତା ନୋହିଲା, ସମ ଏକଯୋଗ ଲୀନ ହୋଇଲା ।୬ ।
ସେ ଯୋଗ ମୁଁ ଏବେ କହୁଛି ତୋତେ, ତୁ ଯହୁଁ ଭଗତି ହୋଇଲୁ ମତେ ।୭ ।
ଶାଖା (ସଖା) ସୋଦର ତୋଠୁଁ ନାହିଁ ଆନ, ତେଣୁ ମୁଁ କହିଲି ପରମଜ୍ଞାନ ।୮ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଶୁଣ ଗୋସାଇଁ, ଏ କଥା କେହ୍ନେ ପ୍ରତେ ଯିବି ମୁହିଁ ।୯ ।
ବୋଇଲ ଯେ ଆଦିତ୍ୟଙ୍କୁ ମୁଁ ପୂର୍ବେ, ଏ ଯୋଗମାର୍ଗ କହିଲଇଁ ମାର୍ଗେ ।୧୦ ।
ସେ ଆଦିତ୍ୟର ତ ଜନମ ବେଗଳ, ତୁମ୍ଭେ ଜନମିଣ ଅଛ ଭୂତଳ ।୧୧ ।
ଦୁହେଁ ତ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ଜାଣି, ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଆଗେ କହେ ଚକ୍ରପାଣି ।୧୨ ।

---

* ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ଜ୍ଞାନଯୋଗ

ତୁ ଯେ ଧନୁର୍ଦ୍ଧରେ ପୁଛିଲୁ ମୋତେ, ଗୁପତ କଥା ମୁଁ କହୁଛି ତୋତେ ।୧୩।
ମୋହର ଅନେକ ଜନ୍ମର କଥା, ଜାଣଇନି ଯିସ ତିସ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।୧୪।
ତୋହର ଅନେକ ଜନ୍ମ କାହାଣୀ, ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅଛଇ ଜାଣି ।୧୫।
ତୋହର ଜନ୍ମ ତୁ ନ ଜାଣୁ ବୀର, ମୋହର ଜନ୍ମ ତୋତେ ଅଗୋଚର ।୧୬।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ପାପପୁଣ୍ୟ ତୋତେ, ନାହିଁ ଯେବେ ଜନ୍ମ ହେଉ କେମନ୍ତେ ।୧୭।
ମୁଇଁ ପାପପୁଣ୍ୟ ନୁହଁଇ ଜାତ, ଆପଣା ଇଛାଏ* ସ୍ୱୟଂ ସମ୍ଭୂତ ।୧୮।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ କି ସର୍ବଦା ଇଛା, ଯେତେବେଳେ ଧର୍ମ ବୋଲନ୍ତି ମିଥ୍ୟା ।୧୯।
ଅଧର୍ମ ବଳୀୟାର ଯହୁଁ ହୁଏ ଧର୍ମପଥ ଗୋଟା ଉଦୟ ନୁହେ ।୨୦।
ସାଧୁମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ, ଜନ୍ମ ଲଭଇ ଦୁଷ୍ଟ ମାରିବାକୁ ।୨୧।
ଧର୍ମ ସ୍ଥାପି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ସମ୍ଭୂତ, ମୂଢ଼ଲୋକଙ୍କ କଥା ଅନ୍ୟମତ ।୨୨।
ସେମାନେ ବୋଲନ୍ତି ମୂଳ କରମ, ବିଷ୍ଣୁ ତ ପୁଣି ହେଉଅଛି ଜନ୍ମ ।୨୩।
ଯେ ଲୋକ ମୋ କ୍ରୀଡ଼ା ବୋଲି, ଜାଣନ୍ତି ସେ ଲୋକ ଗୁଣ ଜନ୍ମ ନ ଘେନନ୍ତି ।୨୪।
ସ୍ନେହ କ୍ରୋଧ ଭୟ ଛାଡ଼ିଣ ନର, ମୋତେ ଭଜନ୍ତି ହୋଇ ତତପର ।୨୫।
ସେ ଲୋକ ମୋହ ତହିଁ ହୁଏ ଲୀନ, ତୁ ଅବା ବୋଲୁ କଲ ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନ ।୨୬।
ଯେ ସେବା କରଇ ତାହାଙ୍କୁ ଦୟା, ସକାମୀ ଲୋକଙ୍କୁ କଲ ତ ମାୟା ।୨୭।
ତୁମ୍ଭର ଐରୀ ମିତ୍ର ହୋଇଲା ତ, ତୁ ଅବା ମନ ବିଚାରୁ ଏମନ୍ତ ।୨୮।
(ଅରି-ଅଇରି-ଐରି)
ମୋହର ତହିଁ ନାହିଁ ପକ୍ଷାପକ୍ଷି, ଯେଉଁ ଲୋକ ଏହା ମନେଣ ବାଞ୍ଛି ।୨୯।
ଜ୍ଞାନୀକି ବ୍ରହ୍ମ ମୂଢ଼ଲୋକେ କର୍ମ, ଏ କଥା କେବେହେଁ ନୁହଇ ଭ୍ରମ ।୩୦।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ଆନ ଦେବତାଏ, ସେବା କଲେଣ କି ଫଳ ସେ ଦିଏ ।୩୧।
ସେ ଦେବତା ଯେ ମୁହିଁ ସେ ଟି ଜାଣ, ସେ ରୂପେ ଅଳପ ଫଳ ଭିଆଣ ।୩୨।
ବେଗେଣ ପାନ୍ତି ବେଗେ ହ୍ୱନ୍ତି କ୍ଷୟେ, ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ କରନ୍ତି ଦୟେ ।୩୩।
ମୋକ୍ଷ ଯେ ଦୁର୍ଲଭ ନୁହଇ ନାଶ,ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନୀଙ୍କର ତହିଁକି ଆଶ ।୩୪।
ଏରୂପେ ତାହାଙ୍କର ତପୋଦାନ, ଅକ୍ଷୟେ ପଦାର୍ଥ ପରମ ଜ୍ଞାନ ।୩୫।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ଏହି ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷ, ଆବର କଥାଏ ଶୁଣିବି** ବସ୍ତ ।୩୬।
ଚାରି ଜାତିଙ୍କି ମୁହିଁ ଯେ ଶ୍ରୀଜିଲି, ***ଯାହାଙ୍କୁ ଯେଉଁ କର୍ମେ ନିଯୋଜିଲି ।୩୭।

---

* ଇଛାଏ -ସଂ.ଇଛୟା (ବଙ୍ଗଳାରେ-ଇଛାୟ)

** ଶୁଣିବୁ - (ବଙ୍ଗ - ଶୁନ୍‌ବି)

*** ଶ୍ରୀଜିଲି - ସୃଜିଲି

ସେ ମାର୍ଗେ କଲେ ସେ ଫଳ ପାଇବ, କର୍ତ୍ତା ଅକର୍ତ୍ତା କରମେ ହୋଇବ ।୩୮ ।
ମୂଢ଼ଙ୍କୁ ମାୟାରୂପେ ଫଳ ଦେଇ ଜ୍ଞାନୀଙ୍କୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ମୁକତିକୁ ନେଇ ।୩୯ ।
ସଂସାର ବଞ୍ଚି ମୁଁ ଦୁଷ୍ଟ ନିବାରି ସନ୍ତୁ* ପାଳଇ ଅତି ଯତ୍ନ କରି ।୪୦ ।
ଏଥେ ତ ମୋତେ ପାପପୁଣ୍ୟ ନାହିଁ, ଏମନ୍ତ ଜାଣିଲେ କରମ କାହିଁ ।୪୧ ।
ତେଣୁ ସେ ମୋର ନାହିଁ ତହିଁ ପକ୍ଷ, ପୂର୍ବେ ଯେଉଁମାନେ ମାଗିଲେ ମୋକ୍ଷ ।୪୨ ।
ଅକାମୀ ହୋଇ ସେ କରମ କଲେ, ତହୁଁ ସେହିମତି ହୁଅ ବୋଇଲେ ।୪୩ ।
କର୍ମ ବୋଲି ଭଲ ମନ୍ଦ ଦୁଇଟି, କାହା କରିବୁଁ ପଣ୍ଡିତେ ବୋଲନ୍ତି ।୪୪ ।
ଏଥିର ଭଲ ମୁଁ କହଇ ତୋତେ, ସଂସାରୁ ମୁକ୍ତି ହୋଇବୁ ଯେମନ୍ତେ ।୪୫ ।
ତୁ ଯେ ନଜାଣୁ ଭଲ କରି ଶୁଣ ଅପାରୁ ଅପାର ଏଥିର ଗୁଣ ।୪୬ ।
ବିଷ୍ଣୁପ୍ରୀତି ଅର୍ଥେ କରମ କରି, ଏ ମୋତେ ଅକର୍ମ ବୋଲି ବିଚାରି ।୪୭ ।
ନିଜ କରମ ଭୟେ ନ ଛାଡ଼ଇ, ବନ୍ଧ ହୋଇବ କି ବୋଲି ଡ଼ରଇ ।୪୮ ।
ସେ ପ୍ରାଣିକୁ ପାପ ହୁଏ ଅବଶ୍ୟ, ଜାତି ଧର୍ମମାନ ନ କଲେ ଦୋଷ ।୪୯ ।
ଏ ଦୁଇ କଥା ଯେ ବିଚାରେ ସାଧି, ତାହାକୁ ସେ ହଦେ ବୋଲି ସୁବୁଦ୍ଧି ।୫୦ ।
ସବୁ କର୍ମ କରି ଅକାମି ହୋଇ, ମହାଯୋଗୀ ପଦ ତାହାକୁ ଶୋହି ।୫୧ ।
ଯାହାର କାମ୍ୟ କର୍ମରୁ ବାହାର, ଜ୍ଞାନ ଅଗ୍ନି ପାପ ଦହେ ତାହାର ।୫୨ ।
କର୍ମଫଳକୁ କାମନା ନ କରି, ସଦା ଆନନ୍ଦ ହୋଇ ଦିନ ହରି ।୫୩ ।
କର୍ମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତଇ ଯେବଣ ଜନ, କର୍ମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲେ ଲଭଇ ଜନ୍ମ ।୫୪ ।
କେବଳ ଶରୀର ବହଇ ଯହୁଁ, ଅକାମୀ ହୋଇ କର୍ମ କରେ ତହୁଁ ।୫୫ ।
ସେ କର୍ମେ ତାକୁ ନ ଲାଗଇ ପାପ, ନୋହିଲାକୁ ଯାର ନାହିଁ ସନ୍ତାପ ।୫୬ ।
ଏ ଦୁଇ କଥାରେ ସମ ହୁଅନ୍ତି, ହୋଇଲାକୁ ଯାର ନାହିଁ ତୃପତି ।୫୭ ।
ସେ କର୍ମ କଲେହେଁ ନୁହଇ ବନ୍ଧ, ସଂସାରେ ତାର ବିହରିବା ସଧ ।୫୮ ।
ଅସଙ୍ଗ ହୋଇ ବାସୁଦେବ ପ୍ରୀତି, କର୍ମ କଲେହେଁ ଜ୍ଞାନ ଉଦେ ହୋନ୍ତି ।୫୯ ।
କେ ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ଦେବତା ପାଇଁ, ଥୋକେ ଯଜ୍ଞକରେ କର୍ମ ଭିଆଇ ।୬୦ ।
ଥୋକାଏ ଲୋକ ଶୃତିନ୍ତ ଆଚରି, ଇନ୍ଦ୍ରି ନିଗ୍ରହିଣ ଯଜ୍ଞାଦି କରି ।୬୧ ।
ଶବ୍ଦ ପରଶ ରୂପ ଗନ୍ଧ ରସ, ଇନ୍ଦ୍ରି ନିଗ୍ରହି କେ ଯଜ୍ଞେ ପ୍ରବେଶ ।୬୨ ।
ପ୍ରଣବ ଆଦି କରି ଯଜ୍ଞମାନ, ଆତ୍ମା ସଂଯମ ବୋଲି ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ।୬୩ ।
ହୋମ କରନ୍ତି କେ ଯଜ୍ଞ ଅଗ୍ନିରେ, ଥୋକାଏ ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ଦ୍ରବ୍ୟରେ ।୬୪ ।

---

* ସନ୍ତୁ - ସଂସ୍କୃତ ସତ୍ (ସତ୍ୟବନ୍ତ ପୁରୁଷ)
ସନ୍ତୁ - ସଂସ୍କୃତ ସନ୍ତଃ ରୁ or ପ୍ରାକୃତର 'ସନ୍ତୋ'ରୁ

ଥୋକାଏ ଜପତପ ଆଚରନ୍ତି, ଥୋକେ ଲୋକ ଯୋଗ ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ।୬୫।
ଥୋକେ ବେଦ ଅଧ୍ୟାନେ* ଯଜ୍ଞ କରି, ଥୋକେ ଯଜ୍ଞକରେ ଜ୍ଞାନ ଆଦରି ।୬୬।
ପ୍ରାଣ ପବନ ଏ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଥୋଇ, ଅଧୋମୁଖ ହୋଇ ଅପ୍ୟାନ** ବାଇ ।୬୭।
ପ୍ରଣବ କରିବା*** ବେଳେଣ ପ୍ରାଣୀ, ଦୁଇ ପବନ ସଙ୍ଗ କରି ଆଣି ।୬୮।
ଏମନ୍ତ ଯଜ୍ଞେ ପାପ କ୍ଷୟ କରି, ସେ ଯଜ୍ଞ ସଂସିଦ୍ଧ ଭୋଗ ତାହାରି ।୬୯।
ସେ ଯଜ୍ଞେ ବ୍ରହ୍ମ ନିଷ୍ଠେ ସୁଖ ପାନ୍ତି, ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଆଗେ ଶ୍ରୀହରି କହନ୍ତି ।୭୦।
ଯେ ଯାହା ଜାତି ଧର୍ମ ଯେ ନ କରି ଇହ ନିନ୍ଦା ପରଲୋକେ ନ ତରି ।୭୧।
ବେଦ ଯାହାକୁ ବୋଲିଅଛି ଯାହା, ମୋକ୍ଷ ହୋଇବ ସେ କରିଣ ତାହା ।୭୨।
ସବୁ ଯଜ୍ଞୁ ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞ ଉତ୍ତମ, ଜ୍ଞାନରେ ପରାପତ ସବୁ କର୍ମ ।୭୩।
ତୁ ବା ବୋଲୁ ଜ୍ଞାନ କେମନ୍ତେ ପାଇ, ଜ୍ଞାନୀକି ସେବା କଲେ ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ।୭୪।****
ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନରେ ନ ପାଇବୁ ମୋହ, ଜଗତ ମୁଁ ବୋଲି କରିବୁ ସ୍ନେହ ।୭୫।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ମୁହିଁ ପାପୀ ଜନ, ଭେଳାରେ ସିନ୍ଧୁ ତରିବି କେସନ ।୭୬।
ଯେହ୍ନେ କୋଷ କୁଢ଼ ଦେହେ(ଦହେ) ଅନଳ, ଜ୍ଞାନେ ଦହିହୁଏ ପାପ ସକଳ ।୭୭।
ଜ୍ଞାନ ବାସନା ଯୋଗସିଦ୍ଧ ପୁଣି, ଗୁରୁ ନ କହିଲେ ଆଗେ ନ ଜାଣି ।୭୮।
ଶ୍ରଦ୍ଧାବନ୍ତ ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରି ଦମିଲେ, ଜ୍ଞାନ ପାଇ ଶାନ୍ତ ହୁଅଇ ଭଲେ ।୭୯।

---

* ଅକ୍ଷର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଧ୍ୟୟନେରୁ ଅଧ୍ୟାନେ

** ଅପ୍ୟାନ -ଅପାନ (ବାୟୁ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର - ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, ସମାନ, ଉଦାନ, ବ୍ୟାନ)

*** ପ୍ରଣବ କରିବା - ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାର ପ୍ରାଣାୟାମର ଅର୍ଥାନ୍ତର । ପ୍ରଣବ ଅର୍ଥ ଏକାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର। ଆଚାର ଧର୍ମରେ (Religious Ethics) ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଓ ନିଶ୍ୱାସକୁ ଏଇ ପ୍ରଣବ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରୁଥିବାର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ତନ୍ତଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଯେ ଜୀବ ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସରେ ସବୁବେଳେ ପ୍ରଣବ ମନ୍ତ୍ର ବା ଅଜପା ମନ୍ତ୍ର ଜପୁଛି । [Shakti and Shakta : Woodroffe-p.181] ଏଇ ପ୍ରଣବ ମନ୍ତ୍ରକୁ ତନ୍ତ୍ରରେ ସୋଽହଂ ବା ହଂସ ନାମ ଦିଆଯାଇଚି ।

ନିରୁତ୍ତର ତନ୍ତ୍ରର ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟରେ :-

ହଂ କାରେଣ ବହିର୍ଯାତି ସଃ କାରେଣ ବିଶେତ୍ପୁନଃ
ହଂସେତି ପରମଂ ମନ୍ତ୍ରଂ ଜୀବୋଜପତି ସର୍ବଦା

**** ଏଇ ଦୁଇ ପଦ ଭିତର ଦେଇ ସେ ନିଜର ଗୁରୁ ବାଦ ଫୁଟାଇ ଦେଇଚନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ସଂହିତାର ବ୍ରାହ୍ମଣପ୍ରଧାନ ଯୁଗପରି ମଧ୍ୟଯୁଗର ସାଧନା ଏଇ ଗୁରୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟରେ ପୁରି ରହିଥିଲା ।

ଗୁରୁ କହିଲେ ଯେ ପ୍ରତେ ନ ଯାଇ, ଇହ ପର ଲୋକେ ପାର ନୁହଇ ।୮୦।
ଯୋଗ କରି କର୍ମ ଫଳ ଛାଡ଼ିବ, ଜ୍ଞାନରେ କରି ସଂଶୟ ଛେଦିବ ।୮୧।
ଏମନ୍ତ ଲୋକ କର୍ମବନ୍ଧ ନାହିଁ, ତେଣୁ କରି ପାର୍ଥ ତୋତେ ବୁଝାଇ ।୮୨।
ଅଜ୍ଞାନୁ ଜାତ ଯେ ବଶ ସଂଶୟ, ଜ୍ଞାନ-ଖଡ଼ଗେ କାଟ ଧନଞ୍ଜୟ ।୮୩।
କାଟିଣ କର୍ମ ଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି, ବେଭାରେ କର୍ମ ହୋଇବ ନିବୃତ୍ତି ।୮୪।
ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟେ ଗୀତା କାହାଣୀ, ଅର୍ଜୁନ ଆଗେ କହେ ଚକ୍ରପାଣି ।୮୫।
ସଞ୍ଜୟ ବୋଲେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଶୁଣ, କହିଲେ ନ ସରେ ଏହାର ଗୁଣ ।୮୬।
ପରମ ଯୋଗ ବିଷ୍ଣୁ ମୁଖୁ ଜାତ, ବ୍ୟାସ ପ୍ରସନ୍ନେ ଜାଣିଲେ ସମସ୍ତ ।୮୭।
ଯେ ଯାହା ପଢ଼ନ୍ତି ଶୁଣନ୍ତି ନର, ଭବ ସାଗରକୁ କିସ ତା ଧର* ।୮୮।
ମହାପାତ୍ର ସୋମନାଥ ତନୟେ, ସନ୍ୟାସଯୋଗ ଏ ଅଧ୍ୟାୟ କହେ ।୮୯।
ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଜଗନ୍ନାଥ ସ୍ୱାମୀ, ବଳରାମ ଦାସ ଶରଣ ଆମି** ।୯୦।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବତ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ସନ୍ୟାସଯୋଗ କଥନେ ନାମଃ
ଚତୁର୍ଥୋଽଧ୍ୟାୟ ।

---

* ଧର - ଡ଼ର (ଉଦ୍ଧର ଭ୍ରମ)

** ଏଠାରେ ଆମି ଶବ୍ଦକୁ ବଙ୍ଗଭାଷା କଲେ ସତ୍ୟର ହାନି ହେବ । ଏଇ ଗୀତାନୁବାଦରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଗନ୍ଧ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବଙ୍ଗ ଭାଷା ପଶିଯିବାକୁ ଧରି ନେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଭୁଲ୍ ହେବ ।

ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି - ଶରମ ମି - (ପୋଥିରେ ଟିପିଲା ବେଳେ) ଶରଣ ଆମି ।

ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଯୋଗଗର୍ଭ *

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :- ଶ୍ରୀହରି ବଚନ ଶୁଣିଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଯୋଡ଼ଇ ସେ ବେନି କର
କଥାଏ ପଚାରିବି ଭୋ ସ୍ୱାମୀ କହ ମୋତେ ଯେ ସାଧ ନିକର

ଗୀତବନ୍ଧ :- ତାଣ୍ଡବ ବାଣୀରେ ଗୀୟତେ

ସନ୍ୟାସ ଯୋଗହିଁ କହିଅଛ ମୋତେ କରମ ଯୋଗହିଁ କହ
ଏ ଦୁଇ ମଧ୍ୟରେ ସାର କେ ଅଟଇ ତାହା ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ।୧।

ଶ୍ରୀଭଗବାନ ଉବାଚ

ଶ୍ରୀହରି ବୋଲନ୍ତି କରମତ୍ୟାଗିଏ କରମ ଯୋଗୀ ଏ ବେନି
ଦୁହେଁ ଅଧିକାରୀ ମୋକ୍ଷକୁ ଅଟନ୍ତି ଏଥିର ସେ ଭେଦ ଘେନି ।୨।
କରମ ଯୋଗେ ହୁଁ ଜ୍ଞାନ ହିଁ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟଇ ସେହି ସେ ମୋକ୍ଷ
ଶୀତ ଉଷ୍ଣ ସୁଖ ଦୁଃଖେ ଯେହୁ ସମ ସେହୁ ଅଟଇ ବିଭକ୍ଷ ।୩।
ସେ ଯୋଗ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବାଞ୍ଛା ନ ଜାଣଇ କର୍ମ କଲେ ହେଁ ତାହାର
କର୍ମ କଲା ପରା ନ ଦିଶଇ ପୁଣ ବନ୍ଧୁ ମୁକତ ସେ ନର ।୪।
ମୂଢ଼ ଲୋକମାନେ ଏ ଦୁଇ କଥାକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବୋଲି ଜାଣି
ଏ ଦୁଇ ଏକତ୍ର କରି ଯେ ଘେନଇ ସେହି ସେ ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରାଣୀ ।୫।
ଏ ଦୁଇ ଏକତ୍ର କରି ଯେ ଦେଖଇ ମୋକ୍ଷ ଫଳ ହିଁ ସେ ପାଇ
କର୍ମଫଳ ତ୍ୟାଗ ସନ୍ୟାସ ଯୋଗ ଯେ ବେନି ଏକ ଗତି ପାଇ ।୬।
ଏହା ଯେ ଜାଣଇ ସେହି ଯେ ଜ୍ଞାନୀ କର୍ମତ୍ୟାଗି ପାଏ ଦୁଃଖ
କର୍ମ ଭାବେ ଥିବା ବେଭାରେ ସତ ଯେ ତରିବାର ବଡ଼ ସୁଖ ।୭।
କରମ ଯୋଗେଣ ଯୁକ୍ତ ସେ ହୋଇଣ ବିଶୁଦ୍ଧ ଚିତ୍ତେଣ ଥାଇ
ସବୁ ପ୍ରାଣୀକି ଆପଣା ପ୍ରାୟେ ମଣି ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରି ଜିଣଇ ।୮।
ଜ୍ଞାନୀ ହୋଇଣ କର୍ମ କଲେଣ କର୍ମ ନୁହଇ ନା ଲିପ୍ତ
ଇନ୍ଦ୍ରିମାନଙ୍କର ଗୁଣ ସିନା ବୋଲି କରଇ ଏ ସନମତ ।୯।
ବ୍ରହ୍ମରେ ସେହୁ ତତପର ହୋଇଣ କର୍ମମାନ କଲେ ଏଣେ
ପଦ୍ମ ପତ୍ରେ ଯେହ୍ନେ ପାଣି ନ ଲାଗଇ ପାପ ପୁଣ୍ୟ ତାକୁ ତେହ୍ନେ ।୧୦।

---

* ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ଅଧ୍ୟାୟର ନାମ କର୍ମ ସନ୍ୟାସ ଯୋଗ ।।

ସେ ଯୋଗୀର ମନ ବଚନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ* ବଶ ନୁଅନ୍ତି
ସିଦ୍ଧ** ହୋଇବାକୁ ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରୀତି ଅର୍ଥେ କର୍ମମାନନ୍ତ କରନ୍ତି ।୧୧।
ତୁ ଅବା ପୁଚ୍ଛୁ ଏମନ୍ତ ଜ୍ଞାନୀ ମୂଢ଼େ ଦୁହେଁ ଏକ କର୍ମ କରି
ଜ୍ଞାନୀମାନେ କିମ୍ପା ମୋକ୍ଷ ସେ ହୁଅନ୍ତି ମୂଢ଼ମାନେହେଁ ନ ତରି ।୧୨।
ତାହା ମୁଁ କହଇ ଶୁଣସି ହୋ ପାର୍ଥ ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକ ହୁଏ ଯେହୁ
କରମ କଲେହେଁ ସଂସାରେ ଅକର୍ମି ମୁକତ ହୁଅନ୍ତି ସେହୁ ।୧୩।
ବାଞ୍ଛା କରିଣ କର୍ମ କଲେଣ ବନ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ସେ ପ୍ରାଣୀ
ଆପଣା ମନରେ ଏକର୍ମମାନନ୍ତ ତ୍ୟାଗ କରଇ ସେ ଜାଣି ।୧୪।
ସର୍ବଇନ୍ଦ୍ରିମାନ ଆୟତ କରିଣ ଦେହରେଣ ନବଦ୍ୱାର
କରିବା କରାଇବା ଦୁଇ ଯେ ନୁହଇ ମୋକ୍ଷ ଅଟଇ ତାହାର ।୧୫।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ କରିବା କରାଇବା ଦେହର ସମସ୍ତ ଗୁଣ
ଆତ୍ମା ନ କଲେଣ କେ ପୁଣ କରଇ ତାହା ପାର୍ଥ କହୁଁ ଶୁଣ ।୧୬।
ଏ ଭୂତ କରଇ ଏ ପୁଣ ହୁଅଇ ଆତ୍ମାର ଏଥିକି ବିଷେ
ଦୁଃଖ ସୁଖେଣ ସନମତ କଲେଣ ସୁଖୀକି ନ ହୋଇବ ସେ ।୧୭।
ମୂଢ଼େ ଯେ ବୋଲନ୍ତି ପରମେଶ୍ୱର ତ ଭଲ ମନ୍ଦକୁ ନିଅନ୍ତି
ଜ୍ଞାନକୁ ଅଜ୍ଞାନ ଆକ୍ରୋସିବା ଲୋକ ଏମନ୍ତ ବୋଲି କହନ୍ତି ।୧୮।
ଜ୍ଞାନେ ଯାହାର ଅଜ୍ଞାନ ହତ ହୁଏ ଅନ୍ଧାରେଣ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଜାଣି
ବ୍ରହ୍ମମୟ ପଦ ପ୍ରକାଶ ହୁଅନ୍ତେ ତାହା ଚିହ୍ନେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ ।୧୯।
ସେ ଲୋକ ଜ୍ଞାନରେ ଅପାପୀ ହୁଅଇ ପୁନରାବୃତ୍ତି ନୁହଇ
ଜ୍ଞାନୀ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଯେ ସବୁନ୍ତି ସମତା ଦୃଷ୍ଟି ହୁଅଇ ।୨୦।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଦ୍ୟାବନ୍ତହିଁ ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ,ଗୋରୁ, ଚଣ୍ଡାଳ, କୁକୁର
ମୂର୍ତ୍ତି ଭିନ୍ନ ଆତ୍ମା ଏକତ୍ର ବୋଲିଣ ଜ୍ଞାନୀ କରନ୍ତି ବିଚାର ।୨୧।
ଏମନ୍ତ ଜାଣି ସମ ଘେନିଲା ଲୋକ ଏଥି ଥିଲେ ସ୍ୱର୍ଗ ଜାଣି
ହରଷ ବିଷାଦ ନାହିଁ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରିୟାପ୍ରିୟ ଏକ ପୁଣି ।୨୨।

---

* ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ – ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି "ଇନ୍ଦ୍ରିୟୈଃ"ରୁ

** ଏଗାର ପଦର 'ସିଦ୍ଧ' ଏବଂ ତେଇଶିର 'ସହଜ' ଶବ୍ଦମାନ ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ନାହିଁ । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ପରମ୍ପରାରେ ମିଶି ରହିଥିବା ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରଭାବ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କୁ (ଓ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କୁ) ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଗୁପ୍ତଧ୍ୱଜାଧାରୀ ବୋଲି କହିଚନ୍ତି । ସତ କଥା ହେଉଚି, ପଞ୍ଚସଖା କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମର ବାନା ନ ନେଇ ସବୁ ଧର୍ମର ସାର ସଂସିଦ୍ଧ ଏକ ଜୀବନମୁଖୀ କର୍ମ ଓ ଭକ୍ତିଧର୍ମର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ।

ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧି ସେହି ପୁରୁଷକୁ ବୋଲି ସାଧୁ ଜୀବନ ମୁକତ
ଆତ୍ମାରେ ରମଇ ସହଜରେ+ ଧ୍ୟାୟି ଦୁଃଖେ ନୁହଇ ଆସ୍କତ* ।୨୩।
ଦୁଃଖ ସୁଖ ଯହୁଁ ଆସଇ ସେ ଯାଇ ତାହା ଜାଣଇ ସେ ଜ୍ଞାନୀ
**ବିଷୟାରସରେ ନ ରସଇ ସେହୁ ଅକ୍ଷୟ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଘେନି ।୨୪।
ମଲା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯୁବତୀ ଯେସନେ କେଳି କୋଳ ଯେହ୍ନେ କରି
ନୋହିଲେ କରେଣ ହାଣିବାକୁ ତାକୁ ତୀକ୍ଷଣ ଖଡ଼ଗେକ ଧରି*** ।୨୫।
ସେ ଯେହ୍ନେ କାମ କ୍ରୋଧହିଁ ନ ଜାଣଇ ଜ୍ଞାନୀ ତେସନକ ମତ
ଜୀଇଁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସେହିପ୍ରକାରଣେ ନୁହେଁ ବିମୁଖ ଉସତ ।୨୬।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବାହ୍ୟ ଯେ ସୁଖ ନ ଘେନଇଁ ଜ୍ଞାନେ ଆତ୍ମା ରମୁଥାଇ
ବ୍ରହ୍ମ ଆନନ୍ଦ ପରମେଶ୍ୱର ଜ୍ୟୋତି ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ସୁଖ ସେ ପାଇ ।୨୭।
ଶୁଭାଶୁଭ କର୍ମ ଫଳ ସେ ଛାଡ଼ିଣ ସର୍ବତ୍ର ବ୍ରହ୍ମ ଦେଖନ୍ତି
କାମକ୍ରୋଧ ମୋହ ଛାଡ଼ିବା ଲୋକକୁ ମୋକ୍ଷ ଗୋଡ଼ାଇଣ ଥାନ୍ତି ।୨୮।
ଯାକୁ ମନ ବୁଦ୍ଧି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବଶ ତା ଇଛା ଭୟ କ୍ରୋଧ ନାହିଁ
ସେ ସବୁ କାଳେହେଁ ମୁକତ ପୁରୁଷ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ବଶ ନୁହଇ ।୨୯।
ଯଜ୍ଞ ଆଦି କରି ସବୁ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରଇ ସେ ହରି
କାହାକୁ ଅରି ମିତ୍ର ସେ ନ ହୋଇ ସର୍ବଭୂତେ ସମସରି ।୩୦।
କର୍ମ କୃତେଣ ଯେବେ ମନେଣ ଅପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଥାଇ
କର୍ମ ବାହ୍ୟ ବୋଲି ମନେଣ ନିଶ୍ଚୟେ ଜ୍ଞାନ ହେତୁରେ ଜାଣଇ ।୩୧।
ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟର ଅନ୍ତରେଣ ଭ୍ରୂସ୍ଥାନେ ମନ ପବନ ଯେ ମିଶେ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶିର ନାସିକା ଅଗ୍ରେ ଯେବେ ପ୍ରାଣ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଶୂନ୍ୟେ ଦିଶେ ।୩୨।
ସେହି ସେ ପୁରୁଷ ଜିଣଇ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମଳେ ମୋକ୍ଷ-ପରାୟଣ
ଅବୈରାଗ ଅଭୟ ଅକ୍ରୋଧିତ ମୁକ୍ତି ସେହୁ ବ୍ରହ୍ମ ଜାଣ ।୩୩।
ଏମନ୍ତ ବୋଲିଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ପାର୍ଥ ସେହି ସେ ହୁଅନ୍ତି ମୋକ୍ଷ
ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟା ଯୋଗଗର୍ଭ ବୋଲିଣ କରଣୀ କରିବି ବସ୍ତ (ଜର ବିବସ୍ତ) ।୩୪।

\+ ଏଗାରି ପଦର ଫୁଟ୍‌ନୋଟ ଦେଖ

* ଆସ୍କତ - ଆସକତ - ଆସକ୍ତ

** ବିଷୟା - ଉଚ୍ଚାରଣବଶତଃ ସଂସ୍କୃତ 'ବିଷୟଃ'ରୁ

*** ଏହି ଉପମାଟି ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ନାହିଁ । ଯୁବତୀ ଯୁବକକୁ ନେଇ କେଳି କରିବା ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରକମର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଅଛି । ବସ୍ତୁତଃ ଲୋକଜୀବନର ପ୍ରେମପ୍ରକାଶ ଏଇ ଉପମା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଭାଷାରେ ହୋଇଛି ।

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେ ସଞ୍ଜୟେ କହନ୍ତି ଗୀତାମୃତରସ ବାଣୀ
ନୀଳଗିରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରସନ୍ନେ ବଳରାମ ଦାସ ଭଣି ।୩୫।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷସ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ଯୋଗଗର୍ଭେ ନାମଃ
ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟ

ଆତ୍ମା ସଂଯମ*

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ - ଗୋବିନ୍ଦ ଧନଞ୍ଜୟ ଆଗେ କହନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପରକାଶ
ପରମ ଗୁପତ କଥାଏ କହଇ ତୁ ଯହୁଁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ।୦।

ଗୀତବନ୍ଧ :- (କଳସା ବାଣୀରେ ଗାଇବ)

ଭଗବାନ ଉବାଚ

ଗୃହଧର୍ମେ ଥାଇଣ କର୍ମ କରି,
କର୍ମଫଳ ବାଞ୍ଛାକୁ ଯେ ମନରେ ନ ଧରି ।୧।
ସନ୍ୟାସିଟି ସେହି ଲୋକ ଯୋଗୀ ବୋଲି ଜାଣ,
ବାଞ୍ଛାକୁ ନ ଛାଡ଼ି ଯୋଗୀ ଯୋଗେ ରଣଭଣ ।୨।
ଯେଉଁ ଲୋକ ଜ୍ଞାନଯୋଗେ ଶରଧା ବଢ଼ାଇ
କର୍ମଯୋଗ ହେତୁ ସେ ସଂସିଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ପାଇ ।୩।
ସଂସିଦ୍ଧ ଶରଧା ଛାଡ଼ି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ଅବଶ
ଯୋଗାରୂଢ଼ ବୋଲି ଜାଣ ଏମନ୍ତ ପୁରୁଷ ।୪।
ବିବେକୀ ହୋଇଲେ ଯେ ଆପଣା ଆତ୍ମା ବନ୍ଧୁ
ଅବିବେକି ହୋଇଲେ ଅଇରି ପଣେ ଛନ୍ଦୁ ।୫।
ଆତ୍ମାକୁ ଜାଣିଲା ଲୋକ ଷଡ଼ରତୁ ସମ
ତେତେବେଳେ ଏକାନ୍ତେଣ କରିବ ବିଶ୍ରାମ ।୬।

---

* ମୂଳ ଗୀତାରେ ଅଧ୍ୟାୟଟିର ନାମ ଧ୍ୟାନଯୋଗ ।।

ଜ୍ଞାନ ଅନୁଭବେ ଆତ୍ମା ସନ୍ତୋଷ କରିବ
ଇନ୍ଦ୍ରି ଜିଣି ହୃଦମଧ୍ୟେ ଚିତ୍ତକୁ ରଖିବ ।୭।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଥର ଟେଳା ସମ ମିତ୍ର ବୈରୀ
ଉଦାସୀନ ବେଶ ସାଧୁ ପାପୀ ସମସରି ।୮।
ଏମନ୍ତେଣ ଥିଲା ଲୋକ ଯୋଗୀଙ୍କ ଉତ୍ତମ
ସର୍ବଘଟେ ଏକ କରି ଦେଖଇ ସେ ସମ ।୯।
ଚିତ୍ତ ଆତ୍ମା ସଂଯମିଣ ଆତ୍ମାରେ ନ ଲାଗି
ସମଦଣ୍ଡ କମଣ୍ଡଲୁ ଆଦି ପରିତ୍ୟାଗି ।୧୦।
ଶୁଦ୍ଧସ୍ଥାନୁ ନ ଚଳିବ ଆସନେ ରହିବ
ଅତି ଉଚ୍ଚ ଅତି ନୀଚ ସେ ପୁଣି ନୋହିବ ।୧୧।
ଏମନ୍ତ ଆସନେ ବସ୍ତ୍ର ପାଡ଼ି କୁଶ ମାଡ଼ି
ବ୍ୟାଘ୍ରାମ୍ବର କୃଷ୍ଣାଜିନ ଚର୍ମ ତହିଁ ପାଡ଼ି ।୧୨।
ତହିଁ ବସି ଦେହ କଣ୍ଠ ଶିର ସଳଖିବ
ଆପଣା ନାସିକା ଅଗ୍ର ଠାବକୁ ଚାହିଁବ ।୧୩।
ଦିଗ ନ ଚାହିଁବ ଥିବ ଶାନ୍ତ ଚିତ୍ତ ହୋଇ
ନିଶ୍ଚଳ ନିର୍ଭ୍ରାନ୍ତ ମନେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହି ।୧୪।
ଏମନ୍ତ ଆସନେ ଥିଲେ ମୋକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ ପାଇ
ଅତିହିଁ ଆହାରୀ ଅତି ନିରାହାରୀ ନୋହି ।୧୫।
ଅତି ନିଦ୍ରା ଅତି ଉଜାଗର ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ
ଯୋଗ ତାକୁ ଅପ୍ରାପତ କିଛି ହିଁ ନ ଜାଣି ।୧୬।
ଏମନ୍ତ ନୁହଁଇ ସେ କିଛିହିଁ ନ କରିବ
ସମସ୍ତ ଯୁକ୍ତିରେଣ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଥିବ ।୧୭।
ଏମନ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଯୋଗ ପ୍ରାପତ ହୁଅଇ
ଏତେବେଳେ ଚିତ୍ତ ଗୋଟା ଚଞ୍ଚଳ ନୁହଇ ।୧୮।
ବୋଇତର କାକପ୍ରାୟେ ଚିତ୍ତ ହେବ ସ୍ଥିର*
ନିର୍ବାତ ଦୀପର ପ୍ରାୟେ ମନର ବେଭାର ।୧୯।
ଆତ୍ମାକୁ ଘେନି ଆନନ୍ଦ ବିଷୟେ ଉଦାସ
ତେତେବେଳେ ଯୋଗ ଆସି ହୁଅଇ ପ୍ରକାଶ ।୨୦।

---

* ବୋଇତ ଉପରେ କାକର ଉପମାଟି ମୂଳଗୀତାରେ ନାହିଁ । ଏହା ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ, ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିଶାର ନୌଜୀବନର ସୂଚନା ଏଥିରେ ରହିଛି ।

ଯହିଁ ଲାଭ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଠାବକୁ ନଯାଇ
ବୁଦ୍ଧିମନ ତେହ୍ନେ କରି ସ୍ଥିର କରିଥାଇ ।୨୧।
କୁଟୁମ୍ବର ଦୁଃଖ ଯେହୁ ସୁଖ କରି ଘେନି
ତାହାକୁ ସେ ଜ୍ଞାନୀ ବୋଲି ଶୁଣ ଫାଲ୍‌ଗୁନୀ ।୨୨।
ସଂକଳ୍ପ ଶରଧା ଆଦି କାମକୁ ଛାଡ଼ିବ
ମନଇନ୍ଦ୍ର ନିଗ୍ରହୀ ଅଭ୍ୟାସ କରୁଥିବ ।୨୩।
ତ ଅବା ବୋଲୁ ଚଞ୍ଚଳ ଏମନ୍ତେହେଁ ମନ
ଅଳପ ଅଳପ କରି କରିବ ସାଧନ ।୨୪।
ନେହିଲା ବୋଲି ନ ଛାଡ଼ କାଳେ ପରାପତ
ଚଞ୍ଚଳ ମନ ଆକ୍ରସି ହୁଅ ତୁ ନିବୃତ୍ତ (ନିବୃତ) ।୨୫।
ଶାନ୍ତି ଚିତ୍ତେ ରଜ ତମ ଛିଣ୍ଡାଇ ପକାଇ
ଅନାୟାସେ ପରଂଗତି ପ୍ରାପତ ହୁଅଇ (ପରମଗତି) ।୨୬।
ସେ ଲୋକ ଜଗତକୁ ଆତ୍ମାର ସମ ଦେଖି
ଜଗତରେ ଆପଣ ଅଛଇ ବୋଲି ଲେଖି ।୨୭।
ଜଗତହିଁ ଶ୍ରୀହରିଟି ଶ୍ରୀହରି ଜଗତ
ଶେଷେ ସମଦରଶୀଟି ମୋହର ଭଗତ ।୨୮।
ସର୍ବଭୂତେ ଥିଲା ଯେ ମୋହର ଭେଦ ଜାଣି
ଯହିଁ ଥିଲେ ମୋହ ତହିଁ ଲୀନ ସେହୁ ପ୍ରାଣୀ ।୨୯।
ତାହାକୁ ରଖଇ ମୁଁ ପରମ ଯୋଗୀ ସେହୁ
ପରଦୁଃଖେ ଦୁଖୀ ସୁଖୀ ସୁଖେ ଅଟେ ଯେହୁ ।୩୦।
ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ପ୍ରଭୁ ଯୋଗ ଯେ କହିଲ
ପବନକୁ ମୁଠା କରି ଧର ହୋ ବୋଇଲ ।୩୧।
ମନ ଯେ ଚଞ୍ଚଳ ଏହା କେ କରିବ ସ୍ଥିର
ଶ୍ରୀହରି ବୋଇଲେ ଯାହା ପଚାରିଲୁ ବୀର ।୩୨।
ନିସ୍ପୃହା ବୈରାଗୀ ହୋଇ ମନକୁ ଆକ୍ରସି
ମନ ଅଣଆୟତେ କି ଯୋଗେ ହୁଏ ପଶି ।୩୩।
ମନର ଆୟତେ ଯୋଗ ସୁଲଭ ଅଭ୍ୟାସ
ଅର୍ଜୁନ ବୋଇଲେ ଦେବ ଶୁଣ ପୀତବାସ ।୩୪।
ଯୋଗ ସାଧିବାକୁ ଯେ ଶରଧା କରିଥାଇ
ମନର ଚଞ୍ଚଳ କରି ସେ ବାଟ ନପାଇ ।୩୫।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରୀତି କଲା କର୍ମଫଳହିଁ ନୋହିଲା
ସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ିବାର ମେଘ ପ୍ରାଏକ ହୋଇଲା ।୩୬।
ଭୂମିତ ତାହାର ପଶିବାକୁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ
ସଙ୍ଗ ନ ପାଇଣ ମେଘଖଣ୍ଡି ଲୀନ ହୋଇ ।୩୭।
ତେସନେକ ପ୍ରାୟେ ସେ ପ୍ରାଣୀ ନାଶ ଯିବ
ଏ ସନ୍ଦେହ ତୁମ୍ଭ ବିନୁ ଅନ୍ୟ କେ ଫେଡ଼ିବ ।୩୮।
ଶ୍ରୀହରି ବୋଇଲେ ସେ ଲୋକର ଦୁଃଖ ନାହିଁ
ଭଲକଥାକୁ ଗମିଲେ ମନ୍ଦ ଅଛି କାହିଁ ।୩୯।
ତେସନେକ ଲୋକ କାଳେ ପୁଣ୍ୟ-ସ୍ଥାନ ପାଇ
ପଛେଣ ଶ୍ରୀବନ୍ତ ଲୋକଘରେ ଜାତ ହୋଇ ।୪୦।
ନୋହିଲେଣ ମହାଯୋଗୀ ଘରେ ହୁଏ ଜାତ
ସଂସାରକୁ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟଇ ଦ୍ୱୟ ମତ ।୪୧।
ଏସନେକ ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନେ ଜନମ ହୁଅଇ
ପୂର୍ବର ବାସନା ଘେନି ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସଇ ।୪୨।
ତାହାର ନ ଗଲେ ବଳେ ନିଅଇ ବାସନା
ଯେ ଯାହା ଲୋଡ଼ଇ ସେ ପ୍ରାପତ ହୁଏ ସିନା ।୪୩।
ଯୋଗ ସାଧିବାକୁ ଯାର ଏ ଜନମେ ମତି
ଅନେକ ଜନ୍ମେ ସଂସିଦ୍ଧ ହୁଏ ପରଂଗତି ।୪୪।
ନାନା ତପମାନଙ୍କରେ ଏ ଯୋଗ ଉତ୍ତମ
ତ୍ୟାଗୀ ତହୁଁ କର୍ମଯୋଗୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମହାତ୍ତମ ।୪୫।
ତେଣୁ କରି ତୁହି ହାଦେ କର୍ମ ଯୋଗେ ଥିବୁ
ଅନ୍ତର ଆତ୍ମାରେ ମୋହ ତହିଁ ନିମଜ୍ଜିବୁ ।୪୬।
ଏମନ୍ତେଣ ଥିଲା ଲୋକ ମୋହର ପୀରତି
ଷଷ୍ଠମ ଅଧ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀହରି କହନ୍ତି ।୪୭।
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେଣ ସଞ୍ଜୟ ପରକାଶ
ଜଗନ୍ନାଥ ସେବି ଭଣେ ବଳରାମ ଦାସ ।୪୮।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ଆତ୍ମସଂଯମ ନାମ
ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ*

ପୀଡ଼ବନ୍ଧ :-ଶ୍ରୀ ଜଗମୋହନ ବୋଲନ୍ତି ହେ ପାର୍ଥ ଏ ମୋ ପରମ ଗୁପତ
ଯେ ନର ପଢ଼ନ୍ତି ଶୁଣନ୍ତି ସେ ଭବସାଗରୁ ତରନ୍ତି ସତ ।

ଗୀତବନ୍ଧ :- **ପ୍ରଥମଅଧା ବାଣୀ**

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ଯାହା କହିଲୁ କେ ତୋର ଭଗତୀ ଲୋକ
ଯେମନ୍ତେ ପ୍ରତେ ଯାଉ ତାହା କହଇଁ ଜାଣ ମୋ ଯେହ୍ନୁ ସେବକ ।୧।
ଯାହା ଶୁଣିବୁ ଅନ୍ୟ ନ ମଣିବୁ ସେ କଥା କହଇ ତୋତେ
ସହସ୍ର ଜଣରେ ଜଣେ ଉଦଯୋଗୀ ଜାଣି ସେ ପାରଇ ମୋତେ ।୨।
ଭକ୍ତଯୋଗୀ ସହସ୍ରକ ଯତୀଏ ଯତୀ ସହସ୍ରେକ ସିଦ୍ଧ ଜାଣି
ସହସ୍ର ସିଦ୍ଧରେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନୀ ଏକ ପରମ ସେ ପରିମାଣି ।୩।
ସହସ୍ର ଉଦଯୋଗୀରେ ତ୍ୟାଗୀ ସେ ଗୋଟିଏ ମୋତେ ପାରଇ ଜାଣି
ଅଷ୍ଟ ପରକାରେ ମୋହର ମୂରତି ଭିନ୍ନେ ଭିନ୍ନେ ପରିମାଣି ।୪।
ପୃଥ୍ୱୀ ଆପ ତେଜ ବାୟୁ ଯେ ଆକାଶ ମନ ବୁଦ୍ଧି ଅହଂକାର
ଅଷ୍ଟ ମୂରତିରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ମୋର ଅଛଇ ଏକ ପ୍ରକାର ।୫।
ଜୀବନ ସ୍ୱରୂପ ବୋଲି ଯେଉଁ ରୂପ ତହୁଁ ଜନମନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ
ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ କୀଟ ଯେ ପତଙ୍ଗ ଅଟନ୍ତି ସେ ଚାରିଖାନି ।୬।
ଏମନ୍ତ ଜାତ କରଇ ଜଗତ ସ୍ଥିତ୍ୟୁପ୍ତି ପ୍ରଳେ ତିନି
(ପ୍ରଳେ,ପ୍ରଳଏ,ପ୍ରଳୟ)
ଏହା କରିବାକୁ ମୁହିଁ ସେ ଯେହେତୁ ମୋତେ କେ ପାରିବ ଚିହ୍ନି ।୭।
ଜୀବନହିଁ ମୁହିଁ ପଞ୍ଚଭୂତି ମୁହିଁ ମୁହିଁ ଗୁଣ ପଡରସ
ପୃଥ୍ୱୀର ଯେ ଗନ୍ଧ ଅଗ୍ନିର ଯେ ତେଜ ତପୀଙ୍କର ତପଅଂଶ ।୮।
ମୁହିଁ ସେ ବୀଜ ପୃଥ୍ୱୀର ତେଜ ଅକାମୀ ଅରୋଗୀ ବଳ
ଧର୍ମକୁ ବିରୋଧ ନୁହେଁ ଯେଉଁ କର୍ମ ସେ ମୁହିଁ ପଣ୍ଡୁ ଦୁଲାଳ ।୯।
ସତ୍ୟରୁ ଜାତ ଏ ଶାନ୍ତିମତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦମିବା ଗୁଣ
ରଜରୁ ଜାତ ରାଜସ ମତ ଉଦାସ ଗୁଣହିଁ ଶୁଣ ।୧୦।

---

* ମୂଳ ଗୀତାରେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନଯୋଗ ।।

ତମୁଁ ଯେତେକ ରାଗ ମୋହ ଶୋକ ଇନ୍ଦ୍ରିମାନ ଆଦି କରି
ମୋହ ତହୁଁ ଏ ସମସ୍ତେ ହୋଇଚନ୍ତି ମୁଁ ତହୁଁ ହୋଇଛି ବାରି ।୧୧।
ଜଗତଯାକେ ତ୍ରିଗୁଣ ଲୋକେ ମୋହ ପାଇଣ ଏ ଛନ୍ତି
ମୁହିଁ ତ୍ରିଗୁଣୁ ବାହାର ବୋଲି ମୋତେ ହାଦେ ନ ଜାଣନ୍ତି ।୧୨।
ଯେ ଜନ ଜାଣେ ତାହା କହିବା ତୁହି ତାହା ପଚାରିବୁ
ମୋହର ଦଇବୀମାୟା ଯେ ଅଛଇ ଶୁଣିଲେହେଁ ପ୍ରତେ ଯିବୁ ।୧୩।
ଦୁଃଖରେ ତହୁଁ ତରିବେ କାହୁଁ ମାୟାରେ ବଶ ହୁଅନ୍ତି
ମୋତେ ଯେ ସର୍ବଦାକାଳେ ଭଜୁଥାନ୍ତି ସେହି ମାୟାରୁ ତରନ୍ତି ।୧୪।
ଜାଣିଲେ ତରି ନ ଜାଣିଲେ ନ ତରି ତୁ ଅବା ବୋଲୁ କି ଏହା
ସମସ୍ତେ ତୋହର ମାୟାରେ ଯନ୍ତ୍ରିତ, (ତୋତେ) ନ ଜାଣନ୍ତି ଚଉବାହା ।୧୫।
ଯେ ମୂଢ଼ପଣେ ମନ୍ଦ ଯେ ଗୁଣେ ମାୟା କର୍ମେ ମୋହି ହୁନ୍ତି
ଅସୁରଭାବ ବହିଣ ଦୋରେହା* ଏ ମୋତେ ହାଦେ ନ ଜାଣନ୍ତି ।୧୬।
କହଇ ସାର ଚାରି ପ୍ରକାର ଲୋକ ମୋତେ ହାଦେ ଭଜି
ଆଇତ ଲୋକ ଜାଣିମା (ବା)ର ଥୋକ ଶରଧା ଭାବେଣ ମଜ୍ଜି ।୧୭।
ଏ ସ୍ୱର୍ଗ ମଞ୍ଚେ ଯେ ଭୋଗି ବାଞ୍ଛେ ଉତ୍ତମ ଜ୍ଞାନୀ ଆରେକ
ଚାରି ପ୍ରକାରେ ମୋତେ ଯେ ଭଜନ୍ତି ଉତ୍ତମ ଏ ଚାରି ଲୋକ ।୧୮।
ଏ ଚାରିଙ୍କରି ଜ୍ଞାନବନ୍ତ କରି ଏକାଗ୍ରେ କରଇ ସେବା
ସେହି ମୋତେ ଧ୍ୟତି ମୁହିଁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରୀତି ଏମନ୍ତ ବିଚାରୁ ଅବା ।୧୯।
ସେ ତୋର ହୁଏ ଆଉ ତିନିହେଁ କିମ୍ପାଇ ଏତେ ନୁହନ୍ତି
ସେହୁ ତିନିହେଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଭଜନ୍ତି ମୋକ୍ଷ ନୁହନ୍ତି ବୋଲନ୍ତି ।୨୦।
ଜ୍ଞାନୀ ମହାତ୍ମା ମୋହର ଆତ୍ମା ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ମୋତେ ଭଜି
ଜଗତଯାକ ବାସୁଦେବ ବୋଲିଣ କାଳେ ମୋ ଦେହେ ନିମଜ୍ଜି ।୨୧।
ଏମନ୍ତ ଲୋକ ଦୁର୍ଲଭ ହାକ କାମେ ହତଜ୍ଞାନ ଥୋକେ
ବିଧିମତ କରି ଫଳ ପାଇବାକୁ ଦେବତା ପୂଜନ୍ତି ଲୋକେ ।୨୨।
ଯେମନ୍ତେ ଫଳ ହୋଇକି କରସ୍ଥଳ ତେମନ୍ତେ କରୁଣ ଥାନ୍ତି
ସେମାନଙ୍କୁ ମୁହିଁ ସେହି ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଫେଡ଼ଇ ତାହାଙ୍କ ଭ୍ରାନ୍ତି ।୨୩।
ତାହାଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନ କରଇ ବିରୋଧ ଯେ ଯାହା ମାଗେ ଦିଅଇ
ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିକି ସେ ଆରାଧନା କରନ୍ତି ସରଧାଯୁଗତୀ** ହୋଇ ।୨୪।

---

* ଦୋରେହା - ଦ୍ରୋହା (ସଂ. ଦ୍ରୋହୀରୁ) ବା ଦ୍ରୋହ - ଦେରେହ + ଅ =ଦୋରେହା ।

** ସରଧାଯୁଗତୀ - ସଂ. ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ।

ସେହି ମୋର ମୂର୍ତ୍ତି ତାହାଙ୍କର ପ୍ରୀତି ଇଷ୍ଟକାମ୍ୟ ତେଣେ ପାଇ
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ତୁମ୍ଭର ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣି କିମ୍ପା ଜ୍ଞାନୀ ମୋକ୍ଷ ହୋଇ ॥୨୫॥
ଆର ତିନିହେଁ ତୁମ୍ଭର ଅନ୍ୟ ଦେହେ ଭଜି ଅନ୍ୟ ଫଳ ପାଇ
ସେ କଥା ଯିସ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଲା ତାହା କହିବା ବୋଲନ୍ତି ॥୨୬॥
ଯେ ମୋତେ ତତ୍ତ୍ୱ କରଇ ଭଗତ ଦିଅଇ ଅକ୍ଷଏ* ଫଳ
ମୋହର ଅନ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତିକି ଯେ ଭଜଇ ତହିଁର ଫଳ ବିଫଳ ॥୨୭॥
ଅନ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ଛାଡ଼ି ମୋତେ ପ୍ରୀତି କରି କିମ୍ପାଇ ନୋହୁ ବୋଲୁ କି
ମୂଢ଼ମାନେ ମୋର ଭାବ ନ ଜାଣନ୍ତି ଅନ୍ୟ ଦେବ ସଂଗେ ଲେଖି ॥୨୮॥
ବୋଲନ୍ତି ହରି ଅନ୍ୟ ଦେବ ସରି କି ସେ ବେଗେ ଫଳ ଦିଅନ୍ତି
ଏମନ୍ତ ବୋଲି ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିରେ ପାମରେ ମୋତେ ହାଦେ ନ ଭଜନ୍ତି ॥୨୯॥
ସେରୂପେ ମଜ୍ଜି ମୋତେ ନ ଭଜି ଅଯୋଗେ ମୁଁ ଅପ୍ରକାଶ
ଅଜନ୍ମ ଅବ୍ୟୟ ବୋଲି ନ ଜାଣନ୍ତି ମୋତେ ନୁହନ୍ତି ବିଶ୍ୱାସ ॥୩୦॥
ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯିସ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ କଥା ମୁଁ ଜାଣି
ମୋତେ ହାଦେ ପାର୍ଥ କେହି ନ ଜାଣନ୍ତି ତୋ ଆଗେ ସାଧ ବଖାଣି ॥୩୧॥
ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ରାଗ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଶୀତ ଉଷ୍ଣ ଦିଏ** ଦ୍ୱନ୍ଦ
ମୋହେ ମୋହି ହୋଇ ମୋତେ ନ ଜାଣନ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ ବୋଲିଟି ମନ୍ଦ ॥୩୨॥
ପୁଣ୍ୟ ପରାଣୀ ମୋତେ ସେ ଜାଣି ପାପକ୍ଷୟେ କରୁଥାନ୍ତି
ଜନମ ମରଣ ଛାଡ଼ି ଉଦି ଯୋଗ*** ପରମବ୍ରହ୍ମ ଯେ ପାନ୍ତି ॥୩୩॥
ସାଧନାବୃତ୍ତ ହୋଇଲାର ମତ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ହିଁ ସେ ଜାଣି
ମରଣକାଳେ ମୋତେ ସୁମରିଲେ ମୋକ୍ଷ ହୁଅନ୍ତି ସେ ପ୍ରାଣୀ ॥୩୪॥
ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟା ଜ୍ଞାନଯୋଗ ପ୍ରସିଦ୍ଧା ହରିଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଭାଳେଣି
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେ ସଞ୍ଜୟ କହେ ବଳରାମ ଦାସ ଭଣି ॥୩୫॥

ଇତି ଶ୍ରୀଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୂପନିଷସ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ଜ୍ଞାନଯୋଗ କଥନେ ନାମ

ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟ ।

---

* ଅକ୍ଷଏ - ଅକ୍ଷୟ ।

** ଉଷ୍ଣ - ଉଷ୍ମା ।

*** ଉଦିଯୋଗ ବା ଉଦୁଯୋଗ ବା ଉଦଯୋଗ - ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ

ତାରକ ବ୍ରହ୍ମ ଯୋଗ*

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :- ଶ୍ରୀହରି ମୁଖୁ ଏସନ ବାଣୀ ଶୁଣି ହସି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରି
ସଂଶୟ ମୋତେ ଲାଗିଲା ଭୋ ସ୍ୱାମୀ ଫେଡ଼ି କହ ଚକ୍ରଧାରୀ

ଗୀତବନ୍ଧ :- "ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟା ବାଣୀରେ ଗାଇବ"

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ପ୍ରଭୁ ବ୍ରହ୍ମବୋଲି ଯାହା କହୁ
ଅଧିଆତ୍ମା ବୋଲିଣ ସେ କର୍ମ କେବଣ
ଅଧିଭୂତ କେହୁ ହୋଇ ଅଧିଦଇବତ କେହି
ଅଧିଯଜ୍ଞ ବୋଲିଣ ବୋଲନ୍ତି କେ ପୁଣ ।୧।
ମରଣେ ନିୟତ ଚିତ୍ତ ହୋଇବ ଯାଣିବ ତାତ
ଏକଥା ଅଟେ କେମନ୍ତ କହ ଗୋସାଇଁ
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲନ୍ତି ଯେ ଦ୍ରବ୍ୟ ନାଶ ନ ଯାନ୍ତି
ତାହାକୁ ସେ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ସଂଶୟ ନାହିଁ ।୨।
ଜୀବଭାବ ଯେଉଁ ଧର୍ମ ବୋଲି ଅଧିଆତ୍ମା କର୍ମ
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିବା କରମ ବୋଲି
ଦେହାଦି କ୍ଷଏ (ଯେ) ପଦାର୍ଥ ଏହା ବୋଲି ଅଧିଭୂତ
ଅଧିଦଇବତ ଅଧିଷ୍ଠାନ କହିଲି ।୩।
ଦେହଧାରି ମାନଙ୍କର ଅଧିଯଜ୍ଞର ଭିତର
ମରଣେ ସୁମରି ମୋତେ ଯେ ଦେହ ଛାଡ଼ି
ସେ ମୋର ଭାବ ଘେନଇ ଏଥିରେ ସଂଶୟ ନାହିଁ
ଆରକ କଥାଏ ତୋତେ କହଇ ବଢ଼ି ।୪।
ମରଣେ ଭାବଇ ଯାହା କାଳେ ପୁଣ ପାଇ ତାହା
ତେଣୁକରି ସର୍ବଦା ତୁ ମୋତେ ସୁମର
ମନ ବୁଦ୍ଧି ମୋହ ତହିଁ ସ୍ଥିର କରିଣ ଲଗାଇ
ତରିବୁ ସଂଶୟ ନାହିଁ ସଂଗ୍ରାମ କର ।୫।

---

* ମୂଳଗୀତାରେ ଅକ୍ଷର ବ୍ରହ୍ମଯୋଗ ।

ତୁ ବୋଲୁ ଚଞ୍ଚଳ ଚିତ୍ତ କେମନ୍ତେ ଦେବି ତୁମ୍ଭନ୍ତ
ଅଭ୍ୟାସ କଲେ ପରମ ପୁରୁଷ ପାଇ
ସେ ପୁରୁଷ କେମନ୍ତଟି ସର୍ବଙ୍କ ଆଦି ସିଦ୍ଧଟି*
ନିର୍ମଳ ସୂକ୍ଷ୍ମହୁଁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପ୍ରାଣ ଗୋସାଇଁ ।୬।
ସୂର୍ଯ୍ୟର ତେଜ ଯାହାର ଅବିଦ୍ୟା ମଧ୍ଯୁ ବାହାର
ମରଣଅନ୍ତି କାଳେ ଏମନ୍ତ ପୁରୁଷ ଚାହିଁ
ସ୍ଥିରମନେ ସେବାକରି ଭ୍ରୂ(ଭ୍ରୂ)ମଧ୍ୟେ ପ୍ରାଣ ସଂହରି
ସେ ଦିବ୍ୟ ପୁରୁଷ ତହିଁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ହୋଇ ।୭।
ବେଦ ବିଦ୍ୟାମାନେ ଯାହା ଅକ୍ଷୟ ବୋଲନ୍ତି ତାହା
ନିସ୍ପୃହା ହୋଇଣ ଯଦି ତା' ତହିଁ ଲୀନ
ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ମାନେ ଇଛା ଜାଣି ତ କରଇ ବାଞ୍ଛା
ସେ କଥା ସଞ୍ଚିପି କହେଁ ପଣ୍ଡୁ ନନ୍ଦନ ।୮।
ସର୍ବଦ୍ୱାର ସଂଯମିଣ ମନ ନିରୋଧ କରିଣ
ମୃଧୁନିରେ** ଲାଇ ପ୍ରାଣ ମୋତେ ସୁମର
ଧର ଏକାକ୍ଷର ବ୍ରହ୍ମ*** ଉଚ୍ଚାରିଣ ସେହି କର୍ମ
ପରମ ଗତି ପ୍ରାପତ ସେହୁ ନ ଡ଼ର ।୯।
ଭୋ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଯେହୁ ମୋତେ ନିତ୍ୟେ ସୁମରେ ସୁଚିତ୍ତେ
ତାହାଙ୍କୁ ସୁଲଭ ମୁଁ ନ କରଇ ଜନ୍ମ
ସେ ଲୋକ ସଂସିଦ୍ଧ ପାଇ ନାନା କ୍ଲେଶହିଁ ଏଡ଼ାଇ
ଅଣ ଅଭ୍ୟାସରେ ଲଭେ ଗତି ପରମ ।୧୦।

---

* ଆଦିସିଦ୍ଧ : ସର୍ବୋତ୍ତମ ବ୍ରହ୍ମର ବୌଦ୍ଧନାମ ହେଉଚି ଆଦିସିଦ୍ଧ। ନେପାଳରେ ଏହାର ନାମାନ୍ତର ଆଦିବୁଦ୍ଧି। ସୃଷ୍ଟିର ଆରମ୍ଭରେ କେବଳ ଏଇ ଆଦିବୁଦ୍ଧି ଥିଲେ । ପଞ୍ଚସଖା ଏହାକୁ ଅନାଦି ବ୍ରହ୍ମ ବା ଶୂନ୍ୟବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ମଧ କହନ୍ତି । ପରମ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ମୂଳରେ ଯେଉଠି "ପୁରାଣଂ" ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି, ବଳରାମ ଦାସ ସେଇଠି "ଆଦିସିଦ୍ଧ" ଶବ୍ଦଟି ଲଗାଇଛନ୍ତ ।

** ମୃଧୁନି - ମୂର୍ଦ୍ଧନା ।

*** ଏକାକ୍ଷର ବ୍ରହ୍ମ - ଓଁ ବୈଦିକ ଓ ତାନ୍ତ୍ରିକ ଉଭୟ ସାଧନାରେ ଓଁ କୁ ପରଂବ୍ରହ୍ମର ବାଚକ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଚି । ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ ଉପନିଷଦ୍‌ର ସମସ୍ତ ଶ୍ଳୋକ ଏହି ଓଁ ଆରାଧନା ଦ୍ୱରା ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରାପ୍ତିର ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଚି ।

ତପବଳେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ଯାଇତ ପାରଇ ଥୋକ
ସେହୁ ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁଲୋକେ ଜନମ ହୋଇ
ମୋହ ତହିଁ ଯେହୁ ଲୀନ ପୁନରପି ନୁହେଁ ଜନ୍ମ
ସଂସାର ଚକ୍ରେଣ ଭ୍ରମ ସେହି ନ ପାଇ ।୧୧।
ସହସ୍ରେ ଯୁଗ ଧାତାକୁ ଦିବସେ ଗଣିତା ତାକୁ
ରାତ୍ରହିଁ ସହସ୍ର ଯୁଗ ଏହି ପ୍ରମାଣ
ଦିବସେ ସୃଷ୍ଟି ସୃଜଇ ରାତ୍ରେଣ ପ୍ରଳୟ ହୋଇ
ଏହି ପ୍ରକାରେଣ ଗତାଗତ ଭିଆଣ ।୧୨।
ହେଉଥାନ୍ତି ନାଶ ଯାନ୍ତି ଏହେତୁ ଯେହୁ ଜାଣନ୍ତି
ଶେଷେ ଅବ୍ୟକତ ନାଶ କେବେ ନୋହିତ
ତା ବୋଲି ପରମ ଗତି ଯେ ପାଇ ନ ବାହୁଡ଼ନ୍ତି
ସେ ମୋହର ସ୍ଥାନ ହାଦେ କହିଲି ସତ।।୧୩।
ଯେତେକ ଜଗତେ ଲୋକ କୃଷ୍ଣ ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷେ ଜାତ
ମୋ ତହିଁ ହୁଅନ୍ତି ଧାନ ଧାରଣା ବଳେ
ବାସନା ଫଳେ ଅର୍ଜୁନ ପ୍ରାଣୀ ହୁନ୍ତି ନାନାସ୍ଥାନ
ଏଇମତି ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ପାଆନ୍ତି ବଳେ ।୧୪।
ଆହୁରି କଥାଏ ପାର୍ଥ କହଇ ସାଧୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ
ସେ ପରମ ପୁରୁଷକୁ ଚିନ୍ତେ ସୁଚିତେ
ଭଗତି କଲେଣ ପାଇ ବାହୁଡ଼ିଣ ନ ଆସଇ
ବାହୁଡ଼ି ଯେହୁ ଆସଇ କହଇ ତୋତେ ।୧୫।
ଉତ୍ତରାୟଣ ଷଡ଼ମାସ ଦିବସ ଶୁକଳ ପକ୍ଷ
ଅଗ୍ନିଜ୍ୟୋତି ଏଥି ବ୍ରହ୍ମବେତା (ତ୍ତା) ଏ ମରି
ସେ ସୁଖେଣ ବ୍ରହ୍ମ ପାନ୍ତି ବାହୁଡ଼ିଣ ନ ଆସନ୍ତି
ନିଶ୍ଚିନ୍ତେଣ ଥାନ୍ତି ଭବ ଭୟେ ନ ଡ଼ରି ।୧୬।
ଦକ୍ଷିଣାୟନ ଷଡ଼ମାସ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଧୂମ ତ୍ରାସ
ରାତ୍ରେଣ କରମ ଯୋଗୀ ମାନେ ମରନ୍ତି
ଦେହ ଛାଡ଼ି ସ୍ୱର୍ଗ ପାନ୍ତି ଭୋଗ ଭୁଞ୍ଜି ବାହୁଡ଼ନ୍ତି
ସଂସାର ଚକ୍ରେଣ ଆସି ପୁଣ ପଡ଼ନ୍ତି ।୧୭।
ଯଜ୍ଞ କଲେ ଯେତେ ପୁଣ୍ୟ ଯେତେ ପୁଣ୍ୟ ଦେଲେ ଦାନ
ବେଦ ଅଧ୍ୟାନେଣ ଫଳ ଯେତେକ ହୋଇ
ଗୀତା ଶୁଣିଲେଣ ତେତେ ଫଳ ପ୍ରାପତ ଉଚିତେ
କଲେ କରାଇଲେ ସୁଖେ ମୁକତି ହୋଇ ।୧୮।

ଅଷ୍ଟମଅଧ୍ୟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଢ଼ିଲେ ଶୁଣିଲେ ପୁଣ୍ୟ
ଭାରତ ଦଧିର ଏହୁ ଲବଣୀ ହୁଏ
ଅର୍ଜୁନେ ଶ୍ରୀହରି କହେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରେଣ ସଞ୍ଜୟେ
ବଳରାମ ଦାସ ମହାପୁରୁଷ* ଗାଏ ।୧୯।

ଇତି ଶ୍ରୀଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷସ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ
ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନେ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ

"ଜ୍ଞାନଯୋଗ"**

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :- ଶ୍ରୀହରି ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନେ ଭାଷନ୍ତି କହିବି ଆବର ସାର
ଯେଉଁ କଥା ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତରେ ଶୁଣିଲେ ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ନ ଲଭଇ ନର ।

ଗୀତବନ୍ଧ :- "ଜଳ କ୍ରୀଡ଼ା ବାଣୀରେ ଗାଇବ" ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

କେଶବ କହନ୍ତି ଅର୍ଜୁନ ଚାହିଁ, ଅତିରହସ୍ୟ କଥା କହିବଇଁ ।୧।
ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଜାଣି ସଂସାରୁ ତରି, ତୋତେ କହୁଅଛି ବିସ୍ତାର କରି ।୨।
ବିଦ୍ୟାମାନଙ୍କର ଉପରେ ରାଜା, ରହସ୍ୟମାନଙ୍କର ହାଦେ ମଜା ।୩।
ଶୁଣିଲେଣ ଅତି ପବିତ୍ର ହୋଇ, ପ୍ରତକ୍ଷେ ସୁଫଳ ଫଳ ଫଳଇ ।୪।
ଧର୍ମକଥା ତ ତହୁଁ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ, କରିଲେ (ତେ)***ସୁଲଭ ଝଗଡ଼ା କାହିଁ ।୫।
ମୋହ କହନ୍ତେ ଯାର ନାହିଁ ସଧ, ସେ ମୋତେ ନ ପାନ୍ତି ସଂସାରେ ବଦ୍ଧ ।୬।
ମୃତ୍ୟୁ ସଂସାରେ ଆତଯାତ ହୁନ୍ତି, ଅଜ୍ଞାନୀପଣେ କିଛି ନ ଜାଣନ୍ତି ।୭।
ଜଗତ ସଂସାର ମୁହିଁ ରଚିଲି, ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ମୁହିଁ ଯେ ସୃଜିଲି ।୮।

* ମୂଳଗୀତାରେ ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟର ନାମାନ୍ତର "ମହାପୁରୁଷ" ଯୋଗ ।

** ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ରାଜବିଦ୍ୟା - ରାଜଗୁହ୍ୟଯୋଗ ।

*** କରିଣର ପ୍ରାଚୀନ ରୂପ ।

ମୋହ ତହିଁ ପ୍ରାଣୀ ଲାଗିଣ ଛନ୍ତି, ମୁଁ ତହିଁ ଲାଗିନାହିଁଟି ବୋଲନ୍ତି ।୯।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ସେ ଲାଗିଲେ ଯେବେ, ତୁମ୍ଭେ କି ଅଲଗା ହୋଇଲ ତେବେ ।୧୦।
ସେ ପୁଣ ମୋ ତହିଁ ଲାଗିଣ ଛନ୍ତି, ମୁହିଁ ନଲାଗଇ ନକର ଭ୍ରାନ୍ତି ।୧୧।
ଏ କଥା ମୋହର ଯୋଗ ମହିମା ଆବର କଥାଏ ଦେବା ଉପମା ।୧୨।
ଆକାଶେ ପବନ ଯେମନ୍ତ ହୋଇ, ବ୍ୟାପିଣ ଥାଇ, ନ ଲାଗଇ କାହିଁ ।୧୩।
ପ୍ରାଣୀମାନେହିଁ ମୋହ ତହିଁଥାନ୍ତି, କଳ୍ପନା ପ୍ରକୃତିରେ ନ ପଶନ୍ତି ।୧୪।
ପୁଣିହିଁ କଳ୍ପଇ ସୃଜିବା କାଳେ, ବାହାର କରଇ ତେମନ୍ତ ବେଳେ ।୧୫।
ପ୍ରକୃତିବଶ ହୋଇଲାର ପ୍ରାଣୀ, ପ୍ରଳୟ ମୋହ ତହିଁ ଥୁଏ ଆଣି ।୧୬।
ସୃଷ୍ଟିକାଳେ ପୁଣି ସୃଷ୍ଟିରେ ଶ୍ରଜି, ଆତଯାତ ହୋଇ ମରେ ଉପୁଜି ।୧୭।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ଏମନ୍ତ ଯେ କର, କଲା କରମତ ହେଲା ତୁମ୍ଭର ।୧୮।
ମୁଁ ହାଦେ କରଇ ଉଦାସ ହୋଇ, ଉଦାସ ଗୁଣେ କାହିଁ ଲାଗିନାହିଁ ।୧୯।
କେବଳ ହୋଇଥାଇ ଅଧିଷ୍ଠାନ, ପ୍ରକୃତିରେ ମୋର ସୃଷ୍ଟି ଭିଆଣ ।୨୦।
ମୋହର ମାୟା ମାୟାର ଜଗତ, ଉତପତି ସ୍ଥିତି ପ୍ରଳୟ ମତ ।୨୧।
ଯେହ୍ନେ ଅରଟୀ କୂପଘଟ* ପ୍ରାୟେ, ଆତଯାତ ହୋଇ ବୁଡୁଣ ଥାଏ ।୨୨।
ଏଥିର ମଧ୍ୟେ ମୂଢ଼ଲୋକ ଥାନ୍ତି, ମୋତେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାୟେକ ମଣନ୍ତି ।୨୩।
ମୋହର ପରମ ଭାବ ନ ଜାଣି, ଅବଜ୍ଞା କରି ହେଉଥାନ୍ତି ଟାଣି ।୨୪।
ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଦେବେ ପୂଜନ୍ତି, ବେଗେଣ ଫଳ ପାଇବୁ ବୋଲନ୍ତି ।୨୫।
ଏମନ୍ତ ବୋଲି ସେ ଅବଜ୍ଞା କରି, ବ୍ୟର୍ଥ ଜନ୍ମମାନ ଅଟେ ତାଙ୍କରି ।୨୬।
ବିଅର୍ଥ ଅଟେ ତାଙ୍କ କର୍ମମାନ, ବିଫଳ ଅଟଇ ତାହାଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ।୨୭।
ବିଅର୍ଥ କର୍ମ ଘେନି ଭ୍ରମେ ମନ, ମାୟା ମୋହେ ନ ଜାଣଇ ଅଜ୍ଞାନ ।୨୮।
ମୋହେଣ ଅସୁର ପ୍ରକୃତି ଘେନି, ମୋତେ ଅବଜ୍ଞା କରନ୍ତି ନ ଚିହ୍ନି ।୨୯।
ମହାତ୍ମାମାନେ ଦେବତା ପ୍ରକୃତି, ଏକ ଚିତ୍ତେଣ ମୋତେ ଭଜୁଥାନ୍ତି ।୩୦।
ଭୂତମାନଙ୍କର ଆଦି ଅବ୍ୟୟ, ଏମନ୍ତ ବୋଲି ଯେ କରନ୍ତି ଲୟ ।୩୧।
ସର୍ବଦା ମୋର ନାମ ସୁମରନ୍ତି, ମୋତେହେଁ ସେ ନମସ୍କାର କରନ୍ତି ।୩୨।

---

* ଅରଟୀ କୂପଘଟ - କୂଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ିବାର ଏକ କୌଶଳ । ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ପାତ୍ରକୁ ମାଳକରି ବାନ୍ଧି କୂଅ ଉପରେ ଖଞ୍ଜାଯାଏ । ବଳଦଟାଣିଲେ ମାଳଟି ବୁଲେ ଓ ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ଘଟ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ପାଣି ଆଣେ । ଗୁଜୁରାଟ ଓ ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ ଏହାର ବହୁଳ ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ଏହି ଉପମା ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଗୀତାରେ ଅଛି । ଧରି ନିଆଯାଇପାରେ ଯେ ସେ କାଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା ।

ମୋରେ ଭଗତି ଲାଗିବ ଯେମନ୍ତେ, ଦୃଢ଼ ଉପାସନା କରନ୍ତି ଚିତ୍ତେ ।୩୩।
ଥୋକାଏ ଲୋକ ଜ୍ଞାନ ବିଚାରନ୍ତି, ଜଗତ ବିଷ୍ଣୁସ୍ୱରୂପ ବୋଲନ୍ତି ।୩୪।
ଏମନ୍ତ ବୋଲି ଭଜୁଥାନ୍ତି ମୋତେ, ଥୋକାଏ ଲୋକ ଏ ଭାବେ ପରତେ ।୩୫।
ମୁହିଁ ବିଷ୍ଣୁ ବୋଲି ବିଚାରି ଭଜି, ଥୋକାଏ ସେବକ ପଣେ ନିମଜ୍ଜି ।୩୬।
ହରି ମୋ ସ୍ୱାମୀ ମୁହିଁ ତାଙ୍କ ଦାସ, ଏମନ୍ତ ଭାବି ଥୋକାଏ ବିଶ୍ୱାସ ।୩୭।
ଯଜ୍ଞ ପଞ୍ଚ ମହାଯଜ୍ଞହିଁ ମୁହିଁ, ପିତୃଙ୍କୁ ଆହାର ମୋ ଆନେ କାହିଁ ।୩୮।
ଅନ୍ନ ମନ୍ତ୍ର ହୋମ କଲା ପଦାର୍ଥ, ଅଗ୍ନିରୂପେ ତାହା ଭୁଞ୍ଜଇ ପାର୍ଥ ।୩୯।
ହୋମହିଁ ମୁହିଁ ହୋମକର୍ତ୍ତା ମୁହିଁ, ମୋବିନୁ ଜଗତେ ବାପ ନା ନାହିଁ ।୪୦।
ମୁହିଁ ପ୍ରାଣପତି ଈଶ୍ୱର ମୁହିଁ, ମୋ ତହୁଁ ପିତାମାତା ଅନ୍ୟ ନାହିଁ ।୪୧।
ପୋଷନ୍ତା ମୁହିଁ ମୁହିଁ ବେଦ ଆଦି, ଅତି ପବିତ୍ର ବେଦ ମାର୍ଗେ ସିଦ୍ଧି ।୪୨।
ଜିଣିବା ଲୋକର ମୁହିଁ ସେ ଜୟେ, ଉଦଯୋଗୀର ଉଦଯୋଗୀ ହୁଏ ।୪୩।
ପ୍ରଭୁ ଭାରିକା ମୁହିଁ ଶାଖା (ସଖା) ପତି, ନିବାସ ମୁହିଁ ଅଟଇ ଯୁଗତି ।୪୪।
ରକ୍ଷକ ସୁହୃଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ସ୍ଥିତି ପ୍ରଳୟ ମୋର ବିଚାରିବା ।୪୫।
ଆଧାର ହିଁ ନାଶଯିବାର ମୁହିଁ, ଗ୍ରୀଷମେ, ଆଦିତ୍ୟ ରୂପେ ତା ପାଇଁ ।୪୬।
ବରଷିବା ଲୋକ ବରଷା କାଳେ, ମୁହିଁ ବିଷ ଅମୃତ ହିଁ ସୟଳେ* ।୪୭।
ଦୃଶ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ମୁଁ ଅଟଇ ସବୁ, ଆରେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅଛି କହିବୁ ।୪୮।
ତ୍ରିବେଦ ଯଜ୍ଞେ ସୋମ ପାନ କରି, ଇନ୍ଦ୍ର କତିରେ ବସି ଦିନ ହରି ।୪୯।
ଦିବ୍ୟ ଭୋଗମାନ ଭୁଞ୍ଜୁଣ ଥାନ୍ତି, ପୁଣ୍ୟ ସରିଲେ ପୃଥ୍ୱୀରେ ଜନ୍ମନ୍ତି ।୫୦।
ପୁଣିହିଁ ଯଜ୍ଞ କରି ସ୍ୱର୍ଗ ପାଇ, କାମେ ଆତଯାତ ହେଉଣ ଥାଇ ।୫୧।
ଅନ୍ୟ ନ ଭଜି ଯେ ମୋତେ ଭଜନ୍ତି, ଇହପରଲୋକେ ଭୋଗ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ।୫୨।
ଦୁଇ ଠାରେ ତାଙ୍କୁ ବିହିଣ ଦେଇ, ଯିବା ଆସିବାର ଅଳସ ନାହିଁ ।୫୩।
ତୁ ଅବା ବୋଲୁ ଯଜ୍ଞ କଲା ଲୋକ, ବେଭାରେ ତୁମ୍ଭର ହେଲା ସେବକ ।୫୪।
ଭଜିଲା ଲୋକ ତ ହେଲା ତୁମ୍ଭର, ଏହାକୁ କିମ୍ପାଇ ବୋଲୁ ମୋହର ।୫୫।
ଯଜ୍ଞ କଲା ଲୋକ ଆସଇ ଯାଇ, ତୁମ୍ଭ ଭଗତି ଲୋକ ମୋକ୍ଷ ପାଇ ।୫୬।
ତାହା କହଇ ଏକମନେ ଶୁଣ, ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ମୋହର କାରଣ ।୫୭।
ସେମାନେ ହାଦେ ବିଧିମତ ହୋଇ, ଅନ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତିକି ଭାବନ୍ତି ସେହି ।୫୮।
ମୁଁ ସର୍ବ ଯଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତା, ଏମନ୍ତ ବୋଲି ସେ ନୁହଁନ୍ତି ଜ୍ଞାତା ।୫୯।
ମୁଁ ସେହି ବିଷ୍ଣୁ ବୋଲି ନ ଜାଣନ୍ତି, ତେଣୁ ଆତଯାତ ହେଉଣ ଥାନ୍ତି ।୬୦।

---

* ସୟଳେ - ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ ।

ଯେଉଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ଭକତି ଯେହ୍ନୁ, ସେହ୍ନୁ ଦେବତା ଲୋକ ପାନ୍ତି ସେହ୍ନୁ ।୬୧।
ଭୂତ ଭଗତି ଭୂତ ଲୋକେ ପାନ୍ତି, ପିତୃ ଭଗତି ପିତୃଲୋକେ ହ୍ୱନ୍ତି ।୬୨।
ମୋତେ ଭଗତି ମୋହ ଲୋକ ପାଇ, ଜଳ ପତ୍ର ପୁଷ୍ପ ଫଳ ସମ୍ଭାଇ ।୬୩।
ଭଗତି ଲୋକ ଦେଲେ ସେ ମୁଁ ପାଇ, ତେଣୁ ମୁଁ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ତୋତେ ବୁଝାଇ ।୬୪।
ତୁ ଯାହା କରିବୁ ଭୁଞ୍ଜିବୁ ଯାହା, ମୋତେ ସମର୍ପଣ କରିବୁ ତାହା ।୬୫।
ଶୁଭା ଶୁଭ ଫଳ କର୍ମ ଉଦାସ, ମୋହ ତହିଁଲୀନ ହୁଏ ଅବଶ୍ୟ ।୬୬।
ମୁଁ ହାଦେ ସମ ଅଟେ ସର୍ବ ଭୂତେ, ଅଇରି ମିତ୍ରହିଁ ନାହିଁଟି ମୋତେ ।୬୭।
ମୋତେ ଯେ ଭଜଇ ମୁଁ ତହିଁ ଥାଇ, ସେହି ନିଶ୍ଚୟ ଥାଇ ମୋହ ତହିଁ ।୬୮।
ଦୁରାଚାର ହୋଇ ବାହାରେ ଥାଇ, ଅନ୍ତର୍ଗତ ଚିତ୍ତେ ମୋତେ ଭଜଇ ।୬୯।
ତାହାଙ୍କୁ ସାଧୁଲୋକ ବୋଲି ଜାଣି, ବେଭାରେ ଶାନ୍ତି ହୁଅନ୍ତି ସେ ପ୍ରାଣୀ ।୭୦।
ଭୋ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶୁଣିଥାଅ ତୁ ହାଦେ, ମୋହ ଲୋକଙ୍କୁ ଡ଼ରନ୍ତି ପ୍ରମାଦେ ।୭୧।
ମୋହ ଭୃତ୍ୟ ସବୁକାଳେ ଅକ୍ଷଏ, ଏକଥାରେ କିଛି ନାହିଁ ସଂଶୟେ ।୭୨।
ପାପ ଯୋନିରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥାଉ, କ୍ଷତ୍ରି ବୈଶ୍ୟ ଶୁଦ୍ର ଯେ ଅବା ହେଉ ।୭୩।
ମୋତେ ଭଜି ପରମ ଗତି ପାଇ, ଯହିଁ ଥିଲେ ତାହାର ଭୟ ନାହିଁ ।୭୪।
ସହସ୍ର ଭୁଜରେ ଆୟୁଧ ଧରି, ମୋହ ଭୃତ୍ୟକୁ ମୁଁ ଥାଏ ଆବୋରି ।୭୫।
ଭୃତ୍ୟ ଯେଣେ ଯିବ ମୁଁ ତେଣେ ଯାଇ, ଆଗ ପଛ ବୋଲି ମଣାଉ ଥାଇ ।୭୬।
ମୋତେ ଭଜି ପରମ ଗତି ପାନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ରାଜରଷି ଆନ୍ତି ।୭୭।
ମୋହର ଭଗତି ଯେବେ ହୋଇବେ, ଏମାନେ ମୋକ୍ଷ କିମ୍ପାଇ ନୋହିବେ ।୭୮।
ଏହି ସଂସାର ଅସୁଖ ଅନିତ୍ୟ, ଏଥେ ଥାଇ ମୋତେ ହୁଅ ଭଗତ । ।୭୯।
ମୋତେ ମନ ଦେଇ ଦୃଢ଼େ ଭଜିବୁ, ମୋର ଭକ୍ତିରେ ମନ ନିୟୋଜିବୁ ।୮୦।
ମୋତେ ହେଁ ତୁ ନମସ୍କାର କରିବୁ, ଏ ଭାବେ ଥିଲେ ସଂସାରୁ ତରିବୁ ।୮୧।
ନବମ ଅଧ୍ୟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲେ, ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଆଗେ ଶ୍ରୀହରି କହିଲେ ।୮୨।
ସଞ୍ଜୟେ କହେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଶୁଣି, ପଞ୍ଚମ ବେଦ* ଏ ଗୀତା କାହାଣୀ ।୮୩।

---

* ପଞ୍ଚମ ବେଦ - ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଚାରିବେଦ ଛଡ଼ା ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମାଚାରଣ ଶାଖା ଏକ ପଞ୍ଚମ ବେଦ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ବେଦ ଯେପରି ସନାତନ ଧର୍ମର ପବିତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ସେହିପରି ସେମାନେ ଯାହାକୁ ପବିତ୍ର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ତାକୁ ବେଦସାଙ୍ଗରେ ତୁଳ କରି ପଞ୍ଚମବେଦ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଇତିହାସ ପୁରାଣକୁ ପଞ୍ଚମ ବେଦ କୁହାଯାଇଛି । History of Indian Literature ; Winternitz -ପୃ୩୧୩) ପଞ୍ଚସଖା ଏବଂ ଏଠାରେ ବଳରାମ ଦାସ ଗୀତାକୁ ପଞ୍ଚମ ବେଦ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ନିରୁତ୍ତର ତନ୍ତ୍ରରେ ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରକୁ ପଞ୍ଚମ ବେଦ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପାଦ ଶିରେ ଧରି, ବଳରାମଦାସ ଏ ଗୀତା କରି ।୮୪।
ନୀଳଗିରି ଜଗନ୍ନାଥ ମୋ ସ୍ୱାମୀ, ତାହାଙ୍କ ସେବକ ସର୍ବଦା ଆମି ।୮୫।
ସେ ହୃଦେ ଯାହା ଆଜ୍ଞାଦେଲେ ମୋତେ, ଲେଖନଧରି ମୁଁ ଲେଖିଲି ପତ୍ରେ ।୮୬।
ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ ଦେବେ ନ ଜାଣି, ବଳରାମ ଦାସେ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଭଣି ।୮୭।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବଦ୍ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ଜ୍ଞାନଯୋଗ କଥନେ ନାମ
ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟ

ବିଭୂତି ଯୋଗ

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :- ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ କହୁଣ ଅଛନ୍ତି ଶୁଣ ହୋ ପଣ୍ଡୁର ନାନ
ପରମ ଗୋପ୍ୟାନ (ଗୋପନ) କଥାଏ କହଇ ଏଥିର ରହସ୍ୟ ଶୁଣ

ଗୀତବନ୍ଧ :- "ବୋଲି ବାଣୀରେ ଗାଇବ

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଶ୍ରୀହରି ବୋଲନ୍ତି ସୁଦୟା ଚିତ୍ତେ, ଆବର କଥାଏ କହିବା ତୋତେ ।୧।
ଦେବତା ଗଣେ ଋଷିମାନେ ଛନ୍ତି, ସେ ମୋର ଉତପତ୍ତିହିଁ ନ ଜାଣନ୍ତି ।୨।
ଯେଣୁ ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଆଗହୁଁ ଅଛି,ତେଣୁ ସେ ମୋର ନ ଜାଣନ୍ତି କିଛି ।୩।
ଅଜନ୍ମ ଅନାଦି ଲୋକ ଈଶ୍ୱର, ମୋତେ ଯେ ଏମନ୍ତ ଜାଣନ୍ତି ନର ।୪।
ଜ୍ଞାନୀ ବୋଲି ତା ଜାଣ ପଣ୍ଡୁସୁତ, ସବୁ ପାପରୁ ସେ ହୋଏ ମୁକତ ।୫।
ଆବର କଥାଏ କହଇ ଶୁଣ, ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ ଯେ ସହଜ ଗୁଣ ।୬।
ସତ ଶାନ୍ତି ଏ ଦୁଃଖ ସୁଖ ମାନ, ଉତପତି ପ୍ରଳୟ ଇନ୍ଦ୍ରି ଦମନ ।୭।
ଭୟ ଅଭୟ ଅହିଂସା ସନ୍ତୋଷ, ସମତା ଦୃଷ୍ଟି ଦାନ ତପ ଯଶ ।୮।
ଅପଯଶ ଘେନି ଏ ଗୁଣମାନ, ପ୍ରାଣୀ ତହିଁ ଥାନ୍ତି ତେଣୁ ଅଜ୍ଞାନ ।୯।
ସପତ ଋଷି ଆଉ ମନୁ ଚାରି,' ଏମାନଙ୍କୁ ମୋ ମନୁ ଜାତ କରି ।୧୦।

---

* ନାନ - ପୁତ୍ର (ସଂସ୍କୃତ - ନନ୍ଦନ) ।

ଏ ମୋର ବିଭୂତି ଯୋଗ ଯେ ଜାଣି, ନିଶ୍ଚଳ ଯୋଗ ପାନ୍ତି ସେହି ପ୍ରାଣୀ ।୧୧।
ଏକଥାରେ ହାଦେ ସଂଶୟ ନାହିଁ, ମୁହିଁ ଉତ୍ପତ୍ତି କଲି ସବୁକୁହିଁ ।୧୨।
ମୋ ତହୁଁ ସବୁ ଜାତବୋଲି ଜାଣି,ମୋତେ ଭଜୁଥାନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରାଣୀ ।୧୩।
ପ୍ରାଣ ମୋହତହିଁ ଦେଇଣ ଥାନ୍ତି, ମୋ କଥା ଏକ ଆରେକ ପୁଛନ୍ତି ।୧୪।
ପ୍ରବୋଧ ହୁଅନ୍ତି ମୋ କଥା ଶୁଣି, ସନ୍ତୋଷ ହେଉଥାନ୍ତି ପୁଣ ପୁଣି ।୧୫।
ଏମନ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ, ମୋତେ ପାଇବାକୁ ସୁବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ।୧୬।
ତୋହର ଅଜ୍ଞାନ ଜାତ ଯେ ନିଶି, ଜ୍ଞାନଦୀପେ ମୁହିଁ ତାହା ବିନାଶି ।୧୭।

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ବୋଲଇ ଅର୍ଜୁନ, କଥାଏ ପୁଛିବି ଭୋ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।୧୮।
ଯେଉଁ କଥାରେ ଆଦିଅନ୍ତ ନାହିଁ, ସବୁ ବିସ୍ତାରି କହ ପ୍ରଭୁ ତୁହି ।୧୯।
ନାରଦ ଋଷି ଦେବ ବେଦବ୍ୟାସ, ଦେବ ଋଷିହିଁ କରନ୍ତି ପ୍ରକାଶ ।୨୦।
ପରମ ପୁରୁଷ ନିତ୍ୟ ବୋଲନ୍ତି, ଅବର୍ଣ୍ଣ ଅବ୍ୟୟ ପରମ ଜ୍ୟୋତି ।୨୧।
ପରମ ଧାମ ବୋଲନ୍ତି ସେହି ସେ, ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରତ୍ୟେକ୍ଷେ ବୋଲୁଛ ମୁହିଁସେ ।୨୨।
ଏଣୁ କରି ସତ୍ୟ ମଣୁଛି ମୁହିଁ, ତେଣୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସୁସାଧ ପୁଛଇ ।୨୩।
ଦେବ ଦାନବ ତୋ ମାୟା ନ ଜାଣି, ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ହୁଅ ଜଣାଜଣି ।୨୪।
ଯେଉଁ ବିଭୂତି ତ୍ରୈଲୋକେ ବ୍ୟାପିଛି, ତାହା ବିସ୍ତାରି କହିବା ଶ୍ରୀବସ୍ତି ।୨୫।
ଭୋ ଯୋଗେଶ୍ୱର ମୁଁ କେମନ୍ତ କରି, ତୁମ୍ଭ ବିଭୂତି ଜାଣିବି ଶ୍ରୀହରି ।୨୬।
ତାହା ବିସ୍ତାର କହ ମୁଁ ଜାଣଇ, ସାଧ କରି ତୁମ୍ଭ ମୁଖୁଁ ଶୁଣଇ ।୨୭।
ଏ ତୋର ଅମୃତ ରସ କାହାଣୀ, ତୃପତି ହୋଇ କିନା ତାହା ଶୁଣି ।୨୮।
ଅର୍ଜୁନ ବାଣୀ ଶୁଣିଣ ଶ୍ରୀହରି, ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ତୁ ଗାଣ୍ଡିମ ଧାରୀ ।୨୯।
ଦିବ୍ୟ ବିଭୂତିର ଉତ୍ତମ ସ୍ଥାନ, ଥୋକାଏ କହୁ ହୁଅ ସାବଧାନ ।୩୦।
ଯେଉଁ କଥାରେ ଆଦି ଅନ୍ତ ନାହିଁ, ମୁଁ ସବୁ ବିସ୍ତାରି କହିବି କାହିଁ ।୩୧।
ଭୋ ଗୁଡ଼ାକେଶ ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର, ଅନ୍ତର ଆତ୍ମା ମୁଁ ଅଟେ ନିଜର ।୩୨।
ମୁହିଁ ସେ ହାଦେ ଆଦି ଅନ୍ତ ମଧ୍ୟ, ତୋହର ଆଗେ କହୁଅଛି ସାଧ ।୩୩।
ଆଦି ଈଶ୍ୱର ବିଷ୍ଣୁ ବୋଲି ଯେହୁ, ଆଦିତ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ମୁଁ ଅଟଇ ସେହୁ ।୩୪।
ଜ୍ୟୋତି ମାନଙ୍କରେ ସୂର୍ଯ୍ୟହିଁ ମୁହିଁ, ପବନ ମଧ୍ୟେ ମରୁତ ବୋଲାଇ ।୩୫।
ନକ୍ଷତ୍ର ମାନଙ୍କରେ ମୁହିଁ ସୋମ, ଦେବ ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟେ ମୁଁ ସାମ ।୩୬।
ଦେବତା ମାନଙ୍କରେ ମଘବାନ, ଇନ୍ଦ୍ରି ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟେ ମୁଁ ମନ ।୩୭।
ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କ ଚେତନା ଅଟଇ, ରୁଦ୍ର ମାନଙ୍କରେ ଶଙ୍କର ମୁହିଁ ।୩୮।
ଯକ୍ଷ ମାନଙ୍କରେ ମୁହିଁ କୁବେର, ପାବକ ମୁହିଁ ବସୁମାନଙ୍କର ।୩୯।

ପର୍ବତ ମାନଙ୍କରେ ମୁହିଁ ମେରୁ, ପ୍ରୋହିତ ମାନଙ୍କରେ ଦେବ ଗୁରୁ (ପୁରୋହିତ) ।୪୦।
ସେନାପତି ମଧ୍ୟେ କାର୍ତ୍ତିକେଶ୍ୱର, ସରୋବର ମାନଙ୍କରେ ସାଗର ।୪୧।
ମହାରଷି ମଧ୍ୟେ ମୁଁ ଭୃଗୁରଷି ବାକ୍ୟେଣ ଏକାକ୍ଷର ଯାହା ଘୋଷି ।୪୨।
ଯଜ୍ଞ ମାନଙ୍କରେ ମୁହିଁ ସେ ଜପ,ସ୍ଥାବର ମଧ୍ୟେ ହିମାଞ୍ଚଳ ରୂପ ।୪୩।
ବୃକ୍ଷ ମାନଙ୍କରେ ମୁହିଁ ଅଶ୍ୱତ୍‌ଥ, ଦେବରଷି ମଧ୍ୟେ ନାରଦ ମୁଁ ତ ।୪୪।
ଗନ୍ଧର୍ବ ମଧ୍ୟେ ଚିତ୍ରରଥ ମୁଁ ହିଁ, ସିଦ୍ଧଙ୍କ ମଧ୍ୟେ କପିଳ ବୋଲାଇ ।୪୫।
ଅଶ୍ୱଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଉଚ୍ଚୈଶ୍ରବା ଅଶ୍ୱ, ହସ୍ତୀ ମଧ୍ୟେ ଐରାବତ ବିଶେଷ ।୪୬।
ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମୁଁ ରାଜା, ଶସ୍ତ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ବଜ୍ରରୂପେ ପୂଜା ।୪୭।
ଧେନୁଙ୍କ ମଧ୍ୟେ କାମଧେନୁ ରୂପ, ପ୍ରଜାପତିମାନଙ୍କରେ କନ୍ଦର୍ପ ।୪୮।
ସର୍ପ ମାନଙ୍କରେ ମୁହିଁ ବାସୁକୀ, ନାଗମାନଙ୍କରେ ଅନନ୍ତ ଲେଖି ।୪୯।
ଜଳଚର ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ ବରୁଣ, ପିତୃଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଅର୍ଯ୍ୟମା ମୁଁ ପୁଣ ।୫୦।
ଦଣ୍ଡିବା ଲୋକର ମୁହିଁ ଯେ ଯମ, ଦତ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରହଲାଦ ନାମ ।୫୧।
କ୍ଷୟ କରିବାକୁ କାଳହିଁ ମୁହିଁ, ମୃଗଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମୁଁ ସିଂହ ବୋଲାଇ ।୫୨।
ପକ୍ଷିମାନଙ୍କର ଗରୁଡ଼ ମୁହିଁ, ପବିତ୍ର କରନ୍ତା ପାବନ ହୋଇ ।୫୩।
ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ ଶ୍ରୀରାମ, ମସ୍ୟମାନଙ୍କରେ ମଗର ନାମ ।୫୪।
ନଦୀଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମୁଁ ଗଙ୍ଗା ବୋଲାଇ, ସୃଷ୍ଟିର ଆଦି ଅନ୍ତ ମଧ ମୁହିଁ ।୫୫।
ବିଦ୍ୟାମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଗୁଣ, ବାଦ ବିବାଦ କରିବା ମୁଁ ପୁଣ ।୫୬।
ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟେ ଓଁକାର ପ୍ରକାଶ, ସମାସମାନଙ୍କେ ଦ୍ୱନ୍ଦ ସମାନ ।୫୭।
ସମସ୍ତ ଉତ୍ପତ୍ତି ବିହନ୍ତା କାଳ, ରକ୍ଷା ପ୍ରଳୟ କରେ ପଣ୍ଡୁବାଳ ।୫୮।
ଶ୍ରୁତି ସୁମୃତି ସୁବାକାହିଁ ମୁହିଁ, ଦୟା ଧଉର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ କ୍ଷମା ବୋଲାଇ ।୫୯।
ସାମର ମଧ୍ୟେ ଅଟେ ବୃହତ୍ ସାମ, ଛନ୍ଦେଣ ଗାୟାତ୍ରୀ ଛନ୍ଦ ମୋ ନାମ ।୬୦।
ମାସ ମାନ ମଧ୍ୟେ ମାର୍ଗଶିର, ବସନ୍ତ ଋତୁ ସର୍ବ ଋତୁଙ୍କର ।୬୧।
ଜୁଏ ଜିଣିବାର ଜୁଆର* ମୁହିଁ, ତେଜବନ୍ତ ଲୋକ ତେଜ ହୁଅଇ ।୬୨।
ଜିଣିବା ଲୋକର ମୁହିଁ ସେ ଜଏ, ଉଦି ଯୋଗୀରେ ଉଦଯୋଗୀ ହୁଏ ।୬୩।
ବଳବନ୍ତ ଲୋକେ ମୁହିଁ ସେ ବଳ, ଯାଦବ ମଧ୍ୟେ ବସୁଦେବ ବାଳ ।୬୪।
ପାଣ୍ଡବ ମଧ୍ୟେ ବୀର ଫାଲ୍‌ଗୁନି, ମୁନିଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ବ୍ୟାସ ମହାମୁନି ।୬୫।
କବିମାନଙ୍କରେ ଶୁକ୍ର ଅଟଇ, 'ଦଣ୍ଡିବା ଲୋକର ଦଣ୍ଡହିଁ ମୁହିଁ ।୬୬।
ନୀତିବନ୍ତ ଲୋକର ମୁହିଁ ନୀତି, ହରଷ ମଉନ ମୋତେ ବୋଲନ୍ତି ।୬୭।

---

* ଜୁଆର - ଜୁଆ ଖେଳାଳୀ (ହିନ୍ଦୀରେ ଜୁଆଡ଼ି) ।

ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ଲୋକ ମୁହିଁ ସେ ଜ୍ଞାନ, ସକଳ ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଜୀବନ ।୬୮।
ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ସବୁଠି ଥାଇ, ମୋହ ନଥିବା ହୋଇ ଠାବ ନାହିଁ ।୬୯।
ଦିବ୍ୟ ବିଭୂତିରେ ନାହିଁ ମୋ ଅନ୍ତ, ସମସ୍ତ ସଙ୍କେପି କହିଲୁ ତୋତ ।୭୦।
ଶ୍ରୀବନ୍ତ ତେଜ ଦେଖିଲେ ଜାଣିବୁ, ମୋହର ବିଭୂତି ବୋଲି ଜାଣିବୁ ।୭୧।
ବହୁତ କଥା କହିବଇଁ କେତେ, ମୋହ ଅଂଶ ବ୍ୟାପିଅଛି ଜଗତେ ।୭୨।
ଏମନ୍ତ ବୋଲି ଜାଣ ତୁ ଅର୍ଜୁନ, ଦଶମ ବିଭୂତି ଯୋଗ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।୭୩।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହେ ଧନଞ୍ଜୟ ଶୁଣି, ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେ ସଞ୍ଜୟେ ଭଣି ।୭୪।
ଏ ଗୀତା ବିଷ୍ଣୁ ମୁଖୁ ପରକାଶ, ଆନନ୍ଦେ ଭଣେ ବଳରାମ ଦାସ ।୭୫।
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଶରଣ ଆରାଧି, ସୁଜନମାନଙ୍କ ମନ ପ୍ରବୋଧି ।୭୬।

ଇତି ଶ୍ରୀଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ବିଭୂତିଯୋଗ କଥନେ ନାମ
ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ବିଶ୍ୱଗର୍ଭ ଯୋଗ*

ପୀଡ଼ବନ୍ଧ : ଶ୍ରୀହରି ମୁଖୁଁ ଏସନ ବାଣୀ ଶୁଣି ପରମ ସନ୍ତୋଷ ପାର୍ଥ
ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହସି ପୁଣି ପଚାରଇ ଶିରେ ଯୋଡ଼ି ବେନି ହସ୍ତ
ଗୀତବନ୍ଧ : ' ତଣ୍ଡେକ ବାଣୀୟ ଗୀୟତେ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଶୁଣ ଆହେ ସ୍ୱାମୀ ଅନୁଗ୍ରହ ଯେବେ କଲ
ଅତି ରହସ୍ୟ ହୋଇଲା ଅଧିଆତ୍ମା ମୋତେ ସଦୟେ କହିଲ ।୧।
ଯେଣୁକରି ମୋର ସଂଶୟ ବାଧା ଯେ ମାୟା ସବୁ କ୍ଷୟେ ଗଲା
ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥିତି ଯେ ପ୍ରଳେ ଜାଣିବି ବୋଇଲା ।୨।
ଭୋ ଜଗନ୍ନାଥ ଜାଣିଲଇଁ ମୁହିଁ ଦିବ୍ୟ ତୁମ୍ଭର ମାହାତ୍ମ୍ୟ
କଥାଏ ଜଣାଇତ ଭୟ ପାଉଛି ଭୋ ସ୍ୱାମୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ।୩।

* ମୂଳଗୀତାରେ ବିଶ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନ ଯୋଗ ।

ଯେବଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ କହିଲ ତୁମ୍ଭର ଦିବ୍ୟ ବିଭୂତି ଏ ରୂପ
ଦେଖିବାକୁ ତାହା ଶରଧା କରିଛି ପଳାଉ ମୋହର ପାପ ।୪।
ଦେଖିବାକୁ ତେବେ ଭାର୍ଜନ ମୁହିଁ ମୋତେ ଦେଖାଅ ଗୋସାଇଁ
ଶୁଣିଣ ଶ୍ରୀହରି ବୋଲନ୍ତି ଯେ ସାଧ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ।୫।
ଦେଖିବୁ ଯେବେ ତୁ ଦେଖ ଏ ମୋହର ଦିବ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମରୂପମାନ
ପରମ ଜ୍ୟୋତି ସସ୍ର ସସ୍ର ଉଦୟେ ନାନା କରୁ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ।୬।
ଏ ବିଶ୍ୱରୂପରେ ଆଦିତ୍ୟମାନ ଯେ ବସୁମାନ ତହିଁ ଦେଖ
ରୁଦ୍ର ଅଶ୍ୱିନୀ ଯେ ଏ ଦେବ ପବନ ସର୍ବମାନଙ୍କୁ ନିରେଖ ।୭।
ଆହୁରି ପୂର୍ବେଣ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଯେ ତୋହର ଦେଖିଲା ନାହିଁ
ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟମାନ ଦେଖ ଦେଖ ପାର୍ଥ ତୋହ ନୟନ ପୁରାଇ ।୮।
ଜଗତ ସଂସାର ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ କୀଟ ପତଙ୍ଗ ଏ ଯେତେ
ମୋହର ଦିବ୍ୟ ରୂପରେ ଏକେ ଏକେ ଅଛନ୍ତି ସର୍ବ ସଙ୍ଗତେ ।୯।
ଆବର ଶରଧା ଯହିଁକି ତୋହର ତାହା ଭଲ କରି ଦେଖ
ଏ ଚର୍ମ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ନ ପାରିବୁ ଶ୍ରମ ପାଇବୁ ବିବସ୍ଥ ।୧୦।
ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ଘେନ ବୋଲିଣ ଶ୍ରୀହରି ପ୍ରସନ୍ନେଣ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ
ସଞ୍ଜୟେ କହନ୍ତି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଶୁଣ ସ୍ୱାମୀ ଏମନ୍ତ ବୋଇଲେ ।୧୧।
ସେ ପରମ ଯୋଗୀଶ୍ୱର ବାସୁଦେବ ଅର୍ଜୁନକୁ ଅତି ସ୍ନେହ
ଆପଣ ବିଶ୍ୱରୂପ ହୋଇ ଦୟାରେ ଦେଖାଇଲେ ନିଜ ଦେହ ।୧୨।
ସେରୂପ କେମନ୍ତ ଜ୍ୟୋତି ଯେ ଅଟଇ ଭୋ ମହାରାଜନ ଶୁଣ
ଅନେକ ମୁଖ ଅନେକ ନାସାନେତ୍ର ପାଇ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଏ ପୁଣ ।୧୩।
ଅନେକ ଲକ୍ଷଣ ଦିବ୍ୟ ଆଭରଣ ଭୂଷଣ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି
ଅନେକ ଅନେକ ଦିବ୍ୟ ଆୟୁଧନ୍ତ ଅନେକ ଭୁଜେ ଅଛନ୍ତି ।୧୪।
ସେ ଦିବ୍ୟବସନ ଦିବ୍ୟମାଳମାଳ ଅନେକ ଧରିଣ ଛନ୍ତି
ଦିବ୍ୟ ଅଙ୍ଗରେ ଦିବ୍ୟଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନ ବକ୍ଷେ ଲେପନ କରନ୍ତି ।୧୫।
ଯହୁଁ ସେ ଅନନ୍ତ ଅନନ୍ତ ମୂରତି ବହୁମୁଖେ ସର୍ବଠାରେ
ଆକାଶେ ସହସ୍ର ଆଦିତ୍ୟ ଉଦୟେ ତେଜ ତେସନ ପ୍ରକାରେ ।୧୬।
ସେ ପରମେଶ୍ୱର ଦିବ୍ୟ ଦେହେ ପୂରି ଜଗତଯାକ ରହିଛି
ସବୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରିଣ ନିବାରି ଦେଖିଲା ପଣ୍ଡୁର ବସି ।୧୭।
ଆନନ୍ଦ ହୋଇଣ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପାଇଣ ପୁଲକଇ ତାର ରୋମ
କୃତ-ଅଞ୍ଜଳି ହୋଇଣ ପୁଣ ପୁଣ କରେ ବହୁତ ପ୍ରଣାମ ।୧୮।
ସଞ୍ଜୟ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେ କହଇ ଅର୍ଜୁନ କୃଷ୍ଣେ ପଚାରି
ଭୋ ସ୍ୱାମୀ ତୁମ୍ଭର ଦେହ ଭିତରେ ତ ଅଶେଷ ଅଛଇ ପୁରି ।୧୯।

ପଦ୍ମ ଆସନେନ ଥିଲା ଚତୁର୍ମୁଖ ଋଷିମାନଙ୍କୁହିଁ ଘେନି
ଦେବଗଣ ପିତୃଗଣ ପ୍ରାଣୀମାନ ନ ପାରିଅଛି ମୁଁ ଚିହ୍ନି ।୨୦।
ଉତ୍ତରାଗଣମାନେ ଦିଶୁଅଛନ୍ତି ସର୍ବେହେଁ ଏ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର
ସେ ବିଶ୍ୱରୂପ ବହୁତ ବାହୁ ଏହୁ ବହୁତ ଲଭି ଉଦର ।୨୧।
ବହୁତ ଯେ ବକ୍ତ୍ର* ବହୁତ ଯେ ନେତ୍ର ଅନନ୍ତ ରୂପ ଏମାନ
ଦେଖି ଜାଣୁ ନାହିଁ ଆଦି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ କେହୁଣସି** ସ୍ଥାନମାନ ।୨୨।
ସେ କିରୀଟି ଗଦାପଦ୍ମ ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନି ଜାଣି
ଅନେକ ଆଦିତ୍ୟ ଉଦୟେ ପ୍ରାୟେକ ଦିଶୁଅଛନ୍ତି ଏ ପୁଣି ।୨୩।
ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ଯାହା ବିଚାରୁଣ ଥାଇ ତୁମ୍ଭେ ସେ ଅଟ ଗୋସାଇଁ
ଏହି ଜଗତକୁ ହେତୁ ତୁମ୍ଭ ତହୁଁ ଅନ୍ୟ ଏଥି କେହି ନାହିଁ ।୨୪।
ଧର୍ମ ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ତୁମ୍ଭେ ସେ ଅବ୍ୟୟ ତୁମ୍ଭେ ସେ ନିତ୍ୟପୁରୁଷ
ଏମନ୍ତ ବୋଲିଣ ମୋହ ମନକୁ ତ ସଂପ୍ରତେ ହୋଏ ପ୍ରକାଶ ।୨୫।
ସର୍ବ ବ୍ୟାପକ ଯେ ଆଦି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ତୁମ୍ଭ ତହୁଁ କେହି ନାହିଁ
ଏ ତୁମ୍ଭର ଦିବ୍ୟ ବେନି ଯେ ନୟନ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟେ ରହି ।୨୬।
ପ୍ରଦୀପ ଅଗ୍ନି ପ୍ରାୟେ ଏକମୁଖ ତେଜ ଜଗତରେ ପରକାଶି
ଆକାଶ ପୃଥିବୀରେ ଦଶଦିଶରେ ତୁମ୍ଭେ ସେ ପୂରିଣ ଦିଶି ।୨୭।
ଭୋ ଅନନ୍ତ ! ବୀଜ ଅନନ୍ତ ଯେ ବାହୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଏ ଉଗ୍ରରୂପ
ଦେଖିଣ ତିନି ଭୁବନର ଲୋକେ ଯେ ପାଉଣ ଅଛନ୍ତି ତାପ ।୨୮।
ଦେବତାମାନେ କୃତ କୃତ ହୋଇଣ ତେଜ ଦେଖି ଭୟ ପାଇ
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କରୁଅଛନ୍ତି ଯେ କୃତ ଅଞ୍ଜଳିୟେ ହୋଇ ।୨୯।
ମହାଋଷିବୃନ୍ଦମାନେ ଜୟ ଜୟ ଶବଦ ଘୋଷୁଅଛନ୍ତି
ରୁଦ୍ରଗଣମାନେ ଆଦିତ୍ୟମାନେହେଁ ବହୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପାବନ୍ତି ।୩୦।
ବସୁମାନେ ସିଦ୍ଧମାନେ ବିଶ୍ୱଦେବା ଅଶ୍ୱିନୀ ଯେ ଦେବତାଏ
ମରୁତଗଣ ପିତୃଗଣ ଗନ୍ଧର୍ବ ଯକ୍ଷମାନେହେଁ ଥୋକାଏ ।୩୧।
ଅସୁରମାନେ ଯେ ସିଦ୍ଧ ସମୂହ ଯେ ଏରୂପ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି
ଏ ତୁମ୍ଭର ବହୁତ ବଦନ ନେତ୍ର ଦେଖି ବଡ଼ ଭୟେ ପାନ୍ତି ।୩୨।
ହସ୍ତ ପଦ ପେଟ ଦନ୍ତ ନଖମାନେ ଯେହୁ ଭୟଙ୍କର ଦିଶି
ଏରୂପ ଦେଖିଣ ସର୍ବଲୋକମାନେ ମହାଭୟେ ପାଏ ତ୍ରାସି ।୩୩।
ମୁହିଁ ଯେ ବଡ଼ ବ୍ୟଥା ପାଉଅଛଇ ଭୋ ସ୍ୱାମୀ ପରମେଶ୍ୱର
ଆକାଶେ ଲାଗିଲା ତେଜ ଦୀପ୍ତିମୟେ ବିଶ୍ୱରୂପ ହୋଇଲାର ।୩୪।

---

* ବକ୍ତ୍ର - ମୁଖ ।

** କେହୁଣସି - କୌଣସି ।

ଅନେକ ବକତ୍ର ଅନେକ ମୁଖ ଯେ ଅତି ବୃଷାଳ* ନୟନ
ଏସନେକ ବିଶ୍ୱରୂପକୁ ଦେଖିଣ ବ୍ୟଥାପାଏ ମୋର ମନ ।୩୫।
ଧଇର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଯେ ନ ପାରୁଛି ମୁହିଁ ହେଉ ନାହିଁ ହାଦେ ଶାନ୍ତି
ଦନ୍ତେ କରି ଭୟଙ୍କର ମୁଣ୍ଡମାନ ମୋତେ ଗୋସାଇଁ ଡ଼ରାନ୍ତି ।୩୬।
ପ୍ରଳୟ କାଳର ଅଗ୍ନିତେଜ ପ୍ରାୟେ ଦିଶୁଣ ଅଛି ତ ମୋତେ
ଦିଗମାନ ବାରି ନ ପାରି ଅଛି ମୁଁ ଏ ମହାଭୟ ଯୁଗତେ ।୩୭।
ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ନ ପାଉଣ ଅଛି ହେ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନିବାସ
ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଣ ଅନୁଗ୍ରହ ମୋତେ ଦୟାକର ପୀତବାସ ।୩୮।
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଆଦିକରି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ରାଜାର ଏ ପୁତ୍ରମାନ
ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ ଭୂରିଶ୍ରବା ଆଦି କରି ସମୂହ ହୋଇ ରାଜନ ।୩୯।
ଆମ୍ଭର ଥାଟରୁ ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧା ଏମାନେ ହିଁ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ
ଏ ତୁମ୍ଭର ଭୟଙ୍କର ତୁଣ୍ଡରେଣ ପଶୁଣଛନ୍ତି ଯେ ଯାଇ ।୪୦।
ଥୋକାଏ ଲୋକମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଯେ ତୁମ୍ଭର ଦନ୍ତପାଟିରେ
ଋଗଡ଼ିବା ଘାତେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇକରି ଲାଗିଅଛି ସେ ସନ୍ଧିରେ ।୪୧।
ବୃଦ୍ଧ ନଦୀମାନେ ଯେସନେ ପ୍ରଖରେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଧାଇଁ ଥାନ୍ତି
ତେମନ୍ତ ବେଗ ହୋଇଣ ରାଜାମାନେ ତୁମ୍ଭ ତୁଣ୍ଡେ ପଶୁଛନ୍ତି ।୪୨।
ରଜନୀ ବେଳେଣ ଜଳନ୍ତା ଅଗ୍ନିକି ପତଙ୍ଗ ଯେହ୍ନେ ଧାବନ୍ତି
ତେମନ୍ତେ ନାଶ ଯିବାକୁ ରାଜାମାନେ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀମୁଖକୁ ଯାନ୍ତି ।୪୩।
ଏ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଚୋବାଇଣ ତୁମ୍ଭେ ଆସ୍ୱାଦ କରିଣ ଅଛ
ଏ ତୁମ୍ଭର ଉଗ୍ରରୂପକୁ ଦେଖିଣ ଭୟେ ପୁଚ୍ଛଇ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ।୪୪।
ଭୋ ଦେବ, ଦେବଙ୍କ ବର ବିଶ୍ୱନାଥ ଜଗତହିଁ ତାପ ପାଏ
ଭୋ ପ୍ରଭୁ କେ ତୁମ୍ଭେ x x x ଏମନ୍ତ ହୋଇଲ ଏ ମହାକାୟେ** ।୪୫।
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟଥା ପାଉଅଛି ମୁହିଁ ଯେ ଜାଣିତେ+ କରଇ ଇଛା
ସହସ୍ର ନମସ୍କାର କରି ବୋଲୁଛି କରସି ତୁ ମୋତେ ରକ୍ଷା ।୪୬।
ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଣ କହ କି ନା ମୋତେ ତୁମ୍ଭେ କେ ଅଟ ଗୋସାଇଁ
ପରମେଶ୍ୱର ଯେ ବୋଲୁଣ ଅଛନ୍ତି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ।୪୭।
ଏ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କ୍ଷୟ କରିବାକୁ ମୁହିଁ ବଢ଼ାଇଲି କାୟେ
ସଂହରିଣ ହେତୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଅଛୁ ତୁ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ନ କର ଭୟେ ।୪୮।

---

* ବୃଷାଳ -ବିଶାଳ

** ମହାକାଏ - ମହାକାୟ

\+ ଜାଣିତେ - ଜାଣିବାକୁ

ତବ ପିତୃ ଯେ ଏହାନ୍ତେ ନ ମାରିବୁ ସଂଗ୍ରାମେ ଯେତେ ଅଛନ୍ତି
ଏମାନେ ଥିବା ପ୍ରାୟେକ ମନେ କି କରିଅଛୁ ତୁହି ଭ୍ରାନ୍ତି ।୪୯।
ଯେମନ୍ତେ ଦେଖିଲୁ ସେହିମତି ହୋଇ ସମସ୍ତେହେଁ ନାଶଯିବେ
ତୋହର ନ ମାଇଲେଣ ବେଭାରେ ଏମାନେ ସର୍ବେ ମରିବେ ।୫୦।
ଭୋ ପାର୍ଥ ଉଠିଣ ସମର କର ତୁ ଜୟ ହେବ ପରାପତ
ଶତ୍ରୁ ଜିଣି ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଭୁଞ୍ଜି ତୁ ମୋ ବୋଲେ ହୁଅ ଉସତ ।୫୧।
ଏମାନଙ୍କୁ କାଳରୂପେଣ ମୁହିଁ ଯେ ଆଗରୁ ଅଛଇ ମାରି
ଜଗତ୍ର (ଜଗତ) ବଞ୍ଚକ ନାମମାତ୍ର ହୋଇ ସାକ୍ଷାତ ସମର କରି ।୫୨।
ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ କର୍ଣ୍ଣ ଶଲ୍ୟ ଜୟଦ୍ରଥ ଏ ବୀର ପୁରୁଷ ଯେତେ
ଆଗହୁଁ ସମସ୍ତ ମୁହିଁ ମାଇଲିଣି ଏବେ ଯଶ ଦେବି ତୋତେ ।୫୩।
ବ୍ୟଥା ନ ପାଇଣ ତୁ ଏମାନ ମାର ଯୁଦ୍ଧେ ଜିଣିବୁ ଅବଶ୍ୟ
ସଞ୍ଜୟେ ବୋଇଲେ ଶୁଣ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ସ୍ୱାମୀ ଏମନ୍ତ ପ୍ରକାଶ ।୫୪।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶୁଣିଣ ନମସ୍କାର କରି ଗାତ୍ର କମ୍ପମାନ କରି
ଅତି ଭୟ ପାଇ ଶ୍ରୀହରି ପାଦେଣ ଗଡ଼ଘାଲି ହୋଇ ପଡ଼ି ।୫୫।
ଗଦଗଦ ହୋଇ ତନୁ ପୁଲକାଇ ବୋଲେ ଭୋ ପରମେଶ୍ୱର
ଜଗତ ଆନନ୍ଦ ପାଉଅଛଇ ଯେ ନାମକୀର୍ତ୍ତନେ ତୁମ୍ଭର ।୫୬।
ଅସୁରମାନେ ଯେ ଭୟକୁ ପାଇଣ ଦଶଦିଗକୁ ପଳାନ୍ତି
ସିଦ୍ଧ ମୁନିମାନେ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଣ ସମୂହେ ସ୍ତୁତି କରନ୍ତି ।୫୭।
ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁହିଁ ଆଦି କରିଣ ରଚନା ତୁମ୍ଭେ ସେ ଅକ୍ଷର ବ୍ରହ୍ମ
କେମନ୍ତେ ହେଁ ନମସ୍କାର ମୁଁ କରିବି ତୁମ୍ଭେ ହେଁ ସେ ମୂଳ ଧର୍ମ ।୫୮।
ତୁମ୍ଭେ ସେ ପୁରାଣ ପୁରୁଷ ପ୍ରକାଶ ତୁମ୍ଭେ ହେଁ ସେ ଆଦି ଦେବ
ଜଗତକୁ ହେତୁ ଜାଣିବା ଲୋକକୁ ତୁମ୍ଭେ ସେ ସ୍ୱାମୀ ହୋଇବ ।୫୯।
ତୁମ୍ଭେ ସେ ଆଦି ଅନାଦି ସିଦ୍ଧି ତୁମ୍ଭେ ପରମ ଯେ ପୁରୁଷହିଁ
ପବନ ବରୁଣ ଅଗ୍ନି ଚନ୍ଦ୍ର ଯମ ତୁମ୍ଭ ତହୁଁ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ ।୬୦।
ତୁମ୍ଭେ ସେ କୁବେର ତୁମ୍ଭେ ଦିବାକର ତୁମ୍ଭେ ସେ ବ୍ରହ୍ମା ଶଙ୍କର
ମୋହର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ପ୍ରଣାମ ଭୋ ସ୍ୱାମୀ ପରମେଶ୍ୱର ।୬୧।
ତୁମ୍ଭର ଆଗ କତିକି ଓଳଗଇଁ ପିଠି କତିକି ପ୍ରଣାମି
ସହସ୍ର ନମସ୍କାର ମୋର ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆହେ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱାମୀ ।୬୨।
ସବୁ ଠାବରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ଭୋ ନାଥ ଜଗତେଶ୍ୱର
ଜାଣି ନ ଜାଣିଣ ଯିସ ଦୋଷ ଦଳି ତାହା ମୋର କ୍ଷମାକର ।୬୩।
ଶୋଗେ ରୋଗେ ଭୁଲି ଶାଖା ସିନା ବୋଲି ହୁଡ଼ି ବୋଇଲି ନ ଜାଣି
ଆହେ ଯାଦେ (ଦ) ବ ଆହେ କୃଷ୍ଣ ବୋଲିଣ ଲାଜ ଦେଇ ପୁଣପୁଣି ।୬୪।

ହାସ୍ୟେ ରହସ୍ୟେଣ ପରିହାସେଣ ଯେ ରତି ଶୟନେ ଭୋଜନେ
ଅମାନନ କରି ଯାହା ମୁଁ ବୋଇଲି କ୍ଷମାକର ଭଗବାନେ ।୬୫।
ଜଗତ ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ କୀଟର ତୁମ୍ଭେ ହେଁ ବାପ ମା ସିନା
ତ୍ରିଭୁବନେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କେ ସରିସମ ଗୁରୁ ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ସିନା ।୬୬।
ତୁମ୍ଭର ତହୁଁ ଅଧିକ ନାହିଁ ଯହୁଁ ତହୁଁ ଓଳଗଇ ସ୍ୱାମୀ
ବାପ ଯେହ୍ନେ ପୁତ୍ର ଦୋଷ ନ ଘେନଇ ଅପ୍ରସନ୍ନ ବାଣୀ ଶୁଣି ।୬୭।
ଶାଖୀ ଯେହ୍ନେ ଶାଖା ଦୋଷ ଅପରାଧ କଲେହେଁ କରଇ କ୍ଷମା
ତେମନ୍ତ ପ୍ରାୟେକ ହୋଇଣ ଗୋସାଇଁ ମୋର ଦୋଷ ନ ଘେନିମା ।୬୮।
ଭୋ ସ୍ୱାମୀ ପୂର୍ବେ ଦେଖି ନାହିଁ ମୁହିଁ ଯେ ତୁମ୍ଭର ଏ ଦିବ୍ୟ ରୂପ
ହରଷ ବ୍ୟଥା ଏ ଦୁଇ ପାଇଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱରୂପର ଏ ତାପ ।୬୯।
ଅଙ୍ଗୁଳି ମୋଟ ଯୋଜନେ ଲକ୍ଷ ପେଟ ନ ପାରିଲି ପରିକଳି
ନାସା ଗଭୀର ଦୁଇଲକ୍ଷ ଯୋଜନ କେ କହୁ ପାଦର ତଳି ।୭୦।
ଭୋ ସ୍ୱାମୀ ଏବେଣ ଏରୂପ ସଂହରି ପୂର୍ବର ମୂରତି ଧର
ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର ଗଦା ପଦ୍ମ ଚତୁର୍ଭୁଜ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ମୋର ।୭୧।
ସହସ୍ରବାହୁ ବିଶ୍ୱରୂପ ଉପେକ୍ଷି ହୋଇବାକୁ ଦେବ ଶାନ୍ତି
ଅର୍ଜ୍ଜୁନର ବାଣୀ ଏସନ ଶୁଣିଣ ଶ୍ରୀହରି ହସି କହନ୍ତି ।୭୨।
ଅନନ୍ତ ମୂରତି ଅନନ୍ତ ଯେ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରସ୍ନେ* ଦେଖାଇଲୁ ତୋତେ
ପୂର୍ବେ ଏ ମୂର୍ତ୍ତିକି କେହି ଦେଖିନାହିଁ ନାହିଁ ନଥିଲା ଜଗତେ ।୭୩।
ଯେ ବେଦ ଅଧ୍ୟାନେ ଯଜ୍ଞାଦି କରିଣ ବହୁ ଦାନହିଁ ଯେ ଦେଇ
ଉଗ୍ରତପ କରି ତିନି ଭୁବନରେ ଏହା ନ ଦେଖନ୍ତି କେହି ।୭୪।
ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଣ ଦେଖାଇଲୁ ତୋତେ ବ୍ୟଥା ନ ପାଉ ତୋ ମନ
ଘୋର ରୂପ ଦେଖି ଅଜ୍ଞାନ ହତ ଏ ଭ୍ରମ ନୁହଁ ପଣ୍ଡୁ ନାନ ।୭୫।
ନିର୍ଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଣ ସନ୍ତୋଷ ପାଇଣ ପୂର୍ବର ମୂରତି ଚିହ୍ନ
ସଞ୍ଜୟ ବୋଲଇ ଶୁଣ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଏ ଅନ୍ତେ ଯିସ ବିଧାନ ।୭୬।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନକୁ ଏତେ ବୋଲିଣ ଯେ ସ୍ୱାମୀ ବିଶ୍ୱରୂପକୁ ଉପେକ୍ଷି
ପୂର୍ବର ଶାମ** ସ୍ୱରୂପକୁ ଧରିଣ ଉଭା ହୋଇ ପଦ୍ମ ଆଖି ।୭୭।
ପାର୍ଥ ଯେ ବୋଲଇ ଭୋ ପରମେଶ୍ୱର ନିସ୍ତରିଲି ମୁହିଁ ଏବେ
ଏ ତୁମ୍ଭର ଶାମ ମନୁଷ୍ୟ ମୂରତି ଡ଼ୋଳେ ଦେଖିଲଇଁ ଯେବେ ।୭୮।
ମନ ଯେ ପ୍ରକୃତି ସ୍ଥିର ହେଲା ମୋର ସବୁ ଛାଡ଼ିଲଇଁ ଭୟେ
ପାର୍ଥର ଏସନ ବଚନ ଶୁଣିଣ ନାରାୟଣ ସ୍ୱାମୀ କହେ ।୭୯।

* ପ୍ରସ୍ନେ - ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ।
** ଶାମ - ଶାନ୍ତିମୟ ।

ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱରୂପ ଦେଖିଲୁ ତୁହି ଯେ ଅତି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଏ ରସ
ଏରୂପ ଦେଖିବାକୁ ମନେ ବାଞ୍ଛା ଯେ କରୁଅଛନ୍ତି ତ୍ରିଦଶ୍ୟ* ।୮୦।
ଜପ ତପ ଦାନ ଏ ଯଜ୍ଞମାନ ଯେ ନାନା କର୍ମମାନ କଲେ
ଏ ମୋର ପରମ ବିଶ୍ୱରୂପ କେହି ଦେଖି ନ ପାରନ୍ତି ଭଲେ ।୮୧।
ମୋହ ତହିଁ ଯାର ଦୃଢ଼ ତପ ଭକ୍ତି ସେହି ଯେ ମୋତେ ଜାଣନ୍ତି
ମୋତେ ଯେ ଦେଖିଣ ମୋହ ତହିଁ ଲୀନ ସେ ପ୍ରାଣୀ ମୁକ୍ତି ହୁଅନ୍ତି ।୮୨।
ତୁ ଏବେ ମୋହର ପୀରତି ଅର୍ଥେଣ କରମମାନଙ୍କୁ କର
ସର୍ବସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ି ମୋହରେ ଭଗତି ହୋଇଥାଅ ତତପର ।୮୩।
ପ୍ରାଣୀରେ ବଇରୀ ନୁହଁଇ ସେ ଯେହୁ ସେହି ସେ ମୋର ହୁଅନ୍ତି
ବିଶ୍ୱରୂପ ଏକ ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟେ କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନେ କହନ୍ତି ।୮୪।
ସଞ୍ଜୟେ କହନ୍ତି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେ ଏ ଗୀତା ଯୋଗର ସାର
ବଳରାମଦାସ ଗୀତରେ ଗାବନ୍ତି ସୋମନାଥର କୁମର ।୮୫।

ଇତି **ଶ୍ରୀଭଗବଦ୍‌ଗୀତା** ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ବିଶ୍ୱଗର୍ଭଯୋଗ ଧର୍ମ କଥନେ ନାମ
ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଭକ୍ତିସାର**

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :- କରପତ୍ର ଯୋଡ଼ି ବୋଲଇ ଯେ ପାର୍ଥ ଦେଖିଲି ବିଶ୍ୱମୂରତି
କର୍ମଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନସାର ଅଟେ କେହୁ ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ଶିରୀପତି ।୧।
ବିଶ୍ୱରୂପକୁ ଯେ ଛାଡ଼ିଣ ଶ୍ରୀହରି ନିଜ ରୂପ ଯହୁଁ ଧରି
ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇଣ ଧନଞ୍ଜୟ କରଯୋଡ଼ିଣ ପଚାରି ।୨।

ଗୀତବନ୍ଧ :- "କଳସାବାଣୀରେ ଗୀୟତେ"

---

* ତ୍ରିଦଶ୍ୟ - ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ପାତାଳ (ସଂ: ତ୍ରିଦେଶ ?)
ଅଥବା ତ୍ରିଦଶ - ଦେବତା

** ମୂଳଗୀତାରେ ଭକ୍ତିଯୋଗ ।

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଇଲେ ସ୍ୱାମୀ ପୁଚ୍ଛିବି କଥାଏ,
ଯେଉଁ ଲୋକ ସର୍ବଦା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସେବା ଥାଏ ।୧।
ଅକ୍ଷୟ ଅବ୍ୟୟ ଯେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଯାର ଆଶ,
ଦୁହିଁଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କିଏ କହ ପୀତବାସ ।୨।

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଶ୍ରୀହରି ବୋଇଲେ ଯେହୁ ନିତ୍ୟଯୁକ୍ତ ହୋଇ,
ଆପଣାର ମନ ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୟନ୍ତି ମୋର ତହିଁ ।୩।
ଶରଧା କରନ୍ତି ମୋତେ ସେମାନେ ଉତ୍ତମ,
ଆହୁରି କଥାଏ ବୋଲେ ଶୁଣ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ।୪।
ଅକ୍ଷୟ ଅବ୍ୟୟ ଯେଉଁ ସର୍ବଜ୍ଞ ଅବ୍ୟକ୍ତ,
ଅନୁଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ନିଶ୍ଚଳ ସତ୍ୟବାତ (ବନ୍ତ) ।୫।
ଏସନ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଇନ୍ଦ୍ରି ଦମି ଧ୍ୟାନ କରି,
ସମବୁଦ୍ଧି ପ୍ରାଣୀ ଯେହୁ ହିଂସାହିଁ ନ ଧରି ।୬।
ସେମାନେହିଁ ମୋତେ ହାଦେ ବଡ଼ ଦୁଃଖେ ପାନ୍ତି,
ଦେହ ଧରି ନିରାମୟ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଚିହ୍ନନ୍ତି ।୭।
ଏକଥା ବଡ଼ ଦୁର୍ଲଭ ଏଣେ ପ୍ରାସ ପାଏ,
ଏଥହୁଁ ଉଶ୍ୱାସ ଅଛି କହିବା କଥାଏ ।୮।
ଯେଉଁ ଲୋକ ସର୍ବ କର୍ମ ସମର୍ପିଇ ମୋତେ,
ତାହାକୁ ମୁଁ ଉଦ୍ଧରଇ କହୁଅଛି ତୋତେ ।୯।
ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେହିକ୍ଷଣି ଉଦ୍ଧରଇ,
ତେଣୁ କରି ତାହାକୁ ମୁଁ ଉତ୍ତମ କରଇ ।୧୦।
ତୁହି ତୋହ ମନ ବୁଦ୍ଧି ମୋହ ତହିଁ ଦେଇ,
ମୋର ଦେହେ ପଶିବୁ ସଂଶୟ ଏଥି ନାହିଁ ।୧୧।
ଯେବେ ଚିତ୍ତ ସ୍ଥିର କରି ଦେଇ ନ ପାରିବୁ,
ନିତି ସରି ଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡେ ଅଭ୍ୟାସ କରିବୁ ।୧୨।
ତୁ ଅବା ବୋଲିବୁ ମୁଁ ଯେ ଦେହଧାରୀ ହୋଇ,
ଅଭ୍ୟାସ କରି କେମନ୍ତେ ପାରିବି ଗୋସାଇଁ ।୧୩।
ମୋହର ପୀରତି ଅର୍ଥେ କର୍ମମାନ କର,
ମୋକ୍ଷହିଁ ପାଇବୁ ତେଣେ କହିଲୁ ନିକର ।୧୪।

ଏହା ମୁହିଁ କରି ନ ପାରଇ ବୋଲୁ ଅବ.
ଏଥହୁ ଉଶ୍ୱାସ ଅଛି ତୋତେ କହିଦେବା ।୧୫।
କର୍ମଫଳ ବାଞ୍ଛା ତୁ ଯେ ନ ଧରିବୁ ଚିତ୍ତେ,
ଏକହୃଦେ ଶରଣ ପଶ ତୁ ବେଗ ମୋତେ ।୧୬।
ଅଭ୍ୟାସହୁଁ ଜ୍ଞାନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧ୍ୟାନ,
ଧ୍ୟାନୁଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତ୍ୟାଗ ଆଉ କର୍ମଫଳମାନ ।୧୭।
କର୍ମଫଳ ତ୍ୟାଗିଲେ ସଂସାରୁ ଶାନ୍ତି ହୋଏ ,
ଏମନ୍ତ ଲୋକ ପ୍ରାଣକୁ ମିତ୍ର ହୋଇଥାଏ ।୧୮।
ମମତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅହଙ୍କାରହିଁ ନ କରି,
ଦୁଃଖେ ସୁଖେ ସମଦୟା କ୍ଷମାହିଁ ଆଚରି ।୧୯।
ଲାଭ ଅଲାଭେ ସନ୍ତୋଷ ନିୟତ ତା' ଚିତ୍ତ,
ମୋତେ ହେଁ ସେ ଦୃଢ଼ କରି ହୁଅଇ ଭଗତ ।୨୦।
ମୋହ ତହିଁ ମନ ବୁଦ୍ଧି ସ୍ଥିର କରି ଦେଇ ,
ବ୍ରହ୍ମ ଦରଶନ ଯେ ଲୋକଙ୍କୁ ଭୟ ନାହିଁ ।୨୧।
ଭୟ ଉଦ୍‌ବେଗ ଯେ ହରଷ ଅମରଷ*,
ଏ ଚାରିକଥା ନ ଥିଲେ ମୋହର ସେ ଦାସ ।୨୨।
ପଦାର୍ଥକୁ ବାଞ୍ଛା ନ କରେ କଦାଚିତ୍ତେ,
ଶୁଚୀବନ୍ତ ହୋଇଥାଇ ଉଦାସୀନ ମତେ ।୨୩।
କର୍ମଫଳ ତ୍ୟାଗିଣ ଯେ ବ୍ୟଥା ହିଁ ନ ଘେନି,
ସେ ମୋହର ଅତି ପ୍ରୀତି ଭକ୍ତ ଫାଲଗୁନି ।୨୪।
ଶୁଭାଶୁଭ ନ ଘେନିଲେ ମୋହର ଭଗତ,
ଶତ୍ରୁମିତ୍ର ମାନ ଅପମାନେଣ ଏକତ୍ୱ ।୨୫।
ଶୀତ ଉଷ୍ଣ ନିନ୍ଦା ସ୍ତୁତି ଯାଙ୍କୁ ସମତୁଲ,
ଦୁର୍ଲଭ ହେତୁ ତାହାର ମନ ସ୍ଥିର ବୋଲ** ।୨୬।
ଯାହା ପାଇ ତେଣେ ତୋଷ ଯହିଁ ଥାଇ ଘର,
ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧି ସେ ପୁରୁଷ ଭଗତ ମୋହର ।୨୭।
ଏ ଧର୍ମ ଅମୃତ କଥା ଶୁଣିନ୍ତିଟି ଯେହୁ,
ପୂର୍ବପକ୍ଷ ନ ଥିଲେହେଁ ଏବେ ଚାଲୁ ସେହୁ ।୨୮।

---

* ଅମରଷ - ଅମରିଷ, କ୍ରୋଧ, ଇର୍ଷା, ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ।

** ବୋଲ - କଥା ।

ମୋହର ବୋଇଲାକୁ ଯେ ଶରଧା କରନ୍ତି,
ସେମାନେ ମୋହର ହାଦେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୀରତି ।୨୯।
ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧ୍ୟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୀତା ଅର୍ଥ ସାର,
ଶ୍ରୀବାସୁଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବିଚାର ।୩୦।
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେଣ ସଞ୍ଜୟ ଏହା କହି,
ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲେ ଭକ୍ତକୁ ଦୟା ବହି ।୩୧।
ଜଗନ୍ନାଥ ସେବିଣ ଯେ ବଳରାମ ଦାସ,
ସର୍ବଜନ ରଞ୍ଜନେ ମୁଁ କଲଇ ପ୍ରକାଶ ।୩୨।

ଇତି ଶ୍ରୀଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ଭକ୍ତିସାରକଥନେ ନାମ
ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ତ୍ରୟୋଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

କ୍ଷେତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ଯୋଗ*

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :- ସୁହୃଦ ଚିତ୍ତେ ବାସୁଦେବ କହନ୍ତି ଶୁଣ ପରମ ଗୁପତ
ଶୁଣିଣ ସଂଶୟେ ଛେଦନ ହୋଇଲା ବୋଲି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉସତ ।

ଗୀତବନ୍ଧ :- "ଦଣ୍ଡେକ ବାଣୀ"

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ସ୍ୱାମୀ ବୋଲନ୍ତି ଯେ ଦୃଢ଼ କରି ମତି ଧନଞ୍ଜୟ ହାଦେ ଶୁଣ
କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ବୋଲି ହାଦେ ଦେହକୁ ଆହୁରି ଅଛଇ ଶୁଣ ।୧।
ଏ କ୍ଷେତ୍ର ମୁହିଁ ଯେ ବୋଲି ପ୍ରତେ ଯାଇ ମୋହର ବୋଲି ବୋଲନ୍ତି
କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ବୋଲି ସେ ତାହାକୁହିଁ ବୋଲି ଏକଥାରେ ନାହିଁ ଭ୍ରାନ୍ତି ।୨।

---

* ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ କ୍ଷେତ୍ର - କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ - ବିଭାଗ ଯୋଗ ।

ଆତ୍ମା ଶରୀର ଯେ ଭିନ୍ନେ ଚିହ୍ନେ ନର ତାହାକୁ ସେ ବୋଲି ଜ୍ଞାନୀ
କ୍ଷେତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ଦୁହିଁଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ସଞ୍ଚପି କହେ ଅର୍ଜୁନ ।୩।
ଅନେକ ଯେ ଋଷି ବେଦବାକ୍ୟ ଘୋଷି ନିଶ୍ଚୟ କରି ବୋଇଲେ
ତାହା ମୁଁ ତୋତେ ସଞ୍ଚପି କହୁଅଛି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥେ ବୋଇଲେ ।୪।
ପଞ୍ଚମହାଭୂତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମସ୍ତ ଅହଙ୍କାର ବୁଦ୍ଧିମନ
ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ ଆଦି ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ରମିବାର ପଞ୍ଚସ୍ଥାନ ।୫।
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦୁଃଖ ଯେ ଚଇତନ ସୁଖ ଇଛା ଧଉର୍ଯ୍ୟ ଶରୀର
ଏତେ ଗୁଣ ହାଦେ ଦେହ କହିଅଛି ଶୁଣ ତୁ ପାଣ୍ଡବ ବୀର ।୬।
ଆତ୍ମା-ପରଶଂସା ନ କରିବା ହିଂସା ଦାମ୍ଭିକ ପଣ ନୋହିବା
ପରକୁ ପୀଡ଼ା ନ କରି ଭଲବାଟେ ଚାଲିବା ପୁଣ ସହିବା ।୭।
ଗୁରୁଙ୍କୁ ସେବା ଶୁଚିବନ୍ତ ହୋଇବା ମନ ନିରୋଧିବା ସ୍ଥିର
ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଅର୍ଥରେ ନିସ୍ପୃହା ନ ବହିବ ଅହଙ୍କାର ।୮।
ଜନମହିଁ ହୋଇ ମରଣହିଁ ପାଇ ଯୁବା ବୃଦ୍ଧା ଦୁଃଖ ଦୋଷ
ଏମାନେହେଁ ସେ ବୋଇଲେ ଯାଇ ବୋଲି ଯେଉଁଲୋକ ହୋଇ ତୋଷ ।୯।
ଘରଣୀ ମନ ଯେ ଘର ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଏଣେ ଆସକ୍ତ ନୁହଇଁ
ବିପୁଳ ଅନିଷ୍ଟ ପ୍ରାପତ ସମୟେ ସମତା ଚିତ୍ତେ ବହଇ ।୧୦।
ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ତହିଁ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ହୋଇ ମୁଁ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣିମ
ଶୁଦ୍ଧ ଏକାନ୍ତ ସ୍ଥାନେ ଥାଇ ନିଶ୍ଚଳ ଭକ୍ତିରେ ମୋତେ ଜାଣିମ ।୧୧।
ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ପାଶକୁ ନ ଯିବ ଜାଣିମାକ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ
ଏତେକ ଗୁଣ ଯାହା ତହିଁ ଅଛନ୍ତି ସେହି ସେ ଜ୍ଞାନୀ ଅର୍ଜୁନ ।୧୨।
ଏ କଥାହୁଁ ଅନ୍ୟ କିଛି ଅରଜୁନ ଆହୁରି କଥାଏ ଶୁଣ
ଯେବଣ ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିଲେ ମୋକ୍ଷ ପାଇ କହଇ ତହିଁର ଗୁଣ ।୧୩।
ସେ ଯେବଣ ତତ୍ତ୍ୱ ତା ଶୁଣ କିନା ତୁ ସବୁହୁଁ ଉତ୍ତମ ସେହି
ଯାହାର ହାଦେ ରୂପରେଖ ନାହିଁ ସର୍ବବ୍ୟାପକଟି ସେଇ ।୧୪।
କେବଳ ଅଛି ବୋଲିଣ ଲକ୍ଷି ଦେହ ତା ତେହ୍ନେ ପରାୟେ
ସେ ପୁରୁଷର ଗୋଡ଼ ହାତ ମୁଖ ଲକ୍ଷଣେ ଭୂଷଣ ହୋଏ ।୧୫।
ଶୁକ୍ଳାମ୍ବର ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନ ଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟିକି ପ୍ରକାଶେ
ଦାସ ତାରିବାକୁ ଭୂଜ ଟେକିଛନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ ମନ୍ଦହାସେ ।୧୬।
ସେ ନିରାମୟ ଦେହ ଶୂନ୍ୟସ୍ୱରୂପୀ ପରମ ଜ୍ୟୋତିଟି ସେହି
ବାହାର ଭିତର ଦଶଦିଗ ଯାକେ ବ୍ୟାପିଣ ଅଛନ୍ତି ସେହି ।୧୭।

ସେହି ସେ ପଦାର୍ଥ ସର୍ବଗୁଣେ ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ୍ତି ଭୂତଗୁଣେ
ସେ ପୁଣ ଇନ୍ଦ୍ରିମାନଙ୍କରୁ ବର୍ଜିତ ହୋଇଣ ଥାଇ ଆପଣେ ।୧୮।
ସେ ପୁଣ କାହିଁ ଯେ ଆଶକତ ନୋହି ସମସ୍ତେ ତାହାହିଁ ଛନ୍ତି
ନିର୍ଗୁଣ ବୋଲିଣ ତାହାକୁ ସେ ବୋଲି ଗୁଣେ ତା ଆଶ୍ରେ କରନ୍ତି ।୧୯।
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଦେହରେ ବାହାର ଭିତରେ ପୂରିଣ ଅଛଇ ସେହି
ନ ଜାଣିମା ଲୋକେ ଦୂରେ ଥିଲା ପ୍ରାଏ ସଞ୍ଚପି ଜାଣି ନୁହଇ ।୨୦।
ବ୍ରହ୍ମଦର୍ଶନ ଲୋକଙ୍କୁ ନିକଟ ସେ ଚିନ୍ତିଲେ ଦେଖଇ ମନେ
ଜୀବ ପରମ ଏ କେବଳ ନୁହନ୍ତି ଅଲଗ୍ନ ଲଗ୍ନ ବିଧାନେ ।୨୧।
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଜାତ ପୋଷନ୍ତା ହିତ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତା
ତାମସୁ ବାହାର ରଜରୁ ଭିନ୍ନ ସେ ସବୁରି ହୃଦେ ପୁରନ୍ତା ।୨୨।
ସର୍ବ ଗୁପତ ତାରି ପତିତ ପରମ ଆକାଶେ ଦିଶେ
ନିର୍ମଳ ଶୂନ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ସେ ଦେହୀ ଜ୍ଞାନୀ ଦୃଷ୍ଟିକି ପ୍ରକାଶେ ।୨୩।
କ୍ଷେତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ସଞ୍ଚପି ବିଧାନ ତୋତେ କହିଲଇଁ ଯାହା
ମୋହର ଭାବ ଜାଣିଣ ମୋର ଭକ୍ତଲୋକ ସେ ଜାଣଇ ତାହା ।୨୪।
ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃତି ଅନ୍ନାଦିରୁ ହୁନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିକାରମାନ
ଏ ସବୁ ପ୍ରକୃତିରୁ ଜାତ ବୋଲିଣ ଜାଣ ତୁ ପଣ୍ଡୁନନ୍ଦନ ।୨୫।
ଏ ଶରୀରକୁ ଦୁଃଖ ସୁଖକୁ ହେତୁ ଅଟଇ ପ୍ରକୃତି
ଦୁଃଖ ସୁଖ ଭୋଗ ପ୍ରକୃତିରେ ପୁରୁଷ କରଇ ପ୍ରୀତି ।୨୬।
ଏହି ପୁରୁଷ ଜାତ ଅବଶ୍ୟ ଭଲ ମନ୍ଦ ଦେହ ପାଇ
ସତ୍ତ୍ୱ ରଜ ତମ ତ୍ରିଗୁଣ ବେଶେ ସେ କର୍ମଫଳ ଭୁଞ୍ଜୁଥାଇ ।୨୭।
ଭଲ କରମ ହୋଇଲେ ଜନ୍ମ ଦେବତା ଶରୀର ପାଇ
ମନ୍ଦ କରମ ହୋଇଲେଣ କୃମିକୀଟ ଶୁଭାଶୁଭ ଅନ୍ୟ ନୋହି ।୨୮।
ଏ ଦେହେ ଥାଇ ଶୁଚିବନ୍ତ ହୋଇ ପରମପୁରୁଷ ଦେଖି
ସନମତ କରି ସୃଷ୍ଟିହିଁ କରଇ ଗୁଣମାନ ଉପଲକ୍ଷି ।୨୯।
ବ୍ରହ୍ମଶଙ୍କର ପରମାତ୍ମାର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ହୋଇଥାଇ
ପ୍ରକୃତି ପୁରୁଷ ଆପେ ବୋଲି ଦେହ ଧଇଲେହେଁ ଜନ୍ମ ନାହିଁ ।୩୦।
ଥୋକେ ଲୋକମାନେ ଆପଣାର ମନେ ଧ୍ୟାନେ ଆତ୍ମାକୁ ରମନ୍ତି
ଥୋକାଏ ଲୋକ ଯେ ପରମପୁରୁଷ ଭିନ୍ନେ ବୋଲି ବିଚାରନ୍ତି ।୩୧।
କର୍ମଯୋଗୀ ଲୋକ ବ୍ରହ୍ମକୁ ସାକ୍ଷାତେ ଦେଖଇ କାୟା ଭିତରେ
ଥୋକାଏ ଲୋକ ଯେ ଏମନ୍ତ ବୋଲିଣ ପୁଚ୍ଛେ ଜାଣିମା ଲୋକରେ ।୩୨।

ଶୁଣିଣ ଯେ ଆଶା କରନ୍ତି ଭରସା ସେଇ ସଂସାରୁ ତରନ୍ତି
କ୍ଷେତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ଦୁହିଙ୍କର ମଧରେ ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ହୁନ୍ତି ।୩୩।
ସବୁରି ଦେହେ ଆତ୍ମା ଅକ୍ଷଏ ଦେହ ସେ କ୍ଷୟେ ଯାଆନ୍ତି
ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଜାଣିମା ଲୋକ ବୋଲି ଯେହୁ ଏମନ୍ତ ମଣନ୍ତି ।୩୪।
ବ୍ରହ୍ମଶଙ୍କର କୀଟ ଆଦି ଯେ ହରିହିଁ ସେ ଆତ୍ମମଏ
ଏମନ୍ତ ଜାଣିଣ ଯେ ସମ ଦେଖଇ ସେ ପ୍ରାଣୀ ତରିଣ ଯାଏ ।୩୫।
ପ୍ରକୃତିର ଗୁଣ ବୋଲି ସେ ଜାଣିଣ ବିଚାରଇ ସେ ଏ କର୍ମ
ଆତ୍ମାର ଏଥି କିସ ବିଷେ* ଅଛଇ ଆତ୍ମା ସେ ଅକ୍ଷୟ ବ୍ରହ୍ମ ।୩୬।
ଯହୁଁ ଦେହ ସେ ପ୍ରକୃତିର ବଶେ ତେଣୁ ଏ ପ୍ରକୃତି ଚଳି
ଆତ୍ମାର ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରକୃତିର ପର ବୋଲିଣ ସେ ଜ୍ଞାନୀ ଭାଳି ।୩୭।
ପ୍ରଳୟ କାଳରେ ବାସୁଦେବ ଦେହେ ପଶୁଥାନ୍ତି ସବୁ ଯାଇ
ସୃଷ୍ଟିକାଳେ ପୁଣି ଯେ ଯାହା ମୂରତି ଧରିଣ ଶରୀର ବହି ।୩୮।
ନିର୍ଗୁଣମୟ ଯେ ଅନାଦି ଅବ୍ୟୟ ତେଣୁ ଏ ଆତ୍ମାଟି ସିଦ୍ଧ
ଶରୀର ବହି ଶରୀର ଗୁଣଙ୍କରେ ନୁହଁଇଟି ହାଦେ ବନ୍ଧ ।୩୯।
ଶୂନ୍ୟରେ ଯେମନ୍ତ ବ୍ୟାପିଣ ଜଗତ ଲାଗିଣ ନ ଥାଇ କାହିଁ
ତେହ୍ନେ ଆତ୍ମା ପୁଣ ଦେହ ଯେ ବହିଣ ଆଦିତ୍ୟ ପ୍ରାୟେ ଉଅଁଇ ।୪୦।
ତେଣୁ ଆତ୍ମାରହିଁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ତହିଁ ଥାଇ କରେ ପରକାଶ
ଦେହରୁ ଆତ୍ମା ଯେ ଭିନ୍ନ ବୋଲି ଜାଣି ଜ୍ଞାନୀଦୃଷ୍ଟିକି ସେ ଦୃଶ୍ୟ ।୪୧।
ଏ ଭୂତଙ୍କର ଦେହ ବେଭାର ଏମନ୍ତ ବୋଲି ଯେ ଜାଣି
ତାହାକୁ ପରମ ଗତି ପରାପତ କୃଷ୍ଣ କହେ ପାର୍ଥ ଶୁଣି ।୪୨।
ତ୍ରୟୋଦଶ ଅଧ୍ୟା ଗୀତା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯେ ବଳରାମ ଦାସ ଗାଏ
ସଞ୍ଜୟ ମୁଖୁଁ ପରମ ଯୋଗ ଶୁଣି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ତୋଷ ହୁଏ ।୪୩।

ଇତି ଶ୍ରୀଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ଜୀବପ୍ରକୃତିକଥନେ ନାମ
ତ୍ରୟୋଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

---

* ବିଷେ - ବିଷୟ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ତ୍ରିଗୁଣ ଭେଦ*

ପୀଢ଼ ବନ୍ଧ :- କ୍ଷେତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ବେନି କଥା ବିଧାନ ପାର୍ଥେଣ କହେ ମୁରାରି
ଆହୁରି ଉତ୍ତମ ଜ୍ଞାନ ଯେ ଅଛଇ ଶୁଣ ତୁ ଗାଣ୍ଡିମଧାରୀ ।

ଗୀତବନ୍ଧ :- "ରେଣା ବାଣାୟ ଗୀୟତେ"

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଅର୍ଜୁନ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ବୋଲନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ ଗୋସାଇଁ
ଆହୁରି ଉତ୍ତମ ଜ୍ଞାନ କହିବା ତୋତେ
ଯାହା ଶୁଣି ମୁନିମାନେ ପାଇଲେ ପରମ ସ୍ଥାନେ
ଏହି ଆଜ୍ଞା ଆଶ୍ରେ କରି ଚିହ୍ନିଲେ ମୋତେ ।୧।
ପ୍ରଳୟ କାଳରେ ବ୍ୟଥା ନ ପାନ୍ତି ସେ ମହାଜ୍ଞତା
ସୃଷ୍ଟିହିଁ କାଳେଣ ଜାତ ନୁହନ୍ତି ସେହି
ବ୍ରହ୍ମା ବୋଲି ବୋଲୁ ଯାହା ମୁଁ ଗର୍ଭେ ଧଇଲି ତାହା
ତହୁଁ ତା ସେ ସୃଷ୍ଟି ହାଦେ ପାତନା ହୋଇ ।୨।
କଳ୍ପନାରୁ ସୃଷ୍ଟି ଜାତ ଯେ ଯୋନି ତହିଁ ସମ୍ଭୁତ
ସେ ଯୋନି ଆଦି ପ୍ରକୃତି ସୁବୀଜ ଦାତା
ପ୍ରକୃତିରୁ ଜାତ ପୁଣ ରଜ ତମ ସତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣ (ସତ୍ତ୍ୱ)
ଏ ତିନିହେଁ ଅଟନ୍ତି ଆତ୍ମାକୁ ଭେଦନ୍ତା ।୩।
ସତ୍ୟେ ନିର୍ମଳ ପ୍ରକାଶ ନୋହେ ଉପଦର୍ପ ପ୍ରାସ
ସାଧୁସଙ୍ଗ ଜ୍ଞାନ ଦୁଇଠାରେ ତା ମନ
ରଜରୁ ଲୋଭ ଶରୀର ପିସୁନ ଯେ ହୋଇଲାର
ଇତ୍ୟାଦି ସାଧୁ ନ ଗଣି ଯେ ଦୁରଜନ ।୪।
ଏ କର୍ମ କରି ବନ୍ଧ ହିଁ ଅଜ୍ଞାନୁ କରମୀ ହୋଇ
ମୋହ ପ୍ରମାଦ ଅଳସ ନିଦ୍ରାରେ ବୋଧି
ପରେ ପିଡ଼ା ପାପ ଧର୍ମ ଜିଘାସି x x x
ଭଲମନ୍ଦ ନ ବାରି ସେ ଅସୁର ବୁଦ୍ଧି ।୫।

---

* ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ଗୁଣତ୍ରୟ - ବିଭାଗ ଯୋଗ ।

ସତ ଗୁଣ ବୋଲି ଯେହୁ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟଇ ସେହୁ
ଭକ୍ତିଯୋଗ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରି ହୋଏ ଆନନ୍ଦ
ରଜ ଗୁଣରେ ବିଚାର କରମେ ଶରଧା ତାର
ତମ୍‌ଗୁଣ ପ୍ରମାଦରେ କରଇ ଦ୍ୱନ୍ଦ ।୬।
ଲୋଭ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମନେ ଧରି ଜ୍ଞାନକୁ ଉହାଡ଼ କରି
ଥୋକାଏକ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ବରଇ ବାଞ୍ଛା
ଥୋକାଏକ ରଜଗୁଣ ଶରଧା କରି ଆପଣ
ଥୋକାଏକ ଲୋକ ତମଗୁଣେନ ଇଛା ।୭।
ଯାହା ଦେହେ ସବୁଦ୍ୱାରେ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାଶେ ନିର୍ଭରେ
ସତ ବଳି ଆର ବୋଲି ଗଣିତା କରି
ଲୋଭରେ ଅଶାନ୍ତି ହୋଇ କରମେ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରଇ
ତାହା ତହିଁ ରଜଗୁଣ ଅଧିକ ବଳି ।୮।
ଜ୍ଞାନ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇ ଥାଇ ମୋରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ନୋହି
ଭଲମନ୍ଦ ମୋହେ ବଶ ତମେ ଆକୁଳି
ଆତ୍ମା ସୁଖ ନ ଜାଣଇ ମାୟ ଫଳ ଚିନ୍ତୁ ଥାଇ
ବିଷ୍ଣୁ ଭକ୍ତିକି ନ ଜାଣି ମୋହେଣ ବଳୀ ।୯।
ତମଗୁଣେ ଅହଙ୍କାର ଆହାର ନିଦ୍ରା ଅପାର
ନିରତେ ପରକୁ ରାଗ ହିଂସା କରଇ
ମଇଥୁନ ଇଷ୍ଟତାର ଅପାର ଆଶା ବେଭାର
କ୍ଷୁଦ୍ର ଯୋନିଜାତକୁ ବାସନା ବଢ଼ାଇ ।୧୦।
ସତ୍ୟଗୁଣ ଆଶ୍ରେକେଣ ଯେଉଁ ଲୋକ ଛାଡ଼େ ପ୍ରାଣ
ଉତ୍ତମ ଲୋକଙ୍କ ଗତି ସେ ହାଦେ ପାଇ
ରଜଗୁଣ ଲୋକ ଦେହୀ ଛାଡ଼ିଲେ କରମୀ ହୋଇ
ସେ ଲୋକ ମନୁଷ୍ୟଲୋକେ ଜନମ ହୋଇ ।୧୧।
ତମଗୁଣୀ ଛାଡ଼େ କାଏ (ୟେ) ପଶୁଯୋନି ଜନ୍ମ ପାଏ
ମୁଢ଼ ପଣେ ଅମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ପାଇ
ସତ୍ୟ ସେ ସୁକୃତ ଫଳ ରଜ ଦୁଃଖହିଁ ବିଫଳ
ତମଗୁଣ ଫଳ ହାଦେ ଅଜ୍ଞାନୀ ହୋଇ ।୧୨।
ସତ୍ୟଗୁଣୁଁ ଜ୍ଞାନ ଜାତ ରଜରୁ ଲୋଭ ଉଦିତ
ତମରୁ ପ୍ରମାଦ ମୋହ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଏ
ସତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତି ପାନ୍ତି ରଜ ସମ୍ପଦେ ବସନ୍ତି
ତାମସ ଅଭାଗୀ ଅଧୋଗତିକି ପାଏ ।୧୩।

ଏ ତିନି ଗୁଣରୁ ଆତ୍ମା ଅତୀତ ସେ ମହାତମା
ଏହା ଯେ ଜାଣଇ ସେ ମୋ ଘେନଇ ଭାବ
ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ଜରା ଦୁଃଖ ଉଦାସ ହୋଇଣ ସୁଖ
x x ଆପଣେ ପାଇଲା ଅମୃତ ଲାଭ ।୧୪।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲେ ଗୋସାଇଁ ଯହିଁ ତିନିଗୁଣ ନାହିଁ
କେମନ୍ତ ପ୍ରକାରେ ତାକୁ ଚିହ୍ନିବା ଅବା
ଅଜ୍ଞାନ ପିଣ୍ଡ ମୋହର ସୁଦୟା ଯେବେ ତୋହର
ଯେମନ୍ତ ଜାଣଇ ମୁହିଁ ତାହା କହିବା ।୧୫।
ଶ୍ରୀହରି ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ ପ୍ରକାଶ ଗୁଣ
ମୋତେ ଆଶ୍ରେକର ଯେ ତ୍ରିଗୁଣ ଅତୀତ
ପାଇଲେ ନ ଘେନି ସୁଖ ନ ପାଇ ନୋହେ ବିମୁଖ
ଏ ଗୁଣଙ୍କରେ ନ ଚଳି ହୋଏ ନିବୃତ୍ତ ।୧୬।
ବିଚାରଇ ଗୁଣଙ୍କର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବାର ବେଭାର
ମାଟି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହେ ସୁଖ ଦୁଃଖେଣ ସମ
ପ୍ରିୟା ପ୍ରିୟ ନିନ୍ଦା ସ୍ତୁତି ମାନ ଅପମାନ ଧିତି
ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ସମ ଦେଖି ସେ ମହାତ୍ତମ (ମହାତ୍ମନ୍) ।୧୭।
ତ୍ୟାଗହିଁ ଆରମ୍ଭ ସବୁ ତ୍ରିଗୁଣାତୀତ ବୋଲିବୁଂ
ଏକାଙ୍ଗ ଭକ୍ତିରେ ସେବା କରଇ ମୋତେ
ସେ ଲୋକଟି ଗୁଣାତୀତ ପରଂବ୍ରହ୍ମରେ ଯୁଗତ
ବ୍ରହ୍ମକୁ ସାଧନା ବାଟ କହିଲି ତୋତେ ।୧୮।
ଅବ୍ୟୟ ଅମୃତ ସ୍ଥାନ ମୋକ୍ଷ ଧର୍ମକୁ ହିଁ ଜ୍ଞାନ
ଆନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ସ୍ଥାନ ସେହି ସେ ମୁହିଁ
ତେଣୁ ମୋ ଭଗତ ଜନ ଗୁଣାତୀତ ବ୍ରହ୍ମେ ଲୀନ
ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ଞାନ ତୋତେ କହିଲି ମୁହିଁ ।୧୯।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟା ଏହୁ ପାର୍ଥକୁ କହିଲେ ପ୍ରଭୁ
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେ ଏହା ସଞ୍ଜୟେ ଭଣି
ଗୀତା ଏ ଶାସ୍ତ୍ରଙ୍କ ସାର ଶୁଣିଲେ ସଂସାରୁ ପାର
ବଳରାମ ଦାସ ହରି ଭାବ ବଖାଣି ।୨୦।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷସ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗ ଶାସ୍ତ୍ରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ତ୍ରିଗୁଣଜ୍ଞାନ ଧର୍ମ କଥନେ ନାମ
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯୋଗ

ବିଶ୍ୱବୃକ୍ଷ ସଂସାର

ପୀଡ଼ବନ୍ଧ :- ଶ୍ରୀହରି କହନ୍ତି ଶୁଣ ହୋ ପାର୍ଥ କହଇ ଆବର ସାର
ମାୟା ସଂସାର ଯେ ଏ ଗହନ ବନ ଏଥିର ସାଧ ବିଚାର

ଗୀତବନ୍ଧ :- "ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା ବାଣୀରେ ଗାଇବ"

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ସ୍ୱାମୀ ବୋଲନ୍ତି ଏ ଭବସାଗର, ଅଶ୍ୱସ୍ଥ* (ତ୍ଥ ?) ବୃକ୍ଷ ଗୋଟାର ଆକାର ।୧।
ସବୁ ବୃକ୍ଷଙ୍କର ତଳକୁ ମୂଳ, ଉପର ଆଡ଼କୁ ହୋଇଛି ଡ଼ାଳ ।୨।
ଏ ବୃକ୍ଷର ମୂଳ ଉପରେ ଥାଇ, ଡ଼ାଳ ପତ୍ର ତାର ତଳେ ଲମ୍ବଇ ।୩।
ମୂଳ ହୋଇଥାଇ ଉପରେ ଜାଣ, ସର୍ବ ଉପରେ ଅଟେ ନାରାୟଣ ।୪।
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବେ ଡ଼ାଳେ ହୋଇଥାନ୍ତି, ବେଦମାନେ ଯହିଁ ପତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ।୫।
ଏମନ୍ତ ବୋଲି ଯେହୁ ଶୁଣି ଜାଣି ବ୍ରହ୍ମ ବେତ୍ତା ବୋଲି ତାହାକୁ ଜାଣି ।୬।
ସେହାଦେ ଅଶ୍ୱସ୍ଥ ବୃକ୍ଷର ଡ଼ାଳ, କେହୁ ଉପର କେହୁ ହୁଏ ତଳ ।୭।
ସୁକୃତ ଦୁଷ୍କୃତ ବିଷୟ ହୁନ୍ତି, ସତ ରଜ ତମେ ପ୍ରାଣୀ ବହନ୍ତି ।୮।
ବିଷୟ ମାନ ତାର ପଲ୍ଲବିବା, ଆବର ଚେର ଓହଳ ମେଲିବା ।୯।
ଭୋଗ କାମନା କର୍ମଫଳମାନ, ଏମାନେ ହୁନ୍ତି ଏସନ ବିଧାନ ।୧୦।
ଯେଣୁ ଏ ବୃକ୍ଷ ନୁହଇଟି ସତ୍ୟ, ଅଶ୍ୱସ୍ଥ ନାମ ବହିଲା ପ୍ରଶସ୍ଥ (ସ୍ତ ?) ।୧୧।
ମୂଳ ତାହାର କେ ଜାଣନ୍ତା ନାହିଁ, ବୃକ୍ଷ ଆଦି ଅନ୍ତ ପାଇବ କାହିଁ ।୧୨।
ବିଷୟାରେ ବୃକ୍ଷ ଅତିହି ଆଣ୍ଟ, ଅସଙ୍ଗ ଶସ୍ତ୍ର ଧରି ବୃକ୍ଷ କାଟ ।୧୩।
ସର୍ବନାମେ ବୃକ୍ଷ ଉହାଡ଼େ ଯାଇ, ଉହାଡ଼ ଗଲେ ଦିବ୍ୟ ସ୍ଥାନ ପାଇ ।୧୪।
ବାହୁଡ଼ି ଆସେ ନା ଯୁଆଡ଼େ ଗଲେ, ଆଦି ପୁରୁଷକୁ ଭେଟ ପାଇଲେ ।୧୫।
ଆଦି ପୁରୁଷ ପୁରାତନ ହୋଇ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଅଛି ତାହାଗୁଣେ ସେହି ।୧୬।

---

* ଅଶ୍ୱସ୍ଥ-ଅଶ୍ୱତ୍ଥ (ନ ଶ୍ୱଃ ଅପି ସ୍ଥାସ୍ୟତି) । ଏହାର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିଗତ ଅର୍ଥ ହେଉଚି ଅସ୍ଥାୟୀ (ଯେ ଆସନ୍ତା କାଲି ଯାଏ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ । ସେଇଥି ଲାଗି ଗୀତାରେ ସଂସାର ଓ ଦେହକୁ ଅଶ୍ୱତ ବୃକ୍ଷର ଉପମା ଦିଆଯାଇଚି ।

[ଆଉ ମଧ୍ୟ କଠୋପନିଷଦ୍ ୨।୬।୧]

ସେ ପୁରୁଷରେ ଶରଣ ପଶିବ, ମାନ ମୋହ ସଙ୍ଗ କାମ ନାଶିବ ।୧୭।
ଦୁଃଖ ସୁଖ ଇଛା ଏଡ଼ିଲେ ପାଇ, ଯେଉଁ ପଦକୁ କେହି ଲାଗିନାହିଁ ।୧୮।
ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ନି ତେଜହିଁ ନାହିଁ, ତହିଁକି ଗଲେ ବାହୁଡ଼ିବ କାହିଁ ।୧୯।
ଜୀବ ଆତ୍ମାଯେ ମୋହର ଅଂଶ ସେ, ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଦେହେ ଥାଇ ସେ ।୨୦।
ମନକୁ ଘେନି ସଂସାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ, ସର୍ବ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତାର ବୋଲେ ଥାନ୍ତି ।୨୧।
ସଂସାର ଭୋଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ, ଦେହଧରି ରହିଥାନ୍ତି ଏମନ୍ତେ ।୨୨।
ଛଇନ୍ଦ୍ରି ଘେନିଣ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଥାଇ, ଦେହ ଛାଡ଼ିବା ବେଳେ ଘେନିଯାଇ ।୨୩।
ବାସ ଗନ୍ଧ ଯେହ୍ନେ ନ୍ୟଇ* ପବନ, ସେହି ଘେନି ଯାଇ ହୋଇ ତେସନ ।୨୪।
ଅଇରି ଷଡ଼ବର୍ଗ ଘେନି ଆତ୍ମା, ବିଷୟ ଭୋଗ କରନ୍ତି ମହାତ୍ମା ।୨୫।
ଏହା ଯେ ମୂଢ଼ମାନେ ନ ଜାଣନ୍ତି, ଜ୍ଞାନୀ ତାହାନ୍ତ ବେଭାରେ ମଣନ୍ତି ।୨୬।
ବୋଲନ୍ତି ଆତ୍ମା ରୂପୀ ନାରାୟଣ, ଭୋଗ କରଇ ସେ ଥାଇଣ ପୁଣ ।୨୭।
ମୋକ୍ଷକୁ ଉଦଯୋଗୀ ନୁହନ୍ତି, ଦେହୁଁ ଆତ୍ମ ଭିନ୍ନ ବୋଲି ମଣନ୍ତି ।୨୮।
ମୋକ୍ଷକୁ ସାଧନ କରେ ଅଜ୍ଞାନ, ବୋଲନ୍ତି ଆତ୍ମା ଦେହୁ ନୁହେଁ ଭିନ୍ନ ।୨୯।
ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ନି ତେଜ ଯେ ବହି, ସେ ତେଜ ବୋଲି ମୁହିଁ ଜାଣ ତୁହି ।୩୦।
ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ଯେ ଧରିଛି ପୃଥ୍ୱୀ, ମୋହର ଗୁଣ ହାଦେ ଅଛି ତିଥି** ।୩୧।
ଚନ୍ଦ୍ରମା ଯେ ରସ ସ୍ୱରୂପ ହୋଇ, ମହୋଦଧିକି ପୁଷ୍ଟ କରୁଥାଇ ।୩୨।
ସେହି ମୋହର ଗୁଣ ବୋଲି ଜାଣ, ଆରକ କଥାଏ କହଇ ଶୁଣ ।୩୩।
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଦେହେ ଅଗ୍ନିରୂପେ ଥାଇ, ପ୍ରାଣ ଅପ୍ୟାନ ବାୟୁରେ ସମ୍ଭାଇ ।୩୪।
ଅନ୍ନ ଯେ ହେଉଛି ଚାରି ପ୍ରକାର,ପାକ କରଇ ତା ଜଠର ଠାର ।୩୫।
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଦେହେ ଜୀବ ରୂପେ ଥାଇ, ମୋହରେ ସୁମରଣା ହୋଇ ମୁହିଁ ।୩୬।
ଜ୍ଞାନୀ ହୋଇ ବିସ୍ମରୁ ମୋତେ ଥାଇ, ମୋହ ସୁଖେ ମୁହିଁ ଅଜ୍ଞାନୀ ହୋଇ ।୩୭।
ସବୁ ବେଦରେ ମୋତେ ହେଁ ଜାଣି, ଦେବମାନଙ୍କୁ ମୁହିଁ କଲି ପୁଣି ।୩୮।
ଦେବମାନଙ୍କୁ ଜାଣଇ ମୁହିଁ ସେ, ଦୁଇ ପ୍ରକାରେ ଏକଇ ପୁରୁଷେ ।୩୯।
କ୍ଷୟ ଅକ୍ଷୟ ଅଟେ ବେନିମତ, ଆତ୍ମା ଅକ୍ଷୟ ପ୍ରାଣୀମାନେ ହତ ।୪୦।
ଜୀବ ଭିନ୍ନେ ପରମ ଆତ୍ମା ଅଛି, ବେଦାନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ଯାହା ବାଛି ।୪୧।
ଯେଉଁ ପରମ ଆତ୍ମା ତିନି ପୁରେ, ପୂରିଅଛି ପଶୁଅଛି ନିକରେ ।୪୨।
କ୍ଷୟେ ଅକ୍ଷୟେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ, ଦେବ ବୋଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମ ପରମ ।୪୩।

---

* ନ୍ୟଇ - ନିଅଇ ।

** ତିଥି - ତିଷ୍ଠି ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବୋଲି ମୋତେ ଜାଣି ସ୍ୱଭାବେ ମୋହ ତହିଁ ଲୀନ ପ୍ରାଣୀ ।୪୪।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନେ ଚାହିଁ ବୋଲେ ପଦ୍ମନେତ୍ର, ତୋତେ କହୁଅଛି ରହସ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ।୪୫।
ଏହାଯେ ପଢ଼େ ଶୁଣେ ଜ୍ଞାନବନ୍ତ, କୃତାର୍ଥ ହୋଇ ଜାଣଇ କଥାନ୍ତ ।୪୬।
ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହେ, ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମନତୋଷ ହୁଏ ।୪୭।
ସଞ୍ଜୟେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ ମଣାଇ, ଦିବ୍ୟ ନୟନ ପ୍ରସାଦେ ଜାଣଇଁ ।୪୮।
ଏ ଗୀତା ଚାରିବେଦେ ସନମତ, ପଢ଼ିଲେ ଶୁଣିଲେ ତରେ ଜଗତ ।୪୯।
ନୀଳଗିରି ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସନ୍ନେ, ବଳରାମ ଦାସେ ସୁମରେ ମନେ ।୫୦।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ବିଶ୍ୱବୃକ୍ଷ କଥନେ ନାମ
ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଷଷ୍ଠଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

"ଦେବ-ଅସୁର ଜନ୍ମ*"

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :- ଅତି ଅନୁଗ୍ରହେ ଜଗତ ଈଶ୍ୱର ପୁଣି ବଖାଣନ୍ତି ସାର
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମୁଖକୁ ଚାହିଣ ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ଦେବାସୁର ବିଚାର

ଗୀତବନ୍ଧ :- "ବୋଲି ବାଣୀରେ ଗାଇବ"

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ସ୍ୱାମୀ ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ଧନଞ୍ଜୟେ, କହିବା ଆର ଅପୂର୍ବ କଥାଏ ।୧।
ସିଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ ଅବ୍ୟୟ ଚିତ୍ତ, ଦାନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦମିବାର ନାତ ।୨।
ତପ ଅମାୟା ଅହିଂସା ଅକ୍ରୋଧ, ସତ ଶାନ୍ତି ଦୟା ପ୍ରାଣୀରେ ସ୍ତଧ** ।୩।
ପିସୂନ ନୋହିବ ତ୍ୟାଗିବ ଲୋଭ, କୋମଳ କହି ଲାଜଥିଲା ଭାବ ।୪।
ଚପଳ ନଥିବ ଥିବାକ ତେଜ, ଶୁଚୀବନ୍ତହିଁ ସହିବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ।୫।
ଅତିହି ମାନି ନୋହିବାର ପୁଣ, ଦେବ ସମ୍ପଦ ଲୋକର ଏ ଗୁଣ ।୬।
ଅସୁର ସମ୍ପଦ ଯେଉଁ ଲୋକର, ସେ ଗୁଣମାନଙ୍କୁତ ଲୟେ କର ।୭।

---

* ମୂଳ ଗୀତାରେ ଦେବାସୁର - ସମ୍ପଦ ବିଭାଗ ଯୋଗ ।

** ସ୍ତଧ - ଶ୍ରଦ୍ଧା (ପଦ୍ୟରେ) ।

ଦମ୍ଭପଣ ଦର୍ପ ଅତିହିଁ ମାନ, ଅଜ୍ଞାନ କ୍ରୋଧ ପିସୂନ* ବଚନ ।୮।
ଅସୁର ସମ୍ପଦେ ଏମାନେ ହୁନ୍ତି, ଦେବ ସମ୍ପଦେ ଲୋକେ ମୋକ୍ଷ ପାନ୍ତି ।୯।
ଅସୁର ସମ୍ପଦ ସଂସାରେ ବନ୍ଧ, ଅହୋ ଅର୍ଜୁନ ତୁ ନ କର ଖେଦ ।୧୦।
ଦୈବୀ ସମ୍ପଦ ତୋତେ ପରାପତ, ଦେବ ଅସୁର ସୃଷ୍ଟି ଦୁଇ ମତ ।୧୧।
ଦେବତା ସୃଷ୍ଟି କହିଲୁ ବିଚାରି, ଅସୁର ସୃଷ୍ଟି ଶୁଣ ହେତୁ କରି ।୧୨।
ଅସୁର ସମ୍ପଦେ ଯେମାନେ ଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ହାଦେ ଧର୍ମ ନ ଜାଣନ୍ତି ।୧୩।
ଅଧର୍ମ କରିବାକୁ ବଡ଼ ମନ, ଶୁଚିବନ୍ତ ହିଁ ନୁହନ୍ତି ସେ ଜନ ।୧୪।
ସତ୍ୟ ଆଚାର ନାହିଁ ତାହାଙ୍କର, ଅଶୌଚ ପ୍ରଶଂସା ବହୁତ କରି ।୧୫।
ଜଗତେ ଈଶ୍ୱର ନାହିଁ ବୋଲନ୍ତି, ସ୍ତିରୀ ପୁରୁଷ ସୃଷ୍ଟି ଉତପତି ।୧୬।
କାହିଁ ଈଶ୍ୱର କାହିଁ କିସ କରି, କାମ ହେତୁରେ ବୋଲେ ନ ବିଚାରି ।୧୭।
ଏମନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ଘେନି ନଷ୍ଟ ଆତ୍ମା, ଅଳପ ବୁଦ୍ଧିରେ କହେ ଦୁରାତ୍ମା ।୧୮।
ଉଗ୍ରକର୍ମକୁ ତତପର ହୁନ୍ତି, ଜଗତ ଧ୍ୱଂସ କରି ବିଚାରନ୍ତି ।୧୯।
ସିଦ୍ଧ ନୋହିବା ଯେବେଣ ବାଏଞ୍ଛା, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଚିତ୍ତେ ତାହା କରନ୍ତି ଇଛା ।୨୦।
ଦମ୍ଭରେ ଆରମ୍ଭ କରିଣ ଥାନ୍ତି, ମାନ ମଦରେଣ ଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।୨୧।
ସାନ ଦେବତାମାନ ପୂଜା କରି, ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରତମାନନ୍ତ ଆଚରି ।୨୨।
ସେ ଉଦିଯୋଗେ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇ ସିଦ୍ଧି, ବହୁତ ଆଶା ବଢ଼େ ନିରବଧି ।୨୩।
ବୋଲନ୍ତି ଯାହା ଭୋଗ କରୁଥାଇ, ଏହିଟି ସତ ମଲେଣ ନ ପାଇ ।୨୪।
କାମ କ୍ରୋଧରେ ହୁନ୍ତି ତତପର, ବହୁତ ଆଶା ବଢ଼େ ତାହାଙ୍କର ।୨୫।
ଅନ୍ୟାୟେ ଧନ ଅର୍ଜି ଭୋଗ କରି, ଆଜ ଏତେ ପାଇଲି ମନେ ଧରି ।୨୬।
କାଲିହିଁ ପୁଣି ଆହୁରି ପାଇବି, ମାସେକ ଧନ ପାଇଁ ଭିଆଇବି ।୨୭।
ବରଷକେ ଧନ ପାଇବି ଯେତେ, ଏହା ବିଚାରୁଥାଇ ଅନୁବ୍ରତେ ।୨୮।
ଆଜ ଏ ଶତ୍ରୁକୁ ମାଇଲି ପୁଣି, କାଲି ତାହାକୁ ପକାଇବି ହାଣି ।୨୯।
ମୁହିଁ ଈଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟିହିଁ ମୋହର, ମୋହ ପରା ଭୋଗ ଅଛି କାହାର ।୩୦।
ମୁଁ ବଡ଼ ଲୋକ କୁଳିନହିଁ ମୁହିଁ, ସୁଖୀପଣେ ମୋତେ ସମାନ ନାହିଁ ।୩୧।
ସୁସିଦ୍ଧ ଲୋକ ମୁହିଁ ବଳିୟାର, ମୋତେ କେ ସମ ଅଛି ପୁଣି ଆର ।୩୨।
ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ଜୀବମାରି ସନ୍ତୋଷ, ଏମନ୍ତ ଭାଳି ଅଜ୍ଞାନେ ପ୍ରବେଶ ।୩୩।
ମୋହଜାଲେ ପଡ଼ି ମୋହିତ ହୋଇ, କାମ ଭୋଗ ଆଶା ନିବାର ନୋହି ।୩୪।
ଅମେଧ ନର୍କେ ପଡ଼ନ୍ତି ସେ ପ୍ରାଣୀ, ଆପଣେ ଆପଣେ ହୁଅନ୍ତି ଟାଣି ।୩୫।

---

* ପିସୁନ - (ପିଶୁନ) ନୀଚ, ନିର୍ବାଧ, ଅପବାଦସୂଚକ ।

ଧନ ସମ୍ପଦ ମଦରେ ସେ ଯୁକ୍ତ, ବଡ଼ ହୋଇଥାନ୍ତି ଆପଣା ମତ ।୩୬।
ଯଜ୍ଞ କଲେହେଁ ଦମ୍ଭ ପଣେ କରି, ଅବିଧିମତ ବେଭାରେ ଆଚରି ।୩୭।
କ୍ରୋଧରେ ଅହଙ୍କାର ବଳ ଦର୍ପ, କାମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଣ କରନ୍ତି ପାପ ।୩୮।
ତାର ଦେହେ ମୁଁ ବିଜେ କରି ଥାଇ, ତହିଁକି ଉଦେଶ୍ୟ କରି କୁହାଇ ।୩୯।
ଏମନ୍ତ ଲୋକ ମୋହର ବଇରି, ନିଶ୍ଚୟେ ଜାଣତୁ ଗାଣ୍ଡିମଧାରୀ ।୪୦।
ତାହାକୁ ଏହି ସଂସାରରେ ମୁହିଁ, ଅସୁର ଯୋନିରେ ଜନ୍ମ କରାଇ ।୪୧।
ହୀନ କର୍ମମାନ କରୁଣ ଥାନ୍ତି, ଅସୁର ଯୋନି ଘେନି ଜନ୍ମ ପାନ୍ତି ।୪୨।
ଅଧର୍ମ ପଣେ ମୋତେ ହୁନ୍ତି ଦୂର, କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭେ ହୁନ୍ତି ଅସୁର ।୪୩।
ନର୍କକୁ ଦ୍ୱାର ଏ ତିନିହେଁ ହୁନ୍ତି, ଏହା ଆଶ୍ରେ କରି ମୂଢ଼େ ନଶନ୍ତି* ।୪୪।
ଏ ତିନି ଗୁଣ ଯେ ଛାଡ଼ଇ ପାର୍ଥ, ଆପଣାକୁ ହିଁ ସେ ଅଟେ ହିତାର୍ଥ ।୪୫।
ଏ କଥାରେ ନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତଇ ଯେହୁ, କାଳେ ପରମ ଗତି ପାଏ ସେହୁ ।୪୬।
ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି ଛାଡ଼ି କାମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି, କେହୁଣସି କାଳେ ନ ପାଇ ମୁକ୍ତି ।୪୭।
ଇହପର ଲୋକେ ସୁଖହିଁ ନାହିଁ, ତାକୁ କାହିଁ ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପତ ହୋଇ ।୪୮।
ଯାହା କହିବା ତାହିଁ ନ କରିବ, ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଇଲା କର୍ମ ଆଦରିବ ।୪୯।
ତୋତେ ବୁଝାଉଛି ପଣ୍ଡୁ ନନ୍ଦନ, ମୁକତ ହୋଇବୁ ପାଳ ଏ ଧର୍ମ ।୫୦।
ଏ କଥାରେ ହାଦେ ନାହିଁ ସଂଶୟେ, ଷଡ଼ଦଶ ଅଧ୍ୟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ।୫୧।
ଅର୍ଜୁନ ଆଗେ କହେ ଦାମୋଦର, ସଞ୍ଜୟେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରର ବିଚାର ।୫୨।
ଏ ଗୀତା ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ ତତ୍ତ୍ୱ ବୁଦ୍ଧି, ସାଧୁମାନଙ୍କୁ ହୁଏ ମଉଷଧି ।୫୩।
ନୀଳଗିରିନାଥ ସେବି ମୁଁ ଚିତ୍ତେ, ବଳରାମ ଦାସ ବଖାଣି ଗୀତେ ।୫୪।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ଦେବାସୁର ଜନ୍ମ କଥନେ ନାମ
ଷଡ଼ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

* ନଶନ୍ତି -ନାଶ ଯାନ୍ତି (ସଂ. ନଶ୍ୟନ୍ତି) ।

ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶ୍ରଦ୍ଧାତ୍ରୟ ବିଭାଗ ଯୋଗ

ତ୍ରିଗୁଣ ଲକ୍ଷଣ

ପୀଢ଼ବନ୍ଧ :- ଶ୍ରୀହରି କହନ୍ତି ପୁଛଇ ପାର୍ଥ ଯେ ପୁନରପି ପ୍ରଶ୍ନମାନ
ଗୁଣଭେଦ ଶୁଣି ଭ୍ରାନ୍ତି ପାଇଲଇଁ ମୋହ ଛେଦ ଭଗବାନ ।

ଗୀତବନ୍ଧ :- "ତଣ୍ଡେକ ବାଣୀରେ ଗାଇବ"

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ

କରଯୋଡ଼ି ପୁଣ ଧନଞ୍ଜୟ ପୁଛଇ ହରିର ପାଶ
ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି ଛାଡ଼ି ଥୋକାଏକ ଲୋକ ଲୋକାଗ୍ରରେଣ ପ୍ରବେଶ ।୧।
ପରମ୍ପରା କଥା ଆଦରି ଥାଇ ଯେ ଶରଧା ବନ୍ତ ସେ ହୋଇ
ସାତୁକ୍ୟ* ରାଜସ ତାମସ ଆଦି ଏ ଗୁଣ ଭେଦେ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇ ।୨।
ଏମାନଙ୍କର କେସନକ ଚରିତ ପ୍ରଭୁ ବୋଲନ୍ତି ହେ ଶୁଣ
ଦେହକୁ ଶରଧା ତିନି ପ୍ରକାର ଯହିଁ ଭେଦ ତିନି ଗୁଣ ।୩।
ସାତୁକ୍ୟ ଗୁଣ ବହୁତ ହୋଇଲେଣ ସାତୁକ୍ୟେ ଶରଧା ହୋଇ
ରଜ ଗୁଣ ଯେବେ ବହୁତ ହୁଅଇ ରଜଗୁଣେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବହି ।୪।
ତାମସ ଗୁଣ ବହୁତ ହୋଇଲେଣ ତାମସେ କରେ ଶରଧା
ସତ୍ୟଗୁଣେଣ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜନ୍ତି ଛାଡ଼ିଣ ସେ ମୋହ ବାଧା ।୫।
ରାଜସେ ପୂଜା କରନ୍ତି ଉପଦେଶେ ଯକ୍ଷ ରାକ୍ଷସ ମାନଙ୍କୁ
ତାମସ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ କରିଣ ପୂଜନ୍ତି ଭୂତାଦି ପ୍ରେତମାନଙ୍କୁ ।୬।
ଯେଉଁ ଲୋକ ଦମ୍ଭ ଅହଙ୍କାରେଣ କାମ ରାଗଙ୍କର ବଳେ
ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ନୋହିବା କର୍ମକରେ ନ ବିଚାରି ସର୍ବକାଳେ ।୭।
ତାହାଙ୍କର ଦେହେ ସେ ପଞ୍ଚଭୂତହେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ହୋଇ ଥାଇ
ସେହି ମୋତେ କ୍ଳେଶ ହୋଇଣ ଥାଇ ଯେ ବହୁତ ବ୍ୟଥା ମୁଁ ପାଇ ।୮।
ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଅସୁରହିଁ ପାର୍ଥ ଦୃଢ଼ କରି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ
ତିନି ଗୁଣକୁ ଯେ ଆହାର ହୁଅଇ ତିନି ପ୍ରକାରେ ଭିଆଣ ।୯।
ଜପ ଯଜ୍ଞ ଜ୍ଞାନ ଆଦିକରି ପାର୍ଥ ତିନି ପ୍ରକାରେ ଏ ହୋଇ
ଏଥିର ଭେଦ ଯେ ବଡ଼ ଗୁପତ ତୋତେ କହେ ପାର୍ଥ ମୁହିଁ ।୧୦।

---

* ସାତୁକ୍ୟ – ସାତ୍ତ୍ୱିକ ।

ଆୟୁଷ ଉତ୍ସାହ ବଳ ଯେ କୋମଳ ଆରୋଗ୍ୟ ସୁଖରେ ପ୍ରୀତି
ରସବନ୍ତ ଯେଉଁ ଆହାର ମାନ ଏହା ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟେ କରନ୍ତି ।୧୧।
କଟୁ ତିକିତ* ଆମ୍ବିଳ ହୋଇଣ ଯେ ନିରସ ତପତ ଲୁଣ
ତୀକ୍ଷଣ ଦୂଷଣ ଭୋଗ କରଇ ଯେ ରାଜସେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ପୁଣ ।୧୨।
ପୁଣି ବାସି ସ୍ୱାଦଗଲା ପଦାର୍ଥହିଁ ଅପ୍ରତିଷ୍ଠା ଯେ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ**
ଏହୁ ଆହାର କରନ୍ତି ଯେଉଁ ନର ତାମସ ବୋଲି ସେ ନଷ୍ଟ ।୧୩।
ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣେଣ ଯେମନ୍ତ ଯେ ବିଧି ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରୀତି ଅର୍ଥେ ଦେଇ
ତାହା ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟ ବିଚାରି କର୍ମଫଳ ବାଞ୍ଛା ଯେହୁ ନ କରଇ ।୧୪।
ଅଳପ ପୂଜା କରଇ ଯେଉଁ ନର ଦାମ୍ଭିକ ପଣ ଏ ଦେଖି
କର୍ମ ଫଳକୁ ଅସ୍କତ ଶ୍ରଦ୍ଧାକଲେ ରାଜସରେ ତାହା ଲେଖି ।୧୫।
ମୂଢ଼ ପଣେ ତପ ନ କରଇ ଯେହୁ ମୂଢ଼ ଅହଙ୍କାରୀ ହୋଇ
ଆତ୍ମାପୀଡ଼ା କଲେଣ ତାମସ ଇଚ୍ଛା ତାମସ ତପ ଏ ହୋଇ ।୧୬।
ଅବିଧି ପୂର୍ବକ ହୋଇଣ ସେ ଯେହୁ ଯଜ୍ଞେ ଅନ୍ନଦାନ ଦେଇ
ମନ୍ତ୍ରହୀନ ମନ୍ଦ ଦକ୍ଷିଣା କରଇ ଏ ଅତି ଶରଧା ହୋଇ ।୧୭।
ଏମନ୍ତ ଯଜ୍ଞ ଯେ କରଇ ହୋ ପାର୍ଥ ତାମସ ବୋଲି ଯେ ତାହା
ଯଜ୍ଞଆର ବିଧି ଏତିନି ପ୍ରକାର ଶୁଣ ତୁ ଗାଣ୍ଡିମ ବାହା ।୧୮।
ମନ ବଚନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟେଣ ଯେହୁ ସେ ଶରଧାବନ୍ତ ଯେ ହୋଇ
ଦେବତା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୁରୁ ଲୋକମାନ ଏହାନ୍ତ ଯେ ପୁଜୁଥାଇ ।୧୯।
ସଉଚବନ୍ତ ହୋଇଣ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଣୀରେ ହିଂସା ନୋହିବା
ଶୁଣ ଧନଞ୍ଜୟ ଏ ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟ ତପ ଏହାକୁହିଁ ବିଚାରିବା ।୨୦।
ପରକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ କରଇ ପ୍ରିୟ ଉପକାରେହେଁ ସେ ଥାଇ
ସତ୍ୟ ଅହିଂସା ସ୍ୱାହା ସ୍ୱଧା ମଉନ ବଚନ ତପଯେ ଏହି ।୨୧।
ମଉନ ମନରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତରେ ସର୍ବଇନ୍ଦ୍ର ନିଗ୍ରହିବା
ଭାବସିକ ମାନସିକ ଯେ ଏ ତପମାନଙ୍କୁ ବୋଲି କହିବା ।୨୨।
ଏ ତିନି ପ୍ରକାରେ ଶରଧା ହୋଇଣ ଫଳ କାମନା ନ କରି
ଯେବଣ ପ୍ରାଣୀଏ ତପ କରନ୍ତି ସେ ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟରେ ସମସରି ।୨୩।

---

* ତିକିତ - ତିକ୍ତ ।

** ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ - ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ, ଅଇଁଠା ।

ଦମ୍ଭ ବଡ଼ପଣ ପୂଜାମାନଙ୍କୁ ସେ ଯେହ୍ନୁ ପୁଣ ତପ କହେ
ତାହା ସେ ରାଜସ ତପ ବୋଲି ଲେଖି ଶୁଣ ତୁ ପଣ୍ଡୁ ତନୟେ ।୨୪।
ଅବିବେକୀ ପଣେ ପରକୁ ପୀଡ଼ା ଯେ ଅନିମିତ୍ୟେ* କରେ କୋପ
ତାମସିକ ଧର୍ମ ବୋଲିଣ ଜାଣିବା ଏଥିରେ ବହୁତ ପାପ ।୨୫।
ହିତ ଉପକାର ଲୋକ ଭଲ ଦେଶ କାଳପାତ୍ର ବିଚାରିବା
ତାହାର ଦାନ ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟ ବୋଲିଣ ଯେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଚିତ୍ତରେ ଦେବା ।୨୬।
ସ୍ୱର୍ଗଫଳ ପାଇବାକୁ ଦାନ ଦେଇ ଫଳ ପାଇବାକୁ ଆଶ
ନ ଦେଲେ ନୋହିବ ବୋଲି ଭାଳି ହୋଇ ଏହୁ ସେ ଦାନ ରାଜସ ।୨୭।
ଦେଶ କାଳ ପାତ୍ର ନ ବିଚାରିଣ ଯେ ଅଜ୍ଞାନୀ ପଣେଣ ଦେଇ
ତାହାକୁ ତାମସ ଦାନ ବୋଲି ହାଦେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣ ହେ ତୁହି ।୨୮।
ଅଶ୍ରଦ୍ଧାଏ** ଯେଉଁ ତପଦାନ ହୋମ ଯଜ୍ଞ କଲେହେଁ ବିଅର୍ଥ
ଇହ ପରଲୋକେ ଫଳ ନାହିଁ ତାକୁ ଏ ହାଦେ ସତ୍ୟ ହେ ପାର୍ଥ ।୨୯।
ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏ ଗୀତା ଶାସ୍ତ୍ରର ଏହୁ ସମ୍ବାଦ
ସଞ୍ଜୟେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଜଣାଇ ଅର୍ଜୁନେ ତା ହରି ବୋଧ ।୩୦।
କ୍ଷେତ୍ରବର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଗ୍ରାମରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥେ ଯେ ଥାନ୍ତି
ତାହାଙ୍କର ଦାସ ବଳରାମ ଦାସ ଏ ଗୀତା ଗୀତେ ଗାବନ୍ତି ।୩୧।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ତ୍ରିଗୁଣ ଲକ୍ଷଣ କଥନେ ନାମ
ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

---

* ଅନିମିତ୍ୟେ - ଅନିମିତ୍ତେ ।

** ଅଶ୍ରଦ୍ଧାଏ - ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ (ସଂ. ଅଶ୍ରଦ୍ଧୟା) ।

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ମୋକ୍ଷ ଯୋଗ*

ପୀଡ଼ବନ୍ଧ :- ଶ୍ରୀହରି ମୁଖୁଁ ଏସନ ବାଣୀ ଶୁଣି ପୁଣ ପୁଣ ବୋଧ ପୁଛି
ସଂଶୟ ଛିଣ୍ଡାଇ କହିବାକୁ ମୋତେ ଆଦି ଅନ୍ତ ମଧ୍ୟ କିଛି

ଗୀତବନ୍ଧ :- "କଳସା ବାଣୀରେ ଗାଇବ"

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉବାଚ

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଇଲେ ଦେବ ପୁଛିବି କଥାଏ,
ସନ୍ୟାସଯୋଗୀ ଯୋଗୀ ଉତ୍ତମ କେହୁ ହୁଏ ।୧।
ଏ ଦୁଇ କଥା ଭିନ୍ନେ ଜାଣିବାକୁ ମନ,
ଶ୍ରୀହରି ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ପଣ୍ଡୁର ନନ୍ଦନ ।୨।
କାମ୍ୟ କର୍ମ ଛାଡ଼ିବାକୁ ସନ୍ୟାସ ବୋଲନ୍ତି,
ତ୍ୟାଗୀମାନେ ସର୍ବକର୍ମ ଫଳହିଁ ଛାଡ଼ନ୍ତି ।୩।
ଥୋକାଏ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି ବିଚାରି,
ସବୁକର୍ମ ଛାଡ଼ିଣ ଉଦାସ ହେତୁକରି ।୪।
ଥୋକାଏ ପଣ୍ଡିତମାନେ ବୋଲନ୍ତି ସେ ଅନ୍ୟ,
କରିବାହିଁ ତପ ଯଜ୍ଞ ଦାନ କର୍ମମାନ ।୫।
ଏଥିର ଫଳ କାମନା ନ କରିବ ଚିତ୍ତେ,
ଏ ପୁଣ ନିଶ୍ଚୟ କଥା କହୁଅଛି ତୋତେ ।୬।
ତ୍ୟାଗୀହିଁ ଅଟନ୍ତି ହାଦେ ତିନି ପରକାର,
ସତ ରଜ ତମ ଗୁଣ ତିନି ଭେଦଙ୍କର ।୭।
ଯଜ୍ଞ ତପ ଦାନ ଏହା ଅବଶ୍ୟ କରିବ,
ଏମାନେ ସେ ପବିତ୍ର କରନ୍ତି ବିଚାରିବ ।୮।
ସ୍ୱର୍ଗ ଫଳ ବାଞ୍ଛାକୁ ଛାଡ଼ିଣ କର୍ମ କରି,
ଏ ମୋହର ସନମତ ବୋଲିଣ ବିଚାରି ।୯।
ଯେ ଯାହାର କର୍ମ ମୂଢ଼ପଣେ ଯେ ଛାଡ଼ଇ,
ବନ୍ଧ କିମ୍ପା ଏଥି ହେବି ବୋଲିଣ ଡ଼ରଇ ।୧୦।

---

* ସଂସ୍କୃତ ଗୀତାରେ ମୋକ୍ଷସନ୍ୟାସ ଯୋଗ ।

ନ କଲେ କିସ ହୋଇଲା କର୍ମ ସିନା ହେଉ,
ପଞ୍ଚତ୍ୟାଗୀ ସାଙ୍ଗରେ ଗଣିତା ହୁନ୍ତି ସେହୁ ।୧୧।
କାୟ କ୍ଳେଶ କର୍ମହିଁ ବୋଲିଣ ସର୍ବ ଲେଖି,
ତାହାକୁ ତାମସ ତ୍ୟାଗି ଶାସ୍ତ୍ରେ ବୋଲୁଅଛି ।୧୨।
ସ୍ୱଭାବ କର୍ମ କରିବ ନଇଛିବ ଫଳ,
ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟ ତ୍ୟାଗୀ ତାହାକୁ ବୋଲନ୍ତି ସକଳ ।୧୩।
ଅକୁଶଳ କର୍ମକୁ ତାହାର ବ୍ୟଥା ନାହିଁ,
ସୁକର୍ମକୁ ଉସତ ହୋଇବ ତାର କାହିଁ ।୧୪।
ସଂଶୟ ନ କରି କର୍ମ କର ଶୁଦ୍ଧ ଚିତ୍ତେ,
ଦେହ ଧରି କର୍ମ ଛାଡ଼ି ହୋଇବ କେମନ୍ତେ ।୧୫।
କରମ କରଇ ଫଳ କେବେହେଁ ନ ବାଞ୍ଛି,
ତାହାକୁ ସେ ତ୍ୟାଗୀ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲୁଛି।୧୬।
କର୍ମଫଳ ତ୍ୟାଗ ହିଁ ନ କଲା ଯେଉଁନର,
ଦୁଃଖ ସୁଖ ମିଶି ଫଳ ତିନି ପରକାର ।୧୭।
କର୍ମଫଳ ତ୍ୟାଗିବାକୁ ନ ଲାଗେ ଏ ତିନି,
ଏ ପାଞ୍ଚେ ସିଦ୍ଧି କାରଣ ଶୁଣ ଫାଲଗୁନି ।୧୮।
ଶରୀରେ ଯେ ଅଧିଷ୍ଠାନ ପଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିମାନ,
ପ୍ରାଣାପ୍ୟାନ ସମାନ ବ୍ୟାନ ଉଦାନ ପବନ ।୧୯।
ବ୍ୟାପାର ଅଟଇ ଏହୁ ପଞ୍ଚଆତ୍ମାଙ୍କର,
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଆତ୍ମା ହେତୁ ପଞ୍ଚ ପରକାର ।୨୦।
ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟେଣ ମନ ବଚନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ,
ଏତିନି ଗୁଣେ ପୁରୁଷ କର୍ମ ଯେ କରିବ ।୨୧।
ତହିଁକିହିଁ ପାଞ୍ଚେହେ ଅଟନ୍ତି ହାଦେ ହେତୁ,
ଆହୁରି କଥାଏ ଅଛି କହୁଁ ତୋତେ ତୁତ୍ତ୍ୱ ।୨୨।
ଆତ୍ମା ସେ କର୍ତ୍ତା ବୋଲିଣ ନ ଜାଣନ୍ତି ସେହୁ,
ମୋତେ ଯାଣିବାର ଲୋକ ନୁହଁନ୍ତି ନା ସେହୁ ।୨୩।
ଯେବଣ ଲୋକର ଅହଙ୍କାର ଗୁଣ ନାହିଁ,
ତାହା ଦେହେ ଭଲ ମନ୍ଦ କିଛି ନ ଲାଗଇ ।୨୪।
ଲୋକାଚାରେ ଥାଇଣ ଲୋକାନ୍ତ ଯେବେ ମାରି,
ମାଇଲା ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଣିତା ନ କରି ।୨୫।

ବଦ୍ଧହିଁ ନୁହନ୍ତି ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ଜ୍ଞାତା ତିନି,
କର୍ତ୍ତା କର୍ମ ଅକର୍ମକରଣୀ ମାନ ଚିହ୍ନି ।୨୬।
ଜ୍ଞାନ କର୍ମ କର୍ତ୍ତା ଗୁଣ ଭେଦରୁ ତିନିହେଁ,
ତେଣୁକରି ତିନି ତିନି ପରକାର ହୁଏ ।୨୭।
ଏକ ଭାଗ କରି ସର୍ବଜୀବେ ସମଦେଖି,
ସାତ୍ବିକ୍ୟ ଜ୍ଞାନୀ ବୋଲିଣ ତାହାଙ୍କୁ ସେ ଲେଖି ।୨୮।
ରାଜସ ଜ୍ଞାନୀ ହିଁ ଦେଖେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରି,
ତାମସ ଗୁଣ ବୋଲିଣ ତାହା ନାମ ଧରି ।୨୯।
ତତ୍ତ୍ୱ ଅର୍ଥ ନୁହଇ ଅଳପ ଯେଉଁ ଗ୍ୟାନ,
ଭଲ ମନ୍ଦ କଥାକୁ ନୋହିବା ସାବଧାନ ।୩୦।
ଯେଉଁ କର୍ମ କଲେଣ ଉଦେଶ୍ୟ ରାଗ ନାହିଁ,
ଫଳ ବାଞ୍ଛା ଛାଡ଼ି ଦୁଃଖେ ଆସକ୍ତ ନୁହଁଇ ।୩୧।
ନିୟତ ଏ କର୍ମ ବୋଲି କରିବାକୁ ପ୍ରାଣୀ,
ତାହାର ନାମ ସାତ୍ବିକ୍ୟ କର୍ମ ବୋଲି ଜାଣି ।୩୨।
ଯେଉଁ କାମ କର୍ମଫଳ ଅହଙ୍କାର କରେ,
ବହୁତ ଆଶା ସେ କରେ ରଜ ବୋଲି ତାରେ ।୩୩।
ତାମସ କର୍ମର କଥା ଶୁଣ ଗୁଡ଼ାକେଶ,
ନ ବିଚାରେ ଆପଣାକୁ ଯଶ କି ଅଯଶ ।୩୪।
ଭଲମନ୍ଦ ହୋଇବକି ଇହାହିଁ ନଜାଣି,
ଧନକ୍ଷଏ ପ୍ରାଣପୀଡ଼ା ହିତ ବୋଲି ଜାଣି ।୩୫।
ତାମସ କର୍ମର କଥା ଏହା ମନେ ଧର,
ସଙ୍ଗହିଁ ନ ଛାଡ଼େ ଯେ ନ ଛାଡ଼େ ଅହଙ୍କାର ।୩୬।
ଧଇର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଣ ଯେହୁ ଉତ୍ସାହ ନୋହିବ,
ସିଦ୍ଧା ସିଦ୍ଧ ଅବିକାରେ କର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିବ ।୩୭।
ତାହାକୁ ସାତ୍ତ୍ୱିକ କର୍ତ୍ତା ବୋଲିଣ ବୋଲନ୍ତି,
ରାଜସ କର୍ତ୍ତାର କଥା ଶୁଣ ଅନ୍ୟ ରୀତି ।୩୮।
ରାଗବନ୍ତ ହୋଇ କର୍ମଫଳକୁ ଯେ ବାଞ୍ଛା,
ଲୋଭ ହିଂସା ଅଶୁଚି ହରଷ ଶୋକ ଇଛା ।୩୯।
ତାମସ କର୍ତ୍ତାର ଯେ ବିଧାନ ଅନ୍ୟ ଭାବ,
ଅଣଅବଧାନ ଅବିବେକିହିଁ ହୋଇବ ।୪୦।

ଅଯୁଗତ* ଦୃଷ୍ଟି ଯେ ପରକୁ ଅରିନ୍ଦମ,
ଆଳସ ଦୁଃଖେଣ ଯେଉଁ କରଇଟି କର୍ମ ।୪୧।
ତାମସ କର୍ତ୍ତାର ଏହୁ ଅଟଇ ବିଚାର,
ବୁଦ୍ଧି ଏହିମତେଣ ଯେ ତିନି ପରକାର ।୪୨।
ଧଇର୍ଯ୍ୟହିଁ ତିନି ପରକାର ଏହି ମତେ,
ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିର କଥା କହିଦେବା ତୋତେ ।୪୩।
ବନ୍ଧ ମୋକ୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ହିଁ ଦୁଇ ଜାଣି,
ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବା ଦୁଇ ପରି ମାଣି ।୪୪।
ଭୟାବହ ବିଚାରେଣ ଭେଦ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି,
ରାଜସ ବୁଦ୍ଧିର କଥା କହୁ ତୋତେ ସିଧି(ଦ୍ଧି) ।୪୫।
ଧର୍ମକୁ ଅଧର୍ମ ଯେ ସଂଶୟ ମନେ କରି,
ଅକାର୍ଯ୍ୟକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲିଣ ସିନା ବିଚାରି ।୪୬
ତାମସ ବୁଦ୍ଧିର କଥା ଶୁଣ ଫାଲଗୁନି,
ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧି ଅଧର୍ମକୁ ଧର୍ମ ବୋଲି ଘେନି ।୪୭।
ଧର୍ମକୁ ଅଧର୍ମ ପ୍ରାୟେ ମନ୍ଦକୁ ହିଁ ଭଲ,
ତାମସ ବୁଦ୍ଧିର କଥା ପୃଥିବୀକୁ ସଲ ।୪୮।
ମନ ପ୍ରାଣ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିକାର ନିଗ୍ରହିବ,
ତାହାକୁ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଧତି ବୋଲିଣ କହିବ ।୪୯।
କାମ ମନେ ଧରଇ ରାଜସ ଧୃତି ସେହୁ,
ସ୍ୱପ୍ନ ଭୟେ ଖେଦ ମନୁ ନ ଛାଡ଼ଇ ସେହୁ ।୫୦।
ତାହାକୁ ତାମସ ଧୃତି ବୋଲିଣ କହନ୍ତି,
ସୁଖହିଁ ତିନିପ୍ରକାରେ ପଣ୍ଡିତେ ବୋଲନ୍ତି ।୫୧।
ଯେଉଁ ସୁଖ ଅତି ଯତ୍ନ ଅଭ୍ୟାସେ ଆନନ୍ଦ,
ଦୁଃଖ ନାଶ ଯାଇ ଆଗେ ବିଷ ପ୍ରାୟ ମନ୍ଦ ।୫୨
ପଛେଣ ଅମୃତ ପ୍ରାୟ ହେଉଥାଇ ହିତ,
ସାତ୍ତ୍ୱିକ ସୁଖୀ ତାହାଙ୍କୁ ବୋଲନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ ।୫୩।

---

* ଅଯୁଗତ - ଅଯୁକ୍ତ । ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାରେ ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଅତି ଚମତ୍କାର । ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ପ୍ରୀତି ଅର୍ଥରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନିଜର ସମସ୍ତ ଜୀବନରେ ଯେ ସେଇ ଦିବ୍ୟ ସାନିଧ୍ୟକୁ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଧରିରଖେ ସେହିପରି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗୀତାରେ ଯୁକ୍ତ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ।

ବିଷୟ ସଙ୍ଗେଣ ପାର୍ଥ ଆଶେ ସୁଖ ଇଛି,
ପଛେ ବିଷ ପ୍ରାୟେଣ ରାଜସ ସୁଖ ବାଞ୍ଛି ।୫୪।
ଯେଉଁ ସୁଖ ଆଗ ପଛେ ମୋହ କରୁଥାଇ,
ଅଜ୍ଞାନ ଆଳସ୍ୟ ନିଦ୍ରା ପ୍ରମାଦରୁ ହୋଇ ।୫୫।
ତାହାସେ ତାମସ ସୁଖ ଶୁଣ ଫାଲଗୁନି,
ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଆକ୍ରସେ ଗୁଣ ତିନି ।୫୬।
ବ୍ରହ୍ମ କ୍ଷତ୍ରି ବୈଶ୍ୟ ଶୁଦ୍ର ଜାତି ମାନଙ୍କୁହିଁ,
ପ୍ରକୃତି ଗୁଣ ସ୍ୱଭାବ କର୍ମ ଅଛି ବହି ।୫୭।
ଯାହା କଲା ଅଛି ତାହା ଶୁଣ ଧନଞ୍ଜୟେ,
ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ କର୍ମ ଏହୁ ହୁଏ ।୫୮।
ଇନ୍ଦ୍ରି ଦମି ଶାନ୍ତିଚିତ୍ତ ତପ ଶୁଚୀ ବନ୍ତ,
ସହିବାକୁ ତହିଁ ହୁଏ ସୁଜ୍ଞାନ କଆନ୍ତ ।୫୯।
ଆସ୍ତିକପଣ ହୋଇବ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଗୁଣ,
କ୍ଷତ୍ରିଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଗୁଣ କର୍ମ ହାଦେ ଶୁଣ ।୬୦।
ଯୁଦ୍ଧେଣ ନ ପଳାଇବେ ହୋଇବେ ଧଇର୍ଯ୍ୟ,
ପ୍ରଭୁପଣ ଦେବା ଗୁଣ ତେଜ ସେ ସଉର୍ଯ୍ୟ (ଶୌର୍ଯ୍ୟ) ।୬୧।
ଶୂର ତେଜ ଧୃତି ଦକ୍ଷ କ୍ଷତ୍ରିର ଏ ଭାବ,
କୃଷି ଗୋରସ ବାଣିଜ୍ୟ ବୈଶ୍ୟର ସ୍ୱଭାବ ।୬୨।
ଏ ତିନି ଜାତିକି ଶୁଦ୍ରେ ସେବା କରୁଥିବେ,
ଯେ ଯାହାର ନିଜ ଧର୍ମେ ଥିଲେଣ ତରିବେ ।୬୩।
ଆପଣାର କର୍ମେ ଥାଇ ଯେଣେ ସିଦ୍ଧ ପାନ୍ତି,
ତାହା ତୋତେ କହିବା ନ କର କିଛି ଭ୍ରାନ୍ତି ।୬୪।
ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଅଛନ୍ତି ଯାହା ତହୁଁ ପ୍ରାଣୀମାନେ,
ଜଗତ ବ୍ୟାପକ ହୁଏ ଯାହାର ବିଧାନେ ।୬୫।
ସ୍ୱକର୍ମେ ତାହାକୁ ଥାଇ ଆରାଧନା କଲେ,
ସିଦ୍ଧ ହୁନ୍ତି ନାରାୟଣେ ଶରଣ ପଶିଲେ ।୬୬।
ଆପଣାର ଜାତି କର୍ମ ଉତ୍ତମ* ଯେ କର୍ମ,
ଭଲକରି ପାରିଲେ ହେଁ ନୁହଇ ସେ ଧର୍ମ ।୬୭।

---

* ଅର୍ଥ - ସୁଗମତା ପାଇଁ ଉତ୍ତମ ଯାଗାରେ ଉତ୍ତର ହେବ ।

ମନ୍ଦ ହୋଇଲେ ଆପଣା ଜାତି କର୍ମ କରି,
ସ୍ୱଭାବ କର୍ମରେ ଦୋଷ ନାହିଁନା ତାହାରି ।୬୮।
ସ୍ୱଭାବ କର୍ମରେ ଯେବେ ଗୁଣ ଦୋଷ ଥିବ,
ଜାତି କର୍ମ ନ ଛାଡ଼ିଲେ ପରତେ ପାଇବ ।୬୯।
ସ୍ୱଭାବ କର୍ମରେ ଦୋଷ ଅଛଇନି ପୁରି,
ଅଗ୍ନିକି ଧୂମ ପରାଏ ହୋଇଣି ଆବରି ।୭୦।
ଅଣଆସକତ ହୋଇ କର୍ମ କରୁଥିବ,
ନିଷ୍କାମୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ଗତି ସେ ପାଇବ ।୭୧।
ଯେମନ୍ତେ ପାଇବ ବ୍ରହ୍ମ ତୁମ୍ଭରେ କହିବୁ,
ତେମନ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେ ନିଶ୍ଚୟ ରଖିବୁ ।୭୨।
ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ହୋଇଣ ଧର୍ମକୁ କରେ ମନ,
ରାଗ ଉଦେଶ୍ୟ ବିଶାଦ ଛାଡ଼ିବ ସେମାନ ।୭୩।
ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ଥାନେ ଥାଇ ଲଘୁ ଆହାର କରିବ,
ଯେତେ ମାତ୍ର ତେତେ କଥା ଭାଗୀ ହୋଇଥିବ ।୭୪।
ଧାରଣ ଧ୍ୟାନ ଯୋଗରେ ହୋଇ ତତପର,
ସଂସାରକୁ ବଇରାଗ ନ ଥିବ ହୃଦର ।୭୫।
ଅହଂକାର ବଳ ଦର୍ପ ଛାଡ଼ି କ୍ରୋଧମାନ,
ନିର୍ମଳ ଚିତ୍ତ ହୋଇଲେ ଆପେ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ।୭୬।
ଶୋଚନା କାମନା ନ କରଇ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ,
ଦୁଃଖ ସୁଖେ ସମତା ଦେଖିଲା ବୋଲି ଜାଣି ।୭୭।
ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତ ହୋଇଲେ ମୋହର ଭଗତି,
ସେ ଲୋକ ନିଶ୍ଚୟ ହାଦେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ପାନ୍ତି ।୭୮।
ମୋହର ଭଗତି କରି ମୁକତି ହୁଅଇ,
ମୁହିଁ ଯେନେ ତେଡ଼ କରି ତାହାକୁ ମଣଇ ।୭୯।
ମୋତେ ଜାଣି କରି ମୋହ ତହିଁ ହୁଏ ଲୀନ,
ମୁହିଁ ତାକୁ ମୋହ ଚିତ୍ତେ ନ ଦେଖଇ ଅନ୍ୟ ।୮୦।
ସବୁକର୍ମ କରିମୋତେ ସମର୍ପଇ ଫଳ,
ଅଭୟ ପରମପଦ ତାହା କରତଳ ।୮୧।
ସର୍ବ କର୍ମମାନ ହାଦେ ମନୁଁ ତ୍ୟାଗ କରି,
ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗ ଆଶ୍ରେ କର ତୁ ଗାଣ୍ଡିମଧାରୀ ।୮୨।

ବାହାରେ ସମସ୍ତ କର୍ମମାନ ତୁ କରିବୁ,
ମୋହ ତହିଁ ତତପର ହୋଇ ନିମଜ୍ଜିବୁ ।୮୩।
ମୋହର ପ୍ରସାଦେଣ ସରିବ ତୋର ଦୁଃଖ,
ଅହଙ୍କାର ଛାଡ଼ିଲେଣ ନୋହିବୁ ବିମୁଖ ।୮୪।
ଅହଙ୍କାର ଆଶ୍ରେ କରି ନ ବୁଝି ବିଚାରି,
ପ୍ରକୃତି ବଳେଣ ତୋହ ହାତେ ଜୀବେ ମରି ।୮୫।
ଏଡ଼େ ଉଦଯୋଗ ତୋର ହୋଇବାକୁ ମିଛ,
ଆତ୍ମ ବୁଦ୍ଧି କରି କର୍ମ କରହୋ ବିବସ ।୮୬।
ଈଶ୍ୱର ସବୁପ୍ରାଣୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଥାଇ,
ଜନ୍ମାରୂଢ଼ ମାୟା ପଞ୍ଚଭୂତରେ ଭୁଲାଇ ।୮୭।
ଏମନ୍ତ ପରମେଶ୍ୱର ଚରଣେ ଶରଣ,
ପଶିଲେ ତାର ପ୍ରସାଦେ ଶାନ୍ତି ହୋଏ ମନ ।୮୮।
ଉତ୍ତମ ଯେ ନିତ୍ୟସ୍ଥାନ ତାହାକୁ ପାଇବୁ,
ଏ ଅତି ରହସ୍ୟ କଥା ମନେ ଧରିଥିବୁ ।୮୯।
ଭଲକରି ଜାଣି ଯେ ତୋ ଇଛା ତାହାଙ୍କର,
ଯହୁଁ ପ୍ରିୟ ସଖାହାଦେ ଅଟୁ ତୁ ମୋହର ।୯୦।
ସୁବୁଦ୍ଧି କଥାଏ ଯେ କହିବା ତୋର ହିତେ,
ମୋତେହେଁ ତୁ ଏକାକରି ଧରିଥିବୁ ଚିତ୍ତେ ।୯୧।
ମୋହର ଭଗତି ଲୋକ ହୁଅ ପଣ୍ଡୁ ନାନ,
ମୋତେହେଁ ସେ ପୂଜାକରି ନ କରିବୁ ଅନ୍ୟ ।୯୨।
ମୋତେ ନମସ୍କାର କରି ମୋତେ ହେଁ ଓଳଗ,
ଏମନ୍ତ ବିଧାନେ ଆସି ମୋହ ତହିଁ ଲାଗ ।୯୩।
ଏହିକଥା ସତ୍ୟ ଏଥି ସନ୍ଦେହ ନ କର,
ପ୍ରିୟ ବୋଲି ତୋର ଆଗେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ମୋହର ।୯୪।
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାହୁ ହୋଇ କହୁଅଛି ତୋର ହିତେ,
ସର୍ବକର୍ମ ଛାଡ଼ିଣ ଶରଣ ପଶ ମୋତେ ।୯୫।
ମୁହିଁ ତୋତେ ସର୍ବ କର୍ମୁ ମୁକତ କରିବି,
ଖେଦତୁ ନ ପାଅ ତତେ ନିଶ୍ଚୟ ତାରିବି ।୯୬।
ଏ ଗୀତା ରହସ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର କହିଲି ମୁଁ ତୋତେ,
ଯେ ଲୋକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ପାଇଲାକ ମାତେ ।୯୭।

ଦ୍ରପିଷ୍ଟ* ହୁଅଇ ସେହି ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ଭଗତ,
ସେମାନଙ୍କ ଆଗେ ନ କହିବୁ ଏ ଯୁଗତ ।୯୮।
ମୋର ଭକ୍ତ ଲୋକ ଆଗେ ଏହା ଯେହୁ କହି,
ସେ ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତି ମୋକ୍ଷହିଁ ସେ ପାଇ ।୯୯।
ମୋହର ସେବକ ଆଗେ ଯେ ଏହା ବଖାଣି,
ତା ତହୁଁ ମୋ ଅନ୍ୟ ପ୍ରୀତି ନାହିଁ ଫାଲଗୁନି ।୧୦୦।
ମୋତେ ପ୍ରିୟ କରନ୍ତା ତା ତହୁଁ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ,
ତୋହର ମୋହର ଧର୍ମ ସମ୍ବାଦ ବିଧାନ ।୧୦୧।
ଏହା ଯେ ପଢ଼ଇ ତାର ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞ ମୁହିଁ,
ଆପଣେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ପୂଜ୍ୟ ଘେନୁଥାଇ।୧୦୨।
ଯେଉଁ ଲୋକେ ଶରଧା କରିଣ ଏହା ଶୁଣି,
ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ ତାକୁ ଗଣି ।୧୦୩।
ଭୋ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶୁଣିଣ ଧଇଲୁଟିକି ଚିତ୍ତେ,
ଅଜ୍ଞାନେ ଯେ ମୋହ ନଷ୍ଟ ହୋଇଲାକି ତୋତେ ।୧୦୪।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୋଲଇ ସ୍ୱାମୀ ଗଲା ମୋର କଷ୍ଟ,
ଚଇତନ ପାଇଲି ହୋଇଲା ମୋହ ନଷ୍ଟ ।୧୦୫।
ତୁମ୍ଭର ପ୍ରସାଦେ ସବୁ ସନ୍ଦେହ ମୋ ଗଲା,
ତୁମ୍ଭର ବଚନ ପ୍ରତିପାଳିବି ବୋଇଲା ।୧୦୬।
ସଞ୍ଜୟ ବୋଲନ୍ତି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ରାଏ ଶୁଣ,
ଶ୍ରୀବାସୁଦେବ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ କହିଲେ ଯେସନ ।୧୦୭।
ରୋମାଞ୍ଚଇ ଶରୀର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ଶୁଣି,
ବ୍ୟାସ ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରସାଦେ ମୁହିଁ ଜାଣି ।୧୦୮।
ପରମେଶ୍ୱର ଶ୍ରୀମୁଖେ କହିଲେ ଶୁଣିଲି,
ସୁମରିଣ ପୁନପୁନ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଲି ।୧୦୯।
ଶ୍ରୀହରିର ବିଶ୍ୱରୂପ ସୁମରି ଆନନ୍ଦ,
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟହିଁ ପାଉଅଛି ଶୁଣ ରାଜଇନ୍ଦ୍ର ।୧୧୦।
ଯହିଁ ଯୋଗେଶ୍ୱର କୃଷ୍ଣ ଛନ୍ତି ସାହାହୋଇ,
ଯଶ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ବିଜେ କରିଛନ୍ତି ତହିଁ ।୧୧୧।

---

* ଦ୍ରପିଷ୍ଟ - ଦର୍ପଶାଳୀ (ଦର୍ପିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦରୁ ଯେପରି, ପାପରୁ ପାପିଷ୍ଟ) ।

ଦିନକୁ ଦିନ ସମ୍ପଦ ବଢ଼ିବାକୁ ଅଛି,
ଏତ ଧ୍ରୁବ ନିଶ୍ଚୟ ମନକୁ ମୋର ଗଛି ।୧୧୨।
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗରେ ସଞ୍ଜୟ ଏହାକହି,
ବାସୁଦେବ ଆଜ୍ଞାରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ତୋଷ ହୋଇ ।୧୧୩।
ଶୁଣ ନରେ ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ଆର ରସ,
ଜଗନ୍ନାଥ ସେବି ଭଣେ ବଳରାମ ଦାସ ।୧୧୪।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଉଠିଣ ଧନୁ ଧରି ଯୁଦ୍ଧ କଲା,
ଦଶ ଦିନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣେ ଭୀଷ୍ମଙ୍କୁ ଜୟ କଲା ।୧୧୫।
ପାଞ୍ଚ ଦିନେ ଦ୍ରୋଣ ମାରି କର୍ଣ୍ଣକୁ ମାରିଲେ,
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ସଂହାରିଣ ସମର ଛାଡ଼ିଲେ ।୧୧୬।
ଶ୍ରୀହରି ପ୍ରସାଦେଣ ଯୁଧିଷ୍ଠି ରାଜ୍ୟପାଇ,
ସମରାଜ୍ୟ* ପାଳି ସୁଖଭୋଗ ସେ କରଇ ।୧୧୭।
ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟା ଗୀତା ଶାସ୍ତ୍ର ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ,
ପଢ଼ିଲା ଶୁଣିଲା ଲୋକଙ୍କର ବଡ଼ ପୁଣ୍ୟ ।୧୧୮।
ନୀଳଗିରି ବିଜୟେ ମୋ ସ୍ୱାମୀ ଜଗନ୍ନାଥ,
ମୁକୁଟ କୁଣ୍ଡଳ ହାର ଶଙ୍ଖଚକ୍ରହସ୍ତ ।୧୧୯।
ଶୂନ୍ୟ ଠୁଳ ଯେଗାରୂଢ଼ ବ୍ରହ୍ମ ପରକାଶ,
ନୀଳମୁଖ ଭାବି ଭଣେ ବଳରାମ ଦାସ ।୧୨୦।
ମନ୍ତ୍ରୀବର ମହାପାତ୍ର ସୋମନାଥ ନାମ,
ତାହାଙ୍କ ତନୟ ମୁହିଁ ଦାସ ବଳରାମ ।୧୨୧।
ଜଗନ୍ନାଥ ଠାକୁରେ ସୁଦୟା ମୋତେ କଲେ,
ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ବୋଲି ମୋତେ ଲୋକେ ସେ ଜାଣିଲେ ।୧୨୨।

ଇତି ଶ୍ରୀ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ସଂହିତାୟାଂ ସୁପନିଷତ୍ସୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ଜ୍ଞାନଧର୍ମ କଥନେ ନାମ
ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

---

* ସମରାଜ୍ୟ - ସାମ୍ରାଜ୍ୟ (ଅଥବା ସମରାଜ୍ୟ - ସମାନ ରାଜ୍ୟ) ।

ଗୀତାବକାଶ

ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଦେବେଭ୍ୟୋ ନମଃ

ବନ୍ଦଇ ଯେ ଜଗନ୍ନାଥ କମଳାର ସାଇଁ,
କରୁଣା ସାଗର ଜୟ ଜଗତ ଗୋସାଇଁ ।୧।
ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଅବ୍ୟକତ ଅନାଦି ଯୋଗେଶ୍ୱର,
ପୃଥ୍ୱୀ ଆପ ତେଜ ବାୟୁ ଆକାଶୁ ବାହାର ।୨।
ସଦାନନ୍ଦରୂପୀ ସର୍ବ ଜୀବକୁ ଧାରଣ,
ଉତପତ୍ତି ସ୍ଥିତି ଯେ ପ୍ରଳୟ ସଂହାରଣ ।୩।
ମନ ଯେ ବଚନ ଚିତ୍ତୁ ଚୈତନ୍ୟ ବାହାର,
ଜୟ ଜୟ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜଗତ ଈଶ୍ୱର ।୪।
ପାଦ ପାଣି ଚକ୍ଷୁ ଯେ ମସ୍ତକ ଯାର ନାହିଁ,
ଶ୍ରବଣ ନାସିକା ଇନ୍ଦ୍ରି ବହିର୍ଭୁତ ସେହି ।୫।
ଚାହିଁଲେଣ ଠୁଳ ନ ଚାହିଁଲେ ଦିଶେ ଶୂନ୍ୟ,
ଅନେକ ମୂରତି ସେ ଅନେକ ଯାର ବର୍ଣ୍ଣ ।୬।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଭୁବନକୁ ଜୀବରୂପ ହୋଇ,
ନୀଳକନ୍ଦରେ ବିଜୟେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗୋସାଇଁ ।୭।
ପଞ୍ଚକୋଟି ଯୋଜନ ବିସ୍ତାର ବସୁନ୍ଧରୀ*,
ଷଡ଼ଲକ୍ଷ ଯୋଜନ ବିସ୍ତାର ନୀଳଗିରି ।୮।
ସେ ଶଙ୍ଖ ଆକାର ଯହୁଁ କୋଶେକ ବିସ୍ତାର,
ଶିରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯେ ଜଳଧି ତଟର** ।୯।

---

* ବସନ୍ଧରୀ - ବସୁନ୍ଧରା ।

** ନୀଳଗିରିକୁ ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ ବାଚ୍ୟାର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ପୁରି ପାଖରେ ପର୍ବତ ଥିବାର ଅନୁମାନ କରି ଅନେକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଭୂଗୋଳ ଘାଣ୍ଟିଚନ୍ତି । ଏଠି ଗୀତାବକାଶର ଅଷ୍ଟମ ପଦରେ ନୀଳଗିରି ଷଡ଼ ଲକ୍ଷ ଯୋଜନ ବିସ୍ତୃତ ବୋଲି କୁହାଯାଇଚି । ଏହା ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ବାରିଧି ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ସିନ୍ଧୁତଟରୁ ଦୂର ଜଳଧିର ନୀଳ ଦିଗରେଖା ହୁଏତ କେଉଁ ପ୍ରାଚୀନ ମୁଗ୍ଧ କବି ଆଖିରେ ନୀଳଗିରି ରୂପେ ଧରାଦେଇଚି । ସେହି ଦିନରୁ ଶବ୍ଦଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ପୂରି ତୀର୍ଥ ସଙ୍ଗରେ ଗୁନ୍ଥାହୋଇ ରହିଛି ।

ଶ୍ରୀନୀଳଗିରି ଶିଖରେ ଯେ ଶଙ୍ଖ ନାଭିରେ,
ଏକା ଦାରୁ ଘଟଣ ଯେ ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ରୂପରେ ।୧୦।
ଜଗନ୍ନାଥ ବଳଭଦ୍ର ସୁଭଦ୍ରା ସୁଦର୍ଶନ,
ଶ୍ୱେତ ପୀତ ଲୋହିତ କୁଙ୍କୁମ ଚାରିବର୍ଣ୍ଣ ।୧୧।
ଅଲେଖ ଅବ୍ୟକତ ଯେ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଧାଇ,
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହିମା କହିତ ନ ପାଇ ।୧୨।
ଯା ଶିର ଆକାଶ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେ ନୟନ,
ଚାରିମେଘ କଳାମୁଖୁ ହେଲେ ଉତପନ (ଉତ୍ପନ୍ନ)।୧୩।
ନାସିକାରୁ ଅଣଚାଶ ମୂର୍ତ୍ତି ଯେ ପବନ,
ଯେବଣ ଅଧରୁ ଚାରିବେଦ ହେଲା ଜନ୍ମ ।୧୪।
ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣହି ଶୃତ ଯେ ଛତିଶ,
ଯେବଣହିଁ କଣ୍ଠରୁ ହୋଇଲା ପରକାଶ ।୧୫।
ମେରୁ ହିମଗିରି ଯେ କପିଳାସ ପରବତ,
ଯେବଣହିଁ ମହାପ୍ରଭୁ ହୋଇଲେ ସମ୍ଭୂତ ।୧୬।
ବିସ୍ତାର ହୃଦୟ ଯହୁଁ ସଚରାଚର ଜାତ,
ଯେବଣ ପାଦରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହୋଇଲେକ ଜାତ ।୧୭।
ଉଦର ନାଭିକମଳୁ ବ୍ରହ୍ମା ହେଲେ ଜାତ,
ଯେବଣ ହୃଦରୁ ଜଳଧି ସିନ୍ଧୁ ସାତ ।୧୮।
କଟି ଜାନୁ ପାଦ ଜାଗେ ପୁରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ,
ଏମନ୍ତ ଯେ ଜଗନ୍ନାଥ ନିଳାଚଳେ ବାସ ।୧୯।
ବୈକୁଣ୍ଠ ସମାନ ଯେ ଯେବଣ କ୍ଷେତ୍ରବର,
ଧର୍ମ ଅର୍ଥ କାମ ମୋକ୍ଷ ଯହିଁରେ ମାତର ।୨୦।
ଚାରିଦ୍ୱାରେ ବସଇ ମୁକତି ଚାରି ହାଟ,
ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଅର୍ଗଳି ସେ ଯେ ଫିଟିଛି କବାଟ ।୨୧।
ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର ଗଦା ପଦ୍ମ ଚତୁର୍ଭୁଜ ତାର,
ମୁକତି ଲଭନ୍ତି ଯହିଁ କିଞ୍ଚିତ ମାତର ।୨୨।
ତେଣୁ କରି ମୋହର ଯେ ବଢ଼ିଲା ସାହାସ,
ଗୀତା ଅବକାଶ ଭଣେ ବଳରାମ ଦାସ ।୨୩।
ଶୁଣିବା ହେ ସୁଜ୍ଞଜନେ ଗୀତାର କାହାଣୀ,
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାସ ଦ୍ୱିତୀୟା ଯେ ସୋମବାର ପୁଣି ।୨୪।

ସ୍ନାନ ସାରି ପ୍ରଭାତେ ଯେ ପଶିଲି ଦେଉଳେ,
ଗଲି ଧୂପ ଖଟିବାକୁ ମନର ଚଞ୍ଚଳେ ।୨୫।
ଦେଖିଲି ଯେ ଜଗନ୍ନାଥେ ବେଶ ହେଉଚନ୍ତି,
ଉଭା ହେଉଚନ୍ତି ଯେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ପତି ।୨୬।
ମୁଦିରଥ ଚଢ଼ିଛ ଯେ ସଦାରୁଖ ତିନି,
ଚାଙ୍ଗଡ଼ା ମେହନା ପୋଛନ୍ତି ଚାଙ୍ଗଡ଼ାନ୍ତି ଘେନି ।୨୭।
ପଶୁ ପାଳକ ପଣ୍ଡା ଯେ ଫାରେକ ନାୟେକ,
ବଡ଼ ଚଟାଉ ଘେନି ଏମାନେ ପାଖ ପାଖ ।୨୮।
ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ଅର୍ଗଳି ଖମ୍ବ ଠାବେରେ,
ଚାହିଁଲି ହେ ସୁଜ୍ଞଜନେ ନୟନ ସୁଫରେ ।୨୯।
ବେଶ ଉତାରି ବେଶକୁ ବସ୍ତ୍ରଛନ୍ତି ତୋନି,
କୁଞ୍ଚା କାଛେଣି ଭାଗନ୍ତି ଭିନ୍ନ କରି ପୁଣି ।୩୦।
ଶୁକଳ ଝୀନ ବାସ ଯେ ଶିରେ ରଙ୍ଗ ପାଟ ,
ରତ୍ନ ଜଡ଼ାଉ ଥୋପ ଯେ ଅଟଇ ମୁକୁଟ ।୩୧।
ବଇଠିକି ବେଢ଼ାଇଲେ ଅତି ଯତ୍ନ କରି,
ଓଛାଇଲେ ରତ୍ନ ମେଖଳା ପରିମାଣି କରି ।୩୨।
ବାବୁ ସେ ବଇଠି ଗୋଟି ଦିଶିଲା ସୁନ୍ଦର,
ଗ୍ରୀଷ୍ମ ବୋଲି ବସ୍ତ୍ର ନ ଖଞ୍ଜିଲେ ନେଇ ଆର ।୩୩।
ଶୁକଳ ପତନି ନାନା ରଙ୍ଗେ ଯେ ଚଢ଼ାଉ,
ଖଦୀ, କରି ଭାଙ୍ଗନ୍ତେ ଦିଶଇ ଦାଉ ଦାଉ ।୩୪।
ବହୁତ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରତି ଅଟଇ ସେ ବସ୍ତର,
ମୁଠାଇଲେ ରହଇସେ ମୁଠାର ଭିତର ।୩୫।
ସେ ବସ୍ତ୍ରକୁ ପଦ୍ମଭୂଜେ ବେଢ଼ାଇଲେ ନେଇ,
ଗୁଡ଼ାଇ ଆଡୁଆ ସେ ଯେ ବଇଠି ଗୁଡ଼ାଇ ।୩୬।
ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ କାଠ ଘୋଡ଼ାମାନ ଆଣି,
ଉପରେ ବେଶକାରୀ ଉଠିଲେ ତତକ୍ଷଣି ।୩୭।
ଶୁକଳ ଝୀନ ପାଟ ଯେ ଅଳପ ବଳିଣ,
ଶ୍ରୀମୁଖେ ବେଢ଼ାଇଲେ ଯେ ମୁଣ୍ଡୁଳା କରିଣ ।୩୮।
ସୁରଙ୍ଗ ପତନି ପୁଣି ଧଡ଼ିଏ ବଳିଣ,
ଅଳପ ସେ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରତି ବସ୍ତ୍ର ବଡ଼ ଝୀନ ।୩୯।

ସେ ବସ୍ତ୍ରକୁ ପଦ୍ମ ମୁଖେ ବେଢ଼ାଇଲେ ନେଇ,
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ବସ୍ତ୍ରକୁ ବେନି ଆଙ୍ଗୁଳ ଛଡ଼ାଇ ।୪୦।
ଶୁକଳ ପତନି ସେ ଯେ ରତ୍ନରେ ଜଡ଼ିତ,
ଅଷ୍ଟରତ୍ନ ଝୁମ୍ପାମାନ ହୋଇଛି ବେଷ୍ଟିତ ।୪୧।
ସେ ବସ୍ତ୍ରର ଉପରେ ବେଢ଼ାଇଲେ ନେଇ,
ନବୀନ ମେଘରେ କି ଚନ୍ଦ୍ରମା ଉଦେ ହୋଇ ।୪୨।
ଶୁଦ୍ଧ ଅଷ୍ଟ ରତ୍ନମାଳୀ ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି କରି,
ପଦ୍ମ ମୁଖେ ଖଞ୍ଜିଲେ ସେ ବସ୍ତ୍ରକୁ ଆବୋରି ।୪୩।
ବାବୁ ସେ ଶ୍ରୀମୁଖ ଗୋଟି ଦିଶିଲା ସୁନ୍ଦର,
ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମଲୋଚନକୁ ଚିତା ଧବଳର ।୪୪।
ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ଯେ ଶୁକଳ ଝୀନ ଶାଢ଼ୀ,
କର୍ଣ୍ଣାଞ୍ଚଳ ନିମନ୍ତେ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଭାଙ୍ଗ କରି ।୪୫।
ରତ୍ନ ପାତିଆ ମାନ ହୀରକ କମ କରି,
ପଦ୍ମ ମୁଖ କର୍ଣ୍ଣାଞ୍ଚଳେ ଖଞ୍ଜିଲେ ଆବୋରି ।୪୬।
ନାନା ବର୍ଣ୍ଣେ ପଦକ ଯେ କଣ୍ଠେ ଅବତାର,
ବ୍ୟାଘ୍ର ନଖ ପଦକ ଯେ ଖଞ୍ଜିଲେ ଗଳାର ।୪୭।
କଣ୍ଠ ଚାରି ପାଖରେ ଖଞ୍ଜିଲେ ଯତ୍ନ କରି,
କୋଟି କୋଟି ଚନ୍ଦ୍ରମା ନୁହନ୍ତି ସମ ସରି ।୪୮।
ନାନା ବର୍ଣ୍ଣେ ଆବରଣ ଖଟାଇଲେ ନେଇ,
ସୁନ୍ଦର ଦିଶିଲେ ହରି ବଳରାମ ଭାଇ ।୪୯।
ଜମ୍ବୁ ନଦ ଚିତାରେ ମୁକୁତା ମାନ ଖଞ୍ଜି,
ନାନା ରତ୍ନେ ଶ୍ରବଣେ ଯେ କୁଣ୍ଡଳେ ବିରାଜି ।୫୦।
ଶ୍ରୀକର୍ପୁର ଘସିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗା ଅଧରେ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର ଖଞ୍ଜିଲେ ବେନି କର ।୫୧।
ଘଣ୍ଟା ଧୂପ ଆଳତି ଯେ ସଞ୍ଜାମାନ ଥୋଇ,
ପୂଜାରେ ବସିଲେ ପଣ୍ଡା ଘଣ୍ଟ ଯେ ବଜାଇ ।୫୨।
ବେଶ କାରୀ ବେଶକରି ହୋଇଲେ ଅନ୍ତର,
ପଛ ହୋ ବୋଲି ଡ଼ାକ ଡ଼ାକଇ ନୃପବର ।୫୩।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଘଣ୍ଟ ଯେ ଶୁଭିଲା,
ସର୍ବ ଦ୍ରବ୍ୟ ଘେନି ବ୍ରହ୍ମା ଧୂପ ଯେ ଖଟିଲା ।୫୪।

ଧୂପ ଦୀପ ଆଳତୀ ଯେ ସାରିଣ ଗୋସାଇଁ,
ନିଅବକାଶ ହୋଇଲେ ଦେବତାଙ୍କ 'ପାଇଁ ।୫୫ ।
ସାହାଣ ମେଳା ହୋଇଲା ପଶିଲେ ଭିତରେ,
ରଜା ବିଜେ ହୋଇଛନ୍ତି କଳା ପାଛଟାରେ ।୫୬ ।
ଦର୍ଶନ ଦଣ୍ଡବତ ଚାମର ସେବା କରି,
ନିର୍ମାଲ୍ୟ ଘେନିଣ ହସ୍ତେ ଯିବାକୁ ବାହାରି ।୫୭ ।
ଚାମର ଯେ ପକାଇଲି କାନ୍ଧର ଉପରେ,
ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲି ମୁହିଁ ମୁକ୍ତ ମଣ୍ଡପରେ ।୫୮ ।
ଦେଖିଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାନେ ଶୁଚୀବନ୍ତ ହୋଇ,
ମହାରାଜ ବିଜୟକୁ ଅଛନ୍ତି ଅନାଇ ।୫୯ ।
ଏଥି ଅନନ୍ତରେ ଯେ ରାଜାଏ କଲେ ବିଜେ,
ଶଙ୍ଖ ଭେରୀ ମହୁରୀ ବୀର କାହାଳି ବାଜେ ।୬୦ ।
ରାଜା ବିଜେ ଉତ୍ତାରେ ଦେଉଳ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ,
ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ରହିଲେ ନ ରହିଲେ କେହି ।୬୧ ।
ମୁହିଁ ପଚାରିଲି କିମ୍ଭା ଲୋକଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା,
ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଇଲେ ଆଜି ହୋଇବ ବ୍ରହ୍ମ ବିଦ୍ୟା ।୬୨ ।
ଏହା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦ ଯେ ହୋଇଲି ମନର ,
ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଶୁଣିବା ଯେ ପାପ ଯାଉ ଦୂର ।୬୩ ।
ଏତେ ବିଚାରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଧ୍ୟେ ହେଲି ଯାଇ,
ଗୁପତେ ବସିଲି ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୂପ ହୋଇ ।୬୪ ।
x x x ନୃସିଂହ ବୋଲି ଏକ ବ୍ରହ୍ମ ବେତ୍ତା,
ଆସନେ ବସିଣ ସେଯେ ଉଚ୍ଚାରିଲେ ଗୀତା ।୬୫ ।
ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ଗୀତା କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନ ଭାଳେଣି,
ଗୋ ହତ୍ୟା ବ୍ରହ୍ମ ହତ୍ୟା କ୍ଷୟ ଯାଏ ଶୁଣି ।୬୬ ।
ସମାପତ ହୋଇ ଗୀତା ଉଠିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ,
ମୁହିଁ ଉଠିଲି ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗତରେ ପୁଣ ।୬୭ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଦେଖିଣ କଲେକ କଟାଳ,
ବୋଇଲେ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଶୁଣିଲୁ ତୁ ଛାର ।୬୮ ।
ଭଗବାନ ଯାହା ପୂର୍ବେ ଆଦିତ୍ୟଙ୍କୁ କହି,
ସେ ଗୀତା ଶୁଣିଲୁ ତୁ ଯେ ଶୁଦ୍ରମୁନି ହୋଇ ।୬୯ ।

ଶ୍ୱାନହୋଇ ଚରୁଅନ୍ନ ଭୁଞ୍ଜିଲୁ ପାମର,
ଠାକୁରଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ବେଗେ ଆକୁ ଧର ।୭୦।
ପତଙ୍ଗ ପ୍ରାୟେକ ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭାବ,
ଦୃଷ୍ଟିରେ ଧରି ରଖି ଦେଲେ କି ପରାଭବ ।୭୧।
ଏମନ୍ତେ ଦିନ ଶେଷ ପ୍ରବେଶ ହେଲା ସନ୍ଧ୍ୟା,
ଧୂପ ଖଟିବାକୁ ରାଏ ଦେଉଳ କଲେ ସେଦ୍ଧା* ।୭୨।
ସଜ ଉଲାଗି ହୋଇ ଠାକୁରେ ପରବେଶ,
ଘଣ୍ଟ ଯେ ବାଜିଲା ଧୂପ ଖଟିଲେ ତ୍ରିଦଶ ।୭୩।
ରାଜା ଯେ ବିଜୟେ କଲେ ଏହି ସମୟରେ,
ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲେ ରାଜା କଳ୍ପବଟ ଠାରେ ।୭୪।
ଦଣ୍ଡେକ ବିଶ୍ରାମି ରାଜା ବଟ ଛାୟା ମୂଳେ,
ଏମନ୍ତ ସମୟେ ସବୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମିଳିଲେ ।୭୫।
ଦିଜକୁ (ଦ୍ୱିଜ) ଦେଖି ରାଜା ଯୋଡ଼େ କର ପାଏ,
ନିରନ୍ତର ହୋଇ ନିଜ ଛାମୁରେ ଜଣାଏ ।୭୬।
ଅବଧାନ ମହାରୁଦ୍ର ମଣିମା ଭୋ ଦେବ,
ବ୍ରହ୍ମକ୍ଷତ୍ରି ବୈଶ୍ୟ ଶୁଦ୍ର ଚାରିଜାତି ସୁଲଭ ।୭୭।
ବ୍ରହ୍ମକର୍ମ ଛାଡ଼ି ଯେବେ କ୍ଷତ୍ରି କର୍ମ କରି,
ତାହାକୁ ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକ ବିଚାରି ।୭୮।
ଶୁଦ୍ର ହୋଇ ଯେବେ କରେ ବ୍ରହ୍ମ କର୍ମ ସଂଜ୍ଞା ,
ତାହାକୁ ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ଯେ ହୁଅଇ ଆଜ୍ଞା ।୭୯।
ବଳରାମ ଦାସ ବୋଲି ଜାତିରେଣ ଶୁଦ୍ରା,
ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶ ହୋଇ ଶୁଣିଲା ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ।୮୦।
ଯେଉଁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଚାରି ବେଦେ ଅଗୋଚର,
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୁଖୁ ହୋଇଛି ବାହାର ।୮୧।
ସେ ଗୀତା ଶୁଣିଲା ଦେବ ଶୁଦ୍ର ତନୁ ବହି,
ସର୍ବପରେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଚାହିଁ ।୮୨।
ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଡ଼ାକ ଦେଇ,
ପଛହୋ ପଛହୋ ବୋଲି ବେତ ପାରି ଦେଇ ।୮୩।

---

* ସେଦ୍ଧା - ଶୁଦ୍ଧ ।

ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ଦାସଙ୍କୁ ଘେନିଯାଅ,
କିମ୍ପାଇ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଶୁଣିଲା ଦଣ୍ଡ ଦିଅ ।୮୪।
ତତକ୍ଷଣେ ଅତି ଖରେ ବେହୁରାଏ ଗଲେ,
ମହାରାଜାଙ୍କ ଛାମୁରେ ମୋତେ ନେଇ କଲେ ।୮୫।
ରାଜା ଅବଧାନ କରି ବୋଇଲେ ଆହେ ଦାସେ,
ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଶୁଣିବାର କି ତୁମ୍ଭର ବିଷେ ।୮୬।
ମୁହିଁ ଜଣାଇଲି ଦେବ ମହାଗୀତା ଯେହୁ,
ଭକ୍ତ ମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଅଛଇ କହି ସେହୁ ।୮୭।
ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲା ଲୋକ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ପାଇ,
ଭକ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀମୁଖେ ଛନ୍ତି କହି ।୮୮।
ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବିଦ୍ୟା ଏହି ଏକା ଯେ ନୁହଇ,
ଭଗତକୁ ଅଗୋଚର ଅବା ଅଛି କାହିଁ ।୮୯।
ଏ ଯେବେ ବ୍ରହ୍ମ ବିଦ୍ୟାକୁ ଛନ୍ତି ଗୋପ୍ୟ କରି,
କାଲି ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ବେଳେ କହିବ ବାଉରୀ* ।୯୦।
ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ଛାଡ଼ି ଦିଅ ହେ ଦାସକୁ,
କାଲି ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ବେଳେ ଭେଟିବେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ।୯୧।
ଏତେ ବୋଲି ମହାରାଜା ଭିତରକୁ ଗଲେ,
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସନ୍ଧ୍ୟା ଧୂପେ ଯେ ଖଟିଲେ ।୯୨।
ଶୁଣିବା ସୁଜ୍ଞଜନେ ଯେ ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ,
ମନେ ଚିନ୍ତାକରି ମୁଁ ଶୋଇଲି ଖଟତଳେ ।୯୩।
ଯେଉଁ ବେଶ ଦେଖିଲି ସକାଳ ଧୂପ ବେଳେ,
ସେହିରୂପ ଚିନ୍ତାକଲି ହୃଦୟ କମଳେ ।୯୪।

---

* ପ୍ରାଚ୍ୟ ବିଦ୍ୟାମହାର୍ଣ୍ଣବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନଗନ୍ଦ୍ରେନାଥ ବସୁ ମଧ୍ୟ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କୁ ବାଉରୀ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ସେ ମଧ୍ୟଯୁଗର ବାଉରୀ ବା ବାଠୁରୀ ଜାତିକୁ ବୌଦ୍ଧଭାବାପନ୍ନ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଚନ୍ତି । (Archeological Survey of Mayurabhanja) କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ମଜୁମଦାର ତାଙ୍କୁ କରଣ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ କରଣ ଶୁଦ୍ରଜାତିର ଅନ୍ତର୍ଗତ । (Typical Selections from Oriya Literature, Vol. I. P.XXIV).

ଜଗନ୍ନାଥ ଜଗନ୍ନାଥ ଜଗତ ଗୋସାଇଁ,
ଜଗନ୍ନାଥ ବିନୁ ମୋର ଅନ୍ୟଗତି ନାହିଁ ।୯୫।
ଅକ୍ଷୟ ଅବ୍ୟୟ ପ୍ରଭୁ ମହିମା ସାଗର,
ଗଜରାଗ ଚିନ୍ତାକଲା ଜଳର ଭିତର ।୯୬।
ଧ୍ରୁବ ପ୍ରହଲାଦ ବିଭୀଷଣ ରକ୍ଷା ଦାତା,
କୁରୁସଭା ତଳେ ଦ୍ରୌପଦୀ ଉଦ୍ଧାରନ୍ତା ।୯୭।
ଭକତ ନିମନ୍ତେ ଉଡ଼େ ନୀଳଚକ୍ରେ ବାନା,
ତୁମ୍ଭେ ନ ରଖିଲେ ଅରକ୍ଷିତ ମଲା ସିନା ।୯୮।
ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ରାଜା ଯେ କରିଛି କଟାଳ,
ତୁମ୍ଭେ ନ ରଖିଲେଟି ପୁରିଲା ମୋର କାଳ ।୯୯।
ଏମନ୍ତେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାହୁ ହୋଇ ଯେ ଜଣାଇ,
ବଟତଳେ ଧ୍ୟାନ କଲି ମୁଖକୁ ଅନାଇ ।୧୦୦।
ଧୂପ ସରିଣ ଯେ ବଡ଼ ସିଙ୍ଗାର ସରିଲା,
ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ରାଜା ଯେ ବିଜେ କରି ଗଲା ।୧୦୧।
ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳୀ ବଢ଼ି ଦେବତାଙ୍କୁ ସେ ମେଲାଣି,
କପାଟ ପାଡ଼ି ଦେଉଳ ସୋଧ* କରି ପୁଣି ।୧୦୨।
ଏଥିଉତ୍ତାରେ ରାତ୍ର ଯେ ଅଢ଼ାଇ ପ୍ରହର,
ମହା ଘୋର ଚିନ୍ତା ଯେ ହୋଇଛି ମୋହର ।୧୦୩।
ଜ୍ଞାନଧ୍ୱଂସ ହୋଇଲା ମୁଁ ଦେଖିଲି ସ୍ୱପନେ,
ଜଗନ୍ନାଥ ବିଜେ କଲେ କମଳା ଗହଣେ ।୧୦୪।
ନୀଳ ଜଳଦ ରୁଚିର କଳାଅଙ୍ଗ ଶୋଭା,
ପଦ୍ମଲୋଚନ ଯେ ମୁଖଚନ୍ଦ୍ର ଦିଶେ ଶୋଭା ।୧୦୫।
ଅରୁଣ ଅଧରଭାଲେ ଚନ୍ଦନର ଚିତା,
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ ନାସିକା ଶୋଭା ଦନ୍ତ ଯେ ମୁକୁତା ।୧୦୬।
କସ୍ତୁରୀ ରେଖା ଦାଢ଼ ଅମୂଲ୍ୟ ଦିବ୍ୟରସ,
ତାଳୁ ପରେ ବୀରଚୂଳ ନାନାବର୍ଣ୍ଣେ ପୁଷ୍ପ ।୧୦୭।

---

* ସୋଧ - ଶୁଦ୍ଧ ବା ଶୋଧ ।

ମର୍କତ କୁଣ୍ଡଳ ବେନି ଶ୍ରବଣେ ଶୋଭଇ,
ସୁଚାରୁ ବିଚିତ୍ରମାଳ ଗଳେ ଯେ ଲମ୍ବାଇ ।୧୦୮।
ମର୍କତର ସ୍ତମ୍ଭ ଜିଣି ବେନୁଭୂଜ ଶୋଭା,
ରତ୍ନଅଳଙ୍କାର ଯହିଁ ଚନ୍ଦନର ଆଭା ।୧୦୯।
ବିସ୍ତାର ହୃଦୟ ସଞ୍ଚେ ଗଣ୍ଠାହିଁ ପାଛୋଡ଼ା,
ରତ୍ନକଠୋଉ ଯେ ପାଦପୁଷ୍ପେ ଦିଶେ ଶୋଭା ।୧୧୦।
ଚଞ୍ଚଳ ଚକିତ କଳା କଳେବର ଆଭା,
କଟିତଟେ ପୀତାମ୍ବର ବସ୍ତ୍ରଦିଶେ ଶୋଭା ।୧୧୧।
ପାଦପଦ୍ମେ ବିରାଜଇ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଚିହ୍ନ,
ଯେବଣ ଚରଣଲାଗି ରୁଦ୍ର ସିଧପୁଣ* ।୧୧୨।
ଠାକୁରେ ସେ ଯେଉଁଠାରେ ସେଠାରେ ମଙ୍ଗଳା,
ଉଠ ଉଠ ବୋଲିଣ ଯେ ଡ଼ାକିଲେ ବିମଳା ।୧୧୩।
ଠାକୁରେ ବୋଇଲେ ସେ ଶ୍ରମ ଅଛି ପାଇ,
ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଶୁଣିଲା ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ହୋଇ ।୧୧୪।
ଭକ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଗୀତା ଶ୍ରୀମୁଖେ ଅଛି କହି,
ଯହିଁ ଗୀତା ପ୍ରକାଶ ତହିଁଥାଏ ମୁହିଁ ।୧୧୫।
ଭଗବତଗୀତା ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯେ ପ୍ରୀତି,
ଭକ୍ତ ଲୋକ ଉଚ୍ଚା ରନ୍ତେ ମୁହିଁଥାଇ କତି ।୧୧୬।

---

* ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଭକ୍ତ ବଳରାମ ଭକ୍ତିରଜ୍ଜୁରେ ରୁଦ୍ରଙ୍କୁ ଆଣି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଚରଣ ତଳେ ଖଟାଇଚନ୍ତି । ଅନାଥା ଏହାର କୌଣସି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ନାହିଁ । ଭକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏପରି ମୁଗ୍ଧ ଭକ୍ତିର ଅନେକ ଉଦାହରଣ ମିଳେ । ଶିବଭକ୍ତମାନେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଓ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ମାନେ ଶିବଙ୍କୁ ଅନେକ ପୁରାଣରେ ଆପଣାଇ ଉପାସ୍ୟର ଚରଣ ତଳକୁ ଆଣିଚନ୍ତି । ଅଦ୍ୱୈତ୍ୟବାଦି ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଶକ୍ତିଦେବୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାଭୁତ ହୋଇଥିଲେ, ଏହା ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଶାକ୍ତମାନେ କେତେ ରକମ ଉପାଖ୍ୟାନର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ।
ସମାନ - ଉପାଖ୍ୟାନ ଲାଗି ଦାଣ୍ଡିରାମାୟଣ (ବଳରାମ ଦାସ) ଆଦି କାଣ୍ଡର ରହିର୍ଥ ପୃଷ୍ଠା ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

ସେ ଗୀତା ବୋଲଇ ମୁଖେ କରିବି ପ୍ରାକୃତ*,
ପ୍ରାକୃତ ନକଲେ ତାକୁ ଦଣ୍ଡିବ ରାଉତ ।୧୧୭।
ଉଠରେ ବଳିଆ ଗୀତାଗୀତ କରତୁହି,
ହୃଦୟେ ବସିକରି ମୁଁ କହି ଯେ ଦେବଇଁ ।୧୧୮।
ଉପବାସେ ମନଇଛା କର ତୁ ଭୋଜନ,
ଦେଉଳ ଦୁଆରେ ଛାଡ଼ି ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।୧୧୯।
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ମୁହିଁ ଘେନି,
ଭଗବତଗୀତା ଶ୍ଳୋକ ଗୀତା କଲି ଆଣି ।୧୨୦।
ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟାସମୁନୀ ନ ପାରିଲେ ସନ୍ଧି,
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ କୃପାରୁ ତାହା ମୁହିଁ ବାନ୍ଧି ।୧୨୧।
ପହଡ଼କ ଭିତରେ ଲେଖିଲି ଗୀତାଅର୍ଥ,
ମୋହର ଆୟତ ନାହିଁ କହିଲେ ଜଗନ୍ନାଥ ।୧୨୨।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ଗୀତା ରାତ୍ରଗଲା ପାହି,
ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ରାଜା ଯେ ଶୁଚିବନ୍ତ ହୋଇ ।୧୨୩।
ଦେଉଳେ ପଶିଲେ ରାଜା ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ଆଶେ,
ଖୁଣ୍ଟିଆକୁ ଆଜ୍ଞାଦେଲେ ଘେନିଆସ ଦାସେ ।୧୨୪।
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ବେଳେ ଯେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପରବେଶ,
ଠାକୁରଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଉଠ ବଳରାମ ଦାସ ।୧୨୫।

---

* ସଂସ୍କୃତ ଛାଡ଼ି ପ୍ରାକୃତ, ପ୍ରାକୃତରୁ ଲୋକଭାଷା । ବେଦ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଧର୍ମର ଆୟତନ କାଟି ଯେତେବେଳେ ଯେ ଧର୍ମଜାଗରଣ ହୋଇଚି ସେତେବେଳେ ଲୋକଭାଷାକୁ ଧର୍ମର ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଧର୍ମକୁ ସାଧାରଣ ଜୀବନର ପ୍ରସାରିତ ପରିସରକୁ ଆଣିବାଲାଗି ଅର୍ଥଘନ ସଂସ୍କୃତ ଛାଡ଼ି ସଂସ୍କାରକ କବିମାନେ ଏଇ ପ୍ରାକୃତ ଓ ଲୋକଭାଷାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ପ୍ରାକୃତ ବା ଲୋକ ବୋଲି ସଂସ୍କୃତ ନାଟକରେ କେବଳ ନିକୃଷ୍ଟ ପାତ୍ରପାତ୍ରୀଙ୍କର ମାଧ୍ୟମ ଥିଲା । ସେଇଥିରେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ଅନୁବାଦ କରିବା ସେ କାଳରେ କମ୍ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଖେଳାଇ ନଥିବ । ବୋଧହୁଏ ସେଥିପାଇଁ ସାରଳା ଦାସଙ୍କର ମହାଭାରତ ଲେଖା ସେଇଥିପାଇଁ ବି ବଳରାମଙ୍କର ରାମାୟଣ ଓ ଗୀତା ଏବଂ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କର ହରିବଂଶ ଲେଖା ।

ପୁଣି ତତକ୍ଷଣେ ଗଲି ଗୀତା ଅଛି କାଖେ
ମିଳିଲି ବଟତଳେ ମହାରାଜାଙ୍କ ପାଖେ ।୧୨୬।
ଦେଖିଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସାମନ୍ତ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ
ଶୁଦ୍ର ସାମନ୍ତ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ତ ନାହିଁ ।୧୨୭।
ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ କାଲି କଥା କି ପାସୋରି
ବୋଇଲା ଯେ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା କହିବ ବାଉରୀ ।୧୨୮।
ମୁଁ ବୋଇଲି ଦେବ ଏ ତ ଜଗନ୍ନାଥ ଘର
କେମନ୍ତେ ବାଉରୀ ସେ ଯେ ପଶିବ ଭିତର ।୧୨୯।
ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ଦାସେ ତୁମ୍ଭେ କହ କି ନା,
କେମନ୍ତେ ସେ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଆମ୍ଭେ ଶୁଣୁ କି ନା ।୧୩୦।
ତତକ୍ଷଣେ ଗୀତା ଫେଡ଼ି କହିଲି ବିଚାରି
ବ୍ରାହ୍ମଣେ ସେ ଗୀତା ଶୁଣି ଚରିତାର୍ଥ କରି ।୧୩୧।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ଗୀତା ଶୁଣିଲେ ନୃପତି
ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ତ ଶୁଣି ଛୁଇଁଲେ ଭୂ ଶ୍ରୁତି ।୧୩୨।
ଅମୃତ ଆଖ୍ୟାନ ଗୀତା ପବିତ୍ର ଏ ରସ
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସରଣ ମୁଁ ବଳରାମ ଦାସ ।୧୩୩।

ସ ମା ପ୍ତ